توحيد او شرک

دعا او عبادت

تصرف او علم غيب

توسل او شفاعت

اسماء او صفات

تأويل او متشابهات

حق او باطل مذهب

Ketabton.com

حکمتيار

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب له متن څخه

قرآنکریم، قریش مشرکین ګڼي، که څه هم هغوی په خدای باور درلود، الله ئې د ځمکي او آسمان پالونکی او پیدا کوونکی او د ټولو شیانو خالق منلو، د کعبې طواف ئې کاوو، ځانونه ئې د بیت الله مجاورین او متولیان بلل، بتان ئې خدایان نه؛ بلکه الله تعالی ته د تقرب وسیله شمېرل او ویل به ئې: مونږ دا بتان نه لمانځو بلکه دا زمونږ او د خدای ترمنځ رابطه او وسیله ده، دا د الله تعالی دربار ته د نږدې او مقربو کسانو مجسمې دي، د دوی په وسیله الله ته ورنږدې کېږو او د دوی شفاعت او سپارښتنه زمونږ د دعاګانو او سوالونو د اجابت سبب کېږي!! قریشو د خپل تاریخ د مشهورو او د دوی په نظر د لوړ معنوي مقام د خاوندانو او الهي دربار ته د مقربو کسانو (۳۶۰) مجسمې په بیت الله کي دننه نصب کړې وې، لومړی ئې د دوی په قبرونو ځلي او زیارتونه جوړ کړل او بیا ئې د دوی بتان جوړ او په کعبه کي ئې نصب کړل، دا عقیده ئې درلوده چي د الله تعالی عبادت باید د دې بتانو له لارې وشي او دعا د همدوی له لارې د الله حضور ته وړاندې شي، همدا ئې د عبادت او دعا د قبلېدو لاره بلله او دا بتان ئې د خدای "اهل بیت: کهول" بلل او هر یوه ته ئې د کایناتو د یوې برخي د واکدار او متصرف په سترګه کتل!! هر بت د یوې ډلي او قبیلې لپاره د ډېرو سیاسي، اجتماعي او اقتصادي امتیازاتو وسیله وه، همدې ډلي به هغه ته کرامات ثابتول، د عوامو په زړه کي به ئې د هغه د هیبت، قدر او قیمت زیاتولو لپاره پراخ تبلیغات کول، د دې لپاره چي ساده زړي عوام د بت په نامه خپلي شکرانې او نذرانې لازیاتي کړي؛ غولوونکي لارې چارې به ئې لټولې، له همدغو شکرانو او نذارنو نه چي د ده په نامه به ئې ترلاسه کولې؛ یوه برخه به ئې د بت او د بت د ماحول په سنګارولو او په لازیات جالب او جاذب جوړولو باندې مصرفول او زیاته برخه به ئې د عبادت ځي مجاورینو او متولیانو په خپلو کي وېشل. یوه ته بت معبود وو، پناه ځي وو او د حاجتونو ترسره کېدو مرجع، خو بل ته دام او دکان وو او د خلکو د دوکه کولو او لدوی نه د پیسو شکولو وسیله. که تاسو د هر بت، بتخانې او د هر قبر په سر د زیارتونو جوړولو قصې ته ځیر شئ نو حتماً به د هغه ترشا یو "سامري" او "بلعم باعور" بیاموئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

د ناشر عرائض -- ۱
توحید --- ۳
قرآن د الله تعالی په هکله څه وایي؟ ----------------------------۱۳
د توحید غوښتني--۱۷
په ربوبیت کي شرك ---۲۹
علم غیب--۴۱
توسل --۷۳
شفاعت --۸۱
تأویل ---۹۰
قاطعیت او تسامح--۱۲۷
کوم مذهب حق دئ؟--۱۳۳
زمونږ عقیده --۱۴۵
د الله تعالی په اړه زمونږ عقیده ------------------------------۱۵۳
د الله تعالی اسماء او صفات --------------------------------۱۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای جل جلاله څنګه وپېژنو؟--------------------------------۱۲۸
د الله تعالی نومونه--۱۷۵
د الله تعالی صفات --۱۸۱
دالله تعالی افعال--۱۸۷
قرآنکریم او متشابهات ---------------------------------------۱۹۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د ناشر عرائض

د الله تعالى د پېرزوينو نه ممنون يو چي مونږ ته ئې په پښتو کي د يوه بل علمي اثر د خپرولو توفيق راکړ او د افغان ولس ديني زېرمي او پښتو ادب ته ئې د دې کتاب د ډالۍ کولو فرصت او امکان راپه برخه کړ. د توحيد او شرک تر عنوان لاندي دا کتاب د ورور حکمتيار د ځينو هغو مقالو مجموعه ده چي د همدې موضوع په اړه په دري ژبه ليکل شوې او د ميثاق ايثار لخوا لومړى ځل او بيا د کتاب په بڼه کي نشر شوې، او دا دئ د پښتو ژباړه ئې ستاسو په خدمت کي ده. د کتاب په وروستۍ برخي کي به د هغې رسالې ژباړه هم بيامومئ چي عنوان ئې "زمونږ عقيده" ده او په هغه وخت کي ليکل شوې چي د جهاد په ضد ژوري توطئې رواني وې، له يوې خوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې هڅه کېده چې د افغانانو د اسلامي جهاد قیادت د یوه ځواکمن او منظم حزب په لاس کې پاتې نشي او بېلا بېلې سیاسي او نظامي ډلې ډګر ته راوایستلی شي او له بلې خوا دا هڅه کېده چې په مجاهدینو کې فکري انتشار راولاړ شي او د داسي اعتقادي بحثونو لړۍ پیل شي چې فتنې راولاړې او مجاهدین پکې مصروف کړي، یوې خاصي کړۍ ته وظیفه ورکړی شوې وه چې دا مأموریت سر ته ورسوي، د دې کړۍ د خولې بندولو او د هڅو شنډولو لپاره دا رساله لیکل شوې وه.

الله تعالی دې مونږ ته په هر سنګر کې له اسلام نه د صادقانه او مخلصانه دفاع او د دښمن د دوامدارې او سترېیا نه منونکې مقابلې توفیق راکړي.

د میثاق ایثار اداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

لومړی فصل

توحید

دا "توحید" څه دئ چي اسلام ورته هومره لوی ارزښت او ستر اهمیت ورکړی چي وایي: په توحید باور لرونکي جنت ته ځي، د دنیا او آخرت سعادت او بریا ئې په برخه کېږي او د منکر سزا ئې دوزخ ده او د دنیا او عقبی له نېکمرغۍ او بریا نه بې برخي کېږي؟ پر توحید د ایمان او باور او د انسان د کړو وړو او عمل تر منځ څه رابطه ده چه له هغه پرته نه د انسان هیڅ نېك عمل قبلېږي او نه د کوم ارزښت او قدر وړ ګڼل کېږي؟

که قرآنکریم ته مراجعه وکړو نو وبه ګورو چي د ټولو پیغمبرانو علیهم السلام دعوت او بلنه په دوو ټکیو کي خلاصه کوي:

اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ الَهٍ غَيْرُهُ

(c) ketabton.com: The Digital Library

"د الله عبادت وکړئ"، "له هغه پرته بل اله او معبود نه لرئ"

خلکو ته دانبیاوو علیهم السلام د دعوت خلاصه همدا ده: یوازې د الله عبادت وکړئ ځکه له هغه پرته نه بل معبود شته او نه څوك د عبادت او لمانځنې وړ. سوال دا دئ چې په دې بلنې او دې دعوت کې څه راز پروت وو چې د لویو ټولنیزو انقلابونو سبب شو؟ د ټولنې بې وزلو او مستضعفو پکې خپل نجات لټاوو او مستکبرینو د خپل تخت او تاج او استبدادي نظامونو د نسکورېدو عامل بالو؟ دا ولې یوه ورباندې داسې ایمان راوړي چې د هغه لپاره ئې د سر او مال قرباني ورکړې، خو بل ترې انکار کړي، د مخالفت لاره ئې ورسره نیولې او په ټول توان سره ئې د هغه مقابله کړې؟ دا ولې د تاریخ په هر پړاو کې د هر پیغمبر له بعثت نه وروسته د ټولنې مستکبرینو، د شر او فساد ځواکونو له پیغمبر سره د مخالفت لاره نیولې ده، دا پداسې حال کې چې د ټولو پیغمبرانو علیهم السلام د دعوت خلاصه دا وه چې: د یوه الله عبادت وکړئ، له هغه پرته بل معبود او خدای نه لرئ!! لدې دعوت نه د مستکبرینو انتباه او انګېرنه څه وه ؟ د نجات دا شعار ئې څنګه تعبیرکړی چې مخالفت ئې ورسره ضروري ګڼلی؟ هغه څه وو چې دوی باور ورباندې لازمي بالو خو د توحید شعار "لا اله الا الله" ورسره ټکر کولو؟ او هغه څه وو چې دوی د دې شعار پرځای پر هغه ټینګار کاوو او هغه ئې د خپل اقتدار او نظام د بقا ضامن بالو؟! که قرآنکریم په لږ غور سره ولولو نو د دې ټولو پوښتنو ځوابونه به ومومو. راځئ ځو شیبې په دې اړه د قرآنکریم په ارشاداتو کې غور وکړو او وګورو چې قرآن د

(c) ketabton.com: The Digital Library

توحید د دې شعار په اړه څه لاربښوونې لري ، دا شعار څه ډول معرفي او تعریفوي او پدې هکله څه غوښتنې لري؟!

قرآنکریم، قریش مشرکین ګڼي، که څه هم هغوی په خدای باور درلود، الله ئې د ځمکې او آسمان پالونکی او پیدا کوونکی او د ټولو شیانو خالق منلو، د کعبې طواف ئې کاوو، ځانونه ئې د بیت الله مجاورین او متولیان بلل، بتان ئې خدایان نه؛ بلکه الله تعالی ته د تقرب وسیله شمېرل او ویل به ئې: مونږ دا بتان نه لمانځو بلکه دا زمونږ او د خدای ترمنځ رابطه او وسیله ده، دا د الله تعالی دربار ته د نږدې او مقربو کسانو مجسمې دي، د دوی په وسیله الله ته ورنږدې کېږو او د دوی شفاعت او سپارښتنه زمونږ د دعاګانو او سوالونو د اجابت سبب کېږي!! قریشو د خپل تاریخ د مشهورو او د دوی په نظر د لوړ معنوي مقام د خاوندانو او الهي دربار ته د مقربو کسانو (۳۶۰) مجسمې په بیت الله کې دننه نصب کړې وې، لومړی ئې د دوی په قبرونو ځلې او زیارتونه جوړ کړل او بیا ئې د دوی بتان جوړ او په کعبه کې ئې نصب کړل، دا عقیده ئې درلوده چې د الله تعالی عبادت باید د دې بتانو له لارې وشي او دعا د همدوی له لارې د الله حضور ته وړاندې شي، همدا ئې د عبادت او دعا د قبلېدو لاره بلله او دا بتان ئې د خدای "اهل بیت: کهول" بلل او هر یوه ته ئې د کایناتو د یوې برخې د واکدار او متصرف په سترګه کتل!! هر بت د یوې ډلې او قبیلې لپاره د ډېرو سیاسي، اجتماعي او اقتصادي امتیازاتو وسیله وه، همدې ډلې به هغه ته کرامات ثابتول، د عوامو په زړه کې به ئې د هغه د هیبت، قدر او قیمت

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتولو لپاره پراخ تبلیغات کول، د دې لپاره چې ساده زړې عوام د بت په نامه خپلې شکرانې او نذرانې لازیاتې کړې؛ غولوونکې لارې چارې به ئې لټولې، له همدغو شکرانو او نذارنو نه چې د ده په نامه به ئې ترلاسه کولې؛ یوه برخه به ئې د بت او د بت د ماحول په سنگارولو او په لازیات جالب او جاذب جوړولو باندې مصرفول او زیاته برخه به ئې د عبادت ځې مجاورینو او متولیانو په خپلو کې وېشل. یوه ته بت معبود وو، پناه ځې وو او د حاجتونو ترسره کېدو مرجع، خو بل ته دام او دکان وو او د خلکو د دوکه کولو او لدوی نه د پیسو شکولو وسیله. که تاسو د هر بت، بتخانې او د هر قبر په سر د زیارتونو جوړولو قصې ته ځیر شئ نو حتماً به د هغه ترشا یو "سامري" او "بلعم باعور" بیاموم‌ئ.

د قرآنکریم له نظره د قریشو دا عقیده د شرك عقیده ده او دې ته ورته هره عقید د شرك عقیده. لدې شرك سره نه د توحید ادعا د منلو وړ گڼې او نه په خدای ایمان او اعتقاد د اعتبار وړ. قرآن خلکو ته وایې: الله یو دئ، داسې نده چې د څو خدایانو له جملې نه یو وي، بلکه احد او یوازنی دئ. هغه د ټولو رب دئ، ور ئې د ټولو په وړاندې برابر پرانستی دې، د ده او بنده ترمنځ نه فاصله شته او نه واسطه او وسیله، هرڅوك مخامخ او له واسطې او وسیلې پرته هغه ته رجوع کولی شي، د هرچا دعا اوري، هرچا ته د غاړې تر رگ زیات ورنږدې دئ، شریك نه لري، خپل ملك او واکمني ئې په شریکانو ندې وېشلې. ستا د توحید معنی دا ده چې له واحد خدای نه پرته نه په بل معبود باور ولرې او نه بل چا ته د دعا او حاجت لاس اوږد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. که قرآنکریم ته رجوع وکړئ نو دا به درته څرګنده شي چې د پیغمبرانو علیهم السلام مبارزه اکثراً د شرك خلاف وه، نه د الحاد او له خدای نه د انکار په خلاف. د ملحدینو په نسبت ئې له مشرکینو سره زیاته مقابله راغلې. د پیغمبرانو علیهم السلام اساسي او ستر مشکل یا له هغو ټګمارانو سره وو چې له دین نه ئې ځانته دام او دکان جوړ کړی وو او یا له هغو دیندارانو سره چې غولېدلي وو او د دغو ټګمارانو په لومو کي نښتي وو، هغه چې شرك ئې له ایمان سره خلط کړی وو او دې ته تیار نه وو چې خپل جعلي معبودان پرېږدي. د پیغمبرانو علیهم السلام مخالفینو به د هغوی د توحید پر بلنه دا اعتراض کاوو چې: آیا دوی راغلي چې مونږ له نورو ټولو خدایانو نه لاس واخلو او یوازې د یوه خدای عبادت وکړو!! د پلرونو او نیکونو خدایان پرېږدو، اصنام یا بتان چې الهي دربار ته زمونږ د تقرب وسیله ده، پرېږدو!!

قرآنکریم دا حالت څه ښه ترسیموي او فرمایي:

أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ * وَانطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنْ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَى آلِهَتِكُمْ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ * مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ *

الصافات: ٦

آیا ټول معبودان ئې یو معبود ګرځولی، دا خو حیرانونکې خبره ده!! مشران او سرداران ئې روان شول او وئې ویل: ځئ او پرخپلو معبودانو صبروکړئ، بیشکه چې همدا مطلوب او غوره کار دئ، دا مو په بل مذهب کي ندي اورېدلي، دا له کذب او افتراء پرته بل څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دي.

ګورئ چي پیغمبر د یوه معبود لوري ته بلنه ورکوي او نور ټول معبودان باطل او مردود شمېري، خلکو ته وایي: خدای یو دئ، د ټولو خدای دئ او تاسو ټول د هغه په وړاندي برابر یاست، هم د خدایانو تعدد مردود ګڼي او هم له دې تعدد نه راولاړ شوی طبقاتي نظام، خو د شرك ځپلي ټولني سرداران، چي د معبوانو تعدد دوی ته د ټولني سرداري ورپه برخه کړې، د یوه معبود په ځای د متعددو خدایانو په وجود ټینګارکوي، دوی له دین او مذهب نه هم د طبقاتي نظام د توجیه وسیله او د بقا او دوام ذریعه جوړوي او خپلو پیروانو ته وایي: پرخپلو سابقه، له پلار نیکه نه راپاتې معبوادانو صبر وکړئ! پیغمبر پر توحید او د یوه معبود په عبادت اصرارکوي، خو د شرك ځپلي ټولني سرداران او سالاران د شرك او متعددو خدایانو شعار پورته کوي! پیغمبران علیهم السلام توحید د خلکو د نجات وسیله شمېري خو د کفر مشران شرك د خپل قدرت د بقا راز بولي.

کافر فرعون، د خپل اقتدار د بقا لپاره د موحد موسی علیه السلام مقابله کوي خو له دین نه د دفاع تر نامه لاندي!!

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ * غافر: ۲٦

فرعون وویل: ما پرېږدئ چي موسی ووژنم، هغه دي خپل رب راوغواړي، زه له دې نه وېرېږم چي مبادا هغه ستاسو دین بدل کړي او په ځمکه کي فساد خورکړي.

قرآنکریم، فرعون چي د شرك وهلي ټولني د زعامت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشرتابه ننبه او سمبول دئ، د داسي چا په حيث معرفي كوي چي ځانته "اله : معبود "وايي او هغه كسان چي د فرعون اطاعت او مننه كوي د داسي كسانو په توگه معرفي كوي چي هغه ئې خپل اله نيولی دئ، فرعون ته "طاغوت: سركش واكدار" وائې او پلويانو او متابعانو ته ئې د "عبدة الطاغوت: د سركښ واكمن بنده گان" نوم وركوي. د قرآنكريم له نظره تر هغې پوري د چا د ايمان دعوی او پر توحيد عقيده د منلو وړ نده ترڅو پوري چي طاغوت نفی نه كړي او له طاغوت نه انكار او عصيان ونه كړي. الله تعالی فرمايي

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنْ الغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ * البقرة: ٢٥٦

په دين كي اكراه او په زور منل نشته، "په دين" سره هدايت له ضلالت او بې لاريتوب نه څرگند شوی، نو څوك چي پر طاغوت كافر شی او پر الله ايمان راوړي، نو پداسي كلكي كړۍ ئې منگولې لگولې چي شلېدل ئې نشته او الله خو اورېدونكي پوه ذات دئ.

د قرآن له نظره د طاغوت نفی د توحيد په لور لومړنی گام دئ، ترڅو پوري چي طاغوت نفی نه كړې او ترې منكر نشې تر هغې پوري تا د توحيد اساسي او لومړنی شرط ندئ پوره كړی. د طاغوت نفی او ترې انكار يعنی دا چي د منازعاتو د حل و فصل او تحاكم لپاره هغه ته رجوع ونكړې، حكمونه ئې د منلو وړ ونه گڼې او معيارونه ئې د پلی كولو وړ، نه له هغه نه طمعه وكړې، نه ئې اصولو او قوانينو ته تسليم شې او نه ئې پرېكړو او فيصلو ته غاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښېږدي. که تا له طاغوت نه انکار نه وي کړی او پر الله د ایمان له دعوا سره سره هغه ته د تحاکم لپاره رجوع کوې، نو په دې صورت کې پر یوه خدای ستا د ایمان دعوی دروغجنه ده او د الله په وړاندې هیڅ ارزښت نه لري. قرآن کریم په دې هکله داسې غوڅه فیصله کړې ده:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا*

النساء: ٦٠

آیا هغه کسان دې ونه لیدل چې ګمان کوي هم ئې پرهغه څه ایمان راوړی چې پر تا نازل شوی او هم پر هغه چې له تانه مخکې نازل شوی، خو په عین وخت کې غواړي د تحاکم لپاره طاغوت ته رجوع وکړي، پداسې حال کې چې پر طاغوت د کفر امر ورته شوی او شیطان غواړي چې هغوی په لویه بې لارۍ سره بې لارې کړي.

بل ځای فرمایي :

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا*

النساء: ٦٥

نو نه، ستا په رب قسم چې تر هغه پورې ئې ایمان ندئ راوړی "مؤمنان نشي بلل کېدی او د ایمان ادعا ئې نشي قبلېدی" ترڅو چې تا په خپلو شخړو کې حکم ونه نیسي او بیا ستا د پرېکړې په هکله

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپلو زړونو کي هيڅ حرج احساس نه کړي او په بشپړه توګه تسليم نشي.

متأسفانه ځيني کسان د توحيد په اړه د خپل ناقص فهم او انتباه له امله ګمان کوي چي شرك يوازي دا دئ چي څوك د مړه بت په وړاندي د بندګۍ سرټيټ کړي او له هغه نه مرسته وغواړي، دا ډله پدې کي څه اشکال نه ګوري چي د ژوندی بت په پښو کي ولوېږي او د طاغوت په وړاندي د بندګۍ او تسليمۍ سرپه ځمکه کېږدي!! د قبرونو طواف شرك بولي خو د قصرونو په طواف کي اشکال نهويني او هغه له خپل توحيد سره په ټکر او تصادم کي نه ګڼي!! هغوی پدې نه پوهېږي چي ژوندی بت بايد له مړه او بې حسه بت نه مخکي نفی شي، دا نده ورته معلومه چي د ده يوازنی معبود ، الله جل شأنه د دې لپاره کعبه "د الله کور" د طواف يوازنې ځای ګرځولی چي د قصرونو د طواف مخه ونيولی شي او پدې خاطر ئې جومات د دعا او عبادت ځای ګرځولی چي تا د انسانانو د دړی له ټکولو او بل دربار ته د سوال او دعا لپاره له تلو نه بې نيازه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توحید -- توحید او شرك

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآن د الله تعالی په هکله څه وايي؟

الله تعالی په قرآنکریم کي د هغه ذات په حیث معرفي شوی چي هم د ټولو عالمونو خالق او پیدا کوونکی دئ او هم ئې رب او پالونکی، ټول کاینات د هغه ملك دئ او هغه ئې ټولواك، د کائناتو په گوټ گوټ او لوېشت لوېشت کي د ده حکم نافذ دئ او ذره ذره ئې د ده حکم ته تابع او خاضع، هر څه یوازي د ده په اراده پیداکېږي اود ده تر مراقبت لاندي وده کوي، کمال ته رسېږي او له مخکي نه ورته ټاکل شوې خاصې نتیجې ورکوي، یوه تشه ډکوي، یو ضرورت او اړتیا رفع کوي او بالآخره په زوال او نیستی محکومېږي او خپل ځای نوي، ځوان، تازه او پیاوړي توکي ته پرېږدي، دا هر بدلون او تحول دالله په حکم او تصرف، د همغه له لوري د ایښودل شوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضوابطو، سننو او د ټاکل شوو مقدراتو او اندازې مطابق ترسره کېږي. هغه د رزق او روزي مالك، د مرگ او ژوند خالق، د عزت او ذلت واکدار دئ، عزت ته رسېدل او په ذلت اخته کېدل د همغه په حکم او د همده د ثابتو سننو په اساس ترسره کېږي. الله د دې عالم خالق: پيداکوونکي دئ او هغه ذات دئ چي پدې عالم کي د رب په حيث تصرف کوي، داسي ستايل شوی او حميد ذات چي په ذات، صفاتو او افعالو کي په ټولو کمالاتو متصف دئ، له هر عيب او نقص نه پاك او منزه دئ، د کايناتو ټوله ښکلا، حسن، کمال، جمال او ښېگڼې د ده له لوري دي او ده د عالم جزء جزء ته په وديعت ورکړي. هغه واحد ذات دئ چي هيڅ شريك او سيال نه لري، بې مثله او بې مثاله دئ، انتهاء او ابتداء نه لري، اول دئ او آخر، فناء نه لري، هغه ظاهر دئ داسي چي د کايناتو هره برخه ئې په وجود شهادت ورکوي، باطن دئ چي د انسان په وهم او فهم کي نه ځائېږي او انسان ئې له درك او ادراك نه عاجز دئ، د کايناتو هيڅ شی ورسره مشابهت نه لري، تل پاتې ژوندی دئ، مرگ نه لري، ټول شيان ئې پيداکړي دي، د ټولو کايناتو خالق، پالونکي او رب دئ، د دې پراخ عالم اداره او تدبير د ده په واك کي ده، هغه قيوم دئ چي يوه شېبه هم د کايناتو د ټولو امورو له ادارې او تدبير نه نه غافل کېږي. مرگ او ژوند د ده له لوري دي او د ده په اراده ترسره کېږي، چا ته ژوند ورکوي، پيداکوي ئې، څوك وژني او بيابه ئې بېرته راژوندي کوي، هيڅ پېښه د هغه له ارادې پرته نه شي واقع کېدلی، هره لويه او وړه پېښه د هغه په اراده، اذن او تدبير سره رامنځته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي، ټول کائنات د هغه د قضاء او قدر تابع دي، د شیانو په پیدا ایښت کي او په تحولاتو او بدلونونو کي ئې خاص حکمتونه او مصلحتونه ایښي دي، هیڅ شی ئې بیهوده، عبث او بې هدفه ندی پیدا کړی، هرڅه ئې په ډېره ښه او غوره توګه پیدا کړي او هر څیز ئې د خاص هدف د تحقق لپاره په کار ګمارلی. په خاص شکل او کیفیت سره د اشیاوو خلقت او پیدا ایښت د ده کار دئ، ځکه هغه خالق، بارئ او مصور دئ، د کمال صفات ئې ازلي او ابدي دي، نه څه ترې کم او نه څه وربا ندي اضافه کېږي. هغه غني او بې نیازه دئ، هیچا ته محتاج او اړ ندئ، غناء ئې ذاتي صفت دئ، ټول مخلوقات فقیر او ده ته اړ دي، هرڅه په موجودیت، بقاء او دوام کي الله ته محتاج دي. هغه قدیر او توانا دئ، ټول کارونه ورته آسان دي، هر څه ئې پیدا کړي، برابر کړي، اندازه او مقدار ئې ورته ټاکلی، پیل او پای ئې ورته تعیین کړی، هر څیز ته ئې خاص مسیر ټاکلی او لارښوونه ئې ورته کړې. په هرڅه عالم دئ، نه څه له پیدا ایښت نه مخکي ترې پټ او مخفي دي او نه له پیدا ایښت نه وروسته. علم ئې په هر څه حاوي دئ، ښکاره او پټ، شاهد او غائب، ماضي او راتلونکې، هر څه ورته معلوم دي، هیڅ ترې پټ ندي، وړوکی، لوی، لېري، نږدې، رڼا او تیاره، ټول ورته ښکاره او عیان دي. هغه نه یوازي دا چي دا دنیا او کاینات ئې پیدا کړي بلکه هغه د رب په حیث د هرڅه پالنه او ساتنه کوي. هرڅه د ده په تقدیر او اراده ترسره کېږي، ټول د ده د قضاء او قدر په وړاندي تسلیم دي، اراده ئې په هر کار او هر ځای کي حاکمه او نافذه ده، هیڅ شی ئې د ارادې مخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشي نيولی، هغه چي اراده ونكړي هيڅ شی نشي واقع كېدی، د بندگانو اراده د ده د ارادې تابع ده، څه چي وغواړي همغه كېږي او څه شي ته ئې چي اراده ونشي، نه شي كېدلی، د ده له ارادې او توفيق نه پرته بندگان هيڅ نشي كولی. نه څوك د هغه قضاء ردولی شي او نه څوك دا وس لري چي د هغه حكم وځنډوي. هيڅ داسي قدرت نشته چي د هغه له امر نه پورته وي او د هغه د حكم او امر مانع واقع شي، د هغه قضاء حاكمه او حكم ئې نافذ دئ، هرڅه د ده (سبحانه و تعالی) په حكم او امر تر سره كېږي. داسي هم نده چي د كايناتو د خلقت او پيدايښت، د قضاء، سننو، قدر او تقدير له ټاكلو وروسته ئې خپلي مخي ته پرېښي دي، داسي چي اوس حوادث او پېښي په خپله د حاكمو ضوابطو او سننو مطابق واقع كېږي ،نه، داسي نه ده، بلكي هره شېبه او هره پېښه د هغه په اذن او توفيق او د ثابت او تغيير نه منونكي قدر او قضاء مطابق تر سره كېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د توحید غوښتني

خالص او له شرك نه منزه توحید څه داسي مبرمي غوښتني لري چي باید د موحد په اعتقادي او عملي شخصیت کي راڅرګندي شي، که دا غوښتني پوره نشي نو دا یا توحید نه دئ او یا ناقص او شرك لړلی توحید دئ. قرآنکریم د توحید دا ډول غوښتني په مفصله توګه بیاني کړې دي، چي مونږ ئې په لاندي څو عنوانونو کي خلاصه کوو:

ستاینه:

موحد باید پدې باور وي چي الله تعالی په ذات، صفاتو او افعالو کي د کمال په ټولو صفاتو متصف او له هر عیب او نقص نه منزه دئ. موحد ټول موجودات د خپل رب د صفاتو او افعالو مظهر ګڼي او پدې عقیده وي چي هیڅ څه بیهوده او عبث ندی پیدا شوی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې خور عالم کې نه څه خلا او تشه شته، نه څه کموالی او زیاتوالی، نه داسي کوم څه پاتې دئ چي کموالی ئې احساس شي او نه داسي څه چي اضافي او غیرضروري وګڼلی شي، هرڅه پوره او په خپله اندازه پیدا شوي. موحد دې عالم ته د توحید له منظار نه ګوري او هر څه ئې ورته ښایسته او بشپړ برېښي او هیڅ عیب پکې نه ګوري او که ئې کوم عیب تر سترګو شي نو دا یا د خپل لنډ او محدود فکر او نظر عیب ګڼي او یا ئې د خپلي نامناسبي معاملې او ناسمو کړو محصول عیب. تل د خدای ستاینه کوي، په هر حالت او هر صورت کې، د دې خور عالم په غېږ کې هره ښکلا، کمال او جمال دي د همدې ښکلا، کمال او جمال د خالق ستاینې ته هڅوي، د هر بدلون او تحول تر شا حکمتونه او مصلحتونه ګوري، که له کوم نعمت نه برخمن شي هغه د خپل مهربانه او منعم خدای ورکړه او عنایت ګڼي او که له کوم نقمت، کړاو او ستونزې سره مخ شي هغه د خپلو کړو عادلانه بدله او جزا بولي.

لمانځنه

حقیقي موحد یوازې د یوه خدای عبادت کوي، بل هیڅ شی او هیڅوك د لمانځني وړنه بولي او له الله نه پرته د هیچا په وړاندې د اطاعت او بندګۍ سر نه ټیټوي. د خدای عبادت او لمانځنه نه یوازې د الله په وړاندې د بنده مسئولیت او پر بندګانو د الله حق شمېري بلکه عبادت د معنوي ارتقاء، روحي تسکین، قلبي ډاډ، آزادۍ او سرلوړۍ راز او عامل شمېري، د الله بندګي د نورو له بندګۍ نه ورته دآزادۍ درس ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآنکریم د لمانځني لپاره د"عبادت" اصطلاح غوره کړې، مسلمان مکلف دئ چي هره ورځ په پنځګونو لمونځونو کي په دې صيغې سره تعهد او تړون وکړي "اياكَ نَعبُد: يوازي ستا عبادت کوو"

عبادت د عبد له کلمې نه مشتق دئ،او عبد(بنده) هغه چا ته ويل کېږي چي لاندي خصوصيات او ځانګړتياوي لري :

- عبد يعنی هغه چي د خپل ځان مالك نه دئ، ځان او نفس ئې د بادار امانت دئ، مکلف دئ چي له خپل توان، قدرت او استعداد نه د خپل بادار د حکم مطابق کار واخلي.
- کوم مال، پانګه، وسايل او امکانات چي په خپل واك کي ئې لري هغه ټول د ده د بادار امانت دئ، دا حق نه لري چي لدې امانتونو نه د خپلي خوښي او غوښتني مطابق ګټه واخلي.
- هيڅ کار په خپل سر او خپله خوښه نه کوي، په هرڅه کي د خپل بادار حکم او امر ته انتظار کوي.
- دوستي او دښمني ئې له خپلو تمايلاتو او احساساتو نه نه وي راولاړه شوې، نه شخصي دوست لری او نه شخصی دښمن، د خپل بادار دوست ئې دوست وي او دښمن ئې دښمن.
- له ټولو هڅو، هلو ځلو او کوششونو نه ئې هدف دا وي چي د خپل بادار رضا او خوښي ترلاسه کړي، په هر کار کي ئې هاند دا وي چي دې هدف ته ورسېږي او خپل آقا راضی کړي، لدينه په کلکه ډډه کوي چي د خپل نفس د ارضاء لپاره خپل بادار ناراضه کړي.

څوك چي د يوازني خدای د عبادت ژمنه کوي هغه په حقيقت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي له خدای سره په دغو ټولو مفاهیمو ژمنه او تعهد کوي، د خدای عبادت همدا ټول مفاهیم احتوا کوي.

قرآنکریم، "عبادت" او "استعانت" د توحید د مانۍ دوه اساسي ستني او ارکان ګڼي او په دې ټینګار کوي چي له الله تعالی پرته نه بل څوک د عبادت وړ دی او نه د استعانت وړ، نه به د بل لمانځنه کوئ او نه به له بل نه مرسته غواړئ، لکه څرنګه چي باید یوازي د یوه الله لمانځنه وشي همداسي باید یوازي له یوه خدای نه مرسته وغوښتی شي. نه ګورې چي مسلمانان پدې مکلف شوي چي په هر لمانځه کي باید په مکرره توګه له خپل خدای سره عهد وکړي او هرځل دا ژمنه تجدیدکړي چي: خدایه! یوازي ستا عبادت کوو او یوازي له تا مرسته غواړو "اِیَاکَ نَعْبُدُ وَاِیَاکَ نَسْتَعِیْن" داستعانت او عبادت پدې عهد او ژمنه کي داسي حصر او تأکید راغلی چي له الله تعالی نه پرته له بل هرچا نه مرسته غوښتل او د بل چا عبادت کول په بشپړه توګه نفی کوي. قرآنکریم فرمايي:

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ * النور: ۱۱۷

او څوک چي له الله سره بل معبود ونیسي، پداسي حال کي چي پدې باندي هیڅ دلیل هم نه لري، حساب ئې له خپل رب سره دئ، بیشکه چي دا کافره ډله به کله هم بریالۍ او کامیابه نشي.

هیله من یم د دې آیت په وړاندي لږ توقف وکړئ او الفاظ او مفاهیم ئې په غور او دقت له نظره تېرکړئ، په دې مبارک آیت کي ویل شوي: هر څوک چي د الله تعالی په څنګ کي بل چا ته، بل دربار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پناه ځای ته د سوال او احتياج لاس اوږد کړي او مرسته ترې وغواړي، په حقيقت کي ئې همدا مرجع خپل اله او د خدای شريك گرځولې، دا پداسي حال کي چي د دې غلط تصور او انگېرني لپاره هيڅ دليل او برهان نه لري، په همدې خاطئ تصور سره چي گمان کوې: "د خدای تر څنگ بل داسي معبود او اله هم شته چي د دعا په قبلولو کي ورسره شريك دئ" هغه د کافرانو په ډله کي شامل شوی او له فلاح او بريا نه محروم شوی.

قرآن کريم په استعانت کي شرك او توحيد په څو جالبو او ښکليو مثالونو کي په ډېر ښايسته انداز کي ترسيم کړي، هلته چي فرمايي:

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ: العنکبوت: ٦٥

بيا کله چي په کښتۍ کي سپاره شي نو الله ته پداسي حال کي سوال او دعا کوي چي دين ئې ورته سوچه او خالص کړی وي، خوکله ئې چي د وچي په لوري وژغورو نو ناڅاپه شرك کوونکي شي.

يعنی کله چي انسان په کښتۍ کي سپور شي او دا ووينې چي د نجات له ټولو وسايلو او امکاناتو سره ئې رابطه شلېدلې، په خپلي شا او خوا کي هيڅ داسي څه نه گوري چي زړه ورپوري وتړي، تکيه ورباندي وکړي او مرسته ترې وغواړي او له ټولو ئې اميد قطع شي، نو پدې حالت کي يوازي د خدای لوري ته مخه کړي، مرسته ترې غواړي او مستقيماً او نېغ په نېغه هغه ته رجوع کوي، همدې حالت ته قرآنکريم په دين کي اخلاص ويلی دئ، يعني انسان هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په خپل دین کې مخلص دئ او هغه وخت ئې ایمان له شرك نه پاك او منزه دئ چې په کښتۍ کې د سپور انسان په ښېر یوازې یوه خدای ته ئې مخه وي او یوازې هغه ته پناه یوسي؛ خو ګورو کله چې کښتۍ د بحر له څپو نه روغه ساحل ته ووځي، نو بیا د همدې انسان حالت بدل شي، هغه د څپو په منځ کې احساس ئې ورسره پاتې نشي، نور نو هغه کس نه وي چې د الله نه پرته ئې هیچا ته طمعه نه وه، له خدای نه سوی له ټولو نه ئې امید قطع کړی وو، یوازې له یوه خدای نه ئې مرسته غوښته، اوس ئې د امید دروازې ډېرې شوې، د یوه دربار په عوض ئې ګڼو درو ته سترګې دي، کله دا د خپل نجات عامل ګڼي او کله هغه بل، کله ئې ګمان دا وي چې د فلان مرستې وژغورلو او کله د هغه بل توجه او عنایت د خپلې ژغورنې وسیله ګڼي او پدې سره خپل دین او ایمان په شرك ملوث او ککړ کړي او د شرك مرتکب شي.

همدارنګه قرآن د یونس سورې په ۲۱ ،۲۲او ۲۳ آیتونو کې فرمایي:

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي آيَاتِنَا قُلِ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ * هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَنْجَيْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

الشَّاكِرِينَ * فَلَمَّا أَنْجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَاأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ * يونس: ۲۳

او كله چي خلكو ته د پېرزويني څه خوند وروڅكو، وروسته له هغه چي كوم كړاو وررسېدلی وي، نابېره له دوی سره زمونږ د آيتونو په هكله د مكر اراده راپيدا شي. ورته ووايه: الله تعالی په مكر كي تر ټولو سريع دئ، بيشكه چي زمونږ رسولان ستاسو مكرونه ليكي، الله هغه ذات دئ چي تاسي په وچه او اوبو كي بيايي، تردې چي تاسي په كښتۍ كي وئ او كښتۍ له سورو سره يوځای د ملايم او خوندور نسيم سره وخوځي او پدې سره خوشحاله شي، خو ناڅاپه تېز باد او طوفان وربانديي راشي او له هر لوري څپي ورباندي راتاو شي او گمان وكړي چي محاصره شول، پدې وخت كي الله ته پداسي حالت كي دعا كوی" او مرسته ترې غواړي چي په خپل" ديانت كي ورته مخلص شوي وي او وايي: كه دي لدې نه وژغورلو نو حتماً به شكر كوونكي بندگان وو، خو كله چي نجات وركړو بيا د خپل تعهد خلاف په ناحقه په ځمكي كي سركشي او بغاوت كوي. اې خلكو! په يقين سره چي ستاسي سركشي او بغاوت ستاسي په ضرر ده " دا دركړی شوی فرصت" د دنيوی ژوند يوه متاع ده، بيا مو زمونږ لوري ته راتگ دئ او په هغه څه به مو خبر كړم چي تاسو كول.

توحيد، وېره او هيله

سوچه توحيدحكم كوي چي د انسان خوف او طمع بايد يوازي

(c) ketabton.com: The Digital Library

له الله تعالی څخه وي، له بل هیچا نه د الله تعالی په څېر نه وېره ولري او نه طمع، موحد پدې باور لري چې د ګټې او تاوان پرېکړه الله تعالی کوي، تر څو پورې چې د هغه اراده نه وي شوې نه چا ته ګټه رسېدی شي او نه زیان، که د ټولې دنیا خلك راغونډ شي او وغواړي تا ته ګټه یا زیان ورسوي، د الله تعالی له اذن او ارادې پرته هیڅ نه شي کولی او څه چې خدای مقرر کړې له هغه نه څه کم او زیات نشي کېدی، که خدای وغواړي چې تا ته ګټه ورسېږي نو څوك د هغه مخه نشي نیولی او که د هغه له لوري تا ته د زیان فیصله وشي نو څوك به وي چې دا فیصله وځنډوي؟

قرآنکریم څه ښه فرمایي:

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا*

الاحزاب:۱۷

ووایه: هغه به څوك وي چې تاسي له الله نه وساتي که هغه ستاسو لپاره د کوم زیان اراده وکړي او یا درته د رحمت اراده وکړي؟ له الله تعالی پرته به بل یار او مددګار ونه مومي.

بل ځای کې فرمایي:

قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ * المائده: ۷٦

ووایه: آیا له الله پرته د داسي څه عبادت کوئ چې نه تا سي ته د کوم زیان واك لري او نه د کومي ګټې او دا خو الله دئ چې اورېدونکی پوه دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لازمه ده د دې مبارك آيت په اړه لږ دقت وکړو او د مخکينيو آيتونو په رڼا کې ئې ژور مفاهيم په غور او دقت سره تر نظر تېر کړو. دا آيت د هغه بحث پای دئ چې د المائدې سورې له ۷۲ آيت نه پيل شوی، دلته هغو کسانو ته اشاره شوې چې مسيح عليه السلام ئې د بندگۍ له مقام نه د الوهيت مقام ته اوچت کړی او د شرك مرتکب شوي، حال دا چې مسيح عليه السلام بني اسرائيلو ته ويل: د خدای جل شأنه عبادت وکړئ، هغه زما او ستاسو ټولو رب دئ، هر څوك چې له خدای سره شريك ونيسي پر هغه باندې خدای جنت حرام کړی، ځای ئې دوزخ دئ، دا ظالمه ډله هيڅ مل او ملگری نه لري. پدې پسې فرمايي: هغه کسان چې ويل ئې: خدای له دريو خدايانو نه يو دئ، دا کسان کافر شوي، له الله پرته بل معبود او اله نشته، بيا فرمايي: د مريم عليها السلام زوی مسيح عليه السلام فقط يو پيغمبر وو، داسې پيغمبر چې له ده مخکې د ده په شان ډېر پيغمبران تېرشوي؛ مور ئې نېکه او صادقه ښځه وه. د دې مبحث په پای او وروستۍ برخه کې دا ۷۶ آيت د دې بحث د خلاصې او تتمې په شکل راغلی او دا څرگندوي چې بني اسرائيل د مسيح او مريم عليهما السلام په هکله په خپلې عقيدې کې د شرك مر تکب شوي، د هغه په اړه د دوی عقيده مشرکانه ده، د دوی عبادت ئې کړی او د گټې په جلب او د زيان په دفعه کې ئې له هغوی مر سته غوښتې، له همدې کبله قرآن کريم د دوی په هکله فرمايي: بني اسرائيلو له مسيح او مريم عليهما السلام نه د گټې د حاصلولو او د زيان د دفع کولو په هيلې او د مرستې په غوښتلو سره د هغوی عبادت کړی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی ئې خپل خدايان نيولي، پداسي حال کي چي مريم او مسيح عليهما السلام لکه د نورو په شان نه د گټي مالکان دي، نه چاته زيان رسولی شي، نه د چا چيغي اورېدلی شي او نه د چا د کوم درد دوا ورسره شته، دا يوازي الله دئ چي د ټولو فريادونه اوري، دعاگاني قبلوي او د خپلو بندگانو له ټولو دردونو او غمونو خبر دئ.

که ته پدې باور وې چي خدای ستا د رزق او روزي مالك دئ، د هر څه خزانې له هغه سره دي، باران د هغه په اراده ورېږي، دانې او مېوې د هغه په حکم شنې کېږي، د مرگ او ژوند، عزت او ذلت، کاميابی او ناکامي، صحت او رنځ ، دا ټولي فيصلې د هغه له درباره صادرېږي ، لدې عقيدې او باور سره سره که ته له الله تعالی نه پرته له بل چا نه طمع کوې او په زړه کي له بل چا نه وېره او هيله پالې، نو آيا دا په رښتيا چي د ډېر افسوس او حيرت خبره نده!!

محبت

د توحيد بله مهمه او اساسي غوښتنه له الله تعالی سره کلکه او خالصه مينه ده، داسي او دومره زيات محبت چي د بل هيڅ شي محبت ورسره د مقايسه کېدو نه وي، لازمه ده له الله تعالی سره دومره محبت ولرو چي ساری او مثال ونلري. که مونږ له الله تعالی نه پرته له بل چاسره د خدای د محبت په شان محبت ولرو په حقيقت کي د شرك مرتکب شوي يو او دا محبوب مو له الله تعالی سره شريك او سيال گرځولی دئ، په دې هکله قرآنکريم فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَمِنْ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ...* البقره: ٦٥

ځینې کسان داسي غیرالله له خدای سره ند او سیال نیسي چي له هغوی سره د الله د محبت په څېر محبت کوي، خو مؤمنان له الله سره ډېره کلکه مینه لري،...

د انسان مینه او محبت له کوم کس یا کوم څیز سره یا د هغه څیز یا کس له ښکلا او کمال نه منشأ اخلي او همدا ښکلا او کمال ئې مینه او حیرت راپاروي او د دې باعث شي چي محبت ورسره وکړي ،او یا ئې د ده په ژوند کي اغېزه دومره ستره او رغنده وي او د ده په اړه ئې پېرزوینه، احسان او عنایت هومره وي چي د ده د میني او محبت باعث شي، د هغه احسان د ده مینه او محبت راپاروي. په کایناتو کي هیڅ داسي څه نشته چي له دې یا هغه اړخه له الله تعالی سره برابري وکړی شي، همدا وجه ده چي له الله تعالی سره محبت باید له هر بل محبت نه زیات، سوچه او لوړ وي. محبت په اصل کي د انسان د اړیکو او د انسان د حرکت د لوري او هدف د معلومولو لپاره دقیق معیار او محك دئ، په دې معیار سره دا معلومېدی شي چي د انسان معرفت د خپل رب په هکله څومره او باور ئې څنګه دئ. که د خدای په یادولو سره ئې زړه ولړزېدو، په سترګو کي ئې اوښکي ورغړېدې، په څېره کي ئې د محبت او میني نښې څرګندي شوې،که دا وشول نو ویل کېدی شي چي خپل رب ئې ښه پېژندلی، عقیده ئې پخه، باور ئې موحدانه او توحید ئې له شرك نه منزه دئ او که له خدای نه پرته د بل چا په یاد سره ئې دا حالت شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو پوه شه چي له خداى سره ئې سيال او شريك نيولى، په باورونو كي ئې شرك رخنه كړې او د توحيد ونه ئې د شرك چنجي ورسته كړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ربوبیت کي شرك

آیا الله تعالی د امورو په سمبالولو کي شریك لري؟

له قرآنکریم نه د بېلتون او غفلت په سبب د مسلمانانو په منځ کي ګڼ شمېر داسي عقاید خواره شوي چي د اسلام له اساساتو سره ټکر کوي او قرآن ئې د توحید منافي او د شرك عامل شمېري او د هغه د نفی لپاره ئې مفصل بحثونه کړي.

له دغو عقیدوي انحرافاتو نه یو هم په ربوبیت کي شرك دئ، په دې معنی چي څوك د کایناتو په اداره او د امورو په سمبالولو کي ئې له خدای سره بل څوك شریك وګڼي او دا عقیده ولري چي الله تعالی د کایناتو اداره او د امورو تدبیر ئې په یوازي توګه نه کوي بلکه کارونه ئې له نورو ذواتو سره وېشلی، ځیني په خپله کوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني نور ئې هغوی ته سپارلی او هغوی ته ئې دا واك ورکړي چي د خپلي خوښي مطابق پکي تصرف وکړي. دا ډله خلك يا دا گمان کوي چي: الله تعالی د دنيا او عالم له پيدايښت او په هغه کي د ضوابطو له وضعه کولو نه وروسته دا مخلوقات په خپل حال پرېښي دي، امور او کارونه په خپله د الهي مقدراتو او ضوابطو مطابق ترسره کېږي، ټول کارونه همداسي په خپل سر د الهي سننو مطابق روان دي، الله تعالی نه هيڅ مداخله پکي کوي او نه دې ډول مداخلې ته څه ضرورت ليدل کېږي!! او يا دا گمان کوي چي: الله تعالی هم لکه د دنيوي واکمنانو په شان د خپلي پاچائې د چارو د ادارې او سمبالولو پخاطر هره برخه يوه چاته سپارلې ده او په همدې برخه کي ئې همدا کس خپل نائب او د چارو "قيم" او "متصرف" منلی دئ!! اوس که څوك پدې برخه کي له کوم مشکل سره مخ کېږي نو بايد د همدې برخي قيم، وصی او متصرف ته مراجعه وکړي، له هغه مرسته وغواړي او له دې لاری خپل مشکل حل کړي، پدې معنی چي د الله تعالی دربار ته له رجوع نه مخکي بايد دغو متصرف او قيم ذواتو ته مراجعه وشي، له دوی نه د خپلو مشکلاتو د حل غوښتنه وشي او يا له همدې لاري، د مراتبو د تسلسل مراعات سره پوړ په پوړ پورته ولاړ شي او خپل سوال د الله در بارته وړاندي کړي،دوی وايي: که د الله تعالی د پاچايې دا واکمن مأمورين، هغه چي ته ئې د امورو په تدبير او موجوداتو په اداره کي د الله نائب او وکيل شمېرې که دا متصرفين ستا د مشکلاتو د حل وس او توان لري، ستا فرياد اورېدی شي او ستا دعاگاني اجابت کوی شي، نو بيا څه ضرورت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ چي د مراتبو د تسلسل له مراعات نه پرته او مستقیما د الله دربار ته د مراجعی بې باکي کوې؟!! خپل حیثیت دي وپېژنه، هغه ځای ته د تلو بې ځایه هڅه مه کوه چي نه ئې اهلیت لری او نه توان، دا خبره ومنه چي د الله تعالی دربار داسي دروازی لري چي د هر چا په وړاندي نه پرانیستل کېږې او داسي ساتونکی لری چي هرچا ته د نږدې کېدو اجازه نه ورکوی!! دې دربار ته د رسېدو لپاره وسیلې، واسطې او سفارش کوونکي ته اړتیا شته، دا واسطې او سفارش کوونکي وپېژنه، د هغوی لاس او لمن ونیسه، ترڅو د الله دربار ته لار پیدا کړې او دروازه ئې در ته پرانیستل شي، دا د الله په هکله د مشرکینو گمان وو، راشئ وگورو چي قرآن پدې هکله څه وایي:

إِنَّ رَبَّكُمْ اللَّهُ الَّذي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِه ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ * یونس: ۳

بیشکه چي ستاسي رب هغه ذات دئ چي آسمانونه او ځمکه ئې په شپږو ورځو کي پیدا کړه، بیا ئې په عرش استوا وکړه، چاری سمبالوي، هیڅ داسي شفاعت کوونکي نشته چي د ده له اذن او اجازې پرته شفاعت وکړی شي، دا ستاسي رب دئ، نو د ده عبادت وکړئ، آیا عبرت نه اخلئ.

دا مبارك آیت لاندیني مهم مطالب بیانوي:

- الله تعالی ځمکه او آسمانونه په شپږو تکویني مراحلو کي پیدا کړل.
- آسمانونه او ځمکه ئې له پیدایښت نه وروسته مهمل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلي مخي ته نده پرېښې، بلکي په هغه عرش ئې د ټولو موجوداتو د مالك، حاکم او واکدار په حيث استوا وکړه چي ځمکه آسمانونه ترې لاندي دي. د دې پراخې هستي د ټولو امورو تدبير ئې په خپل واك او اختيار کي ساتلی دئ.

- هيڅوك د الله له اذن او اجازې پرته د هغه په وړاندي د شفاعت او سفارش توان او صلا حيت نه لري، هغه د دنيا د پاچايانو په شان ندی چي د نورو سفارش او شفاعت ته اړ وي، داسي نده چي بايد بل څوك يو مظلوم ور معرفي کړي، بل څوك د چا د لياقت او اهليت په هکله معلومات ورکړي او د ده او بنده ترمنځ واسطه شي.
- هغه رب او پالونکی چي بايد يوازي د هغه عبادت وکړې او يوازي له هغه نه مرسته وغواړې، صفات ئې دا دي: د ټولي هستي خالق، ستا او د ټولو مخلوقاتو رب او پالونکي دئ، په عرش ئې استوا کړې، د هرڅه مالك او واکدار دئ، د هستي د ټولو امورو د تدبير اختيار ورسره دئ، ستا او هغه ترمنځ د رابطې لپاره هيڅ وسيلې، واسطې، سفارش او شفاعت کوونکي ته ضرورت او اړتيا نشته. دا درس بايد درته پند وي او د هغه په رڼا کي نبغه لاره له کړې نه بېله کړې او د الله تعالی له دربار نه پرته بل دربار ته له رجوع او پناه وړلو نه ځان وساتې. قرآنکريم په بل آيت کي په دې هکله فرمايي:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ *

يونس: ۳۱

ووايه: څوك له آسمان او ځمكې نه تاسې ته روزي دركوي؟ او څوك ستاسې د غوږونو او سترګو مالك دئ؟ او څوك ژوندى له مړه نه او مړى له ژوندي نه راوباسي؟ او څوك چارى سمبالوي؟ دوى به حتماً وايي: چې الله، نو ورته ووايه: آيا نه وېرېږئ، ځانونه نه ساتئ؟

په دې مبارك آيت كې دا اساسي مطالب زمونږ مخې ته ايښودل شوي:

- دا خو يوازې الله دئ چې د رزق او روزي انتظام ئې په واك كې دئ ،كه له آسمانه باران راووېرېږي، كه د لمر وړانګې پرځمكه لګېږي او له ځمكې نه مېوې او دانې راټوكېږي او كه ځمكه ستاسې لپاره په خپله غېږ كې د څښلو اوبه ساتي او پدې ترتيب سره ستاسې د روزۍ اسباب او وسايل برابروي، ووايي داسې كوم څوك شته چې پدې كارونو كې له الله تعالى سره شريك وي؟
- ستاسې د غوږونو او سترګو اصلي او حقيقي مالك څوك دئ؟ دا نعمتونه چا دركړي او دا د چاپه ارادې سره ستاسې په خدمت كې دي او تاسې ته لار ښيي؟ كه خداى اراده وكړي چې دا سترګي او غوږونه درنه واخلي، آيا داسې څوك شته چې دا شيان بېرته دركړى شي؟
- آيا له الله تعالى نه پرته په دې ټولو موجوداتو كې داسې څوك شته چې له مړي نه ژوندى او له ژوندي نه مړى راوباسي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرگ او ژوند فيصله څوک کوي؟ د چا په حکم سره مړه خاوره په دانو او مېوو بدلېږي او بيا د انسان او حيوان په بدن کي ژوندی، نطفه ترې جوړېږي؟

• پدې پراخ کاينات کي چي په هره برخه کي ئې حرکت، خوځښت او د کمال په لور هاند او تحرك دئ، هرې خوا ته ئې نظم او نسق، ښکلا او ښايست دئ، هرڅيز له نيست نه هست کېږي، بيا وده مومي د کمال په لور درومي او کله چي د کمال او ودې يوه ثابت حد ته ورسېږي نو د زوال مرحله يې پيل شي او په مرگ محکوم شي، پناه شي او ځای ئې بل ته خوشی شي. څوك دي چي دا ټول امور اداره او تنظيموي؟ آيا له دينه پرته چي ووايو او اعتراف وکړو چي د دې هستی د ټولو امورو تدبير د الله تعالی په لاس کي دئ، آيا له دې اعتراف نه پرته بله چاره لرو؟ قرآنکريم څه ښه فرمايي:

اللَّهُ الَّذي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُميتُكُمْ ثُمَّ يُحْييكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ * الروم: ٤٠

خدای هغه ذات دئ چي تاسي ئې پيدا کړی، بيا ئې تاسي ته روزي درکړه، بيا تاسي وژني، بيا مو بېرته راژوندي کوي، آيا ستاسي له شريکانو نه داسي څوك شته چي له دې کارونو نه کوم يو وکړی شي؟! پاکي ده الله لره او هغه لوړ دئ له هغه څه نه چي دوی ئې ورسره شريك گرځوي.

يعني ستاسي په پيدايښت کي، ستاسي په رزق او روزي کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ستاسو په مرگ او ژوند کې هیڅوك له خدای سره شریك نه دي، الله تعالی له دې عیب نه پاك او لدینه لوړ دئ چې په دې کارونو کې څوك د ځان شریك ونیسي. قرآنکریم په یوه بل آیت کې لکه څرنگه چې خلقت په الله تعالی پورې مختصوی او د ماسوی الله اشتراك پکې له بنیاده نفی کوي همداراز د امورو تدبیر او انتظام هم په الله پورې مختص شمېري او پدې کار کې هم د بل چا شراکت نفی کوي، فرمایي:

إِنَّ رَبَّكُمْ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ * الاعراف: ٥٤

ببشکه چې ستاسي رب هغه الله دئ چې ځمکه او آسمانونه ئې په شپږو ورځو (شپږوتکویني مراحلو)کې پیدا کړې، بیا ئې په عرش استواء وکړه، د شپې پرده په ورځې غوړوی، "یوه بله" په ډېره چټکۍ سره لټوي، لمر، سپوږمۍ او ستوري د هغه حکم ته تابع دي، پوه شه چې پیدایښت او امر ده لره مختص دئ، د عالمونو رب او پالونکي بابرکته دئ.

قرآنکریم په خلقت او امر کې د ماسوی الله یعني له الله نه پرته د بل هرچا هر راز ونډه نفی کوي او فرمایي:

يَأَيُّهَا النَّاس ضرب مَثَلٌ فَاستَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَن يَخْلُقُوا ذُبَاباً وَ لَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ وَ إِن يَسلُبهُمُ الذُّبَاب شيْئاً لا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَستَنقِذُوهُ منْهُ ضعُف الطالب وَ الْمَطلُوب* مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِه إِنَّ اللَّهَ لَقَوِیٌّ عَزِيزٌ * الحج: ٧٣-٧٤

اې خَلکو! يو مثال راوړل کېږي، ورته غوږ شئ: بيشکه څوك چي تاسي له الله پرته خپلي مرستې ته رابولي، يو مچ هم نشي پيدا کولی او که دا مچ څه ترې وتښتوي نه ئې شي ترې ژغورلی، طالب او مطلوب دواړه بې وسه شول، د الله تعالی قدر ئې لکه څنګه چي له ده سره ښايي ندی پېژندلی، بيشکه چي الله زورور عزتمند دئ.

يعني له الله تعالی نه پرته چي تاسي له بل هر څه او هرکس نه مرسته وغواړئ، که دا په آسمان کي وي او که په ځمکه کي، انسان وي که پرښته، ژوندی وي که مړ، يو هم نشي کولی يوه وړه او حقيره حشره پيدا کړي او که دا حشره څه ترې وتښتوي نو د هغه د ژغورني توان هم نه لري، نه څه شی پيدا کولی شي او نه ئې ژغورلی شي، په دې معامله کي طالب او مطلوب دواړه کمزوري او بې وسه دي، مطلوب کمزوری او بې وسه دئ ځکه چي نه د کوم څيز د خلقت او پيدا کولو توان لري او نه پر نورو د حکمرانۍ او واکمنۍ قدرت ورسره شته او طالب ځکه کمزوری او ضعيف دئ چي پداسي يوی بې وسه او کمزوری متکاء ئې تکيه وکړه او مرسته يې ترې وغوښتله چي د هيڅ څه واك او توان نه لري.

د قرآنکريم لومړنی درس، د دې الهي کتاب په لومړنی آيت کي پدې ټکي ټينګارکوي چي:

الحمدلله رب العالمين: ټولي ستايني هغه الله لره دي چي د عالميانو رب او پالونکی دئ"

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني دا کاينات داسي رب او پالونکی لري چي د هرڅه پالنه کوي، د هستي د هرې برخي ساتنه او د چارو سمبالول ئې په واك کي دي او په ټولو امورو کي د رب په حيث تصرف کوي. د خدای د ربوبيت نفی يا **تعطيل** او دا اعتقاد چي الله تعالی د مخلوقاتو له پيدا کولو وروسته د امورو اداره او د چارو سمبالول ئې په کايناتو حاکمو ضوابطو او سننو ته پرېښې، همداراز په ربوبيت کي شرك يعني دا باور چي د کايناتو د امورو په اداره کي خدای شريك لري، دا دواړه (د ربوبيت نفی او په ربوبيت کي شرك) د قرآنکريم له بنيادی او اساسي مفاهيمو سره ټکر او تناقض لري. نه پوهېږو هغه کسان چي د دې ډول شرك مرتکب کېږي، د قرآن هغه په سلګونو آيتونه څنګه توجيه کوی چي د ربوبيت په توحيد دلالت کوي او په پوره صراحت او قاطعيت سره په دې خبری ټينګار کوی چي يوازي الله تعالی د ټولو امورو متصرف او پالونکی‌دی؟! دا ډله د دې آيتونو په هکله څه وايي:

وَللّه عَاقِبَةُ الْأُمُور الحج:٤١

د ټولو امورو پايله الله لره ده

وَإِلَی اللّه تُرْجَعُ الْأُمُورُ * البقره: ٢١٠

ټول کارونه د الله په لوري ګرځول کېږي

أَلا إلی اللّه تَصيرُ الأُمُورُ* الشوری: ٥٣

پام چي ټول کارونه د خدای لور ته ورګرځي

قُلْ إنَّ الأَمْرَ كلَّهُ للّه آل عمران: ١٥٤

ووايه چي بيشکه کارونه ټول الله لره دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پداسي حال کي چي قرآنکريم رسول الله عليه السلام ته فرمايي چي ته د هيڅ شي واک او اختيار نه لرى، دا په خداى پوري اړه لري چي د چا توبه قبلوى او چا ته عذاب ورکوي، دا يوازي د خداى کار دئ، نه په تا پوري اړه لري او نه بل چا پوري، د رسول الله صلى الله عليه وسلم په هکله چي حکم دا وي نو د نورو عادي خلکو په هکله به حکم څه وي؟

الله تعالى خپل رسول صلى الله عليه وسلم ته فرمايي:

لَيْس لَك مِنَ الأَمْرِ شىْءٌ أَوْ يَتُوب عَلَيهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظلِمُونَ* آل عمران: ۱۲۸

د دې کار هيڅ څه په تا پوري اړه نه لري، يا به ئې توبه قبلوي او يا به ئې د دې لپاره تعذيبوي چي ظالمان دي.

قرآنکريم په ربوبيت کي د شرک د نفى او ترديد لپاره پدې قاطع دليل او حجت استدلال کوي چي که په ځمکه او آسمان کي له يوه خداى نه پرته نور خدايان وى نو حتماً به د ځمکي او آسمان ټولى چارى مختل او هر څه به تباه شوي وو، دا ځکه چي په هغه صورت کي به هر خداى له خپلي خوښي سره سم د دې عالم اداره غوښتله، د آراوو اختلاف، په اجراءاتو او تصرفاتو کي د ارادو تعدد به حتماً په ټکر او تصادم منتج کېده او دا به په کائناتو کي د لويي تباهي سبب جوړيده. په هستي او کايناتو کي دا حاکم نظم او نسق پدې دلالت کوي چي د مخلوقاتو د امورو د تدبير واک او اختيار له يوه ذات سره دئ.

لَوْ كانَ فِيهِمَا ءَالِهَةٌ إِلا اللَّهُ لَفَسدَتَا فَسبْحَنَ اللَّهِ رَب الْعَرْشِ عَمَّا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَصِفُونَ * الانبياء: ۲۲

که په آسمان او ځمکي کي له الله پرته نور خدایان وی؛ دواړه حتماً تباه کېدل، نو د دوی له ستایلو نه د عرش پالونکي الله لره پاکي ده.

د قرآنکریم ترټولو ستر او مبارك آیت (آیت الکرسي) پدې رابطه فرمایي چي الله تعالی د ټولو موجوداتو د امورو مدبر او قیوم دئ، د هرڅه قوام لده نه دئ، یوه لحظه هم د کایناتو له اداري څخه نه غافل کېږي، د ځمکي او آسمان د هرڅه مالك دئ، هیڅوك ئې په وړاندي له اجازې پرته د سفارش او شفاعت توان نه لري، په پټو او ښرګندو شیانو عالم دئ، د نورو علم هم د ده ورکړه ده، د ده په حکم او اذن سره له څه خبرېدی او په څه پوهېدی شي، د هغه د اقتدار کرسۍ پر آسمانونو او ځمکي احتواء کړې ده، ټول شیان ترې لاندي دي، د دې ارت عالم ساتنه او تنظیم د هغه د ستړیا سبب نه کېږي. فرمایي:

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ * البقرة: ۲۵۵

الله هغه ذات دئ چي له ده پرته بل معبود نشته، همغه ژوندی قیوم ذات، نه خوب ورباندي راځي او نه پرموښی، څه چي په آسمانونو کي دي او څه چي په ځمکي کي دي، ټول هغه لره دي، دا به څوك وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د ده له اجازې پرته د ده په وړاندي سفارش او شفاعت وکړي شي، په هر هغه څه پوهېږي چي د دوی مخی ته دي یا ئې شاته دي او دوی د ده له علم څخه یوازي په دومره څه احاطه کولی شي چي دی ئې وغواړي، د قدرت او واکمنۍ کرسۍ ئې پر آسمانونو او ځمکي حاوي ده او د دوی دواړو ساتنه ئې نه ستومانه کوي او هغه لوړ ستر ذات دئ.

قرآنکريم د ربوبيت د جزئي او کلي تعطيل د نفی او د دې مفهوم د اثبات لپاره چي خدای په دايمي او دوامداره توګه له يوی شېبې غفلت نه پرته د عالم امور اداره او سمبالوي او همدا راز د دې مطلب د اثبات لپاره چي ټول مخلوقات د خپلو اړتياوو د پوره کولو لپاره الله ته رجوع کوي او هغه ئې اړتياوې پوره کوي، فرمايي:

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ *

الرحمن: ۲۹

څه چي په آسمانونو او ځمکه کي دي ټول ده ته سوال کوي ، دی هره شېبه په يوه کار کي دئ.

دا او په لسګونو نور آيتونه د دې لپاره کافي دي چي ووايو: هرڅوك چي د هستي د چارو په اداره او تدبير کي له خدای سره شريك ونيسي، هغه په حقيقت کي قرآنکريم تکذيب کړی، د شرك مرتکب شوي او د توحيد له دايرې او د موحدينو له ډلي نه وتلی دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

علم غیب

آیاعلم غیب خاص الله تعالی لره دئ؟

د اسلام له مهمو اعتقادي مسائلو نه یو هم غیب او علم غیب دئ. قرآنکریم موجودات په دوو برخو وېشلي:

- مشهود (ښکاره) هغه څه چي لمس او لیدی شي.
- غیب (له نظر نه پټ) هغه څه چي نه لیدی شي او نه لمس کېدی شي. هر هغه څه چي انسان ئې نشي لیدی او په حواسو ئې نشي درك کولی، هغه د غیب په شمار کي راځي.

قرآنکریم علم غیب یعني د پټو شیانو علم په الله تعالی پوري خاص شمېري او په ډېر تأکید سره فرمایي چي له الله تعالی نه پرته بل هیڅوك علم غیب نه لري. لاندنیو آیتونو ته توجه وکړئ:

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُون* النمل: ٦٥

ووايه: په غيب له الله تعالی پرته د آسمانونو او ځمكي هيڅ څه نه پوهېږي او پدې هم نه پوهېږي چي څه وخت به بيا راژوندي كړی شي.

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا * الجن: ٢٦

په غيب پوه خدای چي هيڅوك په خپل غيب نه خبروي.

فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ *

يونس: ٢٠

نو ووايه: غيب خو يوازي الله لره دئ، نو انتظار وكړئ چي زه هم ستاسو په څنګ كي له منتظرينو څخه يم.

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ * الانعام: ٥٩

او له ده سره د غيب (د خزانو) كلياني دي چي له ده نه پرته هيڅوك ورباندي نه پوهېږي، په وچه او بحر كي چي څه شته په ټولو پوهېږي، هيڅ پاڼه نه راپرېوځي مګر دی ورباندي پوهېږي او نه د ځمكي په تيارو كي كومه دانه او نه كوم لوند او وچ داسي څه شته چي په څرګند كتاب كي دې نه وي.

دې آيتونو علم غيب په پوره تأكيد سره په الله تعالی پوري مختص كړی او د ځمكي او آسمان له نورو ټولو موجوداتو نه ئې نفی كړی، له ملايكو نه، له انسانانو، مړو او ژونديو نه او له هرڅه او هرچا نه ئې علم غيب نفی كړی، په دې هكله د دې آيتونو الفاظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره واضح او څرګند دي چي د هیڅ شك او شبهې مجال نه پرېږدي. د دې آیتونو په رڼا کي په پوره ډاډ او قاطعیت سره ویلی شو: هرچا چي له الله تعالی نه پرته د بل چا لپاره د علم غیب ادعا وکړه او دا ئې وویل چي له الله پرته بل څوك هم علم غیب درلودی شي، هغه په حقیقت کي د الله تعالی کتاب تکذیب کړی.

قرآنکریم په لاندیني آیت کي څو داسي شیان په ګوته کوي چي علم ئې یوازي له الله سره دئ، هلته چي فرمايي:

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ * لقمان: ٣٤

بیشکه چي د قیامت علم له الله سره دئ، هغه باران وروي او په هغه څه علم لري چي د میندو په رحم کي وي، هیڅوك پدې نه پوهېږي چي سبا به څه کوي، هیڅوك پدې نه پوهېږي چي چیرته به مري، بیشکه چي خدای ښه پوه باخبره ذات دئ.

په دې آیت کي د لاندنیو شیانو علم تر الله تعالی پوري مختص شوی:

الف- د قیامت وخت: قرآنکریم په متعددو آیتونو کي دا مطلب بیان او روښانه کړی چي له الله تعالی نه پرته هیڅوك د قیامت د راتلو له وخت نه ندي خبر.

ب - د باران د اورېدو وخت او ځای. پدې هکله باید دوه ټکي په پام کي ولرو:

د باران په هکله د انسان وړاندوینه په حدس او ګمان ولاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده، د حدس (گمان) او علم ترمنځ ژور توپیر باید هیر نه کړو، گمان ته علم ونه وایو، په هر حدس او گمان کي گڼ شمېر احتمالات وي؛ خو علم احتمالات یوې خوا ته پرېږدي او قاطع فیصله صادروي، په علم کي متعددو احتمالاتو ته ځای نه وي. کله چي مونږ د پرمختللو وسایلو په واسطه د بادونو سرعت او استقامت او د وریځو حالت او کیفیت معلوموو او بیا په همدې اساس او د دغه معلومات په رڼا کي وایو چي په فلاني وخت او فلاني ځای کي د باران اورېدو احتمال شته، دا وړاندوینه که هرڅومره دقیقه وي، د حدس او گمان له دایرې نشي وتی، انسان نشي کولی ټول هغه عوامل چي د وریځو په جوړېدو، حرکت او د باران، ږلۍ یا واورې په اورېدو کي لږ یا زیات ونډه او اغېز لري درك او په دقیقه توگه ئې وپېژني او بیا د هغه په رڼا کي سل په سلو کي علمي وړاندوینه وکړي. هغه وړاندوینه چي په هغې کي د یوې ثانیې ۱/۱۰۰۰ ، یا د یوه ملیمتر ۱/۱۰۰۰ د اشتباه احتمال ولري دا په حدس او گمان ولاړه ده او نه ښایي هغه ته علم ووایو، ځکه په علم کي د اشتباه هیڅ احتمال نه وي.

همدا وریځ چي په خاص سرعت سره د خاص استقامت او سمت په لور روانه ده او هغه سره وړمه چي د باران سبب کېږي، په څو کیلومترۍ کي ورته انتظار باسي، دا احتمال شته چي له یوه بل استقامت نه دیوه تېز باد په لگیدو سره خپله لاره بدله کړي او په بله خوا لاړه شي، د همدې ډول احتمالاتو د شته والي له امله د انسان وړاندویني ته علم نشو ویلی، خو الله تعالی عالم الغیب دئ او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولو عواملو پوره علم لري.

ج - الله تعالی پدې پوره علم لري چې په رحم کې څه دي، پدې عالم دئ چې دا د مور په ګېډه کې نوی جوړ شوی ماشوم نېکمرغه دئ که بدمرغه، ښکلی دئ که بدرنګه، ذکي دئ که غبي، هلك دئ که نجلۍ...الله پدې علم لري؛ خو انسان نه شي کولی د مور په ګېډه کې د ماشوم د ټولو مواصفاتو په هکله علم ولري. دا چې اوس د اشعي په واسطه او په هغو پرمختللو وسایلو چې د رحم د بل لوري جدار ښکاره کوي، د نطفې د تأنیث او تذکیر حالت معلومېدی شي، دا باید د پورته ذکر شوي آیت منافي ونه بلل شي. پدې وسایلو سره په رحم کې د ماشوم په حالت خبرېدل داسي دي لکه چې د یوه دیوال شا ته د نصب شوې ویدیویي کامرې په واسطه هغه کسان ووینې چې د دېوال شاته ولاړ دي، ته ئې په خپلو سترګو نشي لیدلی خو دوی د همدې کامرې په واسطه وګورې او بیا ووایې چې هلته فلانی او فلانی ولاړ دي، آیا دیته علم غیب ویلی شو؟ هیڅکله نه، همدا راز که د یوه قوي دوربین پذریعه څو کیلومتره لرې چې هلته سترګي کار نه کوي، ته یو څوك په آس سپور ووینې، بیا خپلو ملګرو ته ووایې چې اوس به فلانی زمونږ خواته راشي، آیا دا علم غیب دئ؟ نه، هیڅکله نه، علم غیب دا دئ چې ته بې له وسایلو او ذریعو او بې له دې چې په حواسو ئې درك کړې په پټو شیانو پوه او خبر شي.

د - انسان په دقیقه توګه پدې نه پوهېږي چې سبا به څه کوي، سبا غایب دئ او څه چې سبا راتلونکي دي هغه له انسان نه پټ دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته په ملیونونو احتمالات شته، هیڅوك نه شي كولى په دقیقه توگه په دې پوه شي چې سبا به په څه حالت كې وي او څه به كوي؟ ستا تصمیم صرف یو احتمال كېدى شي، له ډېرو او بې شمېره احتمالاتو نه یو احتمال، كولى شې گمان وكړې، ممكنه ده گمان او تخمین دې واقعیت ته ډېر نږدې وي، خو دانشې كولى په سبا پېښېدونكو حوادثو او هغه څه چې سبا ئې كوې علم ولرې.

ه - هیڅوك پدې نه پوهېږي چې چیرته به مري، څه وخت به د مرگ قاصد ورته راځي او په كوم ځاى او كوم حالت كې به د روح امانت خپل مالك ته سپاري.

قرآنكریم په پوره تأكید سره رسول الله صلى الله علیه وسلم ته فرمایي چې خلكو ته په خرگندو ټكیو كې ووایه چې ته علم غیب نه لرې، یوازې زېرى وركوونكى او وېروونكى یې، د الهي وحى امین او د الهي پیغام داسې وړونكي چې بېله كمښت او زیادت نه ئې خلكو ته رسوي، قرآنكریم دا هم بیانوي چې رسول الله صلى الله علیه وسلم خلكو ته اعلان كړى چې كه هغه له جنت، دوزخ، ملائكو، جنیاتو، قیامت او نورو پټو امورو څخه خبرې كوي او پدې هكله معلومات وركوي، نو تاسې دا گمان ونكړئ چې هغه علم غیب لرې، څه چې وایي هغه وحى ده نه د ده شخصي علم او پوهه.

قرآنكریم په دې هكله فرمایي :

قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنْ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِي السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ * الاعراف:۱۸۸

ووایه : د خپل ځان لپاره د گټې او زیان مالك نه یم، مگر هغه څه چې خدای ئې وغواړي، که په غیب پوهېدلی نو د ځان لپاره به مې ډېره گټه ترلاسه کوله او هیڅ تاوان به نه رارسېدو ، زه د مؤمنانو ډلی ته د یوه انذار کوونکی او زېری ورکوونکی نه پرته بل څه نه یم.

دا آیت شریف مونږ ته په ډېره دقیقه توگه لارښوونه کوي او یو حساس او دقیق معیار په اختیار کي راکوي او وائی: علم غیب د گټې د ټولو مواردو د لاس ته راوړو او د تاوان له ټولو مواردو نه د ځان ژغورني وسیله ده، څوك چې علم غیب ولري هغه ته له هیڅ پېښې تاوان نه رسېږي، له هیڅ څه نه صدمه نه گوري، د هیڅ دښمن په وړاندي ماتې نه خوري، په خپل ژوندکي له هیڅ خنډ او مانع سره نه مخ کېږي، په هرعمل کي بریالی وي، ځکه پوهېږي چې د ضرر او زیان موارد کوم دي، له هغو نه ځان ساتي، په دې پوهېږي چې د گټې او منفعت عوامل او موارد کوم دئ، ټول خپلوي او کار ترې اخلي، له هغه خوړو نه ډډه کوي چې صحت ته ئې ضررلري، د خپل هر درد دوا پېژني، نو پدې اساس نه ناروغه کېږي، نه ئې دښمن دا فرصت موندلی شي چې پر ده غالب شي، ځکه هغه ته د غلبې عوامل او لاري چاري معلومې وي او ټول د ځان په گټه په کار اچوي، دښمن نشي کولی هغه زنداني کړي، له وطن نه ئې وشړي، وئې وژني، د خلکو له ملاتړ نه ئې محروم او کمزوری کړي، دا ځکه چې هغه مخکې له مخکي نه د دښمن له تصمیم نه خبرېږي او لازم تدابیر نیسي، په جگړه کي بری د هغه چا وي چې د مقابل لوري له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نقشې، اهدافو، وسایلو او تاکتیك نه خبر وي، د کمزورۍ نقطې ئې ورته معلومې وي. رنځ هم د رنځ له عواملو نه د ناخبرۍ له امله پیدا کېږي، زیان او ضرر هم هغه وخت چا ته رسېږي چي د زیان عوامل او اسباب ونه پېژني. که پیغمبرانو علیهم السلام او نورو لویو شخصیتونو علم غیب درلودی نو زندان ته به نه اچول کېدل، په شهادت به نه رسول کېدل، ماتی به ئې نه خوړله، له وطن نه به نه شړل کېدل، ملگرې به ئې د دښمن په لاس نه وژل کېدل او نه به تعذیبیدل، له مشکلاتو او کړاوونو سره د هغوی مخامخ کېدل پدې دلا لت کوي چي هغوی علم غیب نه لري. قرآنکریم د الله رسول صلی الله علیه وسلم ته امر کوي چي خلکو ته ووایي چي علم غیب نه لري:

قُل لا أَقُولُ لَكُمْ عندى خَزَائنُ اللَّه وَ لا أَعْلَمُ الْغَيْب وَ لا أَقُولُ لَكُمْ إِنِى مَلَكٌ إِنْ أَتَّبِعُ إِلا مَا يُوحَى إِلَىَّ * الانعام: ۵۰

ووایه: زه نه درته وایم چي د الله خزانې له ما سره دي او نه په غیب پوهېږم او نه دا درته وایم چي زه پرښته یم، زه یوازې د هغه څه پیروي کوم چي راته وحی کېږي.

ما ته ووایاست: پداسي حال کي چي په هر څه پوه خدای چي عالم الغیب والشهاده دئ، په تأکید او مکرره توگه د قرآنکریم په متعددو آیتونو کي په څرگنده توگه وایي چي له الله نه پرته هیڅوك علم غیب نه لري، له ده نه پرته نه په آسمان کي څوك علم غیب لري او نه په ځمکه کي، الله خپل پیغمبر ته امر کوي چي د خلکو ابهام او تشویش رفع کړي او دا ورته اعلان کړي چي علم غیب نه لري، هغه یوازې پیغمبر دئ، هغه څه وایي چي ورته وحی شوې. اوس لدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

صراحت سره سره که څوك راشي او د الله او رسول صلی الله علیه وسلم د قول مغایره او مخالفه ادعا وکړي او ووایي چي علم غیب لري او یا دا هڅه وکړي چي د بل چا لپاره علم غیب ثابت کړي، آیا دا ادعا دروغجنه او بې بنسټه نه ده؟ آیا دا د الله او د ده د رسول د قول د تکذیب هڅه نده؟

په قرآنکریم کي دوه آیتونه داسي دي چي یو شمېر کسان استدلال وربانديي کوي او له الله تعالی نه پرته د نورو لپاره ئې د علم غیب د اثبات د دلیل په توګه وړاندي کوي، لومړی ئې د آل عمران ۱۷۹ آیت او دوهم ئې د الجن د سوري ۲۲ آیت دئ. نوموړي آیتونه دا دي:

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنْ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ * آل عمران: ۱۷۹

الله تعالی داسي ندی چي مؤمنان به د پاك او ناپاك له بېلولو نه پرته همداسي ستاسو په موجوده حالت کي پرېږدي او الله داسي هم نه دئ چي تاسی له غیب نه خبر کړي، لکن خدای له پیغمبرانو نه چي څوك وغواړي هغه غوره کوي، نو په خدای او په پیغمبرانو ئې ایمان راوړئ، که مو ایمان راووړ او تقوی مو غوره کړه نو ستاسي لپاره ستر اجر دئ.

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا * إِلَّا مَنْ ارْتَضَى مِنْ

(c) ketabton.com: The Digital Library

رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا * لِّيَعْلَمَ أَن قَدْ أَبْلَغُوا رِسلَتِ رَبِّهِمْ وَ أَحَاطَ بِمَا لَدَيهِمْ وَ أَحْصى كلَّ شىْءٍ عَدَدًا * الجن: ۲۶-۲۸

په غیب پوه خدای، چې له خپل غیب نه هیڅوك نه خبروي، مگر هغه رسول او استازی چې په خپله ئې غوره کړي وي چې د هغه مخې او شاته څارونکي لېږي، ترڅو پدې پوه شي چې د خپل رب پیغامونه ئې رسولي دي، پداسي حال کي چې د دوی په هر څه ئې احاطه کړې ده او هرڅه ئې په دقیق شمېرلو سره شمېرلي.

پدې مبارکو آیتونو د غیرالله لپاره د علم غیب د اثبات په خاطر استدلال ډېر بې بنسټه، بې محتوی او غیرعلمي استدلال دي، ځوك چې گمان کوی په دې آیتونو کي پیغمران له عدم علم غیب نه مستثنی شوي سخته اشتباه کوي، د دې باطلې مدعا لپاره پدې آیتونو استدلال لویه غلطي ده، دوی په حقیقت کي نه پدې آیتونوکي دقت کړی او نه ئې لدینه مخکې او وروسته آیتونو ته توجه کړیده او نه ئې د قرآنکریم هغه ټول آیتونه په نظرکي نیولي چې په پوره صراحت او قاطعیت سره علم غیب تر الله پوری محدود او مختص بولي او له الله تعالی نه پرته له هر څه نه که په ځمکه کي دي که په آسمانونو کي علم غیب نفی کوي. د دې ډلي استناد هغه کسانو ته ورته دئ چې په قرآنکریم کي د خپلي نظریې د اثبات لپا ره دلایل لټوي، خو کله چې د خپل قول د ثبوت لپاره صریح او څرگند دلیل ونه مومي نو بیا کوشش کوي په قرآنکریم کي داسي الفاظ او کلمات ومومي چې لده سره د مدعا په اثبات کي مرسته کولی شي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی د دې پرځای چې خپل افکار له قرآن نه واخلي او قرآنکریم د خپلو افکارو لپاره محك او معیار وټاکي برعکس هڅه کوي خپل افکار پرقرآنکریم تحمیل کړي، دوی د خپلو نظریاتو د اثبات لپاره آیتونه توجیه او تأویلوي!! پر قرآنکریم د ایمان غوښتنه خو دا ده چې د هر آیت په وړاندې (آمنا و اسلمنا) ووایو، په پوره خلوص ورته تابع شو، هر هغه فکر او ذهنیت لرې واچوو چې له قرآن سره توپیر او مغایرت لري او خپل افکار د قرآن په رڼا کې تصحیح او سم کړو، نه داسې چې قرآنکریم د خپلو نظریاتو او افکارو په گټه تأویل کړو.

هغه کسان چې گمان کوي د جن د سورې په ۲۷ آیت کې استثناء د الله تعالی د غوره شوو پیغمبرانو علیهم السلام لپاره علم غیب ثابتوي، دا کسان د څو لویو اشتباهاتو مرتکب شوي:

دوی له دې آیت نه مخکې ۲۵ او ۲۶ آیتونو ته توجه نده کړې، هغه چې فرمایي :

قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ مَا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا * عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا *

ووایه: نه پوهېږم آیا هغه څه چې له تاسو سره ئې وعده شوې ده، نږدې ده او که رب مې کومه نېټه ورته ټاکلې ده، هغه رب مې چې په غیب پوه دې او هیڅوك په خپل غیب نه خبروي.

پدې آیتونوکې رسول صلی الله علیه وسلم ته امرکېږي چې ووایي: زه علم غیب نه لرم، نه پوهېږم چې ستاسې په هکله الهي وعده کله سرته رسېږي، یوازې زمارب په غیب عالم دئ او هیچا ته په غیب د پوهېدو مجال نه ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی دیته ندي متوجه چي پدې آیت کي استثناء پیغمبرانو علیهم السلام ته نه بلکه د وحی راوړونکي پرښتې ته متوجه ده، په ۲۷ آیت کي له رسول نه مراد د وحی راوړونکي پرښته ده چي مخکي او وروسته ئې نورې ساتونکي پرښتې هم لېږل کېږي، ترڅو د وحی پیغام په پوره توګه له کمښت او زیادت او ځنډ او تأخیر نه پرته په خپل وخت پیغمبر ته ورسوي. دوی دي ته متوجه ندي چي دا مبارکه سوره له پیل نه تر پای پوري په دې تأکید کوي چي له الله نه پرته بل څوك علم غیب نه لري. دوی پدې نه پوهېږي چي علم غیب او د وحی پذریعه د غیب په هکله اطلاع او معلومات یو له بل سره توپیر لري، د غیب په هکله یوازي د وحی پواسطه اطلاع موندلی شو او د وحی پذریعه له غیب نه اطلاع او خبرېدل علم غیب ندی!! خدای په ځمکه او آسمان کي هیچا ته علم غیب ندی ورکړی، خو پیغمبران علیهم السلام ئې د وحی پذریعه له یو شمېر غیبي امورو نه خبر کړي او الله تعالی په خپلو کتابونو کي داسي غیبي امور بیان کړیدي چي انسان ئې په مستقیمه توګه له ادراك نه عاجز دئ. الهي کتابونو ته له مراجعي نه وروسته هرڅوك له ډېرو غیبي امورو نه خبرېدلی شي، جنت، دوزخ، پرښتې، پیریان، روح، برزخ، قیامت او داسي نور ټول غیبي امور دي چي مونږ د قرآنکریم له لاري پدې شیانو خبر شوي یو. متأسفانه دا ډله پدې غلطۍ کي لویدلی چي د وحی په ذریعه له غیب نه اطلاع ته علم غیب وایي او له غیبي امورو نه اخبار او اطلاع له علم غیب سره خلط کوي.

همداراز هغه کسان چي د آل عمران د سورې د۱۲۹ آیت د ې

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخي "وَلَكِنَّ اللّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِه مَنْ يَشَاءُ" په هکله دا تصور لري چي دلته ځيني پيغمبران له عدم علم غيب نه مستثنی شوي، پدې استثناء استدلال کوي او پيغمبرانو عليهم السلام ته د علم غيب ثابتولو هڅه کوي، پدې کار سره دوی د ځو اشتباهاتو مرتکب شوي: د دې آيت د بحث اصلي موضوع ته ئې پام ندی کړی، د آيت له وروستۍ برخي نه داسي انتباه اخلي چي د همدې آيت له لومړنۍ برخي سره هيڅ اړخ نه لګوي، د آيت پيل داسي دئ:

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنْ الطَّيِّبِ:

الله تعالی داسي ندی چي مؤمنان به ستاسو پدې موجوده حالت کي پرېږدي، تر څو ناپاك له پاك نه بېل کړي.

يعني د خدای سنت دا ندی چي مؤمنان د ښه او بد، پاك او ناپاك ترمنځ له توپير، تمييز او بېلتون نه پرته همداسي ګډ او مختلط پرېږدي. حتماً به داسي حالت راولي چي دا دواړه ډلي سره بېلې شي، بيا فرمايي:

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ

او خدای داسي ندی چي تاسي پرغيب خبر کړي.

يعني د ښه او بد، پاك او ناپاك ترمنځ د تفکيك او بېلتون طريقه دا نده چي تاسي له غيب نه خبرکړي او د علم غيب له لاري پدې پوه شئ او دا درك کړئ چي څوك خبيث او څوك طيب دئ. پدې پسې متصل فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ:

خو الله تعالی له خپلو پیغمبرانو نه چي څوك وغواړي هغه غوره کوي، نو په خدای او پیغمبرانو ئې ایمان راوړئ، که ایمان مو راووړ او تقوی مووکړه نو ستاسي لپاره لوی اجر دئ.

یعني د پاك او ناپاك، خالص او ناخالص، مخلص او نامخلص ترمنځ تفکیك او بېلتون د پیغمبرانو د غوره کولو او خلکو ته د هغوی د لېږلو له لاري ترسره کېږي،د پیغمبرانو علیهم السلام په بعثت سره خلك په دوو ډلو وېشل کېږي او پاك له ناپاك نه بېلېږي. پر خدای او رسولانو باندي په ایمان، د هغوی په اطاعت او په تقوی سره د پاکانو په ډله کي شاملېږی او لوی اجر مو په برخه کېږي.

پدې آیت کي به یوازي هغه چا ته څه ابهام او اغماض ښکاري چي د رنځور زړه خاوند وي او هغه ته له کږې زاویې گوري. عجیبه ده دا کسان د دې پرځای چي دا آیت د خپلو کږو او باطلو افکارو د تصحیح او سمون لپاره خپل لارښود ونیسي او ووایي چي خدای هیچا ته علم غیب نه دی ورکړی، برعکس تصور کوي چي پدې آیت کي د یو شمېر پیغمبرانو علیهم السلام لپاره د علم غیب د اثبات دلیل وجود لري !!

دوی متوجه ندي چي پدې ډول تعبیر سره هر مخاطب ته دا انتباه ورکوي چي گویا په قرآنکریم کي تناقض شته، ځیني آیتونه ئې په صراحت او قاطعیت سره اعلانوي چي له الله تعالی پرته هیڅوك علم غیب نه لري؛ خو په ځینو نورو آیتونو کي داسي نښانې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليدل كېږي چي مخاطب ته دا انتباه القاء كوي چي له الله تعالى نه علاوه نور هم علم غيب لرلي شي!! حقيقت دا دئ چي الهی كلام لدې عيب نه پاك او منزه دئ، نه يوازي هيڅ تناقض پكي نشته بلكه آيتونه ئې ټول په خپل منځ كي يو د بل موئيد ، همغږي او يو د بل شرح او تفسير. هرڅوك چي له كوم آيت نه داسي تعبير او انتباه واخلي چي له بل آيت سره تناقض او ټكر ولري هغه غلط شويدی او په قرآنكريم كي ئې د تناقض پيدا كولو غلطي كړې ده.

قرآنكريم د متعددو كيسو له لاري هم دا حقيقت په گوته كوي چي پيغمبران عليهم السلام علم غيب نه لري:

د ابراهيم عليه السلام په هكله فرمايي: يوه ډله پرښتې د ښايسته ځوانانو په شكل كي د هغه كور ته راځي، هغه هركلى ورته وايي، ځی يو خوسی ورته حلالوي، په غوړيو كي ئې وريتوي او هغه د دوی مخي ته ږدي، ناڅاپه متوجه كېږي چي ميلمانه ئې ډوډۍ ته لاس نه وروړي، د وېرې احساس كوي، وايې هسي نه چي ميلمانه ئې د دښمنۍ قصد ونلري، ځكه خو ډوډۍ نه خوري، هغه وخت معمول دا وو چي څوك به د دښمنۍ په نيت د چا كور ته ورغی نو د هغه پر دسترخوان به ئې ډوډۍ نه خوړله. پرښتو چي هغه پريشانه وليد نو ورته وئې ويل: مونږ ستا د رب له لوري رالېږل شوي يو، ترڅو د اسحاق او ورپسې د يعقوب زېرى دركړو، ابراهيم عليه السلام تعجب كوي او ميرمن ئې په حيرانتيا سره پوښتنه كوي چي دا څنگه كېدی شي چي مونږ د اولاد خاوند شو، پداسي حال كي چي زه بوډۍ او خاوند مي بوډا؟ ملايكو ورته وويل: آيا د الله تعالى

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار ته حیران یی او شك کوی؟! ابراهیم علیه السلام له خپل هغه اوچت معنوی مقام سره سره لدې نه عاجز وو چې کورته راغلې پرښتې وپېژني او لدینه هم خبر ندی چې الله تعالی ورته زامن، اسحاق او یعقوب ورکوي او پدې هم نه پوهېږي چې دا پرښتې په ځمکه کې څه مأموریت لري، پوښتنه ترې کوي: ستاسي مأموریت څه دئ؟ پرښتې ورته وایي: مونږ راغلي یو دا لاندي کلی چې اوسېدونکي ئې ظالمان دي په بل مخ واړوو. ابراهیم علیه السلام ورته وایي: هلته خو لوط علیه السلام هم اوسېږي!! هغه کلی څنګه ورانوی چې لوط علیه السلام غوندي غوره شخصیت پکې اوسېږي؟ پرښتې وایي: مونږ د کلی اوسېدونکي پېژنو، لوط علیه السلام او اهل ته ئې نجات ورکوو، پرته له میرمني نه ئې، میرمن به ئې له نورو سره وروسته پاتې کېږي او له هغوی سره به یوځای هلاکېږي.

قرآنکریم د یعقوب علیه السلام په هکله فرمایي: زامنو ئې اراده وکړه چې خپل ورور یوسف علیه السلام له مخې نه ایسته کړي او په څاه کې ئې واچوي. خپل پلار ته راغلل او وئې ویل: پلاره! د یوسف په هکله ولې پرمونږ باور نه کوې؟ پداسي حال کې چې مونږ د هغه خیر غواړو، سبا هغه له مونږ سره دښتې ته ولېږه ترڅو ساعت تېري او لوبې وکړي، یعقوب علیه السلام نه پوهېږي چې زامن ئې د یوسف علیه السلام په هکله بدنیت لري، هغه ورسره لېږي، ماښام چې بېرته کور ته راګرځي، پلار ته وایي: مونږ مسابقه درلوده، سیالي مو کوله، یوسف مو د خپل سامان خوا ته پرېښی وو، لیوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغی او هغه ئې وخوړ، دا ئې په وینو رنګ جامې، یعقوب علیه السلام لدې نه خبر نه وو او علم ئې نه درلود چې په ګران زوی ئې څه تېر شوي، له ډېره غمه ئې سترګي ړندې شوې او ترهغه د یوسف علیه السلام له حاله خبر نه شو چې زامنو ئې له مصر نه د ده خبر راووړ.

له لوط علیه السلام نه حکایت کوي چې همدغه د ابراهیم علیه السلام خوا ته راغلې پرښتې په اصل کې د ده د دعا په اساس او د ده د مرستې لپاره لېږل شوې وې، خو کله چې د ده خوا ته راغئې دی نه پوهېږي چې دا ملایکې دي او د ده مرستې ته راغلی دي، برعکس د دوی په راتګ سره سخت غمجن شو، دومره چې زړه ئې تنګ شو او وئې ویل: ای کاش کوم پیاوړی ملاتړ او مرستندوی مې درلودای چې د دې مفسد او بدکار قوم د هجوم په وړاندې مې له خپلو میلمنو دفاع کړې وی!! لوط علیه السلام هغه وخت پدې پوه شو چې دا خو ملائکې دي نه ځلمیان چې پرښتو په خپله ځان ورمعرفي کړ او ورته وئې ویل مونږ پرښتې یو، ستا مرستې ته راغلي یو او مأموریت مو د دې ظالم قوم دا کلی نسکورول دي.

د زکریا علیه السلام کیسه داسې کوي چې الله تعالی ئې دعا قبوله کړه، یوه پرښته ئې د زوی د زېږي لپاره ورولېږله، زکریا علیه السلام لمونځ کاوو چې پرښتې زېری ورکړ، ده په ځواب کې ورته وویل: اې خدایه! ما ته به څنګه زوی راکوې، زه خو زوړ یم او میرمن مې شنډه ده؟! د دې نښه به څه وي؟ ورته وویل شول: نښه ئې دا ده چې د زوی د تولد په ورځو کې به درې ورځې خبرې ونشې کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآنکریم د اسلام د ستر پیغمبر صلی الله علیه وسلم د خوب کیسه کوي، خوب ئې ولید چي مسجدحرام ته داخل شوی او عمره ادا کوي، د همدې خوب په اساس له یو زر څلور سوه کسانو سره د مکې په لور روان شو، حدیبیه ته چي ورسېد له خنډ سره مخ شو، قریشو ئې مخه ونیوله، مکې ته د ده او د یارانو له ننوتو او د مناسکو ترسره کولو نه ئې مخنیوی وکړ، رسول الله صلی الله علیه وسلم ناچار ودرېد، له عمرې نه منصرف شو، هملته ئې د قربانۍ څاروي ذبح کړل او ټول له احرام نه ووتل او له قریشو سره د یوه تړون په اساس بېرته مدینې ته ستون شو، د رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه خوب یو کال وروسته تحقق وموند، دا جریان پدې دلالت کوي چي نه رسول الله صلی الله علیه وسلم علم غیب درلود او نه ئې یارانو رضي الله عنهم، ان تردې چي رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل خوب د تحقق له وخت نه هم خبر نه وو.

قرآن فرمائی چي پیغمبر علیه السلام حتی له دې خبر نشو چي یوه ډله پیریان د ده خوا ته راغلل، د ده تلاوت ئې واورېدو، په قرآن ئې ایمان راووړ، خپل قوم ته ولاړل او هغوی ته ئې وویل چي مونږ عجیب قرآن واورېدو، هغوی ئې د الله عبادت ته راوبلل، که له الله تعالی نه پرته بل چا علم غیب درلودای نو رسول الله صلی الله علیه وسلم باید پدې پوه شوی وی چي پیریانو د ده تلاوت واورېد، ترې متأثره شول، ایمان ئې ورباندې راووړ، باید هغه پدې خبر شوی وی، خو داسې نه وه، رسول الله صلی الله علیه وسلم لدې جریان نه څه موده وروسته د وحی په واسطه خبرېږي او مونږ هم لدې حادثې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه د وحی په واسطه خبر شوي یو، دا پېښه داسي وه چي رسول الله صلی الله علیه وسلم د طائف له سفر نه ډېر غمجن او ناامیده راستون شو، مکي ته نږدې وادي نخله ته چي راورسېد هلته ئې د قرآنکریم تلاوت کاوو، دا تلاوت پیریانو واروید، ترې متأثره شول، په محمد صلی الله علیه وسلم او قرآنکریم ئې ایمان راووړ، رسول صلی الله علیه وسلم دغه وخت پدې نه وو خبر چي پیریانو د ده تلاوت اورېدلی او ایمان ئې ورباندي راوړی، څه موده وروسته قرآنکریم نازل شو او دی ئې له دې پېښي نه خبر کړ. هغه علم چي د وحی په واسطه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورکړل شویدی اوس د قرآنکریم په متن کي زمونږ ټولو په اختیار کي دي، د رسول الله صلی الله علیه وسلم دا ډول علم ته باید علم غیب ونه ویل شي.

بخاري روایت کوي چي عائشي رضي الله عنها وویل:

مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ كَذَبَ وَهُوَ يَقُولُ (لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ) (وَ مَا كانَ لِبَشرٍ أَن يُكلِّمَهُ اللَّهُ إِلا وَحْياً أَوْ مِن وَرَاءِ حِجَاب أَوْ يُرْسِلَ رَسولاً فَيُوحِىَ بِإِذْنِه مَا يَشاءُ) وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ الْغَيْبَ فَقَدْ كَذَبَ وَهُوَ يَقُولُ لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ *

که چا درته وویل چي محمد صلی الله علیه وسلم خپل رب لیدلی دئ نو پوه شه چي دا شخص دروغ وایي، ځکه الله تعالی فرمایي: "سترگی ئې نشي لیدلی"، "او هیڅ انسان لره نه ښایي چي الله ورسره تکلم وکړي مگر په وحي سره، یا د حجاب له شا نه او یا کومه فرشته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولېږي نو هغه د الله په حکم هغه څه ورته وحي کړي چي غوښتي ئې وي" او که چا درته وويل چي هغه علم غيب لري، نو دا هم دروغ وايي ځکه الله تعالی فرمايي : له الله پرته هيڅوك علم غيب نه لري.

د يوه بل اولوالعزمه پيغمبر نوح عليه السلام کيسه بيانوي او وايي: له نوح سره ئې ميرمني او زوی ملگرتيا ونکړه او په کښتۍ کي ورسره سپاره نشول، وروسته پاتې او په طوفان کي غرق شول، نوح عليه السلام د داسي پېښې انتظار نه درلود، د الله تعالی له وعدې نه ئې انتباه دا وه چي ټوله کورنۍ به ئې ژغورل کېږي، د طوفان په وخت کي ئې خپل زوی ته بلنه ورکړه؛ خو هغه د ده خبره ونه منله، په کښتۍ کي له سپرېدو ئې ډډه وکړه، دوی په خبرو کي وو چي د طوفان څپې ئې ترمنځ حايل شوې. کله چي کښتۍ پرغره تم شوه، نوح عليه السلام خپل رب ته دعا وکړه او وئې ويل: لويه ربه ! زما زوی خو زما له اهل څخه دئ او ستا وعده هم رښتونې ده، نو د هغه ډوبيدل يعني څه!! خدای ورته وفرمايل: زوی دې ستا له اهل څخه ندی، هغه ناصالح وو، تا لدينه په خپلي پناه کي ساتم چي له جاهلانو څخه وې.

ووائې چي دا جريان په څه دلالت کوي؟ آيا پدې چي نوح عليه السلام علم غيب درلود او که پدې چي هغه پدې نه پوهېدو چي زوی ئې د ده له اهل څخه ندی او غرق به شي؟! دا او ديته ورته ډېر داسي مثالونه شته چي په قرآنکريم کي د دې لپاره راغلي چي د هغوکسانو لپاره د ابهام او تشويش هيڅ مجال پاتې نشي چي د قرآنکريم د صريحو آيتونو سره سره ئې پدې اړه قناعت نه وي حاصل شوی چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

له الله پرته بل څوك د غیب علم نه لري، لا ئې هم پدې هكله په زړه او دماغ كي څه توهم او شبه پاتې وي. دا ډله خلك له ماسوى الله نه د علم غیب د نفی په هكله په لسگونو قرآني آیتونه له نظره غورځوي او د علم غیب په رابطه داسي تصور لري چي د قرآن له روح سره ټكر كوي.

ځیني كسان وایي چي له موسی علیه السلام سره د خضر علیه السلام د سفر او ملگرتیا كیسه او د سلیمان علیه السلام له درباریانو نه د هغه كس كیسه چي په كتاب ئې علم درلود او د سبا د ملكي تخت ئې د سترگو په رپ كي د سلیمان علیه السلام مخي ته كیښود، دا كیسې دا ښیي چي یوازي تر الله تعالی پوري د علم غیب منحصرولو او محدودولو ادعا درسته نده، د دوی په ځواب كي باید ووایو:

- د سلیمان علیه السلام په كیسه كي د دوی د تصور خلاف داسي قاطع دلایل شته چي له الله تعالی نه پرته له بل هرچا نه علم غیب نفی كوي. په همدې كیسه كي دا په ډاگه شوی چي سلیمان علیه السلام پدې علم نه درلود چي د سبا په نوم كوم ملك شته او یوه ښځه ورباندي حكومت كوي،اوسېدونكي ئې مشركان دي او لمر ته سجده كوي او ملكه ئې لوی تخت لري، دا معلومات یو مرغه (هدهد) وركوي، كه سلیمان علیه السلام علم غیب نه لري نو څنگه امكان لري چي د ده یو امتي دې علم غیب ولري؟!
- په الهي كتاب د یوه پوه انسان دا خبره او دا عمل ولې علم غیب شمېرئ؟ قرآن خو دا ندي ویلي چي ده علم غیب درلود، تاسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کومه ځایه دا خبره کوئ !؟

- په کوم اساس د کیسې له یوی برخي نه داسي تعبیر او انتباه اخلئ چي سل په سلو کي له نورو برخو سره تناقض لري؟!
- څه اشکال لري که د قرآنکریم له صریحو آیتونو سره متناقض او مخالف تصور او تعبیر پرېږدئ او دا ومنئ چي دا سړی مستجاب الدعوات وو، دعا ئې وکړه او خدای ئې دعا قبوله کړه او د سترگو په رپ کي د ملکي تخت د سلیمان علیه السلام مخي ته کیښودی شو.

همدارنگه له موسی علیه السلام سره د هغه کس ملگرتیا چي په ځینو روایاتو کي ئې نوم خضر ښودل شوی، د دې کیسې په هکله هم باید دې ډلي ته ووایو: قرآنکریم دا څرگندوی چي د دې کیسې هدف دا دئ چي موسی علیه السلام ته دا وښیي او ورته ثابته کړي چي له هر پوه نه پورته بل پوه شته، "وفوق کل ذی علم علیم" نه ښایي په خپل محدود علم غره شو او خپل علم مکمل او د علم پای او انتهاء وگڼو.

- پدې کیسه کي هیڅ داسي دلیل نشته چي د خضر علیه السلام لپاره علم غیب ترینه ثابت شي، قرآن ندي ویلي چي خضر علیه السلام په غیب پوهېدو، نه پوهېږو دوی دا انتباه له کومه ځایه اخیستی ده؟!
- د ظالم او غاصب پاچا په هکله د هغه علم، د هغه ځوان له نېك عمله مور او پلار نه د ده خبرتیا او تر نړېدونکي دیوال لاندي د هغو یتیمانو خزانه چي صالح مور پلار ئې له لاسه ورکړي وو، دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلومات ولې په علم غیب حمل شي؟ دا ولې د هغه د پوهې او بصیرت نښه ونه شمېرو، لکه څرنګه چې قرآن فرمایي: وَفَوقَ کُلِ ذِي عِلمٍ عَلِیمٌ

له هغه پوه او عالم سړي سره د موسی علیه السلام د ملګرتیا په کیسه کې څو په زړه پوري او د زیاتې توجه وړ ټکې زمونږ مخې ته ایښودل شوي:

- موسی علیه السلام چې د پنځو اولوالعزمه پیغمبرانو څخه دئ له خپل پوه او عالم ملګري نه داسې څه ویني چې د ده لپاره د توجیه او منلو وړ ندي، په ظاهر کې داسې بد او قبیح ورته ښکاري چې په وړاندې ئې چوپ نشي پاتې کېدی، فوراً اعتراض کوي. که څه هم ژمنه ئې کړې وه چې ترڅو پوري ده خبر نه وي ورکړی او مسئله ئې نه وي ورته بیان کړې، تر هغې پوري به د هیڅ کار په اړه پوښتنه نه کوي، خو ګورو چې موسی علیه السلام هرځل خپل تعهد هیروي، سکوت ماتوي او له خپل ملګری نه سوال کوي، اعتراض ورباندي کوي او ورته وایي: دا څه عجیب کار!! دا څومره ناوړه عمل!! او ملګری ئې هرځل ورته وایي: تا ته مي ویلي وو چې زما ملګرتیا نه شي کولی، زما پرکارونو صبرنه شې کولی، ځکه چې په راز ئې نه پوهېږې، د کارونو له اسرارو نه بې خبري د دې سبب کېږي چې بې صبره شې. دا کار درې ځله تکرارېږي، بالآخره موسی علیه السلام اعتراف کوي چې لدې شخص سره د ملګرتیا توان نه لري او د هغه د عجیبو کارونو په وړاندي صبرنه شي کولی. که موسی علیه السلام علم غیب لرلی نو داسې به نه کېدل، نه به ئې په خپل ملګري

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتراض كاوو او نه به ئې له ملگرتیا نه پاتې شوی وی، كه موسی علیه السلام چې له اولوالعزم رسولانو څخه دئ، علم غیب نه لري نو بل به څوك وي چې د علم غیب خاوند وي؟!

• موسی علیه السلام پدې اعتراض وكړ چې د مسكینانو كښتۍ ولې تخریب شي او ولې له سفر نه پاتې شي، خو لدینه خبر نه وو چې څو قدمه وړاندې دې كښتۍ او مالكانو ته ئې خطر متوجه دئ، هلته د یوه ظالم پاچا پلویانو كمین نیولی، هره كښتۍ چې مومي غصبوي ئې! د موسی علیه السلام ملگری پدې خبر وو، د دې لپاره چې دا كښتۍ او غریب مالكان ئې له خطر سره مخ نه شي یو تدبیر ئې وسنجاوو، كښتۍ ئې سوری كړه، ترڅو له سفر نه پاتې شي، دا كار چې د موسی علیه السلام لپاره د توجیه وړ نه وو په حقیقت كې د كښتۍ د مالكانو لپاره لوی خدمت وو او په همدې كې د موسی علیه السلام لپاره یو لوی درس پروت وو او هغه دا چې یو چا ته د ډېرې گټې لپاره لږ ضرر رسول د ستاینې وړ دئ نه د اعتراض وړ.

• په دوهم ځل ئې هم د خپل پوه او عالم ملگري په كړو صبر ونشوی كړی، بیائې اعتراض وكړ چې دا ځوان دې ولې بې موجبه په قتل ورساوو؟! لدینه خبر نه وو چې دا ځوان یو شریر، سخت زړی، فاسد او كافر انسان دئ، مور او پلار ئې مسلمانان دي او د ده خطر دومره لوی شوی چې كورنۍ ئې تهدیدوي، دا په اصطلاح یو فاسد غړی دئ، جراحي ته ضرورت لري، د دې فاسد او خطرناك غړي قطع كول په واقع كې لدې مؤمنې كورنۍ سره مرسته ده. د موسی پوه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عالم ملګري دې مؤمني کورنۍ ته لوی خدمت وکړ، د یوه شریر انسان له شره ئې وژغورله او موسی علیه السلام ته ئې دا درس وروښود چې: په سالم بدن کې د فاسد غړی جراحي ممانعت نه لري ، له سالم بدن نه د هغه غړي قطع کول ضروري دي چې د اصلاح او جوړیدو امکان ئې نه وي. که اسلامي ټولني ته د یوه شریر او فاسد انسان له خوا ګواښ او تهدید متوجه شي او تر خطر لاندي راشي چي له تصفیی‌او منځه وړلو پرته بله چاره ونلري، نو د دا ډول غړي له منځه وړل د اعتراض نه بلکه توجیه وړ عمل دئ.

• دریم ځل ئې پدې اعتراض وکړ چې ولې له هغه بخیل قوم سره د کاږه دیوال په جوړولو او له غورځیدلو نه مخنیوی کې مرسته کوي، له داسي قوم سره ولې مرسته کوي چې دومره بخیل او بې احساسه دئ چې اړ او مجبور انسان ته یوه مړی ډوډۍ هم نه ورکوي او ولې ئې دې خلکو ته مفت او مجاني کار وکړ؟ موسی علیه السلام د خپل ملګري پدې عمل انتقاد وکړ، ځکه هغه پدې نه وو خبر چې تردې دیوال لاندي د هغو دوو یتیمانو خزانه ده چې له مؤمنو والدینو نه په میراث ورته پاتې ده، د موسی علیه السلام ملګری په خپل دې مفت او بې مزده کار سره هغو یتیمانو ته غټ خدمت وکړ او په عین وخت کې ئې موسی علیه السلام ته دا لارښودنه وکړه چې انسان ته نه ښایي تل بالمثله معامله وکړي، مناسبه نده چې د ټولني د اکثریت بدکړه او ناسمه معامله تا له کمزوري اقلیت سره له نېکي نه منع کړي.

عجیبه ده؛ هغه کسان چې زړونه ئې بیمار دي، لدې ښوونکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او له پندونو نه ډکي کیسې نه سرچپه او غلطه انتباه اخلي او د داسي یوه تصور د اثبات لپاره پرې استدلال کوي چي په حقیقت کي دا کیسه د هغه د تردید او نفی لپاره راغلي. دوی هڅه کوي لدې کیسې نه د پیغمبرانو علیهم السلام لپاره د علم غیب د اثبات لپاره د دلیل په توګه کار واخلي، پداسي حال کي چي دا کیسه په واقع کي د موسی علیه السلام نه د علم غیب نفی کوي.

پدې هم باید ځان پوه کړو چي د عیسی علیه السلام د هغه غیب ویلو معنی او مفهوم څه دئ چي قرآنکریم ترې یادونه کړي ده؟ قرآن د آل عمران سورې په ۴۹ آیت کي له عیسی علیه السلام نه داسي حکایت کوي:

وَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ * آل عمران: ٤٩

له هغه څه نه چي تاسي ئې خورئ او له هغه څه نه چي په کورونو کي ئې ذخیره کوئ، تاسو خبروم، پدې کي ستاسي لپاره نښه ده که باور لرئ.

پدې اړه باید لاندیني ټکي په پام کي ونیول شي:

- پیغمبران علیهم السلام د ژوند په ډېرو برخو کي خاصې ځانګړتیاوې لري او نه ښایي عادي خلك په هغوی باندي قیاس کړو او په دوی پوري مختص او خاص حکم نورو ته هم وغزوو.
- د پیغبرانو علیهم السلام معجزې باید عامې ونه بلل شي او باید نورو ته د معجزو د اثبات هڅه ونشي.
- هغه څه چي پیغمبرانو علیهم السلام ته د وحی له لاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

القاءکېږي باید د هغوی له ذاتي علم سره خلط نه کړی شي او وحی باید د پیغمبرانو علیهم السلام لپاره د علم غیب په معنی ونه نیولی شي.

- د عیسی علیه السلام معجزې لکه د مړیو ژوندي کول، له ختې د جوړ شوي مرغه په بدن کي روح پوکل، له مور نه ړوند پیدا شوي او پیس ته شفا او نور، دا د هغه خاصې معجزې دي چي عمومیت ئې صحیح ندی.
- دا ډول پېښي باید د نورو آیتونو په رڼا کي تفسیر او تشریح کړو او نه ښایي داسي تعبیر ترې واخلو چي د قرآن له نورو صریحو آیتونو سره تصادم کوي.

د الانعام سورې پنځوسم آیت دا بیانوي چي رسول صلی الله علیه وسلم علم غیب نه لري،

قُل لا أَقُولُ لَكمْ عندی خَزَائنُ اللَّه وَ لا أَعْلَمُ الْغَيْب وَ لا أَقُولُ لَكُمْ إِنِی مَلَكٌ إِنْ أَتَّبِعُ إِلا مَا يُوحَى إِلَیَّ قُلْ هَلْ يَستَوِی الأَعْمَی وَ الْبَصِيرُ أَ فَلا تَتَفكَّرُونَ * الانعام: ۵۰

ووایه: زه نه دا وایم چي د الله خزانې راسره دي او نه په غیب پوهېږم او نه دا وایم چي زه پرښته یم، زه خو یوازي د هغه څه متابعت کوم چي ما ته ئې وحي کېږي، ووایه: آیا ړوند او سترګه ور سره برابر دي، آیا تفکر نه کوئ؟!

په یوه آیت کي او په یوه بل پسې "په غیب نه پوهېدل" او "د وحي متابعت" راوړل دا مطلب افاده کوي چي که پیغمبر علیه السلام د وحی په اساس له غیب او غیبي امورو نه خبری کوي نو دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده علم غیب نه، بلکه د الله له لوري وحی ده، مبادا د وحي له لاري په غیبي امورو پوهېدل د پیغمبر علم غیب وګڼلی شي.

پدې مطلب هم باید ځان پوه کړو چې له نښو، نښانو او آثارو نه په یوه پټ او غیبي ځیز پوهېدل او د عقلي دلائلو له مخې د هغه په موجودیت حکم؛ باید علم غیب ونه ګڼلي شي، په عقلي دلایلو اود پټ ځیز پر آثارو د علم په اساس د هغه په حالت خبرېدل علم غیب ندی. همدا راز الهام، خوب او هغه فراست چې د ایمان او تقوی نښه ده او پدې سره کله کله انسان د پټو حقایقو او احتمالي راتلونکو پېښو په هکله نسبي پوهه ترلاسه کوي او د واقع کېدو تخمین ئې کوي دا هم باید علم غیب ونه بلل شي. که وغواړو دا مسئله په یوه مثال سره توضیح کړو نو وایو:

تاسي له خپلو ملګرو سره په یوه کوټه کي ناست یاست، د باندي چې څه تېرېږي هغه له تاسي نه پټ دي، پدې وخت کي ستاسي یو دوست وایي چې اوس به قسیم، ورپسې، نسیم او ورپسې حکیم کوټې ته راداخل شي. بل کس له کوټې نه وځي او د دریو کسانو د پلونو له نښو او څرنګوالي نه ګمان کوي چې دا درې کسان به ظاهر، طاهر او قاهر وي، دوی تقریباً نیم ساعت مخکي لدې ځای نه تېر شویدي، کېدی شي اوس فلاني ځای ته رسېدلي وي. پدې صورت کي لومړنی کس چې کوټې ته د دریو کسانو د راتلو ادعا ئې کړې وه، غیب وینه کړې ده، د ده دا خبره د منلو نده، دا غیب دئ او په غیب له الله پرته بل څوك نه پوهېږي، خو که فرضاً همدا سي وشي او همغه درې کسان راشي نو بیا حتماً به څه فریب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

چل په منځ کي وي. دوهم کس چي له آثارو او خپل فراست نه ئې کار اخیستی، تخمین ئې کړی، هرڅومره ئې چي فراست او پوهه ډېره وي، په همغه اندازه به ئې خبره حقیقت ته نږدې وي. د لومړني کس عمل غیب ویل دي او د منلو ندی او د دوهم کس عمل یو استنباط او استدلال دئ چي هم روا دئ او هم د ستایلو وړ.

قرآنکریم د هغه بصیرت او فراست په هکله چي د تقوی له امله انسان ته په لاس ورځي فرمایي :

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ*

الانفال:۲۹

اې مؤمنانو! که تقوی وکړئ؛ الله تعالی به فرقان درکړي، بدي به مو له منځه یوسي او بخښنه به درته وکړي او الله تعالی د لوی فضل خاوند دئ.

یعنی تقوی تاسی ته داسي بصیرت او فراست درکوي چي کولی شی په هغه سره په پوره آسانۍ د حق او باطل، ښه او بد، مفید او مضر، دوست او دښمن ترمنځ توپیر وکړئ او هروخت مناسبه فیصله وکړئ او ګټور تصمیم ونیسئ. د ژورو حقایقو ادراک، د نظر وسعت، په پیچلیو مسائلو او پداسي قضایاوو پوهېدل چي د سطحي نظر خاوندان ئې نه شي درکولی، د تقوی نتیجه ده. رسول صلی الله علیه وسلم فرمایي:

د مؤمن له فراست نه ځان وساتئ؛ ځکه هغه د ایمان په رڼا کي لیدل کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همداراز فرمایي:

مؤمن هوښیار او زیرك وي.

هغه څه چي مؤمن ئې په خپل فراست سره درك کوي، د الهام له لاري ورښودل کېږي،او یا ئې په خوب کيویني، دا باید له علم غیب سره اشتباه نه کړو.

باید وگورو چي کوم کسان د ماسوی الله لپاره د علم غیب ادعا کوي؟ آیا دا امکان لري چي په قرآن پوه او عالم شخص دا ډول ادعا وکړي؟ او آیا دا ممکنه ده چي په خدای ایمان لرونکي موحد انسان، چي په قرآن ایمان لري، خپل رب پېژني او د انسان د استعدادونو له حدودو نه واقف دي؛ له الله تعالی سره په علم غیب کي بل څوك شریك کړي؟ واقعیت دا دئ چي فقط هغه کسان د داسي ادعا جرأت کوي چي غواړي خلك د الله تعالی د بندگۍ په ځای د خپل ځان او یا د ځان په څېر د بل انسان عبادت ته راوبولي، دا ډله بې علمه او جاهلو خلکو ته وایي: راشئ د دې ښاغلي لاس او لمن ونیسئ، د ده په درشل کي سرونه ټیټ کړئ، ترڅو مو د غیب له اسرارو نه خبر کړي، له هغه زیان نه مو وژغوري چي تاسو ترې بې خبره یاست خو هغه وربا ندي پوه دي، هغه کولی شي له تاسو نه د داسي خطرونو په وړاندي دفاع وکړي، هغه ستاسي په حال خبر دئ، پدې پوهېږئ چي تاسی له کوم برخلیك سره مخ کېدونکي یاستئ، که تاسي د هغه لمن ونیسئ، دربار ته ئې پناه ورووړئ، نو برخلیك به مو بدل کړي، تقدیر به داسي واړوي چي ستاسي په گټه به وي، هغه له هرځای نه ستاسي فریاد اورېدی شي او ستاسو مرستي ته رسېدي شي....دا ټولي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادعاګاني دروغجني او غولوونکي او دا خیالات او باورونه بې اساسه او په شرك ککړ دي او د اسلام له اصولو او اساساتو سره تناقض لري. له الله تعالی نه پرته هیڅوك علم غیب نه لري، هیڅوك د الله له ارادې پرته د هیڅ شي وس نه لري، له الله پرته هیڅ مرسته کوونکی، مغیث او دعا قبلوونکی نشته، د هیچا له وسه نده پوره چې تقدیر بدل کړي، چا ته ګټه او زیان ورسوي، هرڅه د الله تعالی په واك او اختیار کې دي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

عَن ابن عباس قَال : كُنْتُ خَلْفَ النبيِّ يَوْماً، فَقَالَ: يَا غُلاَمُ، إنِّي أُعَلِّمُكَ كلمَات: إحْفَظِ الله يَحْفَظْكَ، إحْفَظ الله تجِدْهُ تجَاهَكَ، إذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ الله، وَإذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بالله، وَاعْلَمْ أَنَّ الأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إلاّ بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ الله لَكَ، وَإن اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إلاّ بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ الله عَلَيْكَ، رُفِعَت الأَقْلاَمُ وَجَفَّت الصُّحُف. رواه الترمذي

له ابن عباس رضی‌الله عنه روایت شوی چې وایي: یوه ورځ د رسول الله صلی الله علیه وسلم شا ته سپور وم، راته وئې ویل: اې ځوانه! څو خبرې درښیم: د الله تعالی د حقوقو حفاظت وکړه، ترڅو الله ستا ساتنه وکړي، که د الله د حقوقو ساتنه وکړې؛ خپلې مخې ته به ئې ومومې، که څه دې غوښتل نو له الله ئې وغواړه، که مرسته دې غوښتله نو له الله ئې وغواړه، پدې پوه شه چې که د نړۍ ټول خلك

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغونده شي او وغواړي تا ته څه گټه ورسوي، نو یوازي هومره گټه
دررسولی شي چي الله درته لیکلي او که ټول پدې راغونده شي چي
تا ته کوم تاوان ورسوي نو یوازي هومره تاوان دررسولی شي چي الله
درته لیکلی، قلمونه پورته شوي او صحیفی وچي شویدي. یعنی د
مقدراتو کتاب وچ شوي، نور نه څه پکي زیاتیږي او نه څه ترې
کمیږي او هغه قلم چي د انسان برخه لیك ئې لیکو پورته کړي شوي
او له لیکلو ودریدلي.

دیته په پام چي د غرض خاوندان له دې باطل تصور او ذهنیت
نه ناوړه استفاده کوي او خلك ورباندي غولوي او بې لاري کوي،
قرآنکریم په مکرره توگه له ماسوی الله نه علم غیب نفي کوي او
رسول الله صلی الله علیه وسلم ته په تأکید سره مکرراً امر کوي چي
اعلان وکړي علم غیب نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توسل

یو بل قرآني مفهوم چي د عوامو او عوام غولوونکو له خوا ظلم ورسره شوی، سخت مظلوم واقع شوی او داسي جامه وراغوستل شوې چي نه ئې له ښکلي شکل سره ښايي او نه ئې له اوچتې وني سره اړخ لګوي؛ د "توسل" مفهوم دئ. وسیله په قرآنکریم او حدیث کي د هغه نېك عمل په معنی استعمال شوې چي د الله تعالی د تقرب او نږدیوالي موجب ګرځي، الله تعالی فرمايي:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ * المائدة: ٣٥

اې مؤمنانو! له الله نه وو ېرېږئ او د ده لوري ته وسیله ولټوئ او د ده په لار کي جهاد وکړئ ترڅو بریالي شئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې آيت کې د مؤمنانو د بریالیتوب لپاره درې شرایط ښودل شوي:

١- تقوی او ځان ساتنه.

٢- د الله تعالی لوري ته د وسیلی لټول.

٣- د الله تعالی په لار کې جهاد.

که دا مبارك آيت د قرآن په رڼا کې تفسیرکړو او په قرآن کې دا ولټوو چې تقوی، وسیله او د الله په لار کې جهاد کومو اعمالو ته ويل کېږي چې بنده الله ته نږدې کوي؛ نو وبه گوروچې قرآنکریم لمونځ، زکات، حج، روژه، په نېکۍ امر، له بدي نه نهی، د الله په لار کې مال لگول، له الله او رسول نه اطاعت او د اسلام د حاکمیت لپاره جهاد؛ الله ته د نږدیوالي او تقرب وسایل دي. د اسلام له نظره هیڅ داسي عمل نشته چې د فرائضو تر ادا کولو نه زیات الله تعالی ته د تقرب سبب شي، پیغمبر علیه السلام فرمايي چې انسان د سجدې په حالت کې تر بل هر حالت نه الله ته ورلنډ وي. خو که د رنځورو زړونو خاوندانو ته ووایو چې د قرآن له نظره دا اعمال، الله ته د تقرب وسایل دي؛ د هغوی شیطان پدې خبرو نه قانع کېږي! که ورته وويل شي چې د دعا د اجابت او قبلېدو تر ټولو غوره وخت د فریضې له ادا نه وروسته شېبې او لحظې دي، د دعا د قبلېدو لپاره تر ټولو غوره ځای جومات او د جهاد سنگر دئ، په دې هم نه راضي کېږي، که څه هم دا د الله او د ده د رسول خبره ده. دوی داسي دریځ نیولی چې نه د خدای خبره مني او نه د ده د رسول!! آیا د تعجب او حیرت خبره نده چې څوك په قرآن باندي له ایمان سره سره له وسیلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه داسي تعبير ولري چي سل په سلو کي له قرآنکريم سره تناقض لري؟ قرآنکريم "وسيله" هلته ذکر کړي چي له هغې نه مخکي او وروسته ئې د شرك په نفی او له غيرالله نه د مرستې غوښتلو په تحريم ټينگار کړی او فرمايلي ئې دي: كه له خدای نه پرته له هرچا نه، که په ځمکي کي وي يا آسمان کي، مړ وي يا ژوندي، انسان وي يا پرښته او له هرچا او هر څه نه استعانت او مرسته وغواړئ، هغه نه درنه د زيان دفع کولو وس لري او نه ستا حالت بدلولی شي، هغه چي مشرکان مرسته تري غواړي په خپله د الله دربار ته د تقرب د وسيلې په لټه کي دي، غواړي د الله په وړاندي نږدې مقام ترلاسه کړي، په خپله ئې سترگي د الهي رحمت په لوري دي او له عذاب نه ئې وېره لري. فرمايي:

قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا * أُوْلَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمْ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا * الاسراء: ٥٦-٥٧

ووايه: له الله تعالی نه پرته چي "پر هر چا او هرڅه د ملجأ او مرجأ" گمان کوئ؛ "خپلي مرستې ته" ئې راوبولئ، هغوی نه له تاسو نه د ضرر دفع کولو توان لري او نه ئې د بدلولو، هغه چي مشرکان ئې مرستې ته رابولي؛ هر يو ئې چي الله ته ډېر نږدې وي په خپله د الله دربار ته د تقرب وسيله لټوي، د هغه رحمت ته ئې سترگي دي او له عذابه ئې وېره لري، بېشکه چي ستا د رب عذاب د دې وړ دئ چي وېره تري وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآنکریم خپلو مخاطبینو ته امرکوي چي له شرك او له ماسوی الله نه له مرستې غوښتلو نه ډډه وکړي، یوازي له خدای نه مرسته او مدد وغواړي او د الله لوري ته ورلنډ شي. پداسي حال کي چي د خدای لوري ته وسیله لټول، د شرك د نفی لپاره او د هغه ترڅنگ ذکر شوي، خو متأسفانه عوام غولوونکي او ټگماران دا جزء داسي تفسیروي چي له ماسوی الله نه د مرستې غوښتلو د جواز دلیل پکي وموندل شي. د سني او شیعه ټول علما او معتبر تفاسیر؛ وسیله یا د تقرب یعنی نږدیوالي په معنی اخلي او یا د هغه عمل په معنی چي د تقرب موجب گرځي، په احادیثو کي چي هرچیرته د وسیلې کلمه راغلې نو مطلب ترینه تقرب (نږدیوالی) او د الله په وړاندي لوړ مقام دئ. تفسیر نمونه له نهج البلاغه نه په روایت سره وایي چي علي رضی الله عنه فرمایي:

ان افضَل مَاتوسل به المُتوسلُون الى الله سبحانهُ وتَعالى الايمانُ بهِ وَبرَسُوله وَالجهادُ في سبيل له فَانهُ ذَروَةُ الاسلام، وَكلمَةُ الاخلاص فَانهَا الفِطرة واقامِ الصلاة فَانهاالملة ، وايتاء الزكاة فانها فَريضَة وَاجبة وصَوَمِ شَهررَمَضَان فَانهُ جُنة منَ العقَاب وحج البَيتِ واعتمَاره فَانهما يَنفيَان الفقرَويرحضَان الذنبَ، وصِلة الرحم فَانها مُثراة فِى المال وَمنساة في الاجَل وَصَدَقَة السر فَانها تَكْفَرُ الخَطيئَة وصَدقة العلانيةَ فَانها تَدفَعُ ميتَة السُوء وصَنَائِعُ المَعْرُوفِ فَانها تَقي مصَارع الهوَان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترټولو غوره شیان چې الله تعالی ته د تقرب سبب کېږي عبارت دي له: په خدای او رسول ایمان، د الله په لار کي جهاد، چې هغه د اسلام لوړه څوکه ده، د اخلاص کلمه چې د فطرت غوښتنه ده، د لمانځه ادا کول چې د اسلام ستنه ده، د زکات ورکړه چې یوه واجبه فریضه ده، د رمضان روژه چې د ګناه او عذاب په وړاندي ډال دئ، حج او عمره چې فقرله منځه وړي او ګناوې وینځي، صله رحم چې مال زیاتوي او عمر اوږدوی، په پټه خیرات ورکول چې ګناوې له مینځه وړي او په ښکاره توګه خیرات ورکول چې د ناوړه مرګ مخه نیسي اونېك کارونه چې انسان له نیستۍ اوهلاکت نه ژغوري. تفسیرنمونه (ص۳۲۴ تر۳۲۵)

مونږ ته رسول الله صلی الله علیه وسلم لارښودنه کوي چې له آذان نه وروسته دا دعا وکړو:

اللهمَّ ربَّ هٰذه الدعوةِ التامَّة والصَّلاةِ القائمة آتِ محمداً الوسيلةَ والفضيلةَ، وابعثْه مَقاماً محموداً الذي وَعدْتَه*

متفق علیه

اې ربه! د دې بشپړې بلنې او د دې ادا کېدونکي لمانځه ربه! محمد صلی الله علیه وسلم ته وسیله، فضیلت او لوړه درجه ورکړه او په هغه ستایل شوي مقام ئې ببړته راژوندی کړه چې تائې وعده ورسره کړېده.

وواياست: مونږ پدې دعا کي له الله تعالی نه د اسلام ستر پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته کومه وسیله غواړو؟! الهي دربار ته مزید تقرب او که پر بل انسان توسل چې د ده او الله ترمنځ وسیله شي، سوالونه ئې خدای ته ورسوي او د دعا د اجابت لپاره ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سفارش او شفاعت وکړي؟!! اوس دا هم ووایاست چي له لاندي راتلونکو دوو تعبیرونو نه کوم یو له قرآن او احادیثو سره تطابق لري او کوم یو ورسره ټکر کوي:

- وسیله یعنی له الله تعالی نه د مرستې پخاطر په بل چا توسل او هغه د ځان او الله جل جلاله ترمنځ وسیله او واسطه گرځول، هغه مغیث او د مشکلاتو حلوونکی گڼل او د ده له لاری الله تعالی ته د سوال او دعا رسول!!
- وسیله یعني الله ته په نېك عمل سره نږدیوالی.

راشئ وگورو چي د "وسیلې" لدغو دوو معانیو نه کومه یوه د اسلام له روح سره برابره ده؟ که قرآنکریم ته په دقت سره ځیر شو نو په هیڅ آیت کي به هم دا ونه مومو چي الله تعالی ته د تقرب لپاره په ماسوی الله د توسل جواز ترې ثابت شي او صراحتاً یا اشارتاً پدې دلالت وکړي چي الله تعالی ته د رسېدو په لار کي داسي ساتونکي او څارونکي گمارل شوي چي لومړی باید دوی ته مراجعه وکړو، د دوی له لاري د الله دربار ته ځان ورسوو، خپل سوالونه او عرایض د دوی په لاس د الله حضورته وړاندي کړو، که نه نو الله تعالی ئې نه قبلوي، د دې برعکس قرآنکریم په ټینگار سره وائې:

الله تعالی تاسو ته ستاسو د غاړې له رگ نه هم درنږدې دئ.

الله تعالی دعا قبلوي.

هرڅوك چي خدای ته رجوع وکړي توبه ئې قبلوي.

هر چا چي له خدای نه مرسته وغوښتله همغه ورته کافي دئ.

له خدای نه پرته تاسي بل ولې او مرستندوی نه لرئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوازي د خدای عبادت وکړئ او یوازي له همغه مرسته وغواړئ.

خو دا خبره چي آیا د دې جواز شته چي له کوم ژوندي انسان نه د دعا غوښتنه وکړو؟ هو، دا نه یوازي جائز ده بلکه الله تعالی د یوه مسلمان دعا د بل په حق کي ژر قبلوي، الله تعالی د مور او پلار دعا، د دوستانو دعا او د مسلمان له خوا بل مسلمان ته دعا، ژر قبلوي، خو پدې شرط چي له داسي چا نه دعا وغوښتل شي چي ژوندی وي او د دعا توان ولري، انسان له مرګ نه وروسته بل چا ته د دعا وس او توان نه لري، بلکه په خپله د نورو دعا ته محتاج وي، دا که هرڅوك وي او د هر څومره لوړ مقام خاوند وي. نه ګورئ چي مونږ د هر لمانځه په وروستۍ برخه کي محمد صلی الله علیه وسلم، ابراهیم علیه السلام او نورو صالحو بندګانو ته دعا کوو او له لوی خدای نه ورته لوړې درجې غواړو.

د دعا د الفاظو او طریقې په هکله هم باید زمونږ لپاره قرآنکریم او نبوي احادیث معیار وي، په قرآنکریم کي د ډېرو پیغمبرانو علیهم السلام دعاګاني رانقل شویدی، داسي دعاګاني چي پیغمبرانو علیهم السلام د خپلو مشکلاتو د حل لپاره د الله تعالی حضورته وړاندي کړې او رحیم خدای هغه قبولی کړې دي. زمونږ اړتیاوی، غوښتني او سوالونه به حتماً د الله تعالی د دغه غوره بندګانو د غوښتنو په څېر وي، باید د هر ضرورت او مشکل د حل لپاره همغه لاره غوره کړو چي دوی غوره کړې، خپل عرایض په همغو کلماتو سره الله تعالی ته وړاندي کړو چي لدوی نه کوم یوه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلي دعا کي کارولی. په قرآني دعاگانو کي له ورایه گورو چي په هری دعا کي په مستقیمه توگه الله تعالی ته خطاب شویدی، د هر څه سوال مستقیماً او له کومې واسطې پرته مخامخ الله تعالی ته راجع شوی دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شفاعت

د قرآنکريم يو بل مفهوم چي غلط تعبير ترې کېږي، مظلوم واقع شوی او عوام غولوونکي ناوړه ګټه ترې اخلي؛ د شفاعت مفهوم دئ، که قرآنکريم ته مراجعه وکړئ نو وبه ګورئ چي پريهودانو باندي د قرآن يو اعتراض دا دئ چي هغوی له شفاعت نه ناسم او غلط تعبير درلود، قرآنکريم فرمايي:

يَابَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِي الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ* وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ * البقرة: ٤٧-٤٨

اې بني اسرائيلو! زما هغه نعمت رايادکړئ چي پر تاسو مي پېرزو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي او دا چي پر ټولو عالميانو مي فضيلت درکړ او له هغې ورځي نه ووېرېږئ چي نه څوك له بل نه څه شي دفع کولی شي او نه کوم شفاعت ترې قبلېدی شي او نه عوض او بدل ترې اخيستل کېږي او نه ئې مرسته کېدی شي.

دغه مبارك آيت چي په قرآنکريم کي په څه معمولي تفاوت سره څو ځله تکرار شويدی؛ څو اساسي مطالب افاده کوي:

- يو وخت الله تعالی پر بني اسرائيلو هومره پېرزوينه کړې وه چي دوی ته ئې د خپل عصر تر ټولو خلکو نه زيات فضيلت ورکړی وو.
- د قيامت د ورځي او په هغه ورځ د الهي محاسبې په هکله د بني اسرائيلو تصور او باور داسي شو چي گمان ئې کاوه، لويو او الله ته نږدې ذواتو ته د دوی انتساب او له هغوی سره د دوی تړاو او رابطه به له الهي عذاب نه د دوی د نجات سبب شي، گمان ئې کولو چي مونږ پيغمبرانو عليه السلام ته منسوب يو او گڼ شمېر پيغمبران زمونږ له قوم نه غوره شوي، نو دا پيغمبران به خامخا نه پرېږدي چي د دوی قوم او دوی ته منسوب کسان دوزخ ته لاړ شي!! د دوی د دې غلط تصور د تصحيح لپاره ويل کېږي چي: په هغه ورځ هيڅوك له بل نه د څه دفع کولو توان نه لري، هرڅوك به په يوازي توگه خپل رب ته حساب ورکوي، له هر چاسره به د هغه د عمل مطابق معامله کېږي، د الله مقربو بندگانو ته انتساب نه له چا نه عذاب دفع کولی شي او نه ئې له محاسبې خلاصولی شي.
- په هغه ورځ په معاوضې او بدل سره هم له الهي عذاب نه نجات

(c) ketabton.com: The Digital Library

ممکن ندی، د الله تعالی محاکمه د دنيوي محاکمو په شان نده چي په مالي جريمه او عوض سره له مجازاتو نه ځان پرې وژغورلی شو، هلته به هرڅوك د خپل عمل جزا ويني، داسي هم نده لکه عيسويان چي عقيده لري او وايي چي عيسی عليه السلام د خپلو پلويانو د نجات او له الهي مجازات نه د دوی د خلاصون لپاره ځان قربان کړ او په دار شو، نو ځکه به نه لدوی پوښتنه کېږي او نه به مجازات کېږي!! قرآنکريم داسي باورونه او تصورات بې بنسټه او باطل ګڼي.

- دوی د شفاعت په هکله هم جاهلانه او د دېني اصولو مخالف تصور لري، ګمان کوي څرنګه چي دوی د لويو او مقربو شخصيتونو لمني نيولې دي، له هغوی سره د محبت ډبرې ئې په سينه وهلی دي او تل ئې دوی ته مراجعه کړې ده، پر دوی ئې توسل کړی، نو د غه محبت، توسل او انتساب به د دې سبب شي چي د قيامت په ورځ د همدغو نازولو له شفاعت نه برخمن شي!! او چي دوی ئې شفا عت وکړي نو بيا به ولې جنت ته نه ځي او ولې به له دوزخ نه نه ژغورل کېږي؟!

د شفاعت په اړه د دوی د دې غلط تصور لپاره قرآن فرمايي:

- د قيامت په ورځ د هيچا شفاعت د هيچا لپاره هيڅ ګټه نه لري.
- د قيامت په ورځ به داسي څوك ونه موندلی شي چي د مجرم شفاعت ته راودانګي، د هغه مرسته وکړي او له الهي محاسبې نه ئې وژغوري.

قرآنکريم فرمايي:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمْ الظَّالِمُونَ*

البقره: ٢٥٤

اې مؤمنانو! زمونږ له لوري درکړل شوې روزي د هغې ورځې له رارسېدو نه مخکې انفاق کړی چې نه پېرل او پلورل پکې شته او نه دوستي او نه شفاعت او کافران ظالمان دي.

همدا راز قرآنکريم هغه شفاعت نفی کوي چې په شرك منتهي کېږي، فرمايي:

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمْ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنكُمْ مَا كُنتُمْ تَزْعُمُونَ *

الانعام: ٩٤

بيشکه چې زمونږ خوا ته همغسې يوازي راغلئ لکه چې لومړی ځل مو پيدا کړي وئ او هر هغه څه مو شا ته پرېښودل چې مونږ درباندې پېرزو کړي وو او اوس ستاسو هغه شفاعت کوونکي هم نه درسره وينو چې گمان مو کړي وو دوی ستاسو په اړه زمونږ شريکان دي، بيشکه چې ستاسې ترمنځ بېلتون راغی او مزعوم شفاعت کوونکي مو درنه ورك شوي.

همدا راز فرمايي:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ *

(c) ketabton.com: The Digital Library

یونس:۱۸

دوی له الله تعالی نه پرته د داسي چا عبادت کوي چي "په نه عبادت سره ئې" دوی ته ضرر نشي رسولی او " په عبادت سره ئې" دوی ته گټه نشي رسولي او وايي: دا د الله په وړاندي زمونږ شفاعت کوونکي دي، ووایه: آیا پدې شفاعت کوونکو سره غواړئ خدای د آسمانونو او ځمکي پداسي څه خبر کړی چي نه ورباندي پوهېږي؟! پاکي ده هغه لره او لدینه ډېر لوړ دئ چي شريك ورسره نیسي.

یعنی: دا مشرك عناصر چي د شفاعت په هکله غلط او باطل تصورلري، د داسي څه عبادت کوي چي دوی ترې د ضرر د دفع کولو او گټي رسولو طمع لري ، پداسي حال کي چي دوی نه د گټي وس لري او نه دتاوان واك، د گټي او تاوان فيصلې له الله تعالی سره دي. مشرکین له الله تعالی نه پرته له نورو نه د مرستې غوښتلو د جواز په هکله وايي: مونږ خو د دې شیانو عبادت نه کوو، فقط دوی د خدای په دربارکي خپل شفاعت کوونکي نیسو، دوی د خدای په وړاندي زمونږ وسیله او شفيع دي، قرآن د دوی د دې ادعا د تردید لپاره فرمايي: آیا تاسي غواړئ د خپلو شفاعت کوونکو له لاري الله تعالی ته داسي څه ووایاست چي هغه نه پرې پوهېږي؟!! په ځمکه او یا آسمان کي له هغه نه پټ دي؟! په دنیا کي چي څوك د حاکم او پاچا په وړاندي د کوم کس شفاعت کوي نو ورته وايي: دا ښه سړی دئ، له تاسي سره اخلاص لري، څه جرم ئې ندی کړی، ستاسي معلومات د ده په اړه مکمل او دقيق ندي، هغه د دې لایق ندی چي سزا ورکړی شي او مجازات شي، باید عفوه ورته وشي، دا ستاسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د نظام په گټه ده........ آيا فكركوئ چي الله تعالى هم همداسي دئ لكه دا دنيوي پاچايان چي شفاعت كوونكي ئې د مجرم له حقيقي حالت نه خبروي؟! آيا داسي څه شته چي له الله تعالى نه پټ وي؟! او بيا دا شفاعت كوونكي راشي او الله تعالى ته ئې په هكله معلومات وركړي ؟! الله تعالى لدې عيب نه پاك او له شريك نه بې نيازه دئ.

قرآن د هغه كسانو حالت ځومره ښه ترسيم كړى چي پدې ډول شفاعت باورلري او خپل مزعوم شفاعت كوونكي ئې د الوهيت تر درجې پورى لوړ كړيدي، دا كسان به د قيامت په ورځ په حقيقت پوه شي او وبه ويني چي دوى په غلطه روان وو، د دې خيالي شفاعت كوونكو په هكله ئې باطل تصور درلود، هغه چي دوى په دنيا كي له الله تعالى سره برابر او شريكان گرځولي وو، نه يوازي د شفاعت كولو توان نه لري بلكه له دوى نه خپله بيزارى اعلانوي او په خپله غلطۍ اعتراف كوي، قرآن فرمايي:

تَاللَّه إِن كُنَّا لَفِي ضَلاَلٍ مُّبِينٍ * إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ الْعَالَمِينَ * وَمَا أَضَلَّنَا إِلاَّ الْمُجْرِمُونَ * فَمَا لَنَا مِن شَافِعِينَ * وَلاَ صَدِيقٍ حَمِيمٍ * الشعراء: ٩٧-١٠١

قسم په خداى چي مونږ په ښكاره ضلالت او بې لاري كي وو چي تاسو مو له رب العالمين سره برابرگرځولي وئ، مونږ بل چا نه يو بې لاري كړي مگر دغو مجرمينو، اوس نه شفاعت كوونكي لرو او نه رښتيني دوست.

د قيامت په ورځ چي ټول حقايق به ښكاره شي، وبه ليدل شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي دا مشرکه ډله او په مشرکانه شفاعت باور لرونکي به په خپله خپل باورونه غلط شمېری، ځانونه به گمراه بولي، اعتراف به کوي چي دوی خپل لویان د الوهیت درجې ته اوچت کړي وو او هغه کسان به مجرم شمېري چي دوی ئې بې لاري کړي وو او وبه وایي: اوس نه داسي شفیع لرو چي د خدای په وړاندي زمونږ شفاعت او مرسته کولی شي او نه داسي دوستان او اولیاء چي گمان مو کولو دوی پر مونږ او مونږ پر دوی گران یو او د قیامت په ورځ به د الله په وړاندي زمونږ حمایت او شفاعت کوي!!

د قرآنکریم متعدد آیتونه پدې دلالت کوي چي د قیامت په ورځ شفاعت نشته او د هیچا شفاعت بل چا ته گټه نه شي رسولئ، له الهي عذاب او مجازات نه ئې نه شي ژغورلی، د دې آیتونو ترڅنگ داسي مبارك آیتونه هم شته چي "مشروط شفاعت "په اثبات رسوي او په جواز ئې دلالت کوي، قرآنکریم فرمایي:

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ"

البقره : ۲۵۵

هغه به څوك وي چي د ده په وړاندي د چا شفاعت وکړی شي، مگر د ده له اذن او اجازې وروسته؟ په ټولو هغو شیانو پوه دئ چي د دوی مخی او یا شاته دي او دوی د ده له علم نه په هیڅ شي احاطه نشي کولی، مگر په هغه څه چي ده غوښتي....

یعنی هغه شفاعت نشته چي تاسي ئې تصور او گمان کوئ، داسي نده چي کومه پرښته یا کوم مقرب بنده به یو شمېر مجرمین

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغونډوي، د خدای حضور ته به ئې ورولي او هلته به ئې شفاعت کوي، نه، داسي نده، بلکه شفاعت کوونکي به هم د خدای له لوري غوره کېږي او شفاعت کېدونکي هم، هغه به مشخصو کسانو ته د خاصو کسانو په اړه د شفاعت اجازه ورکوي، دواړه به د الله تعالی له لوري ټاکل کېږي، داسي گمان ونکړئ چي د لوی رب په وړاندي څوك د ده له اجازې پرته د خبرو او شفاعت توان او جرأت ولري او يا څوك دا توان ولري چي د خدای په نزد بې اجازې د کوم مجرم شفاعت وکړي او په هر څه عالم خدای د کوم مجرم له حال نه خبر کړي او د هغه د داسي صفاتو په هکله ورته معلومات ورکړي چي له مجازاتو نه پرې معاف شي. الله تعالی فرمايي:

يَوْمَئذ لَا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذنَ لَهُ الرَّحْمَانُ وَرَضيَ لَهُ قَوْلًا* يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْديهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحيطُونَ به علْمًا *

طه:١٠٩-١١٠

په هغه ورځ به شفاعت څه گټه نه رسوي، مگر د هغه چا چي خدای اجازه ورکړي او د ده په وينا راضي شي، هر هغه څه ورته معلوم دي چي د دوی مخي ته دي يا ئې شا ته دي او دوی علماً پر ده احاطه نشي کولی. بل ځای کي فرمايي:

"....مَا من شَفيعٍ إِلاَّ من بَعْد إِذْنه ذَلكُمُ اللّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلاَ تَذَكَّرُونَ" *

يونس:٣

د الله تعالی له اجازې پرته به هيڅ شفاعت کوونکي نه وي، دا دئ ستاسو رب، هغه چي بايد عبادت ئې وکړی، آيا عبرت نه اخلئ؟

دا آيتونه پدې دلالت کوي چي د قيامت په ورځ به د مشرکانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزعوم شفاعت نه وي، د شفاعت په اړه د دوی تصور او گمان بې اساسه او غلط دئ، دا ډول تصور په شرك ککړ او له شركي افكارو نه راولاړ شوی تصور دی، شريعت هغه شفاعت مني چي د دې خصوصياتو درلودونكي وي:

- شفاعت كوونكي د الله تعالی له خوا ټاكل كېږي او د الله تعالی له اجازې نه وروسته به شفاعت كولی شي.
- د شفاعت وړ او د سفارش مستحق كسان به هم د الله تعالی له خوا غوره كېږي او له الهي اذن نه وروسته به د دوی شفاعت كولی شي.
- هيڅوك دا جرأت او وس نه لري چي د الله تعالی له اجازې پرته د هغه په وړاندي څه ووايي او نه څوك د هغه له اذن نه پرته د چا د شفاعت حق او جرأت لري.
- هغه شخص د شفاعت وړ بلل كېږي چي مسلمان وي خو جرم ترې شوی وي، د مشرك لپاره شفاعت نشته، الله تعالی له شرك نه پرته د ټولو گناهونو بخښنه كوي. خوشرك نه بخښي او نه د مشرك په حق كي د چا شفاعت قبلوي او هيڅوك هم دا جرأت نشي كولی چي د الله تعالی په وړاندي د كوم مشرك شفاعت وكړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تأويل

دا ليکنه په اصل کي د يوه ايراني ليکوال د يوې مقالې ځواب دئ چي د ورور حکمتيار لخوا ورکړي شوي او د ايراني مشهورې ورځپاڼې (همشهری) د ۱۳۷۹ کال په ۱۷ او ۱۸ ګڼه کي خپره شوې وه او په ايراني مطبوعاتو کي ئې زيات بحثونه راولاړ کړي او ډول ډول غبرګونونه ئې راپارولي وو. په ځواب کي ئې ديارلس مقالې وليکل شوې خو ټولي ناقصي او کمزورې، مونږ دلته همدا ليکنه د درنو لوستونکو د استفادې لپاره رااخلو:

محترم ورور ډاکټرحبيب نبوی يجي په قرآن کي د تأويل او د هرمنوتيك علم په اړه يوه مقاله ليکلې چي په همشهری نومې مشهوره ورځپاڼه کي د ارديبهشت مياشتی په ۱۷ او ۱۸ نېټه خپره شوې وه، نوموړي د تأويل په اړه د څو نظرياتو يادونه کړېده؛ خو نه پوهېږم ولې ئې د تأويل په اړه تر ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهم او اساسي نظر چي فكر كوم له ټولو نظریاتو نه دقیق او زیات صحیح دئ له پامه غورځولی دئ او هیڅ توجه ئې نده ورته كړې!

له همدې كبله مي وغوښتل همدا تشه ډكه كړم، له محترم لیكوال نه پاتې شوی نظر ولیكم او د همشهری درانه لوستونكي د هغه څه لوستلو ته راوبولم چي د دكتور حبیب په مقاله كي توجه نده ورته شوې.

هغه څه چي د تأویل په رابطه د مفسرینو ترمنځ د اختلاف سبب شوی، د آل عمران د سورې په اووم نمبر آیت كي د (متشابه) كلمې په څنګ كي د هغې راوړل دي:

هُوَ الَّذي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تأويلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تأويلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ* آل عمران :۷

الله هغه ذات دئ چي پر تائې دا كتاب نازل كړ چي ځیني آیتونه ئې محكم دي او دا د دې كتاب اصل او بنسټ دئ او پاتې ئې متشابه دي. نو هغه كسان چي په زړونو كي ئې كوږوالی دئ هغوی په متشابهاتو پسې درومي، د فتنې په لټه كي او د تأویل لپاره، پداسي حال كي چي په تأویل ئې له الله تعالی پرته هیڅوك نه پوهېږي او هغه كسان چي په علم كي راسخ دي وایي: ایمان مو پری راوړی، ټول د الله تعالی له لوري دئ او پند نه اخلي مګر د عقل

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوندان.

دغه آیت څو اساسي مطالب په ګوته کوي:

۱: د قرآنکریم آیتونه په عمومي توګه په دوه ډوله دي : محکم او متشابه.

۲: محکم آیتونه د قرآنکریم اساسي محور دئ او متشابه آیتونه ئې کمه، محدوده او ضمني برخه ده.

که په قرآنکریم کې لږ غور او دقت وکړو نو دا به راته په ډاګه شي چې د قرآنکریم د بحث او څیړنې دوه اساسي محورونه دي، یو شمېرئې په هغو قضایاوو پورې اړه لري چې د انسان لپاره مشهود، څرګند او ښکاره دي او په انساني قاموس کې ورته صریح او څرګند الفاظ شته، لکه لمر، سپوږمۍ، آسمان، ځمکه، غر، انسان او نور، دوهمه برخه ئې لداسې شیانو سره تړاو لري چې له نظره پټ او غایب دي او انسان په خپل قاموس کې داسې کلمات نه لري چې د هغوی د معرفي کولو لپاره ئې وکاروي. د دې غیبي شیانو د پېژندلو او معرفي کولو لپاره لابد باید هغه الفاظ وکارولې شي چې په اصل کې د ملموسو او ښکاره شیانو لپاره وضع شویدي او ناچار باید د تشبیه له فن نه کار واخیستل شي ترڅو د دې غیبي څیز یو داسې انځور وړاندې کړی شي چې حقیقت ته نږدې وي، له همدې ځایه آیتونه په دوو برخو وېشل کېږي:

هغه آیتونه چې د ښکاره او مشهود عالم په اړه بحث کوي، پدې ډول آیتونو کې داسې الفاظ استعمال شویدي چې هریو د خپل ځانګړي مورد لپاره وضع شویدی، مفهوم او مدلول ئې څرګند دئ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آیت مراد او په خپل مورد د لفظ تطبیق آسانه دئ، دا آیتونه محکم دي، خو هغه آیتونه چي له غیب او غیبي شیانو نه بحث کوي، پدې ډول آیتونو کي د غیبي شیانو د افادې او تعریف لپاره د تشبیه فن کارول شوی او داسي الفاظ پکي استعمال شویدي چي په اصل کي د څرګندو او تولو ته د ښکاره شیانو لپاره وضع شوي دي، دا آیتونه متشابه بلل کیږي.

لکه په دې مبارك آیت کي:

إِنَّ رَبَّكُمْ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ * الاعراف: ٥٤

د یوم، استواء او عرش الفاظ په حقیقت کي د ښکاره او څرګندو شیانو لپاره وضع شویدي، خو پدې آیت کي د ځمکي او آسمان د پیدا ایښت د شپږو مراحلو او پرځمکه او آسمان د الله تعالی د سلطی او سیطری د افادی او بیانولو لپاره استعمال شویدي او د دې مطلب د افاده کولو لپاره راغلي چي دا ځمکه او آسمان په شپږو مرحلو کښې پیدا شوی، الله تعالی د هر څه مالك او واکدار دئ او هر څه ئې تر واك او عرش لاندي دي.

او څرنګه چي د قرآنکریم اصلي محور محکم آیتونه دي نو لازمه ده چي متشابه آیتونه همدې لورته راجع کړو او د محکمو آیتونو په رڼا کي ئې تفسیر او توضیح کړو. نه ښایي متشابه آیتونه په مستقله توګه او محکم آیتونو ته له ارجاع نه پرته په ځانګړې ډول بیان او توضیح کړو. هغه کسان چي په متشابه آیتونو پسې ځي او هڅه کوي چي په ځانګړی توګه او محکمو آیتونو ته له ارجاع پرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې تفسیر کړي، هغوی په غلطه روان دي، زړونه ئې رنځور دي، فکري انحراف ئې د دې سبب شوی چي دا غلط تصور خپل کړي، د هغوی مقصد یا فتنه وي او یا د دې آیتونو پر تأویل علم او پوهه حاصلول. هر چا چي د متشابه آیتونو په مراد اکتفاء ونکړه او د تأویل په لټه کي شو، هغه به یا د رنځور زړه خاوند وي چي فتنه لټوي او یا به ئې داسي کارته ملا تړلی وي چي له الله تعالی پرته ئې هیڅوك هم د کولو توان نه لري. هغه غواړي د متشابهاتو په تأویل پوه شي خو د متشابهاتو علم یوازي له الله تعالی سره دئ؛ ځکه هغه څه چي د انسان له حواسو نه پټ دي او په عالم غیب کي قرار لري او انسان نه شي کولی په خپلو محدودو حواسو ئې درك کړي، قرآنکریم د عالم غیب د دغو پټو شیانو د پېژندني او معرفي کولو لپاره داسي الفاظ استعمال کړیدي چي د انسان لپاره ئې درك او فهم آسانه دئ او په همدی الفاظو سره ئې د غیبي شیانو مناسب او ممکن انځور وړاندي کړی او د کایناتو او عالم په معرفي کولو کي تر هغه ځایه مخکي تللی تر کومه پوری چي انساني عقل د تلو توان لري، لدینه آخوا انساني عقل د مخکي تګ وس او توان نه لري، نور ئې وزرونه سوځي، باید همدلته توقف وکړي، د هغه د ناقص عقل، قاصر تصور او محدود توان، تنګ نظر، ناقص استعداد او محدود قاموس غوښتنه دا ده چي همدلته په همدې کرښه ودرېږي او نور د مخکي تګ هڅه او هاند ونکړي، هغه نور د مخکي تګ توان نه لري او نه شي کولی د غیبي شیانو په حقیقت او تأویل پوه شي.

د افسوس خبره ده چي یو شمېر دوستان د دې مبارك آیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

صریح حکم ته توجه نه کوي او د آیت د وروستۍ برخی په رابطه داسي څه وایي چي له لومړۍ برخي سره ئې تناقض لري، د آیت لومړنۍ برخه وایي: د رنځور زړه خاوند، فتنه لټوونکی، ماجرا غوښتونکی، شکاك او قناعت نه کوونکی د متشابه آیتونو په لټه کي وي، هڅه کوي پر تأویل ئې پوه شي او په همدی پسې وایي: له الله تعالی پرته هیڅوك د متشابهاتو په تأویل نه پوهېږي. په پای کي فرمایي: د دې ماجرا غوښتونکو، فتنه گرو او بیمارو زړونو خاوندانو په مقابل کي عالمان او د پاخه علم خاوندان وایي: مونږ ایمان ورباندي راوړی دئ، ټول د الله له لوري دئ او له عاقلانو پرته بل څوك پند نه اخلي. د تعجب ځای دئ چي هغوی په دې صراحت سترگی پټوي او ادعا کوي چي د آیت په وروستۍ برخه کي الله او د پاخه علم خاوندان مستثنی شویدي او د (الله) او (الراسخون) ترمنځ "واو" د عطف واو دئ، دا غلط نظر نه یوازي د همدې آیت له لومړنۍ برخي سره ټکر کوي بلکه د بلاغت خلاف هم دئ، که د الله (تعالی) له لفظ نه وروسته توقف ونکړو او دا واو د عطف واو وشمېرو نو باید وروستنۍ جمله ټوله پر ماقبل عطف کړو چي بیائې معنی داسي کېږي: د هغوی پر تأویل له الله او الراسخون في العلم نه پرته بل څوك نه پوهېږي او خدای او د پاخه علم خاوندان وایي: مونږ ایمان ورباندي راوړی، ټول د الله له لوري دي!! یعنی باید د یقولون په لفظ کي ضمیر الله او الراسخون في العلم دواړو ته راجع وي!! او څرگنده ده چي دا نه معقول ده او نه صحیح. د آیت اول او آخر په دې دلالت کوي چي باید د الله له لفظ سره توقف وکړو او د متشابهاتو د تأویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

علم یوازي تر الله تعالی پوری خاص و شمېرو.

په خواشینۍ سره یادونه کېږي چي ځیني نور بیا وایي چي کېدی شي یو آیت یو وخت متشابه وي او بل ځای محکم، یعنی کولی شو له یوه اړخه ئې متشابه وګڼو او له بله اړخه ئې محکم وشمېرو!! دا نظر نه یوازي د آیتونو د وېش په اړه د قرآنکریم له څرګندونو سره اړخ نه لګوي بلکه پدې سره د قرآنکریم د هر آیت په اړه دا ګمان راولاړوي چي شاید دا به هم متشابه وي!! دا نظر هغه کسان وړاندي کوي چي اصلاً د محکم او متشابه په اړه پوره او لازم علم نه لري، دوی د قرآنکریم د مخاطبینو فهم او پوهه معیار ګرځوي، یعنی هغه آیت چي مخاطب پرې پوه شو، شك او تردد ورته پکي پیدا نشو، هغه محکم دئ او که شك او تردد ئې پکي وکړ او له فهم نه ئې عاجز شو؛ نو بیا دا آیت متشابه دئ؛ خو حقیقت دا دئ چي د محکم او متشابه د وېش معیار د مخاطب فهم او علم ندی، آیتونه د مخاطبینو انګېرني او فهم ته له توجه او پاملرني پرته په محکم او متشابه وېشل شویدي. د متشابه لفظ په خپله پدې دلالت کوي چي لدینه هغه آیتونه مراد دي چي د تشبیه فن پکي په کار وړل شویدی، د غیبی عالم شیان پداسي الفاظو سره پکي معرفي شویدي چي په اصل او حقیقت کي د ښکاره او ظاهري شیزونو لپاره وضع او ایښودل شویدي او د تشبیه پذریعه همدا غیبي شیان انسان ته معرفي شویدي.

د تأویل لغوي معنی اصل او اول ته اړول دي او دلته دا مطلب افاده کوي چي متشابه لفظ له فعلي حالت نه خپل اصلي او اولني

(c) ketabton.com: The Digital Library

حالت ته واړولی شي. یعني دا چي له تشبیه نه لاسته راغلی مفهوم کافي ونه شمېرو، بلکه د هغه څیز په حقیقت د پوهېدو هڅه وکړو چي چي د تشبیه له لاري مونږ ته رامعرفي شویدی. د مثال په ډول: زمونږ په عرف او قاموس کي عرش هغه تخت ته ویل کېږي چي پاچا ورباندي کښېني او دا ئې د قدرت او واك نښه وي. دا عرش یو جسم وي چي څلور پښې لري. ښه نو د الله تعالی د عرش معنی څه ده؟ که مونږ د دې لفظ د تأویل هڅه وکړو نو باید پدې اکتفاء ونکړو چي د الله تعالی عرش د ده د قدرت او بې مثاله واکمنۍ مظهر او نښه ده، بلکه دا معنی کافي ونه شمېرو او هڅه وکړو چي د الله تعالی د عرش په ماهیت ځان پوه کړو، حال دا چي ممکنه نده د الله تعالی د عرش ماهیت درك کړو او په حقیقت ئې پوه شو، لا زمه ده چي په خپل حد ودرېږو، له پولو نه د تجاوز او تېرېدو هڅه ونکړو. هرڅوك چي د عرش د ماهیت او کیفیت او د استواء د کیفیت په هکله بحث او مناقشې کوي دا ډول کسان به یا د رنځور زړه خاوندان وي او یا به د خلکو په منځ کي د فتنې ایجادول غواړي او یا به د بې ځایه غرور او لوئی په مرض اخته وي او ځان به ورته لوی ښکاري، په خپل عقل به غره وي او داسي مړې یا ګوله به خولی ته وړي چي ترستوني ئې نه شي تېرولی او له خپل ټغر نه به پښې اوږدې غځوي. پدې ټول پوهېږو چي قرآنکریم د انسانانو په ژبه نازل شوی او خپل پیغام ئې پداسي الفاظو سره بیان کړی چي په عربي قاموس کي موجود دي او دا الفاظ په اصل کي د مشهودو او ښکاره څیزونو لپاره وضع شوي، کله چي قرآنکریم انسان ته له ښکاره او څرګندو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیانو نه خبري او بحث کوی نو لفظ او مدلول ئې دواړه واضح او څرگند وي، انسان ئې په آسانۍ سره درك کولی او وربانديي پوهېدلی شي، مخاطب د دا ډول کلماتو د اورېدلو او ویلو په وخت کي له هیڅ مشکل، شك او اشکال سره نه مخ کېږي، خو کله چي د قرآنکریم د بحث موضوع بدلېږي، له غیبی او غیرمشهودو شیانو نه خبری کوي او د پټ عالم بحث شروع کېږي، نو پدې صورت کي د انساني قاموس په وړاندي سره کړنبه کبنل کېږي، دغه قاموس بیا د دې پټ او غیبي عالم د اجزاوو د تعریف او پېژندني لپاره مناسب او لا زم الفاظ نه لري، دا پټ عالم په انساني قاموس کي نه شی ځائیدلی، دا قاموس د دې غیبي شیانو د معرفي کولو صلاحیت او ظرفیت نه لري، د ناچارۍ له مخي د دې غیبي امورو د معرفي کولو لپاره باید همغه ناقص او تنگ الفاظ وکارول شي او همغه د مشهودو او ښکاره شیانو لپاره وضع شوي الفاظ استعمال شي او په همدی الفاظو سره د انسان د فهم او پوهی لپاره د غیبي شیانو یو تصویر او ترسیم وړاندي شي او د تشبیه د فن په مرسته انساني عقل ته د غیبي امورو نقشه انځور شي. د دا ډول آیتونو د الفاظو تأویل او د تشبیه له حالت نه اصلي او لومړني حالت ته اړول د انسان د وس خبره نده، پدې کیفیت له الله تعالی پرته بل څوك نه پوهېږي، ځکه ترکومه حده چي ممکنه وه او انسان ئې توان درلودو، ترهغه حده همدې متشابه آیتونو په همدې الفاظو سره دا شیان معرفي کړي دي، لدینه آخوا انساني عقل د مخکي تگ استعداد او توان نه لري، انسان باید همدلته په همدې پوله توقف وکړي، نور باید د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندي تگ هیله او هڅه ونکړي، همدا ئې د توان آخرینۍ او وروستۍ پوله ده، عقل او فهم ئې نور د مخکي تگ توان نه لري، نور نشي کولی دا شیان لد ینه زیات وپېژني.

ځیني دوستان وایي: له مونږ سره داسي روایات شته چي ثابتوي "الراسخون فِي اَلعِلمِ" یا د پاخه علم خاوندان په تأویل پوهېږي، پدې اړه لاندیني څوټکي یادول غواړو:

• پدې کي شك نشته چي د رسول الله صلی الله علیه وسلم اصحاب او اهل بیت رضي الله عنهم له بل هرچا نه د قرآنکریم په ژبه ښه او زیات پوهېدل، هغوی له ټولو نه زیات د قرآنکریم په مفهوم او هدف پوه وو، مسلمانان ټول پدې اتفاق لري او ټول عقیده لري چي د قرآني مفاهیمو د زده کړې او پوهې لپاره باید د اصحابو رضي الله عنهم نظریاتو ته مراجعه وشي، پدې رابطه هیڅ اختلا ف نشته، اختلاف پدې کي دئ چي د روایت راوي څوك دي؟ آیا دا روایت له مصئون او ډاډمني لاري مونږ ته رارسېدلي؟ او آیا د وخت تېرېدو او د راویانو تعدد خو پر روایت څه اثر ندی کړی او په الفاظو کي ئې د څه بدلون باعث ندی شوی؟ آیا د روایاتو د ثبتولو په اړه همغه اهتمام او دقت شوی چي د آیتونو په ارتباط شوی؟

• نه ښایي هر روایت معیار وگرځوو او د قرآن آیتونه د هغه په گټه توجیه کړو، بلکه لازمه دا ده چي هر روایت قرآن ته راجع کړو، په قرآن ئې وتلو، که له قرآنکریم سره موافق او برابر وو نو قبول ئې کړو او که نه نو د قبول وړ ئې ونه گڼو. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: که زما له خوا داسي حدیث درته ورسېد چي له قرآن سره ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعارض او ټکر درلود نو هغه په دیوال ووهئ (مه ئې قبلوئ)

• هغه روایت چې له عقل سره ئې سمون نه درلود او داسې مطلب ئې افاده کاوو چې پر انساني عقل برابر نه راتو او له عقلي معیار سره ئې ټکر کولو او هغه روایت چې یوه لوی شخصیت ته داسې قول پکې منسوب شوی وي چې د لویانو له اقوالو سره سمون ونلري، د اسلامي معیارونو له مخې کمزوری او ناوړه ګڼل کیږي، لکه د ځان ستایل او نورو ته ښکنځلی او بد رد ویل، له قدرت سره مینه، ځان زړه ور، شجاع، غیرتي، په غیب پوه ګڼل او داسې نورې ادعاګانې کول، نو د داسې روایاتو په اړه باید محتاط وو، هم د دې روایت په هکله او هم ئې د راوي په هکله باید شك ولرو او له ترویج او نشر نه ئې ډډه وکړو، ځکه دا امکان نه لري او له توقع نه بهر ده چې یو لوی شخصیت د ځان ستاینه وکړي، امکان نه لري په اسلام او قرآن پوه انسان د علم غیب ادعا وکړي، د صالحو او مؤمنو شخصیتونو دود ندی چې د ځان لپاره د مقام او قدرت غوښتنه وکړي، امکان نه لري چې یو عالم، د دین په اساساتو پوه او په اسلامي اخلاقو متخلق انسان دا ادعا وکړي چې زه د راسخ فی العلم له ډلي نه یم، د پاخه علم خاوند او د متشابهاتو په تأویل پوه، که پوهېدلی نو دا کار به ئې کړی وو، د ادعا په ځای به ئې متشابهات توضیح کړي وو، مونږ خو د دوی په اقوالو کې هیڅ داسې بېلګه نه ګورو چې د کوم متشابه آیت په اړه ئې څه ویلي وي.

• د تأویل په اړه چې محترم ورور داکتر ایجی کوم تحلیل کړی له هغه نه داسې څرګندېږي چې ګویا د قرآنکریم الفاظ څو مختلفې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معناګاني لري او د قرآنکريم آيتونه د ظهر او بطن، ښکاره او پټ (مخ او منځ) لري او د هر آيت په بطن کي بيا نور بطنونه شته!! راشی وګورو چي دا وينا د قرآنکريم ستاينه او توصيف دئ او که نه برعکس دا قرآن ته د يوه عيب د انتساب په معنا ده؟! د قرآنکريم په اړه کېدی شي دوه انګېرني ولرو:

١. قرآنکريم واضح، مبين او څرګند کتاب دئ چي له آسمان نه ځمکي ته د انسان د هدايت لپاره "نازل" شوی، الفاظ او مفاهيم ئې مخاطب ته څرګند او د فهم وړ دي.

٢. قرآنکريم داسي کتاب دئ چي الفاظ او مفاهيم ئې سخت مغلق، پيچلي او له فهم نه لوړ دي، له محدودو کسانو پرته نور څوک ئې په معنی او هدف نه شی پوهېدلی.

راشئ دا وګورو چي له دغو دوو تصوراتو او انګېرنو نه کوم يو حقيقت ته نږدې او صحيح دئ؟ دا هم بايد وڅېړو چي ولې او په کوم دليل ځيني کسان د قرآنکريم په هکله دا ادعا کوي چي قرآن پيچلی او مغلق کتاب دئ او له محدودو افرادو پرته نورو ته د درک او فهم وړ ندی؟ د دې تصور د پيدا کېدو علت څه دئ؟ آيا دا پر قرآنکريم د علم او پوهې په نتيجه کي رامنځته شوی دئ؟ او که قرآنکريم ته زيات احترام د دې تصور د راولاړېدو سبب دئ؟ او که جهل او ناپوهي ئې عامل دئ؟ او يا دا چي غرض او مرض، انحصار طلبي او له دين نه دکان جوړول ئې ترشا دي؟ څوک چي د قرآنکريم په هکله دا غلط او ناقص تصور لري، د خپلي رأيی د اثبات لپاره څه دلايل وړاندي کوي؟ د قرآنکريم کومې برخي پيچلی او له فهم نه لوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بولي؟ د دې موضوعاتو څېړل ډېر وخت او اوږده بحث ته ضرورت لري، خو هڅه به وکړو چې په مختصرو الفاظو سره پدې هکله څه ناڅه رڼا واچوو:

قرآنکريم په پوره صراحت، تأکيد او تکرار سره دا خبره کوي چې قرآني آيتونه روښانه، واضح، آسانه، د فهم وړ، له غموض او ابهام نه پاك او فارغ دي، فرمايي:

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ * القصص: ۲

دا د روښانه او واضح کتاب آيتونه دي

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقرآن لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ * القمر: ۱۷

بيشکه چې قرآن مو د يادونې لپاره آسانه کړی؛ آيا پند اخيستونکی شته؟

دا مبارك آيت درې ځله په قرآن کې تکرار شوی دی.

پداسې حال کې چې د دې کتاب نازلوونکی حکيم خدای په ډېر صراحت، وضاحت، تأکيد او تکرار سره فرمايي چې قرآن آسانه، واضح او ځرگند دئ، د هر چا لپاره د فهم وړ او د هر پنداخيستونکي لپاره د پند وړ دئ، که څوك د دې الهي قضاوت او حکم په مقابل کې دا ادعا وکړي چې په قرآنکريم کې يو شمېر پېچلي او د غامضې معنی درلودونکي الفاظ او برخي هم شته چې هر چا ته د فهم وړ ندي، آيا دا نظر به د منلو وړ وي؟ آيا دا قضاوت د قرآني قضاوت مخالف ندی؟! آيا د قرآن په مقابل کې بې باکي او بې حرمتي نده؟ الله تعالی د خپل کتاب په اړه يو څه وايي او دا خلك د دې قول مخالف بل څه، الله تعالی قرآن آسانه او د فهم وړ بولي، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی عیب وریوری ترې، د فهم له سطحی نه ئې لوړ شمېري او لګیا دي د دې باطل تصور د اثبات لپاره دلایل لټوي!!

په سلګونو آیتونه پدې دلا لت کوي چې قرآنکریم واضح، روښانه او آسانه دئ،که یوازې همدا پورته ذکر شوي آیتونه هم وي نو همدا کافي وو چې مخالفت ئې نه وی شوی او داسې تصور را سره هیڅ کله نه وی پیدا شوی چې قرآني آیتونه سخت، پیچلي او له فهم نه لوړ دي.

الله تعالی او رسول صلی الله علیه وسلم خلك تشویقوي چې قرآنکریم ته رجوع وکړي، هغه د خپلې لارې مشال وګرځوي، بلنه ورکوي چې په دې کتاب سره له تیارو نه د رڼا لور ته لاره مومې، ورته وایې چې پدې کتاب سره هم ځان پېژندی شې او هم الله تعالی، هم دنیا او هم آخرت، ښه له بد، خیر له شر، ګټور له زیانمنو شیانو نه ورباندې بېلولی شې، دا کتاب معیار دئ، تله ده، مشال دئ، لارښود دئ، د ټولو لپاره رانازل شوی او د ټولو لپاره د فهم او درك وړ دئ. لدې وضاحت او صراحت سره سره شته داسې کسان چې د دې حقیقت په خلاف غلط تصورات لري او وایې: د قرآنکریم پر مفاهیمو پوهېدل آسانه ندی، دا د هر چا د وس خبره نده، دا کار د ټولو لپاره ممکن ندی، پدې کتاب کې پیچلي او غامض مسائل شته، هرڅوك ورباندې نشي پوهېدی او په دې ترتیب سره هغه قرآنکریم چې باید د نورو معرفي کوونکي وي په خپله د تعریف او پېژندنې بلې وسیلې ته اړ شمېرل کېږي او د دې په ځای چې د نورو لپاره مشال او څراغ وي په خپله روښانه کوونکي ته محتاج بلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي!! دا څه عجیب قضاوت!! دا څومره بې انصافه تصور!! او دا څومره ناروا او غلطه انګېرنه!!

قرآن فرمایي! که دکوم آیت په مفهوم پوه نه شوئ،کوم آیت مشکل او سخت درته ښکاره شو نو د همدې مشکل مفهوم توضیح او بیان په نورو آیتونو کي ولټوئ، ځکه چي دا کتاب داسي دئ چي یوه برخه ئې د بلي تشریح او بیان کوي، سوالونو ته ځواب وایي، اشکالات رفع کوي او ابهامات له منځه وړي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: که داسي حدیث درته راغی چي له قرآن سره ئې تناقض او توپیر درلود نو په دیوال ئې ووهئ. خو دا ښاغلي وایي: زمونږ خبره د قرآنکریم په هکله معیار او ملاك ده!! خپل نظریات دومره باارزښته شمېري چي باید قرآني مفاهیم وربانديي وتلل شي او د قرآن په ځای د دوی تصورات مرجع او مصدر وبلل شي!!

دیني تحریکونه او اسلامي خوځښتونه تل دا عارضه او مشکل لري چي د تأسیس له لومړي پړاو نه وروسته ئې یوه داسي خاصه ډله رامنځته شي چي له دین نه ځانته دکان جوړ کړي او د خلکو د تحمیق په وسیله ئې بدل کړي، په چل سره او د دین په نامه له خلکو مال او دولت ترلاسه کوي او نه پرېږدي چي خلك د دین په اصلي غوښتنو پوه شي، قرآنکریم د دې ستر خنډ په هکله فرمایي:

یَاأَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِنَّ کَثِیرًا مِنْ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَیَأْکُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَیَصُدُّونَ عَنْ سَبِیلِ اللَّهِ...*

التوبه: ۳٤

اې مؤمنانو! زیات شمېر احبار او رهبان (د یهودو او نصرانیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

علماء) په ناحقه د خلکومالونه خوري او د الله تعالی د لاری خنډ گرځي.

هرکله چي د الله دین دغو خلکو ته پاتې شوی او دا خلك پدې توانېدلي چي له دین نه د خلکو د تحمیق او ناوړه گټې ترلاسه کولو وسیله جوړه کړي، نو کریم خدای د خلکو د هدایت لپاره پیغمبران رالېږلی، ترڅو دین د دوې له انحصار نه آزاد کړي، د دوی له خوا جوړ شوي خرافات او په دین پوری په ناحقه لگیدلی تورونه له منځه یوسي، د خلکو پراوړو په ناحقه ایښودل شوي درانه بارونه لری کړي او د همدې مکارو او دروغجنو له خوا د خلکو په لاس پښو کې اچول شوي ځنځیرونه مات کړي، د الله تعالی او خلکو ترمنځ بې اساسه او کاذب موانع ختم کړي او خلکو ته دا وښیي چي دا د دېن دروغجن او مکار ټیکه دارن، د بندگانو او الله تر منځ واسطه ندي، الله تعالی ته د رسېدو لاره له دوی نه نده تېره شوې، هر بنده کولی شي له خپل رب سره مخامخ او له واسطې پرته راز او نیاز وکړي او دا ورته په ډاگه کړي چي خدای د ټولو رب دئ، هر چیر ته د هرچا دعا او فریاد اوري، هر بنده ته د غاړی تر رگ نه ورلنډ دئ، هغه ته د رسېدو لپاره هیڅ وسیلی ته اړتیا نشته، هیڅوك د هغه له اجازې او امر پرته د هیچا شفاعت نه شي کولی، چا ته چي الله تعالی د زیان اراده کړې وي هیڅوك خیر نشي وررسولی او چا ته ئې چه خیر غوښتی وي هیڅوك ضرر نشي ورسولی. او ټولو ته اعلانوي چي خدای ته رجوع وکړئ، یوازې د ده عبادت وکړئ او یوازې له ده نه مرسته وغواړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تعالی خپل کتاب انسانانو ته رالیږلی، مخاطبین ئې ټول انسانان دي، دا د کومې ځانګړې طبقې لپاره ندی نازل شوی، دا د انسانانو د علم او فهم له سطحې سره برابر کتاب دئ. الله تعالی دا "کتاب" د خلکو د فهم سطحې ته "رانازل" کړی، هغه ئې دومره لاندې راوستی چې د هرچا لاس وررسېدی شي، هغه کسان چې د قرآنکریم په رابطه وايي چې دا یو پیچلی او غامض کتاب دئ هغوی یا دا غواړي چې دین په خپل انحصار او ګروت کې وساتي، ناوړه ګټه ترې وکړي او د دین په عام کېدو کې د خپلې سوداګرۍ زیان ویني او یا دا چې له قرآن نه هیڅ علم نه لري، قرآن ته ئې په غور او دقت مراجعه نده کړې او د قرآن په نسبت خپل جهل ئې د قرآن د غموض لپاره دلیل ګرځولی دئ او یا دا چې د همدې تبلیغاتو تراغېزې لاندې راغلی، همدا غلطه خبره ئې په پټو سترګو منلې. دا ډله د خپل غلط تصور د اثبات لپاره دا دلیل وړاندې کوي چې: قرآنکریم دوه ډوله آیتونه لري: یو محکم او بل متشابه. محکم هغه دي چې الفاظ او مفاهیم ئې واضح، روښانه او صریح وي، هر څوك ورباندې پوهېدلی شي؛ خو متشابه هغه دي چې د قرآنکریم د حکم په اساس د تأویل وړ ندي!! دا د دوی غلط نظر او دلیل دئ خو حقیقت بیا بل څه دئ، رحمن خدای چې دا دین ئې د انساني ژوند د تنظیم لپاره رالیږلی دئ، په څرګندو او روښانه الفاظو سره ئې د انسانانو او د دوی د ملموس او ښکاره ماحول په هکله بحث او خبرې کړېدي، ښه او بد ، مضر او ګټور، خیر او شر ئې د همدوی په ژبه ورته بیان کړي دئ، د حقایقو د بیان لپاره ئې دا دین له آسمانه ځمکې ته راکوز

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی، دومره ئې راکوز کړی او داسي ئې بیان کړی چي د انسان د فهم او ادراك له سویې سره بالکل برابر شي، حامل ئې په خپله امي دئ، په امي قوم کي مبعوث شوی، لومړي حاملان ئې په لیك لوست نه پوهېدل، د بلال حبشي، سلمان فارسي، صهیب رومي او ابوذر غفاري په څېر کسان چي نه ئې عربي سمه زده وه او نه په لیك لوست سم پوهېدل، دوی مخامخ له پیغمبر علیه السلام نه د قرآن آیتونه ترلاسه کول، په مراد ئې پوهېدل، نورو ته ئې رسول او د پلي کولو لپاره ئې جهاد ته ملا تړله. متأسفانه همدا عام فهمه، آسانه او روښانه دین د وخت په تېرېدو سره د داسي کسانو په لاس کي لویدلی چي غواړي نور خلك ورباندي تحمیق کړي، دین په ځان پوري منحصروي او نورو خلکو ته وایي: دا دین یوازي زمونږ لپاره د فهم وړ دئ، نور څوك پدې دین نه شي پوهېدلی، د الله تعالی په ژبه یوازي مونږ پوهېږو، نور دا توان نه لري چي د دېن په رموزو او اسرارو پوه شي، که څوك غواړي له الله تعالی سره رابطه ونیسي نو باید زمونږ له لاری خدای ته د رسېدو کوشش وکړي، دوی د خدای استازي، د دېن ترجمانان او د خدای او بنده ترمنځ واسطه او وسیله دي!! پدې ډول بې اساسه خبرو سره هغه دین چي ډېر آسانه او عام فهم دئ، په داسي یوه دین بدل کړی چي د یوې خاصې ډلي په واك کي محدود او منحصر پاتې شي، الله تعالی دین له آسمان نه ځمکي ته رالېږلی، خو دوی ئې بېرته له ځمکي نه آسمان ته پورته کړي، هومر لوړ چي د هیڅا لاس نشي وررسېدی!! دا خلك، هغه دین چي لومړنی حامل او راوړونکي ئې امي وو، پداسي دین بدلوي چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیلسوفان ئې په الف باء نشي پوهېدی!! هغه دین چي د انسان او طبیعت په هکله بحث کوي، پداسي څه بدلوي چي د بحث محور ئې خارق العاده کارونه او ماوراء الطبیعت توکي او پېښي وي!! د دې ډلي د غلط تفسیر له مخي د قرآنکریم ټول څرگند او صریح الفاظ په پیچلیو او غامضو مفاهیمو بدلېږي او محکم آیتونه ئې هم د انسان د فهم له دایرې نه وزي، که قرآنکریم له لمر، سپوږمۍ، ځمکي، آسمان، غرونو، سیندونو، وریځو او باران نه خبري کوي نو د دوی په اند د دې روښانه الفاظو معنی هم هغه نده چي عام خلك ئې انگېري، که څوك غواړي د دې الفاظو په اصلي معنی پوه شي نو باید د دوی په اصطلاح دین پوهانو ته رجوع وکړي، هغه چي د دوی له زعم او گمان سره سم د الفاظو په بطن پوهېږي، که داسي ونکړي او د کلماتو معنی بل ځای ولټوي نو حتماً به د اشتباه مرتکب شي!! دا انگېرنه او تصور چي له دین نه دکان جوړوي، دین د څو محدودو کسانو په انحصار کي راولي او دین د هغو کسانو د لاس آله جوړوي چي خلك پرې تحمیق کړي او د خلکو مالونه پرې وخوري، قرآنکریم دا حالت څومره ښه انځور کړی:

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنْ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنْ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ *

آل عمران: ۷۸

له دوی نه یوه ډله داسي ده چي په خپلي لیکني او کتاب خپلي ژبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسي اړوي چي ته هغه د الله تعالی د کتاب یوه برخه وبولی، پداسي حال کي چي هغه د الله د کتاب برخه نده، دوی وایي: دا خبري ټولی د الله له لوري دي، پداسي حال کي چي د الله له خوا ندي، په خدای پوري دروغ تړي سره له دې چي ښه پوهېږي.

گورئ چي دا مکاره او ټگماره ډله خپلي لیکني او خپلي خبري د الله تعالی کتاب ته منسوبوي، خپل غلط او مغرضانه تفسیر او تعبیر ته الهي تعبیر وایي، دوی دا غلطي قصداً او په لوی لاس کوي، ښه پوهېږي چي دا خبری نه د الله تعالی په کتاب کي شته او نه د الهي کتاب معنا هغه ده چي دوی ئې وایي. په دې آیت پسې له ذکر شوو نورو آیتونو نه دا په ډاگه معلومېږي چي په دې رنځ اخته کسان یا هغه خلك دي چي له دین نه ناوړه گټه پورته کول ورته په میراث رسېدلي او یا هغه واکمنان دي چي له دین نه د خپل زعامت او واکمنۍ د اثبات لپاره وسیله جوړوي او دین د خلکو د غلامۍ آله گرځوي او یا هغه کسان دي چي غواړي پیغمبرانو علیهم السلام او دیني مشرانو ته د انتساب له لاري امتیازات لاسته راوړي، همدا کسان دي چي ځیني شخصیتونه د الوهیت تر مقامه پورته کوي، د خدای شریکان ئې جوړوي، د علم غیب خاوند او د عالم په امورو کي د تصرف حق ورته ثابتوي، له دوی نه مرسته او پردوی توسل لازمي گڼي او ادعا کوي چي یوازي د دوی له لاري د الله تعالی دربار ته لار موندل ممکن ده!! دوی دا ادعاگاني له دغو درنو شخصیتونو سره د محبت او هغوی ته د درناوي له امله نه کوي، بلکه لدینه ئې هدف خپلي گټی وي، غواړي په همدې سره خپل مقام اوچت کړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه دوی ځان د دغو شخصيتونو د مادي او معنوي مقام وارث ګڼي، هر کرامت چي د هغوی لپاره ثابت کړي ګڼه ئې دوی ته راګرځي، له همدې نه د امتيازاتو د لاسته راوړلو وسيله جوړوي، قرآنکريم پدې هکله فرمايي:

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنتُمْ تَدْرُسُونَ* وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ *

آل عمران :۷۹-۸۰

هيڅ انسان ته نه ښايي چي الله تعالی ورته کتاب، حکم او نبوت ورکړي او بيا هغه "لدې الهي پېرزويني وروسته" خلکو ته ووايي: له الله تعالی نه علاوه زما بندګان شئ! بلکه "د دې برعکس هغه ته دا ښايي چي" ووايي: د دې لپاره بايد خدای پالونکي شی چي تاسو خو نورو ته دا کتاب ورزده کوئ او په خپله ئې لولی. او هغه تاسو ته دا امر نه کوي چي ملائکي او پيغمبران خپل اربابان ونيسئ، آيا تاسي ته د کفر امر وکړي، وروسته له هغې چي د دوی په دعوت سره په اسلام مشرف شوئ ياست؟!

له دې لاري چي دين ته کوم زيان اوښتی، هومره ستر زيان دي چي جبران ئې ګران کار دئ، همدا غلط تصور د ډېرو ژورو ديني انحرافانو سبب شويدی!! که ووايو چي له همدی لاري دين تحريف شوی، د ژوند له ساحې او صحنې نه وتلی، د خرافانو ښکار شوی او د مابعد الموت په دايره کي محدود پاتې شوی، نو مبالغه به مو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي کړي.

دا تصور او عقیده چې ګویا د قرآنکریم الفاظ بطون لري، ظاهر ئې یو او باطن ئې بل څه دئ، همدې تصور د هغه کسانو په مخ دروازه خلاصه کړیده چې غواړي خپلې خبرې او غوښتنې د دین خبرې او غوښتنې وګرځوي، خپل بدعتونه د دین په نامه مشهور او معروف کړي او له همدې لارې امتیازات لاسته راوړي.

د مذهب په نامه او عنوان د نویو لارو او ضوابطو ایجاد او په دین کې بدعتونه رامنځته کول او بیا همدې بدعت او نویو ایجاد شوو دودونو دستورونو ته له اصل مذهب او دین نه زیات ارزښت ورکول، دا داسې یو آفت دئ چې اکثراً مذهبي کړۍ ورباندې اخته کیږي. دا پداسې حال کې چې د دین تقاضا او حکم دا دئ چې باید نه څه ورباندې زیات او نه څه ترې کم کړی شي، د دین له نظره لکه څنګه چې له دین نه څه راکمول جرم دئ همداسې په دین له ځانه څه ورزیاتول هم نابخښونکې ګناه ده. دین نه هیڅ زیاتوني ته اړتیا لري او نه څه کمول مني، دین مکمل او ښایسته دئ، نه خد او خال ته ضرورت لري او نه خراش او تراش ته؛ خو هغه ټګماره ډله چې له دینداری نه ځانته حرفه او پیشه جوړوي، په خاصو ظروفو کې راولاړېږي شي او د خاصو اهدافو پخاطر د مذهب د ښایست او ښکلا تر شعار او عنوان لاندې د خلکو د راجلبولو په نیت په مذهب کې نوی لاری اختراع کړي، بیا ئې مذهب ته منسوبوي، ورپسې همدا د دین تر پرده لاندې له ځانه جوړ شوي ضوابط ورو، ورو دومره اهمیت او ارزښت پیدا کړي چې د دین اصلي او حقیقي څېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر سورې لاندي راولي، همدا کسان په خپلو بدعتونو سره له آسانه او عام فهمه دین څخه داسي یو مذهب جوړ کړي چي د انسان سلیم فطرت ترې کرکه کوي، انساني عقل ئې نه شي منلی او د انسان د طبیعی اړتیاوو مخالف او معارض واقع شي.

همدا رنځ بیا د دې سبب شي چي د تقوی او اخلاص تر پردې او شعار لاندي د دین د اصلي روح مخالف قیود او اصول وضع شي، حلال شیان حرام وبلل شي او د انسان دیني و جایب له ټاکلی دایری نه ووزي، زیاتونه پکي وشي او د قرآنکریم په ژبه دا دین ته منسوب شیان د خلکو لپاره د اضافي بار او درنو ځنځیرونو شکل غوره کړي.

که قرآنکریم ته رجوع وکړو نو وبه وینو چي دا د هر مسلمان داعي یوه ستره دنده او وظیفه ګڼي چي د پورته یاد شوې ستونزي او رنځ معالجه وکړي او مسلمانان په دې آفت له اخته کېدو نه وژغوري. قرآن وایي چي پیغمبران علیهم السلام له همدې ډول مشکلاتو سره مخ شویدي او هغوی زیاتې هلې ځلې کړیدي تر څو د تحریف شوي دین او مذهب پیروان پدې قانع کړي چي د دوی مذهبي مشران د بدعت مرتکب شویدي، هغوی له ځانه په دین کي زیاتونه کړیده، حلال شیان ئې بې دلیله په دوی حرام کړیدي، قرآنکریم له یوه پیغمبر علیه السلام نه حکایت کوي او فرمایي:

وَلِأُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ * آل عمران: ۵۰

او ترڅو هغه ځیني شیان درته حلال وګرځوم چي پر تاسو باندي حرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي شوي او ستاسي د رب له لوري مي څرګنده نښه درته راوړی، نو له خدای نه ووېرېږئ او زما متابعت وکړئ.

همدا راز د رسول الله صلی الله علیه وسلم د وظیفې او مسئوولیت په هکله قرآنکریم فرمایي چي هغه راغی تر څو له خلکو درانه بارونه کوز کړي او د خلکو په لاسونو او پښو کي لویدلي ځنځیرونه وشلوي، همدې مطلب ته په اشارې سره فرمایي:

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ * الاعراف: ۱۵۷

هغه کسان چي د امي رسول او پیغمبر متابعت کوي، هغه چي دوی ئې نوم په تورات او انجیل کي له ځان سره لیکلی مومي، هغه چي دوی په نېکي ګماري او له بدي نه ئې منع کوي او پاك شیان ورته حلال او ناولي ورته حرام ګرځوي او بارونه ئې د دوی له اوږو راکوزوي او هغه ځنځیرونه شلوي چي د دوی په لاسونو او پښو کي لویدلی وو، نو چا چي پر هغه ایمان راووړ، د ده مرسته ئې وکړه او د هغه نور پیروي ئې وکړه چي په ده باندي نازل شویدی، همدا کسان برلاسي او بریالي دي.

ګورئ چي پیغمبر د خلکو بارونه سپکوي، ځنځیرونه شلوي، انسانان آزادوی، ټول پاك شیان "چي پخوا ئې یوه برخه ځینو ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

حرام کړي وو" حلال گرځوي او ټول ناولي شیان حرام شمېري، خلکو ته داسي نور او چراغ ورکوي چي له تیارو او خرافاتو نه وربانديووځي او د حقیقت روښانه دنیا ته لاړ شي.

د ځینو اشتباهاتو تصحیح

"دا د تأویل په اړه د یوی بلی مقالې عنوان وو چي نوموړې ورځپاڼې ته ولېږلی شوه"

د همشهری ورځپاڼې د اردیبشهت میاشتي په ۴ او ۵ نېټه زما لیکنه (د تأویل په هکله یو بل نظر) تر عنوان لاندي خپره کړه، زه ئې مننه کوم، په ځانگړې توگه له هغې تبصرې نه چي د مقالې په اړه ئې درلوده؛ خو د همدې میاشتی په ۱۱ نېټه په همدې ورځپاڼه کي زما د مقالې په هکله د لومړۍ تبصرې خلاف د یوی داسي تبصري شاهد وم چي د حیرانتیا وړ وه او دا ترې څرگندیده چي د ورځپاڼې مسئوولین زما د مقالې د خپرولو له امله ترفشار لاندي راغلي او دېته اړایستل شوي دي چي معذرت وغواړي او د خپل ځان د تبرئې او د خپلي دغې اشتباه د جبران لپاره مناسب اقدام وکړي، خپلي مخکنۍ خبري بېرته واخلي او د موضوع په اړه د خپلو علماوو او مراجعو آراء نشر کړي.

له همدې نېټې نه څه موده وروسته، په څو پرله پسې گڼو کي د همدې موضوع په اړه د یو شمېر علماوو نظریات او مرکې خپرې شوې، "صدا و سیمای جمهوری اسلامي ایران" هم د دغې موضوع په رابطه له یوه عالم سره مفصله مرکه درلوده، چي دا ټول مي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقت سره تعقیب کړل او په همدې رابطه او د دې نظریاتو په حواله لاندیني ټکي وړاندي کول غواړم:

• د یوې موضوع په هکله د مختلفو نظریاتو خپرول غوره اقدام دئ، حقیقت هغه وخت ښه څرګندیدلی شي چي د خپل معارض او ضد ترخوا کیښودل شي، د حق پلویان له مناقشې او له مخالفو نظریاتو نه وېره نه لري، بلکه دا یو ضرورت شمېري او په خلاصه تنده ئې اوري، دا د باطل خاصیت دئ چي په تیاره او تنهائې کي خوښ وي، د مقابلې او مناقشې توان او جرأت نه لري، حقیقت خو د مؤمن ورکه متاع ده، مؤمن د هرې خبري د اورېدو حوصله لري، مؤمن ټولي خبري اوري بیا ئې له منځه حق انتخابوي او هغه څه مني چي حق وي:

فَبَشرْ عِبَاد * الَّذينَ يَستَمعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبعُونَ أَحْسنَهُ أُولَئك الَّذينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَ أُولَئك هُمْ أُولُوا الأَلْبَبِ *

الزمر: ۱۷-۱۸

آیا دا نه ګورئ چي قرآنکریم حتی د هغو کسانو په ځواب کي چي ویل به ئې رسول صلی الله علیه وسلم، مجنون دئ، شیطاني القاءات ورته کېږي، ساحر، جادوګر او کاهن دئ، د دې او دیته ورته اباطیلو د ځواب لپاره تر ټولو غوره، معقوله او منطقي لاره اختیاروي او فرمایي:

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ * وَلَقَدْ رَآهُ بالْأُفُقِ الْمُبِينِ * وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ * وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ * فَأَيْنَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تَذْهَبُونَ * إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ * لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ * التكوير: ۲۲ - ۲۸

ستاسي ملګری ليونی ندی، په ښکاره افق کي ئې ليدلی او هغه په غيب بخل نه کوي "د کاهنانو په شان ندی چي په غيب ويلو اجره غواړي" او خبره ئې د رټل شوي شيطان خبره نده، نو چيرته ځی؟ دا خو له پند او يادوني پرته بل څه ندي، ستاسي د هر هغه چا لپاره چي غواړي په نېغه لاره روان شي.

پوهېږئ چي دا د کوم ذات ځواب دئ؟ دا د هغه قهار او مالك الملك الله ځواب دئ چي د مرګ او ژوند فيصله له ده سره ده، د رزق او روزي خزانې ورسره دي، فعال لمايريد دئ، له حق نه د منکرو او ګستاخو حق دښمنه خلکو په ځواب کي د دې په ځای چي له قهر او غضب نه کار واخلي، عذاب ورباندي نازل کړي، د نرمۍ او مهربانۍ لاره نيسي او رسول صلی الله عليه وسلم د هغوی د ملګري په توګه ورمعرفي کوي.

د تأويل په اړه چي پدغو مقالو کي څه ليکل شوي د هغوی په ځواب کي بايد ووايم:

متأسفانه يو شمېر دوستان تفسير او تأويل مترادف لفظونه شمېري؛ خو حقيقت داسي ندی، قرآنکريم د تأويل لفظ يوازي د متشابه آيتونو په هکله استعمال کړی، د قرآن له نظره د متشابهاتو د تأويل هڅه ناوړه عمل دئ، دا د هغو کسانو کار ګڼل شوي چي رنځور زړونه لري او فتنې لټوي، د تعجب او افسوس وړ ده که د قرآن له دې صراحت سره سره د متشابهاتو تأويل، مذموم او ناوړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمل ونه بلل شي:

فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ * آل عمران: ٧

او هغه کسان چي په زړونو کي ئې کوږوالی دئ، د همدې کوږوالي له امله په متشابهاتو پسې ځي، فتنې لټوي او د تأویل هڅه کوي، پداسي حال کي چي له الله تعالی پرته هیڅوك ئې په تأویل نه پوهېږي.

نه پوهېږم په کوم دلیل دا مذموم او ناوړه عمل د پاخه علم خاوندانو ته منسوبېږي؟ پدې پوهېږو چي يو غيبي او پټ ځيز له مشهود او ښکاره ځيز سره له تشبيه پرته په بل څه نشو درك کولی، انسان نه د غيبي شيانو د کيفيت د ادراك توان لري او نه ئې د معرفي کولو لپاره په خپل قاموس کي خاص او ځانګړي الفاظ. قرآنکريم خپلو مخاطبينو ته د غيبي شيانو د معرفي لپاره د تشبيه فن کارولی دئ، د متشابه آيتونو په ذريعه ئې انسان ته د غيبي نړۍ په لوري د فهم لاره پرانستې ده او د غيبي شيانو ادراك ئې ترممکنه حده ورته آسانه کړی.

له غيبي شيانو نه چي د قرآنکريم متشابه آيتونه کوم انځور او تصوير وړاندي کوي، په هغه کي د انسان د عقلي او ذهني قدرت او ظرفيت وروستی حد مراعات شويدی، ترکومه حده چي د انسان عقل کار کولی شي، په قاموس کي ئې د دې شيانو لپاره چي کوم الفاظ موجود وو هغه ټول په کار وړل شويدي. دا د انساني توان وروستۍ پوله ده، لدينه آخوا د مخکي تګ او مزيد علم ترلاسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

كولو توان او وس نه لري. قانع او په خپل حد پوه انسان همدلته توقف كوي او د وړاندي تګ هاند نه كوي، خو حريص، د ناروغ زړه او دماغ خاوند او شكاك انسان پښى له خپل ټغر نه اوږدې غځوي او د وړاندي تګ سعى او هڅه كوي.

د آيت وروستۍ برخه په ښرګنده توګه وايي چي د پاخه علم خاوندان د دې پر ځاى چي د متشابهاتو د تأويل هڅه وكړي، توقف كوي او وايي: مونږ ايمان پرى راوړى، ټول زمونږ د رب له لوري دئ.

يو شمېر دوستان د تأويل او تفسير تر منځ دې توپير ته متوجه ندي او ديته پام نه كوى چي تأويل تر متشابهاتو پوري خاص دئ، د تأويل لفظ د ټولو آيتونو لپاره ندى استعمال شوي، دوى د همدې غلط تصور له مخي د ډېرو اشتباهاتو مرتكب شويدي، هر چيرته ئې چي داسي آيتونه ليدلي چي مجمل دي، شرحې او تفصيل ته ضرورت لري، مجاز، تمثيل او استعاره پكي په كار وړل شويده، نو مخكي لدينه چي غور وكړي فوراً وايي: دا آيتونه د هر چا لپاره د فهم او پوهې وړ ندى، بايد دلته له تأويل نه استفاده وشي!! همدا ډله بيا تأويل په دوو برخو وېشي: يو جائز تأويل او بل ناجايزتأويل، پر همدې وېش په استناد سره وايي چي دا ضروري ده چي يوه ډله علما بايد د متشابهاتو په تأويل پوه وي!! ښرګنده ده چي دا ډېر كمزورى تصور او بې اساسه استدلال دئ، د آيتونو تفسير، بيان او تشريح روا او جايز عمل دئ، خو د متشابه آيتونو تأويل د قرآن د حكم په اساس ناوړه عمل دئ.

- د الرسخوان في العلم په هكله بايد ووايو چي تر خاصو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسانو دا مختص کول او داسي ادعا کول چي لدې نه فقط اهل بيت مراد دي، صحيح خبره نده، قرآنکريم د اهل کتاب د يو شمېر علماوو لپاره همدا صيغه په کار وړې ده، هلته چي فرمايي:

لَكِنْ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُوْلَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا *

النساء: ١٦٢

لکن د دوی راسخين في العلم او مؤمنان پر هغه څه ايمان لري چي پر تا باندي نازل شوي او پر هغه څه هم چي له تانه مخکي نازل شوي، لمونځ کوونکي، زکات ورکوونکي، پر خدای او آخرت ايمان لرونکي، ډېر ژر به دوی ته ستره بدله او اجر ورکړو.

د الرسخوان في العلم صفت تر محدودو او خاصو کسانو پوري مختص کول نه يوازي له قرآنکريم سره توافق نه لري بلکه دا تصور له قرآن سره ټکر کوي.

سره لدې چي د قرآنکريم آيتونه ټول روښانه او مدلول ئې څرګند دئ، الفاظ ئې په ډېر ښکلي او ښايسته انداز کي او پداسي طريقې له يوه بل سره په يوه مزي کي پويل شوي چي هم ئې عمومي مطلب واضح وي او هم د هر لفظ ځانګړی معنی، او مخاطب ئې په ډېره آسانۍ سره درك کولی او ورباندي پوهېدلی شي. د آيتونو مفاهيم واضح او هرچاته د فهم وړ دي، که څوك په کوم آيت يا لفظ پوه نشي نو بايد مخکي وروسته آيتونو ته مراجعه وکړي تر څو د مطلوب آيت په مفهوم پوه شي. د هر لفظ صحيح او دقيقه معنی هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت معلومېدلی شي چي له نورو الفاظو سره ئې رابطه په پام کي ونیول شي، همداراز د آیت دقیق تفسیر هم هغه وخت ممکن دئ چي د آیتونو سیاق او سباق ته جدي توجه وشي.

د تأویل معنی باید د ژبې د کتابونو په ځای په خپله په قرآنکریم کي و لټوو، کېدی شي په عربی کي د دې لفظ لپاره متعددې معناګاني راغلې وي او پدې آیت کي حتماً لدې متعددو معناګانو څخه یوازي یوه مطلوبه وي او هغه مربوطه آیت په خپله راته په ګوته کوي. که د تأویل معنی د قرآنکریم د همدې آیت په متن کي ولټوو نو دا به راته په ډاګه شي چي دلته د تأویل معنی، تفسیر او تشریح نده، بلکه دلته ئې مراد اصلي او اولني حالت ته ګرځول دي، د تشبیه له حالت نه ایستل او لومړني حالت ته اړول، دا د تأویل معنی ده. د مثال په توګه د دې آیت په هکله: "الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى" که ووایو چي دا آیت مونږ ته دا راښیي چي الله تعالی د هر څه مالك او واکدار دئ، ځمکه او آسمان ئې تر حکم لاندي دي، که دلته پدې معنی بسنه ونکړو او ووایو چي عرش څه ته وایي؟ پرعرش د الله تعالی د استواء کیفیت څنګه دئ؟ که پدې لاره لاړ شو نو دا تأویل دئ او دا په واقع کي هغه عمل دئ چي الله تعالی ئې نه خوښوي.

مونږ که په مجاز او استعاره کي پدې مکلف یو چي د الفاظو اصلي معنی وانه خلو، نو په متشابه آیتونو کي خو هیڅ حق او اجازه نه لرو چي د لفظ اصلي معنی واخلو او دا حق نه لرو چي پر ظاهري معنی ئې حمل کړو، په قرآنکریم کي په سلګونو داسي آیتونه شته

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي هيځ عاقل ئې د الفاظو ظاهري معنی مراد نه بولي، بلکه د تفسير او بيان لپاره ئې د آيتونو له سياق او سباق نه استفاده کوي، د مثال په توگه د الله تعالی دا قول چي فرمايي:

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ * البقره: ٧

الله تعالی د دوی پر زړونو او غوږونو مهر وهلی دئ او پر سترگو ئې پرده ده او د دوی لپاره لوی عذاب دئ.

پدې آيت کي د ختم او غشاوه الفاظ نه ښايي په ظاهري معنی حمل شي او مطلب يې هم د ظاهري معنی اخيستل ندي، لدې آيت نه مخکي ياد شوي آيت د دې الفاظو معنی څرگندوی، مخکنی آيت اعلانوي چي د کافرانو گواښل او ايمان ته رابلل گټه نه لري، هغوی په هيځصورت کي حق ته غاړه نه ږدي، له عقل نه کار نه اخلي، نه د نورو خبره اوري او نه له حوادثو نه عبرت اخلي، د هغوی د ضمير صفحه زنگ وهلې ده، وجدان ئې خيرن شويدی، د ادراك او پوهې توان او صلاحيت ئې له لاسه ورکړی.

همداراز دا آيت:

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * الفاتحه: ٥

خدايه! مونږ ته نېغه لاره راوښيه!

پدې آيت کي هم له صراط او مستقيم نه ظاهري معنی مراد نده، دواړه لفظونه د معنوي مفاهيمو د معرفي کولو او افادی لپاره په کار وړل شويدي، لدينه مخکي ذکر شوي آيت پدې دلالت کوي چي له صراط مستقيم نه مطلب يوازي د الله تعالی عبادت او يوازي

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همغه نه د مرستې غوښتل دي.

صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ * البقره: ۱۸

کاڼه، گونگيان او ړانده دي او بېرته نه راگرځي.

دلته هم د صم، بکم او عمي له الفاظو نه ظاهري معنی مطلوبه او مراد نده.

وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَى وَأَضَلُّ سَبِيلاً*

الاسراء: ۷۲

د آيت وروستی برخه دا په ډاگه کوي چې له (اعمی) نه مراد ړوندوالی نه بلکه نا پوهي او گمراهي ده.

که په قرآنکريم کې د ذکر شوو استعارو په هکله دا نده روا چې ظاهري معنی ئې ترې واخيستل شي نو د متشابهاتو په هکله خو په طريقه اولی سره د ظاهري معنی اخيستل جواز نه لري.

حکيم خدای خپل کتاب (قرآنکريم) له هغه باران سره تشبيه کړی چې له آسمان نه راوريږي او هره دره، سيمه، دښته او خوړ د خپل ظرفيت په اندازه ترې خړوبيږي، هره سيمه خپله مناسبه او د خپل ظرفيت برابره برخه ترې اخلي، د لويې دښتې او ارت خوړ برخه زياته او د واړه خوړ برخه کمه، همدا راز مخاطبين هم هر يو د خپل توان او ظرفيت په اندازه له قرآنکريم نه مستفيد کيږي، د عالم او پوه سړي برخه زياته او د بيسواد، نالوستي او امي برخه کمه، هر يو ترې مستفيد کيږي، هيڅ يو ئې له خير او گټې نه بې برخې نه پاتې کيږي، نه بيسواده د بيسوادۍ له امله ترې محروم پاتې کيږي او نه عالم د خپل علم په وجه د قرآن په ټولو مفاهيمو او رموزو احاطه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی شي، هر یو خپله برخه اخلي.

هر قول، کلام او وینا چې دا صفت ونلري هغه ناقص دئ، الهي کلام لدې عیب نه پاك دئ، هغه کلام او وینا چې ټولی او یا یوه برخه ئې یوازې د محدودو افرادو لپاره د فهم وړ وي او د نورو لپاره د ادراك وړ نه وي، هغه ناقص کلام دئ او دا جائز نده چې قرآن ته دا عیب راجع کړو. دا قرآن د حبشي بلال، فارسي سلمان او ابو ذر غفاري لپاره د فهم وړ وو، د هغوی له سویې سره برابر وو، هر یو راغلی، له رسول الله نه ئې د همدې آیتونو د اورېدو له برکته ایمان راوړی، دا په داسي حال کي چې هغوی نه په صرف او نه په نحو پوهېدل، نه ئې د بلاغت علم لوستلی وو او نه ئې له فلسفی، منطق، ریاضي او حکمت سره آشنائې درلوده.

که څوك سوال وکړي چې: د رسول الله صلی الله علیه وسلم امي او نالوستي قوم څنګه پدې قرآن وپوهېدل چې اوس ئې ستاسي فیلسوفان له درك او فهم نه عاجز دي؟ دې سوال ته ځواب لرئ؟

حتماً د دې سوال د توجیه لپاره به دا ووایاست چې همدا آسانه او د هر چا لپاره د فهم وړ قرآن په خپله د مسلمانانو له خوا پداسي مشکل او غامض کتاب بدل شوي چې څوك ئې په مفهوم نشی پوهېدی، همدا مسلمانان دي چې د قرآني الفاظو لپاره ئې له ځانه ظاهر او باطن جوړ کړي او د باطن په معنی پوهېدل ئې په خاصو افرادو پوری تړلی. څرګنده ده چې دا تصور او ادعا حقیقت نه لري، که په رښتیا سره قرآني آیتونو بطن او باطن درلودای نو حتماً به رسول الله او یارانو ئې دا مونږ ته بیان کړي وو، دا باطن او یا بطن

(c) ketabton.com: The Digital Library

به ئې په خپله توضیح کړي وو او د هغوکسانو مخه به ئې بنده کړې وه چې اوس راځي او خپلې خبرې د آیتونو د باطني معناګانو او بطونو ترنامه لاندې پر خلکو تحمیلوي، که قرآنکریم بطن درلودلی نو رسول الله صلی الله علیه وسلم به حتماً د خپل امت لپاره بیان کړی وو، په احادیثو کې به ئې وضاحت شوی وو او د هغو کسانو په مخ به ئې تړول ورونه تړلې وی کوم چې د باطن د توضیح په بهانه له اسلام نه ناوړه استفاده کوي!! په احادیثو او د امامانو په څرګندونو کې هیڅ داسې موارد نشته چې د متشابهاتو په تأویل دلالت وکړي، هیڅ‌چا هم ندي ویلي چې عرش څه ډول دئ، پر عرش د الله تعالی د استواء کیفیت څنګه دئ،استواء، هروله او دیته ورته صفات څه کیفیت لري؟!.. رسول الله صلی‌الله علیه وسلم، یارانو او امامانو د دې ډول صفاتو په هکله هیڅ توضیح او تشریح نده کړې، نو د دې معنی دا ده چې هغوی د متشابهاتو له تأویل نه ځان ساتلی او په خپل قول او عمل سره ئې په دې حقیقت اعتراف کړی چې د متشابهاتو پر تأویل له خدای نه پرته بل څوك نه شي پوهېدی.

باید په پام کې ولرو چې له اشخاصو سره محبت او د هغوی درناوی د دې سبب نشي چې هغوی د الوهیت مقام ته اوچت کړی شي او له دوی سره د محبت او دوی ته د عقیدت په اساس دا تصور ونکړو چې هغوی هم لکه الله تعالی په هر څه علم لري. واقعیت دا دئ چې د انسان علم د الله تعالی د علم په وړاندې د هغه څاڅکي حیثیت لري چې یوکس ئې د ګوتې په سر له لوی سمندر نه پورته کوي. انسان یوازې په هغه شیانو علم لرلی شي چې ورته ښکاره وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او يا د وحی په واسطه ورته ښودل شوی وي، انسان له ښکاره شيانو نه آخوا په څه ندی خبر او لدې سرې کرښې نه آخوا يوازې هغه شيان هغه هم په نسبي توگه پېژندلی شي چې الله تعالی د وحی پواسطه ورته معرفي کړي وي، قرآنکريم څه ښه فرمايي:

قُل لاَّ يَعْلَمُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ الْغَيْبَ إِلاَّ اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ * النمل: ٦٥

ووايه: په ځمکه او آسمانونو کې له الله تعالی پرته هيڅوك په غيب نه پوهېږي او په دې هم نه پوهېږي چې کله به راژوندی کېږي.

په خواشينی سره بايد ووايو چې ځيني کسان د "وحی" او "خبر" له لارې په غيبي شيانو پوهېدل له علم غيب سره خلط او گډوي! د دې دواړو ترمنځ توپير نه شي کولی، اشتباه کوي او د وحی په ذريعه له ځينو غيبي شيانو نه اطلاع او لدې لارې په پټو شيانو خبرتيا ته علم غيب وايي، د همدې اشتباه په وجه د علم غيب په هکله داسې څه وايي چې د قرآن له صريح او قاطع وينا سره ټکر کوي، له الله تعالی نه پرته بل ته د علم غيب د ثابتولو ناکامه هڅه کوي، پداسې حال کې چې قرآنکريم په پوره صراحت او قاطعيت سره وايي چې له الله تعالی پرته هيڅوك علم غيب نه لري.

- مونږ د اهل سنت او تشيع معتبرو تفاسيرو ته مراجعه کړيده، پدې ټولو تفاسيرو کې مو هيڅ داسې څه ندي موندلي چې پدې دلالت وکړي چې د قرآني آيتونو پوهه تر خاصو افرادو پورې محدوده ده، هيڅ کوم مفسر داسې ندي ويلي چې پدې آيت مونږ نه پوهېږو او د دې آيت په تفسير يوازې د پاخه علم خاوندان

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الراسخون في العلم) پوهېږي.

- که فرضاً دا ومنل شي چي په قرآنکریم کي رښتیا داسي آیتونه شته چي په مراد او مطلب یی یوازي محدود شمېر کسان پوهېدی شي او دا محدود کسان هم نه اوس او زمونږ په زمانه کي شته او نه به په راتلونکي زمانه کي وي او د تېرو شخصیتونو په اقوالو کي هم د دې آیتونو د مراد په هکله څه نه موندل کېږي، که دا فرضیه ومنو؛ نو له لاندنیو اشکالاتو سره به مخ شو:

۱. دا له الهي حکمت سره تطابق او سمون نه لري. د قرآني آیتونو په اړه دا ذهنیت چي ټول یا ځیني ئې د بشر له فهم نه لوړ دئ، پدې معنا ده چي حکیم خدای د انسان د لارښوونې لپاره داسي څه هم رالېږلي چي انسان ورباندي نه پوهېږي!! مگر ممکن ده چي حکیم ذات داسي کار وکړي؟!

۲. پدې سره مو په قرآنکریم باندي دا تور او اتهام لگولی چي (نعوذ بالله من ذلك) په هغه کي ځیني مطالب مبهم، مهمل او غیر قابل استفاده دي، چي مخاطب ورباندي نه پوهېږي او خاصه گټه ترې نشي اخیستي!! دا په ښکاره د قرآن هتك حرمت دئ!! حقیقت دا دئ چي په قرآنکریم کي نه مبهم لفظ شته او نه بې معنی او بې گټې کلمه، نه څه پکي زیات دي او نه څه کم، قرآن له اوله تر آخره حق دئ او د باطل لپاره پکي هیڅ ځای نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاطعیت او تسامح

اما د جزم او قاطعیت په اړه چي ځیني ئې نفی کوي او په ځای ئې د تساهل او تسامح سپارښتنه کوي او ځیني نور لدینه مخکي ځي او وایي: حق څو مخونه او متعددې جلوې لري، هرڅوك له خاصي زاویې نه حق ته ګوري او ځانګړې انتباه ترې اخلي، د دوی په اند نه ښائې څوك له حق نه د یوې خاصې انګېرني په اساس محکوم شي او اعتراض پرې وشي؛ ځکه دا نده معلومه چي کوم تعبیر او انتباه حق ته نږدې، له نورو نه قوي او صحیح ده او حقیقت ئې تر نورو ښه انځور کړي، دوی وایې: ټول انتباهات او انګېرني نسبي وي، له حق نه مختلف تعبیرونه او د هغه په اړه متعدد نظریات باید نسبي وبلل شي او له همدې زاویې نه وڅېړل شي، لازمه نده دکوم مذهب او نظریې په هکله له تعصب نه کار واخیستل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، حق باید یوازي په یوه مذهب کي منحصر نه کړی شي، په کار ده پدې هکله قاطعیت او پرېکنده حکم یوی خوا ته کېښودل شي!!

پدې هکله باید ووایو: د "جزم گرائی" اصطلاح په ایران کي راپیداشوې ده، دا د نوي ایراني فرهنگ برخه ده چي د مذهبي پلورلیزم (تعدد) د جواز او عدم جواز په هکله له بحثونو او مناقشو نه زېږېدلی او د مطبوعاتو بازار ته وړاندي شوي، متأسفانه ځیني کسان دا اصطلاح هر چیرته او ډېر بیځایه کاروي او له قاطعیت نه انکار او د جازم اعتقاد نفي حتی په مهمو اعتقادي مسائلو کي هم ضروري گڼي، هر ځای او هرچیرته ئې نفی کوي!!

د قاطعیت او جازم حکم له مخالفینو نه سوال کوو: که مونږ ستاسي نظر ومنو، له قاطعیت او جزم نه لاس په سر شو، نو په ځای ئې کوم مسلك خپل کړو، گمان، حدس او تخمین؟! آیا په اعتقادي مسائلو کي هم قاطعیت پرېږدو او د گمان لاره ونیسو؟!

مونږ خو پدې باور لرو چي حق تل یو وي، تعدد او څووالي نه قبلوي، د حق ښي او کیڼ اړخ ته له ضلال او باطل نه پرته بل څه نه وي،

فَمَا ذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلا الضَلَلُ

نو له حق نه وروسته به له ضلال نه پرته بل څه وي؟

حق د هغی نېغې لاري په شان دئ چي یوې او بلې خوا ته ئې دیوالونه وي، ښې او کیڼې خوا ته ئې ورونه وي چي هر یو ئې د باطل په لور پرانستل شوی وي. د حق په اړه عقیده او باور باید داسي قاطع وي لکه دوه جمع دوه مساوي څلور، دلته له څلورو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرته بل هر عدد غلط دئ او که وویل شي ان شاء الله دوه جمع دوه څلور کېږي، نو دا هم یوه غلطي ده، ځکه دلته ان شاء الله بې ځایه کارول شوی، قرآن امر کوي ان شاء الله هغه وخت وکاروئ کله چي غواړئ په راتلونکي وخت کي کوم کار ترسره کړئ او په کومې وعدې وفا وکړئ. پداسي ځایونو کي لکه روغ اوسې ان شاءالله، خدای دې برکت درکړي ان شاءالله، داسي وشول ان شاءالله، داسي ئې وکړل ان شاءالله، پدې مواردو کي دا لفظ غلط او بې ځایه استعمال شویدی، که ووایي ۲+۲=۴ والله اعلم بالصواب، نو بیا دې هم اشتباه کړیده او دا جمله دې بې ځایه استعمال کړیده، دا جمله هغه وخت باید وکارول شي چي خبره غیر یقیني او په گمان مبني وي. کله چي قرآنکریم تلاوت کوې نو باید هره کلمه ئې وروستۍ خبره وشمېرې او پدې باور ولرې چي پدې الفاظو کي د شك، تردید ، گمان او ظن لپاره ځای نشته، دلته قاطع اوسه، په جزم خبره وکړه، غوږ او پرېکنده نظر ولره، د دې پروا مه لره چي ایراني پلورلیستان به دې په جزم پالنه تورن کړي!! د تأسف ځای دئ چي د پلورلیزم کلمه هم لکه د جزم پالني او قاطعیت په شان د "عوامو" په لاس کي پریوتې او مظلومه واقع شوې ده، پلورلیزم یعنی دا چي ټولنه دې د بېلابېلو آراوو د تجلی او تبارز ډگر وي او د باورونو او افکارو تعدد دې ومنلی شي، که دا لفظ پدې معنی واخیستل شي چي په یوه ټولنه کي دې د مختلفو او متعددو آراوو او نظریاتو تبارز ته اجازه ورکړی شي، باید یوه ډله خپل نظر په زور سره پر نورو تحمیل نه کړي او د مختلفو مذاهبو پیروان باید یو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزغمي، نو پدې صورت کې د پلورلیزم په اړه دې تعبیر کې څه اشکال نشته؛ خو که لدې لفظ نه دا مفهوم واخیستل شي چې حق یو نه بلکه متعدد اشکال لري، حق د توزیع وړ دئ، هیڅ دین مطلقاً حق ندی او هیڅ مذهب مطلقاً باطل ندی، حق او باطل نسبي دي، د هیڅ دین پلویان حق نه لري د نورو ادیانو پر پلویانو اعتراض وکړي او لاره ئې ناسمه وګڼي، نه دي له یوه بل سره مناقشه او مباحثه وي او نه ټکر او تصادم، هرڅوك دي خپلې خوښې او خپلې مخې ته پرېښودی شي او د هر چا مذهب او مسلك دې روغ او محترم وګڼلي شي، نو د پلورلیزم دا تعبیر نه سم دئ او نه د منلو. د پلورلیزم صحیح تعبیر دا دئ چې: پرېږده مختلف عقاید او نظریات راڅرګند شي، میدان ته راووځي، اعتقادات او تصورات رابرسیره شي، د یوه بل په وړاندې ودرېږي، تر څو حق ښکاره او راڅرګند شي او باطل افشاء او رسوا شي او له مخ نه ئې غولونکې پردې راپریوځي.

زمونږ باور دا دئ چې حقیقت هغه وخت ښه څرګندېدای شي چې د خپل ضد او نقیض خوا ته کېښودل شي، له هغه سره پرتله او مقایسه شي، د حق پلویان له مناقشاتو او د نظریاتو له اظهار نه وېره نه لري، بلکه هغوی دا عمل ضروري شمېري او په خلاصه ټنده هرکلی ورته وایي، دا د باطل خاصیت دئ چې "یوازې" او په "تیارو" کې خوښ وي او حریف سره له مخامخ کېدو او له مناقشې او مقابلې نه وېره لري، حقیقت د مؤمن ورکه متاع ده، مؤمن د هرې خبرې د اورېدلو حوصله لري، هره خبره په پوره زغم او پراخه سینه اورېدلی شي، خبرې ټولې اورې خو یوازې حق مني او حق خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

قبلوي

الَّذينَ يَسْتَمعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبعُونَ أَحْسَنَهُ

مګر نه ګورې چې قرآنکریم په اعتقادي مسائلو کې د بحث په وخت د نرمۍ امر کوي، د قهر او غصې اسلوب نفی کوي او فرمايي چې نباید حق دین په جبر او زور سره په نورو وتپل شي، فرمايي:

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنْ الغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ * البقره: ۲۵۶

په دین کې اکراه نشته، "په دین سره" هدایت له ضلالت نه څرګند شوي، نو څوک چې پر طاغوت کافر شو او په خدای ئې ایمان راووړ، هغه پداسې کړۍ منګولې لګولې دي چې شلېدل ئې نشته او الله تعالی اوریدونکی پوه ذات دئ.

راشئ لږ دیته ځیر شو چې قرآنکریم د هغو کسانو په ځواب کې له کوم اسلوب نه کار اخیستی چې له الله او آخرت نه ئې انکار کولو، جنت او دوزخ ئې نه منلو، رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ئې د مجنون او ساحر خطاب کولو او قرآن دا د الله کتاب ئې اساطیر الاولین ګڼلو؟ د دوی د سپکو سپورو خبرو او ناروا تبلیغاتو په ځواب کې د شدید او قهرجن عکس العمل توصیه کوي که د معقول استدلال، په سړه سینه د مخاطب د قانع کولو او پوښتنو ته ئې د مقنع دلایلو په وړاندې کولو ټینګار کوي؟ د التکویر د مبارکې سورې لاندیني آیتونه د دې پوره وضاحت کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ * وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ * وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ * وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ * فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ * إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ * لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ * التكویر: ۲۲-۲۸

ستاسي ملگری مجنون ندی، په ښرګند افق کي ئې هغه لیدلی او هغه پر غیب بخیل ندی او خبری ئې د رټل شوي شیطان خبری ندی، نو چیرته ځئ؟ دا خو عالمیانو ته له پند او یادوني پرته بل څه ندی، د تاسو هغه چا ته چي غواړي په سمه لاره روان شي.

پوهېږئ چي د دې اسلوب د غوره کولو توصیه د چا لخوا شوې؟ او دا په پېرزویني او زړه سوي ولاړ ځواب د چا له خوا ورکړي شوی؟ دا د قهار او مالك الملك خدای له لوري، د هغه خدای له خوا چي د مرگ او ژوند فیصلې ورسره دي، د رزق او روزي د ټولو خزانو مالك او واكدار دئ، هر څه چي وغواړي، کولی ئې شي، دا د هغه لوی او عظیم خدای ځواب دئ، هغو ذلیلو او پوچ خولو کفارو ته چي حق نه مني، له حق سره دښمني کوي، خدای او رسول نه مني، د همدې کفارو او حق دښمنه افرادو په ځواب کي د دې پر ځای چي له خپل قهر او غضب نه کار واخلي او خپل عذاب وربandي نازل کړي، برعکس له ډېري نرمۍ او مهربانۍ نه کار اخلي، په ډېره مهربانۍ سره ځواب ورکوي او رسول الله صلی الله علیه وسلم د دوی ملگری شمېري!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم مذهب حق دئ؟

که څوك له مونږ نه سوال وکړي چي له اسلامي مذاهبو نه کوم یو حق او له نورو نه غوره دئ؟

په ځواب کي ورته وایو: هغه مذهب حق او غوره دئ چي د لاندي اساسي خبرو په اړه تر نورو مخکي وي:

- په الله تعالی ایمان او په الوهیت او ربوبیت کي د شرك نفی.
- په آخرت او له مرگ نه وروسته ژوند باندي ایمان.
- په رسولانو علیهم السلام باندي ایمان او پدې چي محمد علیه السلام وروستی پیغمبر دئ.
- په کتابونو ایمان او پدې چي قرآنکریم د ټولو آسماني کتابونو وروستی او له ټولو نه غوره او جامع کتاب دئ.
- په ملائکو او قضاء او قدر باندي ایمان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدی شي ووايي: ټول اسلامي مذاهب په دې اصولو ايمان لري، ستاسي ځواب مجمل دئ، غواړو تر ټولو غوره مذهب په ښه او دقيقه توګه وپېژنو!!

وايو: که دا خبره د ټولو اسلامي مذاهبو په رابطه رښتيا وي او صدق پرې وکړي، نو بيا خو ټول حق دي او تر ټولو غوره ئې هغه مذهب دئ چي قرآنکريم او احاديث ئې د خپلي اعتقادي او فقهي مبانيو اصل او مبنی ګرځولی وي او پدې ټينګار کوي چي ټول اختلافات بايد الله او د ده رسول ته راجع شي او د الله کتاب او د پيغمبر سنت بايد د هرڅه لپاره وروستي معيار او ملاك ومنلی شي. او خلکو ته په صريح الفاظو وايي: که زمونږ کوم قول مو د الله تعالی او رسول الله له قول نه مخالف وموندو، نو زمونږ قول په ديوال ووهئ.

بې له شکه چي پدې به هم قانع نشي او تر دې به د لازيات ځرګند او واضح ځواب انتظار کوي، ځکه دوی له مذهبي اختلافاتو او د دې اختلافاتو له بدو نتائجو نه، چي امت ئې ټوټې ټوټې کړ، د دښمن په وړاندي ئې تضعيف کړ، په داخلي نښتو او شخړو ئې مبتلا کړ، د نړۍ د قيادت او مشرتابه له هغه پروني لوړ مقام نه ئې محروم او له ذلت سره ئې مخامخ کړ، دوی لدې حالت نه ستومانه شوي او د دې اختلافاتو لپاره د حل لار لټوي.

مونږ ورته وايو: د مذاهبو او ديني مشرانو تر منځ د رأيې اختلافات يو مشروع، معقول او په تحقيق ولاړ اختلاف وو، هغه مخور علماء چي مونږ ئې په نظرياتو استدلول کوو، هغوی يو بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ندي تکفیر کړي، بلکه هر یوه د بل رائې ته احترام درلود، اکثراً ئې اختلاف په فرعي مسائلو کي وو، نه په اصولو کي، په دې فرعي امورو کي د کمزورې او ناسمې رأي په متابعت سره څوك د اسلام له دائرې څخه نه وځي. تر څو پوري چي زمونږ مشرانو سلفو د حق پېژندلو پخاطر قرآن او احادیثو ته رجوع کوله، پدې هکله ئې څیړني کولی، یو له بل سره ئې مناقشې کولی او د خپلو اختلافاتو او نظریاتو د تللو لپاره ئې قرآن او حدیث معیار بالو، نو یوه بل ته ئې احترام درلود، حق ته ئې غاړه ایښودله، یو بل ته ئې تنازل کاوو، هر نظر به چي حق وو هغه به ټولو منو، هیڅ یوه به د خپل نظر لپاره تعصب نه کاوو، ټولو دا منلی وه چه قرآن او احادیث اصلي معیار او تر ټولو لوړه مرجع ده، نو پدې توانیدل چي ډېري پېچلي قضایا په آسانۍ حل کړي، ژر په خپلو کي توافق وکړي، د اصوب او ترټولو غوره رأي په وړاندي له خپلي رأي تېر شي او د خاصې رأي په هکله تعصب ونکړي.

خو کله چي مذهب د سیاست په خدمت کي ولوید او فکري اختلافات په سیاسي اختلافاتو بدل شول، نو هرې ډلي د خپل موقعیت او دریځ د اثبات او د مقابل لوري د کرنلاري او دریځ د غلط ثابتولو لپاره ئې له مذهبي توجیهاتو نه کار واخیست، هرې ډلي هڅه کوله حق یوازي تر ځان پوري محدود او په خپلي تګلاري او مذهب کي منحصر کړي او نور ټول د حق له دایرې نه دباندي وګڼي او له نورو سره جنګ او مقابلې ته مذهبي رنګ ورکړي او په نورو د تېري لپاره مذهبي توجیه او جواز وړاندي کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا لدې خبر نه یاست چې امام ابو حنیفه (رح) له امام جعفر صادق نه زده کړه کړېده او له ده نه وروسته امامانو بیا هغه خپل استاد شمېري؟ امام ابو حنیفه د هغو کسانو په هکله چې لده سره د رأي اختلاف لري وايي: مونږ هغه کسان نه تکفیروو چې قبله ئې له مونږ سره یوه ده.

آیا نه وینئ چې علي رضي الله عنه له ابوبکر، عمر او عثمان رضي الله عنهم سره بیعت کوي، په لمانځه کي پدوی پسي اقتدا کوي او له هر یوه سره تر پایه د مشاور په حیث کار کوي او په هغه ورځ چې باغیان د عثمان رضي الله عنه په کور حمله کوي، علي رضي الله عنه خپلو زامنو حسن او حسین رضي الله عنهما ته امر کوي چي لاړ شي او دواړه په خپلو تورو سره له عثمان رضي الله عنه نه دفاع وکړي، د باغیانو په مقابل کي د هغه مرسته وکړي او د کور په وره کي ئې د مسلح محافظ دنده ترسره کړي.

که مونږ د دې لویو امامانو پلویان او په مذهبي چارو کي د دوی تقلید کوو او غواړو د دوی په پل گام کېږدو نو ولې او په کوم دلیل په خپل مسلمان ورور په فرعي مسائلو کي د رأیې د اختلاف له امله د کفر ټاپه وهو؟ څه راباندي شوي چي د تعصب په رنځ اخته شوي یو؟ او ولې دومره په دښمنۍ کي لویدلي یو چي له مسلمان سره جنگ له کفارو او مشرکینو سره تر جنگ نه د زیات اجر مستحق گڼو؟! آیا کوم امام او مذهبي مشر د دا ډول تعصب او ناروا دښمنۍ د جواز حکم کړی؟!

احتمال لري پوښتنه وشي چي که داسي ده نو په صدر اسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي د مسلمانو تر منځ د جګړو لپاره څه توجیه وړاندي کولی شئ؟

وایو: مونږ پدې اړه همغه څه وایو چي قرآنکریم ویلي:

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ * البقره: ۱۴۱

دا یو امت وو چي تېر شو، د هغوی لپاره د هغوی د کړو جزا ده او تاسو ته د خپل عمل نتیجه او له تاسو نه د دوی د عمل په هکله پوښتنه نه کېږي.

مونږ د هغوی د اعمالو په هکله نه پوښتل کېږو، له مونږ نه د خپلو عملونو سوال کېږي. دا دئ د پخوانیو مؤمنانو په هکله زمونږ نظر، مونږ د هغوی نېکي بیانوو او نور دیته رابولو چي په ښیګڼه او خیر کي د هغوی په لاره لاړ شي، د هغوی تقلید وکړي او د هغوی د اشتباهاتو او غلطیو د بخښني دعا ورته کوو.

دا مهمه او ضروري نده چي د هغوی د اختلافاتو په هکله څېړنه وکړو، د اختلافاتو عوامل ئې وپېژنو، په حقیقت ئې ځان پوه کړو او بیا حکم صادر کړو او د هغوی اختلافات د مسلمانانو تر منځ د اختلاف او بېلتون سبب وګرځوو!! اصلي او ضروري مسئله دا ده چي امت له تعصباتو نه وژغورو، له مذهبي تعصباتو نه نجات ورکړو او ټول په یوه لیکه کي راټول کړو.

څومره د افسوس خبره ده چي یو مسلمان بل هغه مسلمان تکفیروي، د فرعي مسائلو په سر د رأې د اختلاف له امله خپل هغه ورور تکفیروي چي په الله تعالی، رسول (ص)، قرآن، آخرت، ملائکو، قضاء او قدر ایمان لري، د همده قبلې ته لمونځ کوي، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همده په شان رکوع او سجده کوي، ډېر د افسوس ځای دئ چي د ډېرو ورو امورو لکه په لمانځه کي د لاسونو د بندولو او نه بندولو، پورته کولو او نه پورته کولو له امله يو پر بل د کفر ټاپې ولگوي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

قولوا لا اله الا الله تفلحوا. رواه احمد

لا اله الا الله ووائی چي نجات ومومئ او بريالی شئ.

دا د پيغمبر عليه السلام لاره او حکم او دا د مسلمانانو تنگ نظري او جاهلانه دريځ!! راځئ خپل اعمال د اصحابو رضي الله عنهم د اعمالو سره پرتله کړو، ته به وائې چي علي رضي الله عنه له ابوبکر او عمر او عثمان رضي الله عنهم سره اختلاف درلود خو عمر رضي الله عنه فرمايي: که علي رضي الله عنه او د هغه مشورې نه وی نو عمر رضي الله عنه به هلاك شوی وی.

آيا علي رضي الله عنه له د وو لسيزو نه زيات د ابوبکر، عمر او عثمان رضي الله عنهم خلافت ته غاړه نه وه ايښې؟ په هر يوه پسې ئې په لمانځه کي اقتدا نه کوله؟ آيا له ټولو سره ئې بيعت نه وو کړی؟ او له هر يوه سره ئې مرسته او ملگرتيا نه کوله؟

که دا ومنو چي علي رضي الله عنه له دريو نورو يارانو سره اختلاف درلود؛ خو اختلاف ئې پټ ساتلی وو، نو آيا له ده سره د محبت او د ده د متابعت تقاضا دا نه ده چي مونږ هم خپل قهر پټ وساتو، له صبر او زغم نه کار واخلو، خپل مخالفت علني او ښکاره نه کړو، يو د بل په خلاف له اقداماتو نه ځان وساتو، د کفر فتواوی صادرې نه کړو؟!

(c) ketabton.com: The Digital Library

اهل سنت په داخلي جګړو کي د علي رضي الله عنه عمل د همدي (داخلي اختلافاتو) برخي په فقهي امورو او احکامو کي د اصل په توګه منلی دئ او په هغه حدیث استناد کوي چي له ده څخه روایت شوی دئ، علي رضي الله عنه د جمل په جګړه کي اعلانوي:

د جنګ له ډګر نه تښتیدلي خلك مه تعقیبوئ، بندیان مه وژنئ او پر ټپیانو حمله مه کوئ، چا چي وسله کیښوده هغه ته پناه ورکړئ، د خلکو کورونو ته مه ننوزئ، د ښځو حرمت ته درناوی وکړئ، ښځو ته لاسونه مه اوږدوئ، حتی که ښکنځلي درته وکړي هم، یو شمېر جنګیالانو وویل: دښمنان اود هغوی ښځی او اولادونه باید غلامان ونیول شي، علي رضي الله عنه ورته په قهر شو اوئې فرمایل: له تاسي نه کوم یو دا جرأت کولی او دا منلی شي چي ام المؤمنین عایشه رضي الله عنها ئې په برخه ورسېږي؟!!

هغه شخص هیڅ لوی او مهم شخص ندی چي د اصحابو رضي الله عنهم اختلافات لوی کړي او د مسلمانانو د افتراق او بېلتون وسیله ترې جوړه کړي، لوی او عاقل شخص هغه دئ چي د مسلمانانو تر منځ د وحدت او یووالي لاري ولټوي، د امت په نفاق او شقاق اوښکي تویي کړي او مسلمانانو ته بلنه ورکړي چي سره یو شي او ورته ووایي چي تاسي وروڼه یاستئ، تاسو د یوه جسد حیثیت لرئ، د یوه خدای بندګان، د یوه رسول او یوه کتاب پیروان او د یوې قبلې خاوندان یاستئ، اختلافات یوې خوا ته پرېږدئ، تعصب لیری وغورځوئ، سره یو شئ، یو د بل خوا ته ودرېږئ، یو ځای لمونځ ادا کړئ، یو په بل پسې اقتداء وکړئ، پروا نه کوي که

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو لاس ترلى او بل خلاص لاسونه په لمانځه ودرېږي، ټول خپل قوت د دښمن خوا ته متوجه کړئ او په يوه غږ د حق دښمنه عناصرو مقابله وکړئ.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

لاَ تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤمِنُوا. وَلاَ تُؤمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا.

ترهغې به جنت ته داخل نشئ چي ايمان مو نه وي راوړئ او تر هغې به مؤمنان نشئ تر څو مو چي يو له بل سره مينه او محبت نه وي کړئ.

قرآنکريم فرمايي:

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ * الفتح: ٢٩

محمد چي د الله رسول دئ او هغه کسان چي له ده سره دي پر کافرانو شديد او په خپل منځ کي رحم کوونکي دي.

يوه ورځ د افغانانو په يوې غونډه کي يوه عالم د خپلو خبرو په پای کي د دعا لاسونه پورته کړل او په ډېر سوز او انهماك سره ئې وويل: خدايه! په خپل عظمت او جلال سره د هغو کسانو لاسونه او قلمونه مات کړه چي د مسلمانانو ترمنځ د اختلافاتو باعث کېږي!! د غونډې په پای کي د ماښام د لمانځه وخت شو، ومې کتل چي ځيني يوې خوا ته يو ځای شول او په لمانځه ودرېدل او ځيني بلي خوا ته سره غونډ شول او بېل ئې لمونځ وکړ، کله چي هغه عالم دعا کوله وېرېدم چي هسي نه همدا اوس ډېر لاسونه او قلمونه مات نشي؛ خو له دعا نه لږ وروسته مي وليدل چي سره بېل شول او حتى د لمانځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره هم سره یوځای نشول!! الله تعالی دې پر مونږ رحم وکړي، له دې دردونکي حالت نه دې مسلمانان وژغوري او دا توان او جسارت دې ورپه برخه کړي چې د مسلمانانو تر منځ د بېلتون ټول دیوالونه ونړوي، د تعصب پردې څیرې کړي، په لمانځه، جهاد او سیاست کې سره یو شو او له شخص پالنې نه خدای پالنې، له مذهب پالنې نه دین پالنې، له فروعاتو نه اصولو ته، له مسلمانانو سره له دښمنۍ نه د اسلام له دښمنانو سره دښمنۍ ته لاړ شو.

د مذهبي اختلافاتو اور ته یا دښمنان لمن وهي او یا بدغرضه او سوء علماء.

مونږ دوه ډوله عالمان لرو: یوه ډله مؤمن او حق پالونکي چې تل د حق په لټه کې وي، د حق خبره کوي او د ټولې دنیا د مخالفت پروا نه کوي، دوهمه ډله هغه عالمان دي چې د خلکو خوښې لټوي که څه هم د الله تعالی د قهر او ناخوښۍ په بیه وي، ګمان کوي چې انسانان روزې ورکوي او د دې لپاره چې معامله ئې خرابه نشي، د خلکو د سلیقې خلاف خبرې نه کوي، د خلکو په منځ کې د خورو او مروجو خرافاتو په خلاف غږ نه اوچتوي، څه چې خلکو غوره کړي وي دوی همغه ورته توجیه کوي، حق پټوي او د خلکو ناروا غوښتنې تائیدوي او د اثبات لپاره ئې مذهبي دلایل او توجیهات وړاندې کوي!! د امت زیاتره مشکلات او غمونه د همدې ډلې علماوو له لاسه راولاړ شویدي.

زه دا نه وایم چې مذهب پرېږده، بلکه دا وایم چې حق یوازې په خپل مذهب پورې محدود او منحصر مه شمېره، د فرعي اختلاف له

(c) ketabton.com: The Digital Library

امله پر نورو د کفر ټاپې مه وهه، تعصب مه کوه، د مسلمانانو د وحدت او يووالي هڅې کوه او هر مسلمان خپل ورور وشمېره.

د مذهبي اختلافاتو د له مینځه وړلو او د مسلمانانو تر منځ د يووالي په لار کې تر ټولو مهم گام دادی چې: ټول دیته راوبولو چې قرآنکریم د ټولو اختلافاتو د حل او فصل یوازینی مرجع ومني، قرآنکریم د مسلمانانو د وحدت راز او د ټولو مناقشاتو او اختلافاتو د حل معیار وشمېري، لکه څرنگه چې قرآن حکم کوي هر وخت او په هره مسئله کې چې اختلاف پیدا کېږي باید قرآن ته مراجعه وشي او د قرآنکریم فیصله وروستۍ فیصله وشمېرو او عمل ورباندې وکړو. قرآنکریم زمونږ د هر مشکل د حل لپاره لارښووني لري، زمونږ هرې پوښتنې ته بشپړ ځواب راکوي، مونږ ایمان ورباندې لرو باید فیصلې ئې هم ومنو.

شاید پوښتنه وشي چې له قرآنکریم نه د لیرې والي له امله مسلمانان داسې حالت ته رسېدلي چې اوس همدا قرآن چې باید د وحدت رمز او د فیصلو معیار وي، د اختلاف سبب جوړ شوی، هرڅوك او هره ډله بېل او ځانگړی تعبیر ترې لري او د همدې قرآني آیتونو د تفسیر په هکله اختلافات د فقهي او فکري اختلافاتو عامل او سبب جوړشوي!!

هو، دا يو تريخ واقعیت دئ، باید د دې رنځ علاج ولټول شي، فکر کوم دا رنځ او مشکل داسې حلولی شو چې: اسلامي نهضتونه یا کوم اسلامي هیواد ابتکار وکړي او په قرآنکریم، تفسیر او حدیث پوه غښتلي عالمان راغونډ کړي، له ټولو اسلامي گوندونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مذهبي ډلو نه غوښتنه وکړي چې مشهور او متقي علماء ورمعرفي کړي، بیا دا علماء د علمي څیړنو په رڼا کي او له ټولو معتبرو تفاسیرو نه په استفادې سره، د قرآنکریم یو جامع تفسیر تهیه او تدوین کړي او همدا تفسیر د ټولو مسلمانانو او ټولو مذاهبو د پلویانو لپاره یوازنی د اعتبار وړ تفسیر اعلان شي او په کافي اندازه نسخې ئې خپرې او چاپ شي، پخوانیو مفسرینو ته له زیات احترام او درناوي سره سره ټول پخواني تفسیرونه یوې خواته غونډ شي او نور ئې د چاپ اجازه ورنکړل شي، لکه څرنګه چې عثمان رضي الله عنه د اختلافاتو د مخنیوی په خاطر د قرآنکریم متعددې نسخې راغونډې کړې، یوه نسخه ئې ترې انتخاب کړه او نورې ئې یوې خوا ته کړې، همداسې یو کار باید د تفاسیرو په هکله هم تر سره شي.

د علماوو همدا ټولنه په دې هم باید توافق وکړي چې نور باید هیڅوك هم په ځانګړې او شخصي توګه د قرآنکریم تفسیر ونکړي، تفسیر او په تفسیر کي تجدید او له سره کتنه باید د همدې ټولنې وظیفه وبلل شي. د تفاسیرو له یووالي نه وروسته د ټولو مذاهبو منل شوي او ثقه روایات باید د همدې تفسیر په رڼا کي وڅیړل شي او همدا مشترك تفسیر معیار وبلل شي، هر رأي او روایت چې له دې تفسیر سره سمون ونلري، هغه باید یوې خواته شي او له اعتبار نه ولوېږي. او پدې ترتیب ټول هغه کمزوري، ضعیف او موضوعي روایات حذف شي چې د مسلمانانو اکثر اختلافات ترې راولاړ شوي، ټول روایات باید د قرآن په رڼا کي چاڼ شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کار نه يوازې د مسلمانانو ترمنځ اختلافات له مينځه وړي، ټول د وحدت په مزې ترې، بلکه په ټوله اسلامي نړۍ کې د ټولنيز، سياسي او اقتصادي نظامونو د يووالي عوامل هم برابروي.

نن ورځ د اسلامي امت په منځ کې د متعددو مذهبي ډلو د موجوديت ترڅنګ له هندوېزم، بودايزم، اور لمانځونکو او بت لمانځونکو نه متأثرې ډلي هم وينو، همداراز اسلامي نړۍ په سياسي، اقتصادي او اجتماعي ډګرونو کې هم د تشتت او تعدد ښکار ده او په اسلامي دنيا کې مختلف او متناقض نظامونه رائج دي چې زياتره ئې حتی د اسلام سره څرګند تضاد لري.

هر زړه سواند محلل چې د امت له مشکلاتو نه خبر دئ پدې باور لري چې: د دې اختلافاتو اصلي عامل د واحد تعليمي نظام او نصاب نشتوالي او د اسلامي اصولو په اړه د نظرياتو اختلاف دئ. د تفسير په اړه د نظرياتو د توحيد او د يوه جامع، شامل او منل شوي تفسير د تدوين له لاري کولی شو دا ېلتون او اختلاف ختم کړو او امت له خطرناکو عواقبو نه وژغورو.

اسلامي امت داسي اتلانو ته سترګي په لار دئ چې له دې بدې ورځي، ذلت او خوارۍ نه د نجات لپاره قيام وکړي او د مسلمانانو د تېر برم د اعادې لپاره ميدان ته شي، د امت د وحدت او يووالي لاري ولټوي او دا خوار امت بېرته د تېر برم لوړې څوکي ته اوچت کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم فصل

زمونږ عقیده

سریزه

الحمدلله وکفی وسلام علی عباده الذین اصطفی و بعد:

په افغانستان کي اسلامې جهاد د امت د وینبتابه او د جهاد د فریضې د احیا سبب شو، له امت نه ئې د حقارت، کمزورۍ، ذلت او خوارۍ احساس لرې کړ او په ځای ئې د عزت، قوت، سرلوړۍ او عظمت احساس ورکړ، له امت سره ئې د روښانه مستقبل او تېر برم د بېرته لاسته راوړلو هیلې راپیدا کړې. د اسلام دښمنان چې په مستقیمه یا غیرمستقیمه توګه د امت پر برخلیك مسلط دي، لوی اسلامې هیواد ئې په وړو وړو محکومو او نورو ته په هر څه کي اړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوټو وېشلی، خپله بقاء او پر اسلامي نړۍ د تسلط دوام له اسلام نه د مسلمانانو په لرې والي او تفرق او تمزق کي لټوي، د جهاد احياء او د اسلام لور ته د بېرته راګرځيدو او عودت خوځښت د ځان لپاره لوی خطر ګڼي، دوی له پيل نه د جهاد له پايلو او د مجاهدينو په لاس د يوه اسلامي دولت له تأسيس نه ډېر سخته وېره او تشويش درلود، د مجاهدينو په وړاندي د روسي ځواکونو له ماتې نه وروسته، سمدلاسه د کمونيستي امپراطورۍ زوال پيل شو، دا هغه امپراطوري وه چي د جهاد له پيل نه مخکي ئې ټوله دنيا ګواښله، ټول ترې وېرېدل او د هغې مخي ته د ودرېدو جرأت ئې نه درلود، د دې جهاد په نتيجه کي د دغې ځواکمني او وحشي امپراطورۍ سقوط او زوال د دښمنانو وېره او پريشاني نوره هم زياته کړه. مونږ د جهاد له لومړيو ورځو نه د دښمن له توطئو سره مخامخ وو، د وخت په تېرېدو سره دا توطئې تشديد او زياتيدلی، دښمنانو د متعددو ډلو جوړولو، د فکري او عقيدتي اختلافاتو د رابرسيره کولو او بيا دا ډول اختلافات په داخلي جنګونو د بدلولو لپاره له هيڅ جنايت او کوشش نه ډډه ونکړه. دا توطئې او مداخلې که څه هم مجاهدين ئې له مشکلاتو سره مخ کړي وو خو دښمنان پدې ونه توانيدل چي د جهاد د بري مخه ډب کړي. د دښمنانو له خوا د راولاړ شوو مشکلاتو له جملې نه يو هم د داسي يوی ډلی جوړول وو چي هغې ته ورته ډلي په نورو اسلامي هيوادونو کي هم د اصيل اسلامي نهضت د مقابلې لپاره رامنځته شوې دي. لدينه هدف دا دئ چي مسلمانان په فرعي مسائلو مصروف شي، فرعي فقهي مسائل ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره مشغول کړي چي اساسي مسائل لکه د طاغوتي نظامونو په ضد جهاد او د مفاسدو او مظالمو مقابله، هیره کړي او په فرعي اختلافي مسائلو کي هومره غرق شي چي اساسي مسائلو ته ئې نه پام شي او نه ورته فرصت وموميي او د دې وخت په لاس ورنشي چي له پردیو نه د آزادۍ، د اسلامي حکومت د قیام او اسلام ته د خلکو د بلنې په لاره کي مؤثر او لازم اقدامات وکړي. دا ډله چي یوه خاصه منبع ئې جوړوي، وده ورکوي او وسایل او امکانات ورته تهیه کوي، همدې ډلې مونږ ته هم مشکلات راولاړ کړل او هغه داسي چي د دې ډلې غړي چي له هر چا سره مخامخ شي نو ورته وائي: د مذهب پیروي شرک دئ!! د مذاهبو امامان لکه بتان او اصنام دي!! چي پیروان ئې د دوی عبادت کوي!! له هرچا نه تپوس کوي چي ووایه پرعرش د الله تعالی د استوی په هکله څه نظرلرې؟ د الله تعالی د ید ، قدم، عین، سمع، مجئ، اتیان او نزول په رابطه څه عقیده لرې؟ او څه نور مسائل لکه رفع الیدین (په لمانځه کي د لاسونو پورته کول) آمین بالجهر، په امام پسې قرائت او داسي نوری مسئلی!! پداسي طریقی سره مطرح کوي چي د خلکو ترمنځ د اختلافاتو سبب ګرځي، مذهبي تعصباتو ته لمن وهي او بالآخره خبره د یوه بل تکفیر او د یوه بل په خلاف د فتواګانو د صادرولو مرحلې ته رسوي. نه مي غوښتل د داسي مسائلو په اړه څه ولیکم او له اساسي مسائلو لکه جهاد او دعوت نه دیخوا ته توجه واړوم او د خپل فرصت یوه برخه دیته وقف او ځانګړې کړم او څه ولیکم، په دې هکله مي موجود بې شماره کتابونه کافي بلل، خو ومو لیدل چي قضیه ډېره جدي ده، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مسائلو د مطرح کولو ترشا سیاسي اهداف پراته دي، دښمنان غواړي لدې ډلي او د هغې له خوا مطرح او راپیدا شوو مسائلو نه د مجاهدینو په خلاف استفاده وکړي، مجاهدین ورباندي بدنام کړي او په همدې ډلي پوري د تړلیو تبلیغاتي وسائلو له لاري د مجاهدینو په خلاف ناروا او بې بنسټه تبلیغات کوي، ادعا کوي چي گویا مجاهدین مشرکین دي، عقیده ئې خرافي او خرابه ده او په افغانستان کي روان جنگ د مشرکینو او ملحدینو ترمنځ جگړه ده. دا بې اساسه تبلیغات دومره زیات شول او په عربي نړۍ کي د همدې ډلي د مؤسسینو له خوا دومره تکرار او زمزمه شول چي نږدې وه ټول خلك د مجاهدینو د عقیدې په هکله شك وکړي، هرڅوك چي له کوم مجاهد سره مخامخ کېږي، نو لومړی د مجاهدینو د عقیدې په رابطه پوښتنه ترې کوي، په ځانگړې توگه د همدې مسائلو په اړه چي دا ډله ئې ډېر تکراروي، بیا په مجملو ځوابونو هم نه قانع کېږي. په یاد مي دي چي یو دوست چي د همدې ډول تبلیغاتو تر اغېزې لاندي راغلی وو، مونږ ته راغی، د خبرو په ترڅ کي ئې پوښتنه وکړه چي د عقیدې په اړه له کومو مصادرو نه استفاده کوئ؟ ما ورته وویل: له قرآن او احادیثو نه. د دې خبري په اورېدو سره ئې رنگ بدل شو، د عدم قناعت او ناخوښۍ نښانې ئې په څېرې کي راڅرگندې شوې، وئې ویل: دا خو مجمل ځواب دئ! یوه افغان ورور چي په مجلس کي ناست وو، وویل: مونږ په خپلو مدرسو کي د عقیدة الطحاویه کتاب تدریس کوو. هغه دوست پدې هم قانع نه شو، غوښتل ئې د عقیدة الطحاویه د کومې شرحې نوم ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

واخستل شي، تر څو ئې قناعت حاصل او د مجاهدينو د عقيدې په هکله ئې شکوك او شبهات رفع شي. هغه افغان ورور ورته وويل چي مونږ د علامه ابي العزالحنفي (رحمه الله) شرح تدريس کوو، پدې سره هغه ميلمه دوست څه آرام او ډاډه شو.

د داسي خلکو له وضعې او له هغو پوښتنو نه چي دوی ئې د مجاهدينو د عقيدې په رابطه مطرح کوي په څرگنده معلومېږي چي متعصب او متعنت يا گمارل شوي او استخدام شوي افراد څومره کوشش کوي چي د مجاهدينو په اړه او د دوی د عقيدې په رابطه د نړۍ له نورو مسلمانانو سره شکوك او شبهات راپيدا کړي، د اسلام دښمنان د دې پخاطر چي له مجاهدينو سره د نړۍ د مسلمانانو رابطه وشلوي او پرې نږدې چي جهادي روحيه د اسلامي نړۍ نورو برخو ته خوره شي، د همدې شوم هدف لپاره ميدان ته راوتلي او غواړي د مذهبي اختلافاتو راولاړولو له لاري د مسلمانانو د وحدت مخه ونيسي، دوی هڅه کوي مسلمانان په فرعي مسائلو کي مصروف وساتي او پدې سره ئې له اصلي او اساسي مسائلو نه غافل کړي، دوی جاهل او بې خبره عناصر په کار اچوي او د همدوی په لاس د مذهبي تعصباتو اور بلوي او د مسلمانانو تر منځ اختلافات راولاړوي.

زمونږ مجاهدين هميشه لدې ډول پوښتنو سره مخ کېږي او د هغو کسانو له خوا چي د دښمنانو د تبليغاتو تر اغېزې لاندي راغلي په مکرره توگه د عقيدې په هکله ترسوال لاندي راځي، سوال کوونکي بيا په مجمل او لنډ ځواب هم اکتفا نه کوي، غواړي په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رابطه اوړد او مفصل ځواب واوري ترڅو ډاډه او د مجاهدينو د عقيدې په هکله ورسره پيدا شوي شکوك رفع شي.

که څه هم پدې هکله ډېر کتابونه ليکل شوي او مونږ چي څه دلته راوړو هغه به هم د امت د منل شوو علماوو نظريات،او له معتبرو اسلامي کتابونو نه رانقل شوي اقتباسات او د دوی د مفصلو نظرياتو لنډيز وي، خو د يو شمېر مخلصو ورونو د غوښتني او د مجاهدينو په هکله د شکوکو او شبهاتو د له منځه وړلو لپاره مجبور شوم دا رساله وليکم. تر هر څه د مخه بايد ووايم چي مونږ د ټولو حقه مذاهبو منونکو او پلويانو ته احترام لرو ،او له هغوی سره د نظر د اختلاف باوجود د ټولو ترمنځ د يووالي غوښتونکي يو او هغه کسان معذور شمېرو چي د حقايقو د ادراك په لار کي له مخلصانه او جدي هڅو او هاند نه وروسته هم پدې ندي توانيدلي چي ټول حقايق درك کړي او د ځينو حقايقو په پېژندلو کي غلط شوي. مونږ دا ډله خلك معذور شمېرو ، له بخښونکي خدای نه ورته د مغفرت سوال او د هدايت دعا کوو ، خو له هغوکسانو نه کلك نفرت او ژوره کرکه لرو چي له فرعي اختلافاتو نه د مسلمانانو ترمنځ د بېلتون او تفرق او د نورو د تکفير وسيله جوړوي او پرديو ته دا امکان په لاس ورکوي چي له همدې لاري خپل سياسي اهداف پلي کړي. دا ډول کسان له بل هرچا نه اسلام او اسلامي تحريك ته زيات خطر لري. هيله منديم هادي او کريم خدای مونږ ټولو ته هدايت وکړي د حق او صواب لار راوښيي، د قرآني آيتونو او مبارکواحاديثوصحيح علم اوپوهه راکړي او پراسلام د پوره عمل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نېکواو صالحوامامانواو سلف صالح په لاره دتګ توفیق راپه برخه کړي.

اَللهُم ارنَاالْحق حَقاًوارْزُقْنااتباعهُ،وارناالْباطِلَ باطِلا وَارزُقْنااِجْتِنابه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه -- توحید او شرك

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی په اړه زمونږ عقيده

الحمدلله نحمده ونَسْتعينه ونستغْفِره ونتوبُ اليه وَنعوذُبالله منْ شرور انْفُسناوَمنْ سيئاتِ اعْمالِنا، منْ يَهده اللهُ فلامُضل له ومنْ يضلل فلاهادي له، وَاشهدان لااله الا اللهُ وحْدهُ لاشريكَ له واشهدان محمداً عبْدُهُ ورسوله.

اعوذ بالله من الشيطن الرجيم. بسم الله الرحمن الرحيم.

هُوَ اللَّهُ الَّذي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤمنُ الْمُهَيْمنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّه عَمَّا يُشْرِكُونَ*هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا

(c) ketabton.com: The Digital Library

فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ" *

الحشر:۲۳-۲٤

الله تعالی د ټول عالم پیدا کوونکی او پالونکی دئ، په هغه کي د رب او ټولواك په حیث تصرف کوي. په ذات، صفاتو او افعالو کي د کمال په ټولو صفاتو متصف دئ، له هر عیب او نقص نه پاك، منزه او لوړ دئ. پدې هستی کي چي څومره ښکلا، ښایست، جمال او کمال ترسترگو کېږي؛ د ده له لوري دي او ده د عالم موجوداتو ته ورپه برخه کړي. نه هیڅ سیال او شریك لري او نه ئې هیڅ مثل او مثال شته، ابتداء او انتهاء نه لري، اول دئ او آخر، فنا نه لري، له ټولو مخلوقاتو نه مخکي وو او له ټولو نه وروسته به وي. هغه ظاهر دئ چي د کائناتو ټولي برخي ئې په وجود شهادت ورکوي، باطن دئ چي د انسان په وهم او فهم کي نه ځایېږي، انسان یي د ذات له ادراك نه عاجز دئ، هیڅ مثال ئې نشته. تلپاتې ژوندی دئ چي هیڅ مرگ او فنا نه لري، ټول شیان هغه پیدا کړي، ټولو ته ئې ژوند ورکړی، هغه خالق یعني پیداکوونکی او رب یعني پالونکی دئ، د کائناتو د تدبیر واك له هغه سره دئ، قیوم دئ چي یوه لحظه هم د کایناتو د امورو له ادارې او تدبیر نه غفلت نه کوي، چا ته چي وغواړي ژوند ورکوي او څوك چي وغواړي له ژوند نه محروموي، وژني ئې او بیائې بېرته راژوندی کوي.

په دې هستی کي هیڅ پېښه د الله تعالی له ارادې پرته نه شي واقع کېدلی. هره لویه او وړه پېښه د هغه په اجازه او اراده، د هغه له خوا د وضع شوو ضوابطو، سننو، قضا او قدر مطابق ترسره کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم د شیانو په خلقت کي او هم د عالم په ټولو هغو تحولاتو او بدلونونو کي چي د الله تعالی په اراده ترسره کېږي، خاص مصلحت او حکمت پټ دئ، د خدای په مخلوقاتو کي بیهوده، عبث او بې هدفه شی نشته. د دې هستي دا بې حسابه توکي ئې هر یو په ډېره ښه توگه د خاص هدف د تحقق لپاره پیدا کړی، د شیانو خلقت هغه هم په خاص شکل او کیفیت سره د الله تعالی کار دئ، ځکه هغه خالق، باري او مصور دئ.

د الله تعالی ټول د کمال صفات ازلي او ابدي دي، نه څه ترې کمېږي او نه څه وربانديزیاتېږي. هغه غني او بې نیازه دئ، هیڅا او هیڅ څه ته اړ ندی، غناء ئې ذاتي صفت دئ، ټول شیان ده ته اړ او محتاج دي، هم په خپل خلقت کي او هم په بقاء او وجود کي.

قدیر او ځواکمن دئ، هرکار ورته آسان دئ، ټول شیان ئې پیدا کړل، برابر ئې کړل، اندازه او مقدار ئې ورته وټاکو، پیل او پای ئې ورته تعیین کړ، هر یوه ته ئې لاره او مسیر وټاکو، هدایت او لارښوونه ئې ورته وکړه.

نه څه له پیدا ئېښت نه مخکي ترې پټ دي او نه له پیدا ئېښت نه وروسته، پټ او ښکاره، شاهد او غائب، ماضي او مستقبل ټول ورته معلوم دي، علم ئې په هرڅه حاوي دئ، هیڅ داسي څه نشته چي ترې پټ وي، لوی او ووړ، نږدې او لری، رڼا او تیاره هیڅ ترې پټ ندي.

الله تعالی نه یوازي دا هستي پیدا کړې ده، بلکه د رب او پالونکي په حیث هر څه اداره او پالي، هرڅه د ده په اراده، تقدیر او

(c) ketabton.com: The Digital Library

توفیق ترسره کېږي. ټول شیان ئې د قضا او قدر تابع دي، اراده ئې هر چیرته او په هرڅه کې نافذ ده، هیڅ شی ئې د ارادې مخه نشي نیولی، کوم کار چې هغه ئې د کېدو اراده ونکړي نشي کېدی، د بندګانو اراده د ده د ارادې تابع ده، څه چې ورته وغواړي همغه کېږي او څه چې ونه غواړي هغه نشي کېدی، بندګان په خپله هیڅ نشي کولی، د هرڅه او هرکار توفیق د ده له لوري دئ. نه څوك د هغه قضاء بدلولی شي او نه ئې د ارادې مخه نیولی شي، په ټول عالم کې هیڅ داسي قدرت او ځواك نشته چې د ده حکم وځنډوي او د ده د امر مانع شي. د هغه قضاء نافذه او حکم ئې حاکم دئ، په هر څه غالب، امر ئې په خپل ټاکل شوي او معین وخت تحقق مومي، داسي نده چې د هستي او کایناتو له خلقت، د ضوابطو او قضاء له وضع کولو نه وروسته ئې دا مخلوقات په خپل حال پرېښي وي او هر څه ئې خپلې مخې ته آزاد خوشي کړي وي او ګویا اوس پېښې په خپله د وضع شوو ضوابطو مطابق واقع کېږي، نه، داسي نده، بلکه هره پېښه، په هره شېبه کې، د ده جل جلاله په اجازه، توفیق او د ده لخوا د ټاکل شوي تقدیر او قضاء مطابق ترسره کېږي.

د الله تعالی په اړه زمونږ د دې عقیدې مصدر او منبع قرآنکریم او د رسول الله صلی الله علیه وسلم سنت دئ، مونږ په هر هغه څه باور او ایمان لرو چې علیم خدای او د ده رسول صلی الله علیه وسلم په صراحت او وضاحت سره بیان کړیدي، څه ئې چې په څرګنده توګه او په تفصیل سره بیان او شرحه کړیدي، په همغه واضح، څرګند او مفصل شکلورباندي ایمان لرو، او څه ئې چه مجمل پرېښي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

همغه مجمل شكل ئې اكتفاء كوو، له څه زياتولو او څه كمولو نه ډډه كوو، له خپل حد نه تېرى نه كوو، هغه شيان چې الله او رسول ئې په تفصيل سره ندي بيان كړي او زمونږ له فهم او ادراك نه ئې لوړ شمېرلي، مونږ بې ځايه تكلف نه كوو، بې ګټې زحمت نه باسو، آمنا او اسلمنا وايو، د دې ډول شيانو په كنه او حقيقت د پوهېدو بې ځايه او بې فائدې هڅه نه كوو. د خپلو اختلافاتو او منازعاتو د حل لپاره الله او د ده رسول ته رجوع كوو او همدا مرجع د حق او باطل د پېژندلو او د اختلافاتو د حل يوازنۍ مرجع شمېرو. د دين او ايمان په امورو كي د الله او د رسول صلى الله عليه وسلم په مقابل كي د هيچا خبره د اعتناء وړ نه ګڼو، د هغه چا خبره نه منو چي د الله او د رسول الله صلى الله عليه وسلم په لارښوونو مبتني نه وي، د الله او د ده د رسول له وينا سره مخالف اقوال له يوه سره ردوو. مونږ د رسول الله صلى الله عليه وسلم ياران او هغوى ته نږدې خلك د دين امورو په فهم او پوهي كي تر نورو مقدم ګڼو.

كه پوښتنه رانه وشي چي كوم مذهب ته ترجيح وركوئ؟ نو وايو چي حنفي مذهب ته ترجيح وركوو، دا ځكه چي د اهل سنت وجماعت دا مذهب مو تر بل هر مذهب نه پر كتاب الله او د رسول الله صلى الله عليه وسلم پر سنت ولاړ او د سلفو پر منهج مبتني موندلى؛ خو دا هم په تأكيد سره وايو چي نورو مذاهبو او پلويانو ته ئې احترام لرو، له هغوى سره په آراوو او نظرياتو كي اختلاف روا اختلاف شمېرو او الله تعالى ته سوال كوو چي زمونږ او هغوى اشتباهات معاف كړي، مونږ په فرعي مسائلو كي د اختلاف په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اساس هيڅچا ته د ګمراه، مشرك او كافر خطاب نه كوو، بلكه د دې برعكس د ټول امت د يووالي او د ټولو مذاهبو ترمنځ د تقارب او وحدت غوښتونكي يو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی اسماء او صفات

د الله تعالی په پاکو نومونو او لوړو صفاتو ایمان درلودل د ایمان بالله له اساسي اجزاوو څخه دئ، له همدې لارې کولی شو الله تعالی ښه وپېژنو او له خپل رب سره د خپلو اړیکو د څرنګوالي په کیفیت پوه شو. لکه څرنګه چې مونږ مکلف یو د الله تعالی په ربوبیت ایمان ولرو، په دعا او عبادت کې د هغه لوري ته رجوع وکړو، هغه ته پناه ورووړو، د هغه عبادت وکړو او له هغه نه مرسته وغواړو، همدا راز مکلف یو چې الله تعالی په هغه نومونو سره یادکړو چې په خپله ئې را ښوولي دي.

که څه هم هغه آیتونه او احادیث چې د الله تعالی نومونه پکې ذکر شوي اکثراً ډېر واضح او څرګند دي او هرڅوك پرې پوهېدلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، خو پدې هکله یو شمېر داسي آیات او احادیث هم شته چي د علماوو ترمنځ د مناقشاتو او د نظر د اختلاف سبب شویدي، دا ډول نصوص ځینو د صفاتو آیات او احادیث بللي او نورو ورته متشابهات ویلي دي. پدې ډول نصوصو کي الله تعالی ته داسي افعال منصوب شویدي چي همدې ته ورته افعال او اعمال انسان د خپلو اعضاوو او جوارحو په واسطه ترسره کوي، لکه اورېدل، لیدل، ورکول، اخیستل، تلل، راتلل، چي دا اعمال په غوږونو، سترګو، لاسونو او پښو ترسره کېږي.

د اسلام په پیل کي د اصحابو او سلف صالح ترمنځ د دې ډول نصوصو په هکله هیڅ اختلاف نه وو، پدې اړه د دوی ترمنځ هیڅ ډول مناقشه نده شوې او نه پدې رابطه له دوی نه اختلاف روایت شویدی، د دوی (سلف صالح) مذهب او نظریه دا وه چي دوی به د همدې نصوصو په الفاظو اقرار کاوو او په معنی به ئې ایمان درلود ، د کیفیت په هکله به ئې له بحث او له مناقشې نه ډډه کوله. له ابي عبیدالقاسم بن سلام رحمه الله نه د دې ډول احادیثو په هکله پوښتنه وشوه؛ ده په ځواب کي ورته وویل: مونږ دا احادیث حق بولو ، باور لرو چي ثقه راویانو یو له بل نه روایت کړیدي؛ خو که د تفسیر او معنی په رابطه ئې سوال رانه وشي نو وایو چي د پخوانیو علماوو (سلف صالح) په منځ کي داسي څوك نه مومو چي دا ډول نصوص ئې تفسیر او تشریح کړي وي، نو مونږ ئې هم له تفسیر او تشریح نه ځان ساتو ، فقط د هغه تصدیق کوو ، ایمان ورباندي لرو او د کیفیت د ادراك په هکله ئې بې فایدی هڅې نه کوو او سکوت غوره ګڼو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابوالمعالي جویني په خپل کتاب "الرسالة النظامیة" کي لیکي:

و ذهب ائمة السلف الى الانكفاف عن التأويل و اجراء الظواهر على مواردها و تفويض معانيها الى الرب" و يقول: "وقد درج اصحاب رسول الله صلى الله عليه و سلم على ترك التعرض لمعانيها و درك ما فيها" ثم يقول: "فلوكان تأويل هذه الظواهر مسوغاً او محتوماً لا شك ان يكون اهتمامهم بها فوق اهتمامهم لفروع الشريعة، و اذا انصرم عصرهم و عصر التابعين على الاضراب عن التأويل كان ذلك هو الوجه المتبع فحق على ذى الدين ان يعتقد تنـــزيه الباري عن صفات المحدثين و لا يخوضوا في تأويل المشكلات ويكل معناها الى الرب تعالى"

سلفو امامانو له تأویل نه ډډه کړې، د نصوصو ظاهر ئې په خپل حال پرېښې او د هغوې معنی ئې الله تعالی ته مفوض کړې ده. بیا وایي: د رسول الله صلی الله علیه وسلم اصحابو دا غوره ګڼلی چي له معنی سره ئې کار ونلري او د هغی د ادراک لپاره هڅه ونکړي. ورپسې وایي: که د دې ظواهرو تأویل جایز او ضروری وی نوبیشکه چي دوی به دیخوا ته د شریعت د فروعاتو په نسبت زیاته توجه کړې وی، پداسي حال کي چي د اصحابو او تابعینو دور داسي تېر شو چي له تأویل نه ډډه کېده، نو همدا کار د متابعت وړ دئ، هر دینداره انسان ته ښایي چي دا عقیده ولري چي الله تعالی د مخلوقاتو له صفاتو نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

منزه دئ، د مشکلو الفاظو په تأویل کي تکلف ونه کړي او معنی ئې الله تعالی ته پرېږدي.

پر دې ډول آیتونو او احادیثو باندي ایمان درلودونکي په دریو مهمو برخو وېشل شویدي:

- اهل ظاهر: دا ډله د متشابه آیتونو کلمات په همغه ظاهري معنی اخلي، قرب، معیت، نزول، استوی، مجئ او نورې دا ډول کلمې لکه ید، عین، اذن، د همدې کلماتو په ظاهري، متداولې او متبادرې معنی اخلي. له اهل ظاهر نه یو شمېر مشبه (تشبیه کوونکي) دي، یعنی هغوی د الله تعالی دا صفات د بنده گانو د صفاتو په شان بولي او د الله صفات د بندگانو له صفاتو سره تشبیه کوي. د همدی ډلي یوه بله برخه که څه هم د دې کلماتو معنی د لومړۍ ډلی په شان ظاهري او ذهن ته په نږدې معنی حمل کوي خو وایي چي مونږ الله تعالی په هیڅ شي کي له مخلوقاتو سره نه تشبیه کوو، هغوی دا کلمات په خپله ظاهري معنی سره تعبیر او تفسیروي؛ خو د بلاتشبیه، بلاتکییف او بلاتمثیل قید ورسره ږدي.
- دوهمه ډله : دا ډله ذکرشوي کلمات د هغې په ظاهري معنی سره نه اخلي ، لدې ډلی نه یوشمېر عقیده لري چي په دې ځای کي لدې کلماتو نه د الله تعالی صفات ندي مراد ، بناء لازمه ده د دې الفاظو ظاهري او ذهن ته نږدې معنی ترې واخیستی شي، د مثال په توگه استواء باید د تسلط او سیطرې او ید دقدرت او نعمت په معنی تفسیر او تعبیر شي، یو شمېر نورئې ظاهري معنی ردوی او د هغی مراد او مفهوم خدای ته پرېږدي او په خپله هیڅ نه پکي وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دریمه ډله: دا ډله پدې هکله بالکل څه نه وایي، سکوت ئې غوره کړی، له دې ډلي نه یو شمېر عقیده لري چي لدې کلماتو نه د الله تعالی صفات مراد ندي،او که فرضاً صفات ترې مراد وي؛ د هغه معنی هسي باید وشي چي د الله تعالی له شأن سره مناسبه او وړ وي. نور وائې چي د همدې نصوصو قرائت او تلاوت کافي دئ او له هر ډول تفسیر، تأویل او تعبیر نه ځان ساتي، نه یې په دې هکله په زړه او دماغ کي څه تصور وي او نه په خوله څه وایي.

د دې ډلو په رابطه باید وویل شي چي:

- د لومړنۍ ډلی عقیده بیشکه له صریحو نصوصو سره ټکر کوي او د دې عقیدې په بطلان او فساد کي هیڅ شك نشته. د اهل ظاهر د دوهمې ډلی عقیده که دا وي چي ید، سمع او بصرالهي صفات وشمېری او هغه غړي، جوارح او د فعل وسایل ونه بولي او له انسان سره ئې تشبیه نه کړي، قرب، معیت، نزول، استواء، مجئ، اتیان، اخذ او ایتاء د الله تعالی اختیاري افعال وشمېري او د انسان د افعالو سره ئې تشبیه نه کړي او د دې صفاتو او افعالو کیفیت او حقیقت خدای ته پرېږدي، نو مونږ ورسره اختلاف نه لرو او د دې عقیدې د صحت په هکله د شك ځای هم نه ګورو.
- هغه ډله چي د ذات په هکله د تشبیه د نفی پخاطر د دې کلماتو ظاهري معنی ترې اخلي، دوی که څه هم له تشبیه نه تښتي خو د الهي ثابتو صفاتو د نفی مرتکب کېږي، د دوی عقیده هم غلطه او فاسده ده، دا عقیده له هغو صریحو نصوصو سره ټکر او تناقض لري چي د الله تعالی لپاره دا صفات په اثبات رسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

• خو هغه ډله چي د الله تعالی د ذات سره د تشبیه د نفی کولو پخاطر د دې کلماتو ظاهري معنی نه اخلي او په عین وخت کي تأویل هم نه کوي، مراد او اصلي مفهوم ئې خدای ته سپاري او د الله تعالی له هیڅ صفت نه انکار نه کوي، د دې ډلي عقیده هم صحیح ده.

• هغه کسان چي پدې هکله یې سکوت غوره کړی، نه تشبیه کوي او نه تأویل، دا صفات د غړیو یا اندامونو او جوارحو په معنی نه اخلي، بلکه هغه د الله تعالی د شأن سره برابر او مناسب صفات شمېري، د دې کسانو د عقیدې د صحت په هکله هم د شك ځای نشته.

• همداراز هغه کسان چي د تقوی او احتیاط له مخي د همدې آیتونو په تلاوت اکتفاء کوي، له هر ډول تأویل نه ډډه کوي، نه په خپل ذهن کي خاص تصور قائموي او نه په ژبه پدې اړه څه وایي، که دوی د دغو آیتونو په مراد او مفهوم ایمان ولري، که څوك دا ډله جاهل او نادان ګڼي نو واقعاً چي بې انصافي کوي.

• هغه کسان چي د عقیدې د سموالي په هکله ئې شك نشو کولی، د دوی ترمنځ اختلاف په اصل کي لفظي اختلاف دئ، د دوی ترمنځ اساسي او بنیادي اختلاف نشته.

پدې هکله تر ټولو زیات صحیح، قوي او د اسلامي امت د امامانو له نظر سره مطابق نظردا دئ چي ووایو: مونږ په دې ټولو آیتونو او احادیثو ایمان لرو، اقرار وربا ندي کوو، په الفاظو ئې تکلم کوو، خو هغه په خپلي ظاهري معنی نه اخلو، له تأویل نه ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډډه کوو، په معنی او مرادئې ایمان لرو. ځکه که ظاهري معنی ترې واخلو نو د تشبیه او تمثیل مرتکب کېږو او الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوو، پداسي حال کي چي قرآنکریم فرمایي:

لیسَ کَمثله شئ،

او که تأویل پکي وکړو نو بیا به موهم د نص مخالفت کړی وي، ځکه قرآن فرمایي :

وَمَا يَعْلَمُ تأويلهُ إِلَّا اللَّهُ

گرانه وروره! که ته دا عقیده ولرې او په څرگندو الفاظو سره بې مجاملې ووایي چي:

- په مخلوقاتو کي هیڅ شی هم په ذات کي له الله تعالی سره شباهت او مماثلت نه لري.
- د لوی او قدیر خدای د ذات ادراك ممکن او میسر ندی.
- انسان نه شي کولی د الله تعالی د تصرف څرنگوالی په خپلو اختیاري افعالو کي درك کړي. اخذ ، بطش، امساك، ایتاء، مجئ، اتیان دا ټول د الله تعالی لپاره ثابت شوي افعال دي، خو انسان ته نه دا ممکنه ده چي د دې افعالو کیفیت درك کړی شي،او نه دا افعال د مخلوقاتو له افعالو سره شباهت لري.
- الله تعالی داسي ذاتي صفات لري چي دا افعال هغوی ته منسوب دي. لکه انفاق او تملیك چي ید ،اوربدل او لیدل، سمع او بصر ته منسوب شویدي؛ خو دا نه اعضاء او جوارح دي او نه پدې رابطه د خالق او مخلوق ترمنځ شباهت شته.

د داسي عقیدې د درلودو په صورت کي که ته په هرو الفاظو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله عقیده تعبیر کړي؛ مونږ ستا د عقیدې د صحت او سموالي په هکله شك نه کوو. خو که څوك د خپل ذهني انحراف له امله د الله تعالی په هکله په خپل ذهن کي خاص تصویر جوړ کړي او الله تعالی په خپل ذهن کي انسان ته ورته مجسم کړي او په همدې خاطر هر چیرته چي کوم داسي لفظ او کلمه بیا مومي چي د خپل دې غلط او کاږه تصور د اثبات لپاره ترې کار اخستلی شي نو فوراً او په منډه ورباندي استناد کوي، بېله دې چي د لفظ مخکي او وروسته په پام کي ولري او محل او مقام ته ئې نظر وکړي، په پوره لجاجت په همدې لفظ استدلال کوي، مونږ دغو کسانو ته له الله تعالی نه هدایت غواړو،الله تعالی دې لدې مصیبت نه وباسي، خدای دې تیاره ذهنونه روښانه کړي. دا کاږه ذهنونه په اصل کي په غیب له ایمان نه عاجز دي، یوازي په "جهر" او "څرګند" ایمان لري، هر څه له ملموس او مشهود شیانو سره مقایسه کوي، هغه څه نشي منلی چي له محسوس او ملموس شیانو سره ورته والي او مماثلت ونلري. دوی د تعصباتو په لومو کي داسي نښتي چي وتل ورته ګران شوي!!

مونږ له هغو کسانو سره هیڅ مشکل نه لرو چي د الله کتاب او د رسول الله صلی الله علیه وسلم سنت ئې د خپل قضاوت آخرینۍ مرجع ګرځولی ده او د هر شي په رابطه د قرآن او احادیثو په رڼا کي فیصله کوي، هغوی چي خپل حد پېژني، له حدودو او پولو نه اخوا نه اوړي، په خپل حد درېږي او اعتراف کوي چي لدینه اخوا د تللو او وړاندي تګ اجازه نه لري، دا ځکه چي الله تعالی همداسي فرمایلي دي. مونږ له داسي اشخاصو سره هیڅ مشکل او اختلاف نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرو، زمونږ مشکل له هغو اشخاصو سره دئ چي د خدای او رسول صلی الله علیه وسلم قول یوازي په هغه صورت کي قبلوي چي د دوی له نظریاتو سره توافق ولري، دوی په اصل کي خپل ذهن، تصور او انتباه معیار گرځولی، حتی حاضر ندي دا ومني چي ځیني شیان د غیب په دائره کي دي او انسان ئې په خپلو حواسو نشي درك کولی، د دا ډول غیبي شیانو تجسم په ذهن کي او له مشهودو شیانو سره ئي او له محسوساتو سره ئې تشبیه او تمثیل غلط کار دئ. پدې اړه لازمه دا ده چي خپل حد او توان وپېژنو او له حد نه تېری ونکړو، په الهي لارښوونو او د الله د کتاب په هغو اشارو باید اکتفاء وکړو چي د غیبي امورو د پېژندگلوي او د انسان ذهن ته د تقرب او نږدې کولو لپاره راغلي دي. دا رساله اصلاً د همدغو کسانو په ځواب کي لیکل شوي ده. د دې لپاره چي د نوموړي موضوع حقیقت ښه ځرگند شي باید قرآن ته رجوع وکړو او د الله د کتاب په رڼا کي د دې موضوع حقیقت ولټوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای جل جلاله څنګه وپېژنو ؟

د الله تعالی د ذات، اسماء او صفاتو په هکله بحث او خبري په څو برخو کي خلاصه کولی شو:

د الله تعالی د ذات په هکله

اسلام مونږ لدې نه منع کړي يو چي د الله تعالی د ذات د کيفيت په هکله تفکر او بحث وکړو، ځکه انسان ته ممکنه نده چي د الله تعالی ذات درك کړي او په کيفيت ئې پوه شي. قرآنکريم فرمايي:

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا *

طه: ۱۱۰

"الله" په هر هغه څه پوهېږي چي د دوی مخی ته دي او يا ئې شا ته دي، خو دوی علماً پر ده احاطه نه شي کولی، يعنی انسانان نه دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وس لري او نه دومره علم چي د الله تعالی د ذات کیفیت درك کړی شي. دوی ئې د ذات د کیفیت له ادراك نه عاجز دي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

تَفَکَرُوا فِي آلاءِالله ولاَ تَفکروا فِي الله عزوجل

د الله تعالی د نعمتونو په هکله فکر وکړی خود ذات په هکله ئې تفکر مه کوی.

نه یوازي انسان نه شي کولی د الله تعالی د ذات په کیفیت پوه شي بلکه مونږ. له دې نه هم منع شوي یو چي په خپل ذهن کي د الله تعالی لپاره کوم تصویر جوړ کړو او له مخلوقاتو سره د هغه د تشبیه او تمثیل په اړه تصور وکړو. الله تعالی فرمایي:

فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ *

النحل: ٧٤

د الله تعالی لپاره مثالونه مه بیانوی؛ الله تعالی پوهېږي او تاسو نه پوهېږی.

یعنی پداسي حال کي چي په هرڅه پوه او خبیر خدای د خپل ذات لپاره مثال ندی راوړی او په قرآنکریم کي ئې د داسي کوم مثال ندی ذکر کړی؛ نو تاسي پدې محدود علم سره ځنګه کولی شی چي د الله تعالی د ذات لپاره مثال راوړی؟

له مخلوقاتو سره د الله تعالی او یا له الله تعالی سره د مخلوقاتو تشبیه او داسي یو مثال راوړل چي تشبیه ترې ثابته شي او یا په تمثیل دلالت کوونکی تصور، دا ټول ناروا دي، لازمه ده لدې نه په کلکه ځان وساتو. دا ځکه چي الله تعالی مونږ ته امر کوي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ * البقرة: ۲۲

له الله تعالی لره سيالان مه جوړوی، پداسي حال کي چي ښه پوهېږئ "چي الله تعالی سيال او مثل نه لري"

همداراز فرمايي:

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ * الاخلاص: ٤

هيڅ يو ده لره کفو او سيال ندی.

بل ځای فرمايي :

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ * الشوری: ۱۱

هيڅ شی د هغه په څېر ندی او دی اورېدونکی ليدونکی دئ.

يعنی که وغواړئ چي په خپل ذهن کي د الله تعالی لپاره کوم مثال مجسم کړي، نو پوه شه چي پدې کايناتو او موجوداتو کي به هيڅ شی دي مثال ته ورته ونه مومئ. د يوه شي مثال په حقيقت کي د هغه شي تخميني او تقريبی تصوير وي، چي د همغه شي د پېژندلو لپاره په کار راوړل کېږي، کله چي د يوه شي د اصل او حقيقت ادراک ممکن نه وي نو د مثال په راوړلو سره ئې تشريح او توضيح کوو، خو د الله تعالی په هکله نه د مثال راوړل ممکن دي او نه ئې مثال او مثل شته.

په دې آيت شريف کي داسي ندی ويل شوي :

" ليس مثله شئ: ده ته ورته څه نشته"

بلکه ويل شوي:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ:

د ده مثل ته ورته څه نشته او دی سميع بصير ذات دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې معنی دا ده چې نه یوازې د الله تعالی د ذات دکیفیت ادراک ممکن ندی، بلکه دا هم ممکنه نده چې د الله تعالی د ذات او ذاتي صفاتو د کیفیت په هکله تخمیني او تقریبي تصور ولرو. نو لازمه ده له هر هغه تأویل او توجیه نه په کلکه ځان وساتو چې د مخلوقاتو سره د الله تعالی تشبیه پکې وي.

که د الله تعالی د ذات د کیفیت په هکله بحث ضروري وی او د انسان لپاره ئې ادراک امکان درلودی نو الله تعالی به په خپله په پوره صراحت او وضاحت سره بیان کړی وی، مجمل به ئې نه پرېښود او یوازې په هغو آیتونو به ئې اکتفا نه وی کړې چې له اسمای حسنی او لوړو صفاتو نه بحث کوي.

د آیت شریف دوهمه برخه

وَهُوَ السَّمِيعُ البَصِيرُ

دا په ګوته کوي چې که څه هم انسان ته هم سمیع او بصیر ویل کېدی شي، الله تعالی د اورېدو او لیدو صفت انسانانو ته هم ورکړی، خو بیا هم پدې موجوداتو کې داسې څه نشته چې له الله تعالی سره ورته والی او شباهت ولري. د الله تعالی ذات هیڅ مثل او مثال نه لري.

د یوه څه د پېژندلو طریقه یا دا ده چې مستقیماً د همغه شي د ذات د کیفیت په هکله معلومات لاسته راوړې او وئې پېژنې او یا دا چې د مثال او سیال له لارې ئې وپېژنې او یا دا چې هغه ته ورته شی د ده په هکله تا ته خاص انځور درکړې او لدې لارې ئې په نسبي توګه وپېژنې. قرآنکریم د الله تعالی د ذات د ادراک او د هغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کيفيت د پېژندلو په رابطه دا ټول امکانات رد کړيدي او په پوره صراحت ئې ويلی دي چې الله تعالی نه سيال او مثل لري او نه د چا علم د هغه تعالی د ذات پرکيفيت احاطه او احتوا کولی شي.

د دې مطلب د لا روښانتيا لپاره ضروري ده د الشوری سورت يوولسم آيت په دقت سره توضيح او تشريح کړو:

فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ * الشوری: ۱۱

د آسمانونو او ځمکي مبتدع او مخترع پيدا کوونکی چې تاسي ته ئې ستاسي خپله جوړه پيدا کړه او له چارپايانو نه ئې هم جوړې جوړې پيدا کړې، په دې جوړو سره تاسي زياتوي، هيڅ شیهغه ته ورته ندي، هغه اوربدونکی ليدونکی دئ.

دا آيت لاندیني اساسي مطالب په ګوته کوي:

- الله تعالی د ځمکي او آسمان خالق او پيداکوونکی دئ. پداسي حال کي چې:

الف _ د دې شيانو خالق او پيداکوونکي وو او په څنګ کي ئې بل هيڅوك او هيڅ څه نه وو.

ب _ نه ځمکه وه او نه آسمان او نه د ځمکي او آسمان هيڅ څه.

- انسانان او حيوانات جوړه جوړه پيدا کړي شوي، داسي چې:

الف ڎدا ټول (انسانان او حيوانات) نه وو، پيدا شول.

ب ڎله دوی نه مخکي ئې ځمکه او آسمانونه پيدا کړل.

ج ڎد نسل د بقا لپاره ئې جوړه جوړه پيدا شوي، لدې نه پرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه تکثیر موندلی شي او نه ئې د نسل بقا ممکنه ده.

• په ځمکه او آسمانونو کې هیڅ شی د الله تعالی په مثل ندي، هیڅ څیز ورسره ورته والی نه لري، د الله تعالی د مثل مثال هم نشته ځکه:

الف- الله تعالی خالق او دا نور ټول موجودات مخلوق دي.

ب ژوندي مخلوقات پیدا کېږي، زېږول کېږي او نور زېږوي، جوړه جوړه پیدا شوي، پداسي حال کي چي الله تعالی فرد واحد دئ، نه له چا نه زېږیدلی او نه نور څه زېږوي، نه سیال لري او نه مثال.

همدا مطلب د اخلاص په سورې کي چي رسول الله صلی الله علیه وسلم ئې د قرآنکریم ثلث (دریمه برخه) بولي، داسي بیان شوی:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ * الاخلاص: ١ - ٤

وو ایه: هغه یوازنئ الله دئ، بې نیازه الله دئ "ټول هغه ته اړدي، خپل ضرورتونه ورته وړاندي کوي، هغه تعالی له هر ډول احتیاجه پاك او منزه دئ، ټول د کمال صفات د ده دي. فنا نه لري،تلپاتې دئ" نه ئې ځوك زېږولي او نه له چا نه زېږیدلی، هیڅ سیال او کفو نه لري.

۴- د آیت له وروستنۍ برخی "وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ" نه دا څرګندېږي چي: که څه هم الله تعالی په خپل ذات کي له هیچا سره هیڅ ډول شباهت او ورته والی نه لري، نه ئې مثل شته او نه مثال، خو د داسي صفاتو درلودونکي هم دئ چي ببلګه او مثال ئې په ناقص شکل سره په مخلوقاتو کي هم لیدل کېدی شي، د مثال په

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه الله تعالی سميع او بصير، يعني اورېدونکی او ليدونکی دئ، همدا د اورېدو او ليدو صفات ئې خپلو مخلوقاتو ته هم ورکړی، خو ځرګنده ده چې د الله صفات د مخلوقاتو له صفاتو نه ډېر لوړ، کامل او دايمې دي، د مخلوقاتو صفات د هغوی د حال او توان برابر دي، ناقص دي، له مينځه تلونکي دي، په وسايلو کار کوي، خو د الله تعالی صفات د همغه د ذات له شأن سره برابر، بې مثاله، دايم او کامل دي.

پدې ترتيب سره ويلی شو چې پدې موجوداتو کې هيڅ شی د الله تعالی له ذات سره شباهت او ورته والی نه لري، هره هغه عقيده او نظريه چې د الله د ذات د کيفيت د ادراك په هکله داسې بحث ولري چې له مخلوقاتو سره د خالق په تشبيه او تمثيل منتجه شي، باطله او مردوده ده. الله تعالی لدينه منزه او ډېر لوړ دئ چې په خپل ذات کې له مخلوقاتو سره شباهت او ورته والی ولري، هيڅ شی له الله تعالی سره هيڅ شباهت نه لري، ټول نصوص پدې دلالت کوي چې الله تعالی بې مثله او بې مثاله ذات دئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی نومونه

الله تعالی د پاکو او نېکو نومونو خاوند دئ، لازمه ده هغه په همدې پاکو نومونو سره یاد او په همدې نومونو سره سوال ترې وشي، په کومو نومونو سره چې الله تعالی خپل ذات نوملی او یاد کړی باید په همدغو اکتفا وشي، له ځانه الله تعالی ته نوم ورنه کړئ شي. الله تعالی خپل نومونه مونږ ته په قرآنکریم کې او د رسول صلی الله علیه وسلم له لارې راښودلي دي. الله تعالی په قرآنکریم کې فرمايي:

وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ * الاعراف: ۱۸۰

الله تعالَی لره نېك او پاك نومونه دي، نو په همدغو سره ئې راوبولې او هغه کسان پرېږدئ چې په نومونو کې ئې په کږه ځي، ژر ده چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل عمل له امله مجازات شي.

همدا راز فرمايي :

قُلْ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا * الاسراء: ١١٠

ووايه! يا الله راوبولى يا رحمن ته دعا وكړئ، "له دغو نه ئې" چي په هر نوم راوبولئ "صحيح ده" ده لره ښايسته او غوره نومونه دي او مه دې دعا په لوړ آواز كوه او مه ئې پټوه، بلكه د دواړو ترمنځ وسط لاره غوره كړه.

دغه آيتونه دا مطالب بيانوي:

- الله تعالى نېك او غوره نومونه لري، بايد په همدغو نومونو ئې ذكر وشي او دعا ورته وشي، په هرې دعا كي ئې هغه نوم ياد شي چي له سوال سره مناسبت ولري، د مثال په توګه يا رحمن ارحمني، ياحفيظ احفظني.
- بايدپه اسماء الله الحسنى كي له انحراف او له ځانه د اسماوو او صفاتو له ايښودلو نه ډډه وكړو.
- د الله تعالى وړاندي په دعا كي بايد هغه طريقه غوره كړو چي دين راښودلى، لكه دا آيت چي امر كوي: نه به په ډېر لوړ غږ دعا كوو او نه په ډېر ټيټ، بلكه د دواړو ترمنځ به متوسطه لاره غوره كوو.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

أيها الناس أربعوا على أنفسكم، فإنكم ما تدعون أصم ولا

(c) ketabton.com: The Digital Library

غائباً، إنما تدعون سميعاً بصيراً إن الذي تدعون أقرب إلى أحدكم من عنق راحلته. رواه احمد

اې خلکو! پرخپل ځان نرمي وکړئ "او په لوړ غږ د دعا لپاره پر ځان زیاتی مه کوئ" ځکه تاسي نه کوڼ ته دعا کوئ او نه غائب ته، بلکه هغه چا ته دعا کوئ چي اورېدونکی او لیدونکی دئ، تاسي چي د کوم ذات نه سوال کوئ هغه ستاسو هر یوه ته د خپلي سورلۍ تر غاړي نه ډېر ورنږدې دئ.

د الله تعالی ټول مبارك نومونه د داسي بشپړو او کاملو صفاتو ښودنه کوي چي د هیڅ ډول نقص او عیب شائبه پکي نشته.

مونږ د الله تعالی نومونه او لوړ صفات د هغه کتاب له لاری پېژندلی شو چي الله تعالی نازل کړی او رسول صلی الله علیه وسلم ته ئې د هغه علم ورکړی، له دې نه پرته د اسماء او صفاتو د پېژندلو بله صحیح لاره نشته. هغه الهي کتابونه چي دا صفات او اسماء ئې بیان کړیدي؛ هریو د ځانګړي قوم په ژبه نازل شوی دئ، پدې اساس د الهي اسماوو الفاظ مختلف دئ، خو معنی او مفهوم ئې یو دئ، دا ټول نومونه په قرآنکریم، تورات، انجیل او زبور کي په یو ډول الفاظو سره ندي یاد شوی. لدې نه معلومېږي چي پدغو نومونو کي ترټولو د پام وړ خبره هغه صفات دي چي دا نومونه ئې په ګوته کوي.

په قرآنکریم کي له ذکر شوو نومونو نه علاوه، الله تعالی نور نومونه هم لري چي یا ئې په نورو آسماني کتابونو کي ذکر کړي دي او یا ئې له ځان سره ساتلي او هیڅ څوك ئې ندي پری خبر کړی، لکه چي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

اَسْأَلُكَ بِكُلِ اسم هوَ لك سمَّيْتَ به نفسك اوعلمْته احداً منْ خلقك اوانزلْته في كتابك اوْ اسْتأثرتَ به في علمِ الغيْب عندك*

رواه احمد

الهي! په هر هغه نوم دې سوال درته کوم چې ځان دې پرې نومولی دئ، یا دې خپل کوم مخلوق ته وربښودلی دئ او یا دې په خپل کتاب کې نازل کړی او یا دې په خپل علم غیب کې چې له تاسره دئ ځانته ځانګړی او خاص کړی.

لدې حدیث شریف نه دا څرګندېږي چې د الله تعالی نومونه محدود ندی، یو شمېر ئې پدې کتاب کې ذکر شویدی او نور ئې په نورو کتابو کې راغلی دي، یو شمېر ئې پیغمبرانو علیهم السلام ته وربښودل شوي او یو شمېر ئې الله تعالی له خپل ځان سره ساتلي او هیچا ته یې ندی ښودلی. دا ټول نېك او پاك نومونه داسې صفات په ګوته کوي چې الله تعالی ورباندې متصف دئ. د مثال په توګه السمیع، یعنی هغه ذات چې اورېدونکي دئ، البصیر: هغه ذات چې لیدونکي دئ، الرحمن: هغه ذات چې د رحمت او مهربانۍ د صفت درلودونکی دئ.

که د الله تعالی هغه پاك او مبارك نومونه چې په قرآنکریم او احادیثو کې راغلي دي، د فاتحی سورې د دریو لومړنیو آیتونو په ترتیب تنظیم کړو، نو وبه ګورو لکه څرنګه چې فاتحه د قرآنکریم اساس او خلاصه ده، همدا ډول د الله تعالی د نومونو خلاصه هم د همدې سورې په دریو لومړنیو آیتونو کې راغلی ده او دا ترتیب او خلاصه به داسې وي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

رب العالمین:

الله، الرب، الخالق، البارئ، المصور، الاله، الواحد، الاحد، الوتر، الاول، الآخر، الظاهر، الباطن ، الحق، المبین، الحي، الصمد.

الرحمن الرحیم :

الرحمن، الرحیم، الروْوف، الاکرم، البر، التواب، الحلیم، العفو، الغفور، الکریم، اللطیف، المجیب، الودود، الوهاب، الولي، المولی، الرفیق، الشافي، المحسن، المعطي، المنان، القریب، الجمیل، الطیب، الشاکر، الشکور، الواسع، النصیر، البصیر، الخبیر، السمیع، العلیم، العالم، الشهید، الحافظ، الحفیظ، الرقیب.

مالك یوم الدین :

الملك، الملیك، القاهر، القهار، القادر، القوي، الکبیر، القدیر، المؤمن، المهیمن، المقتدر، المتعال، المتکبر، المجید، المعز، المذل، المقدم، المؤخر، الحکم، الحکیم، الباسط، القابض، الرزاق، الجبار، الاعلی، العزیز، القیوم، العلي، القدوس،

(c) ketabton.com: The Digital Library

السلام، السبوح، الحمید، الوارد، الغني، المحیط، الفتاح، الوکیل، المقیت.

د الله تعالی یو شمیر نومونه ،د مضاف په صیغه راغلي دي لکه: رب العالمین: د عالمیانو څښتن او پالونکی، مالك یوم الدین: د جزا د ورځې مالك او پاچا، ذوالفضل العظیم یعنی د لوی فضل خاوند. سریع الحساب: تیز او ژر حساب اخیستونکی، مالك الملك: د هر څه مالك، خیرالماکرین: تر ټولو غوره تدبیر کوونکی او د ماکرینو تر ټولو غوره، خیرالناصرین: تر ټولو ښه او غوره مرستندوی، خیرالحاکمین: ترټولو غوره حاکم، خیرالفاتحین: تر ټولو غوره او افضل فاتح، خیرالغافرین: تر ټولو غوره بخښونکی، خیرالراحمین: تر ټولو غوره رحم کوونکی، خیرالرازقین: تر ټولو غوره روزي ورکوونکی، اسرع الحاسبین: تر ټولو سریع حساب کوونکی، خیرالفاصلین: تر ټولو غوره فیصله کوونکی، احکم الحاکمین: تر ټولو غوره حاکم، سمیع الدعاء: د دعا اورېدونکی، عالم الغیب والشهاده: په پټ او ښکاره عالم، غافرِالذنَب: د ګناه بخښونکی، قَابِل التوب: د توبې قبلوونکی، رَفیعُ الدرجاتِ: د درجو لوړوونکی، ذوالجَلالِ والاکرام: د جلال او اکرام خاوند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی صفات

د الله تعالی ټول صفات د کمال صفات دي، الله تعالی حمید دئ، ټولی ستاینې هغه لره دي، له هر عیب او نقص نه منزه او لوړ دئ، ټولی ښیګڼې او ستاینې هغه لره دي، په موجوداتو کې چې څه کمال او جمال، ښکلا او ښایست لیدل کېږي دا ټول الله تعالی لره دي او ده پدې شیانو کې ایښی دي، د نېکۍ او ښکلا چې کوم صفات په مخلوقاتو کې لیدل کېږي الله تعالی په همدی صفاتو په بشپړ او کامل طور متصف دئ.

د الله تعالی د صفاتو د پېژندلو لپاره هم له قرآنکریم او احادیثو نه پرته بله منبع نه لرو. خدای جل شأنه د انسان د هدایت او لارښوونې او د خالق او مخلوق د پېژندنې لپاره په مختلفو وختونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي پیغمبران علیهم السلام رالیږلی دي. هر قوم ته چي کوم کتاب یا صحیفه راغلی‌ده، هغه د هغمه قوم په ژبه وه، د کتاب معارف او مفاهیم د همغه قوم په منځ کي په متدوالو او مروجو الفاظو بیان شویدي. که په قرآنکریم کي الله تعالی په علم، حلم، قدرت، اراده، کلام، حیات، سمع و بصر متصف معرفي شوی او د علیم، حلیم، قدیر، حي، سمیع، بصیر په نامه یاد شوی، په نورو الهي کتابونو کي د الله تعالی همدا صفات په نورو ژبو او نورو نومونو یاد شوي. همداراز گورو چي دغه صفات د انسان لپاره هم ذکر شوي، دا صفات چي د انسان لپاره ذکر شوي، معنی ئي د هغه د حال او توان مطابق ده، یعنی انساني صفات ناقص، کم، قاصر او فنا کېدونکي دي، پداسي حال کي چي د الله تعالی صفات کامل، بشپړ او دایمي دي. د انسان او الله تعالی د صفاتو ترمنځ یوازي لفظي شباهت وجود لري، نور د الله تعالی صفات د مخلوق له صفاتو سره نه شي مقایسه کېدلی، د الله تعالی صفات کامل، ازلي، دایمي او ابدي دي، خو د انسان صفات ناقص، حادث (نوی پیداشوي) او له مینځه تلونکي دئ. قرآنکریم فرمایي:

ان الله علی کُلِ شَئ قدیر:

الله تعالی پرهرڅه قادر دئ.

خو د انسان د قدرت په هکله فرمایي:

إِلَّا الَّذينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ * المائده: ۳٤

مگر هغه کسان چي توبه ئي وکړه، مخکي لدینه چي قدرت وربانديي پیدا کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآن د الله تعالی په هکله وايي:

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ * المجادله: ۱

الله تعالی اوریدونکی لیدونکی دئ.

د انسان په هکله فرمايي:

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا * الانسان: ۲

بیشکه چي مونږ انسان له مخلوطي او ګډي شوي نطفې نه پیدا کړ، آزمویو ئې او بیا مو هغه اوریدونکی لیدونکی وګرځاوو.

قرآن د الله تعالی د ارادی په هکله فرمايي:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئاً أَنْ يَقُولَ لَهُ كُن فَيَكُونُ* یس: ۸۲

د هغه امر او کار داسي دئ چي د څه اراده وکړي نو ورته ووايي: شه، نو هغه کیږي.

د انسان د ارادې په هکله بیا فرمايي:

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ * الصف: ۱۱

غواړي په خپلو خولو سره د الله تعالی نور خاموش کړي.

د الله تعالی د علم په هکله فرمايي:

وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ * التغابن: ۱۱

الله تعالی په هرڅه بنه پوه دي.

د انسان د علم په اړه فرمايي:

قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ * الحجر: ۵۳

وئې ویل: مه ویریږه، مونږ تا ته د یوه پوه زوی زیری درکوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرنگه چي انسان ناقص او محدود دئ، نو صفات ئې هم نا قص او محدود دي، د انسان صفات د الله تعالی د صفاتو په مقایسه داسي دي لکه ځوك چي په ستر بحر كي خپله گوته غوټه کړي او څه نم راپورته کړي. رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالی له پراخ رحمت سره د انسان او ټولو مخلوقاتو د رحمت مقایسه داسي کوي:

عَنْ سَلْمَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَات وَالْأَرْضَ مائَةَ رَحْمَة كُلُّ رَحْمَة طبَاقَ مَا بَيْنَ السَّمَاء وَالْأَرْض فَجَعَلَ منْهَا في الْأَرْض رَحْمَةً فَبهَا تَعْطفُ الْوَالدَةُ عَلَى وَلَدهَا وَالْوَحْشُ وَالطَّيْرُ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقيَامَة أَكْمَلَهَا بهَذه الرَّحْمَة *

رواه مسلم

له سلمان رضي الله عنه نه روایت دئ چي وايي: رسول الله (ص) وفرمایل: الله تعالی په هغه ورځ چي آسمانونه او ځمکه ئې پیدا کړه، سل رحمتونه ئې هم پیدا کړل، هر رحمت د ځمکي او آسمان ترمنځ د فاصلې په اندازه، بیائې له دینه یوه برخه رحمت په ځمکه کي کیښود، چي په هغه سره مور پر زوی او حیوانات او مرغان یوه پربل رحم او مهرباني کوي، چي کله د قیامت ورځ راشي نو پدې رحمت سره به ئې مکمل او بشپړ کړي.

یعنی دا رحمت، زړه سوي او پېرزوینه چي اوس د مخلوقاتو، انسانانو، حیواناتو او مرغانو ترمنځ موجوده ده، دا په حقیقت کي د هغه پراخ الهي رحمت د سلو برخو نه یوه وړه برخه ده چي پدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخلوقاتو ئې وېشلی ده. د مخلوقاتو نور صفات لکه سمع، بصر، قدرت او اراده هم پدې قیاس کړی. انسان نشي کولی ټيټ غږ واوري، همداراز له لرې نه هم څه نشي اورېدلی، د پردی شا ته څه نشي لیدلی، له لرې فاصلې نه هم د لیدلو توان نه لري. د ډېرو شیانو د احساس او مشاهدی توان او وس نه لري، نشي کولی انرژي، جاذبه، نور، پیریان او پرښتې ووینې یا ئې احساس کړي. خو قرآنکریم د الله تعالی په هکله فرمایي :

وَإِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى * طه: ٧

که خبره په لوړ غږ وکړی، نو بیشکه چې الله تعالی په سري او خفي ټولو پوهېږي.

همدارنگه له لقمان حکیم حکایت کوي او فرمایي :

يَابُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُنْ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ

لقمان: ١٤

اې گرانه زویه: حقیقت دا دئ چې که (گناه) د خردل (مشنگ) د دانې په اندازه وي او د یوی پرښې په د ننه کې وي او یا په آسمانونو او ځمکې کې وي، الله تعالی به ئې راوړي (له هغه نه پټه نه پاتې کېږي) بیشکه چې خدای لطیف او خبیر دئ.

همدارنگه فرمایي:

وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ * يونس: ٦١

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ستا له رب څخه نه د ذرې په اندازه "کوم څیز" نه په ځمکي کي پټیدلی شي او نه په آسمان کي او نه له دې نه کوم وړوکی او یا لوی داسي څیز شته چي په څرګند کتاب کي دي نه وي (لیکل شوی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی افعال

په قرآنکريم کي د الله تعالی افعال د هغه د نومونو او صفاتو په اندازه ذکر شويدي، د مثال په ډول خلاق: پيداکوونکی، اسم يا نوم دئ او يخلق: پيدا کوي، فعل دئ، لکه چي قرآنکريم فرمايي :

قَالَ كَذَلِك اللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ * آل عمران: ٤٧

وئي ويل: همداراز الله تعالی چي څه وغواړي پيدا کوي ئې.

الله تعالی رازق: روزي ورکوونکی دئ او روزي ورکول ئې فعل دئ. قرآنکريم فرمايي :

إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَاب * آل عمران:٣٧

الله تعالی هر چا ته چي وغواړي بې حسابه روزي ورکوي.

عليم: پوه، د الله تعالی نوم دئ او تعليم ئې فعل دئ، قرآنکريم فرمايي : "

(c) ketabton.com: The Digital Library

الرَّحْمَانُ * عَلَّمَ الْقرآن * خَلَقَ الْإِنسَانَ * عَلَّمَهُ الْبَيَانَ *

رحمن خداى قرآن وښود ، انسان ئې پيدا كړ، هغه ته ئې وينا ورزده كړه.

د انسان لپاره هم همدا ډول افعال ذكر شوي دي. قرآنكريم له عيسىٰ عليه السلام نه نقل قول كوى فرمايي:

أَنِّي أَخْلُقُ لَكُمْ مِنْ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ..... آل عمران: ٤٩

زه ستاسي لپاره له ختې نه د مرغه ښېره جوړوم، بيا په هغه كي پو كوم، نو هغه به د خداى په اذن سره مرغه شي.

او د روزي په هكله فرمايي:

وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمْ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا *

النساء: ٥

خپل مالونه چي الله تعالى ستاسو لپاره د "ژوند" د قيام "وسيله" گرځولي بې عقلانوته مه وركوئ او پدې مالونو سره د دوى د روزي انتظام وكړئ او جامې ورته تهيه كړئ او دوى ته نېكي او منل شوې خبري وكړئ.

دا چي انسان هم نوروته د ښوونى فعل ترسره كولى شي، فرمايي:

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمْ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضَلَالٍ مُبِينٍ * الجمعه:۲

الله تعالی هغه ذات دئ چي په امیانو او نالوستو کي ئې د دوی له منځه پیغمبر مبعوث کړ، ترڅو د ده آیتونه ورته ولولي، تزکیه ئې کړي، کتاب او حکمت ته ورزده کړي، پداسي حال کي چي لدینه مخکي په ښکاره گمراهی کي وو.

د انسان د افعالو او پر خپلو افعالو د ده قدرت او واکمني او د افعالو د نتائجو توپیر ئې له الهي افعالو سره هومره دئ لکه د الله تعالی او انسان د ذات او صفاتو ترمنځ توپیر.

پدې اړه یوه ډېره ضروري او د زیاتی توجه او پاملرني وړ خبره دا ده چي د الله تعالی د فعل د انجام کیفیت لکه د هغه د ذات په شان د انسان د فهم او ادراك نه لوړ دئ، هیڅ مثال ئې نه موندل کېږي. انسان ځکه د الله تعالی د افعالو کیفیت نه شي درك کولی چي د الله تعالی د ذات د کیفیت په هکله علم نه لري. د مثال په توگه مونږ په دې پوهېږو چي د انسان نطفه له هغو توکیو نه جوړېږي چي له خاوري نه راشني شوي داني او مېوې نه ئې اخلي، دا نطفه بیا په علقه او ورپسې په یوه ټوټه غوښه بدلېږي، بیا هډوکي ترې جوړ او بیا د ماشوم په شکل دنیا ته راځي، ورپسې ځوان شي، پیاوړی او تنومند شي، بیائې له همدی ځای نه زوال پیل شي، زوړ او بیا مړ شي، دا ټول کارونه د قیوم خدای په اراده صورت نیسي؛ خو څرگنده ده چي په دې اموروکي د الله تعالی د تصرف کیفیت مونږ نه شو درك کولی.

همدا رنگه وینو چي د بحرونو اوبه تبخیرېږي، بیا په وریځو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدلېږي، بادونو ته امرکېږي چي دا وريځی ليری، ليری سيموته يوسي او هلته بيا د واوری، باران او ږلۍ په شکل ورېږي او له دې اوبو نه ويالی، سيندونه او رودونه بهېږي، شاړې او وچي ځمکي ورباندي شنې او خړوبېږي، تر خاورو لاندي دانه (تخم) په حرکت راځي، وده کوي، شنه شي او لوی نبات ترې جوړ شي، ساقه او پاڼی ئې شنې شي ، گل او مېوه وکړي، دا ټول کارونه د الله تعالی په اراده ترسره کېږي، خو په دې امورو او د دانې د تطور په دې مراحلو کي د الله تعالی د تصرف د کيفيت ادراك زمونږ لپاره ناممکن او محال دئ.

کم شمېر داسي نصوص هم شته چي په هغوې کي الله تعالی ته داسي افعال منسوب شوي چي هغوې ته ورته افعال انسان په خپلو اندامونو او جوارحو ترسره کوي او يو شمېر نورو نصوصو کي الله تعالی ته داسي افعال منسوب شوي چي که ظاهری معنی ترې واخيستل شي نو له مخلوق سره د الله تعالی د تشبيه احتمال پکي رامنځته کېږي، د مثال په توگه که د قرآنکريم په دې آيت کي غور وکړو چي فرمايي:

وَجَاءَ رَبُّكَ وَ الْمَلَكُ صفًا صفًا * الفجر: ٢٢

او ستا رب به راشي پداسي حال کي چي ملايکي به ليکه ليکه وي.

که په دې مبارك آيت کي د "جاء" لفظ په ظاهري او متداوله معنی واخلو نو بيشکه چي معنی به ئې دا وې چي الله تعالی به د قيامت په ورځ داسي راشي لکه مخلوقات چي له يوه ځای نه بل ته حرکت کوی، که دا معنی ترې واخلو نو د تشبيه مرتکب شوي يو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

که هرڅو په خوله ووایو چي بلاتشبیه او بلاتکییف! که "جاء" پدې معنی واخلو نو په خوله بلاتشبیه ویل هیڅ فایده نه لري. خو که ووایو چي الله تعالی راځي، خو له راتګ نه دا ظاهری او متداوله معنی وانخلو، بلکه مراد او حقیقت ئې خدای ته وسپارو، نو په دې صورت کي مو له تشبیه نه ځان ساتلي. راتګ مخصوصا په هغه ځای کي چي له اجسامو سره تړاو ونلري تل د ګام اخیستلو په معنی نه وي. د مثال په ډول:

حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ*

الحج: ۵۵

تر هغی پوری چي قیامت ناڅاپه ورباندي راشي او یا د بې خیره (شنډې) ورځی عذاب ورباندي راشي. یوم عقیم یعنی هغه ورځ چي خیر نه وي پکي او بله ورځ ورپسې رانشي.

او یا دا آیت:

من بَعد مَا جَائَتهُمُ البَيِّنٰتُ

وروسته له هغه چي ښکاره نښانې ورته راغلې.

آیا په دې آیتونوکي د قیامت او نښانو له راتګ نه همدا ظاهري راتګ او ګام اخیستل مراد دې؟ داسي راتګ چي په ګام اخیستو سره مخکي درومي او مسافه وهي؟ او که نه دلته له راتګ نه مطلب دا دئ چي دا شیان به ورته ښکاره شي او پیغمبران علیهم السلام به ئې ورته بیان کړي؟!

دا ډول آیات او احادیث یو شمېر علماوو د متشابهاتو په نامه یاد کړي او یو شمېر نورو د صفاتو آیات او احادیث نومولي. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدی نصوصو د تفسیر او بیان په هکله د علماوو ترمنځ زیات اختلاف وجودلري او له همدې امله مختلف او متعدد افکار او ډلي رامنځته شوي دي او خبره تردی حده رسېدلی چي یوه ډله د بلی د تکفیر حکم صادرکړي. د همدی موضوع په حقیقت د پوهېدو پخاطر باید د علیم او حکیم خدای کتاب او د پاك رسول صلی‌الله علیه وسلم احادیثو ته مراجعه وکړو او وگورو چي هغوی څه لارښوونه راته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآنکریم او متشابهات

د قرآنکریم آیتونه په عامه توگه دوه نوع دي:

- محکم آیتونه: هغه چي د الفاظو مراد او معنی ئې خرگنده او واضح ده، داسي الفاظ او کلمات پکي کارول شوي چي ظاهري او ذهن ته نږدې معنی ئې خرگنده ده او د هیڅ شك او شبهې احتمال پکي نشته. همدا محکم آیتونه د قرآنکریم د مفاهیمو اساسي محور تشکیلوي.
- متشابه آیتونه: هغه چي له داسي شیانو نه پکي بحث شوی چي نه د لمس وړ دي او نه د مشاهدې او لیدني، داسي شیان چي انسان په خپل قاموس کي د هغه لپاره نوم نه لري. دا غیبي شیان په دې آیتونو کي پداسي الفاظو سره معرفي شوي دي چي انسان ئې معمولاً د محسوس او ملموس شیانو لپاره کاروي. پدې سره قرآن

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل مخاطب په نسبي طور د هغو غیبي شیانو په حقیقت څه ناڅه پوهوي چې د هغوي لپاره په خپل قاموس کې هیڅ نوم نه لري.
قرآنکریم په دې رابطه فرمایي:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ * آل عمران:۷

الله هغه ذات دئ چې دا کتاب ئې پرتا باندي نازل کړ، چې ځیني آیتونه ئې محکم دي، چې دا د کتاب بنسټ دئ او نور ئې متشابه دي، نو هغه کسان چې په زړونو کې ئې کوږوالی دئ په متشابه پسې ئې درومي، د فتنې په لټه کې او د تأویل په لټه کې، پداسي حال کې چې په تأویل ئې له الله پرته هیڅوك نه پوهېږي او هغه چې د راسخ علم خاوندان دي وایي: مونږ ایمان پرې راوړی، ټول زمونږ د رب له لوري دي او پند نه اخلي مګر د عقل خاوندان.

دا مبارك آیت څو مهم مطالب زمونږ مخې ته ږدي:

- د دې کتاب ځیني آیتونه "محکم" دي او ځیني ئې "متشابه"
- د کتاب اصلي او اساسي مطالب په هغو آیتونو کې راغلي چې محکم دي ا و تشبیه نده پکې کارول شوې.
- متشابه آیتونه چې په مفهوم ئې پوهېدل غور او دقت غواړي باید همدې محکمو آیتونو ته راجع شي او د همدی آیتونو په رڼا کې تفسیر او توضیح شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- هغه کسان چي په زړونو کي ئې خیری او کوږوالی وي، د دې په ځای چي د متشابه آیتونو په مراد باندي ایمان کافي وګڼي، برعکس د دې آیتونو په تأویل د پوهېدو هڅه او لټه کوي او غواړي هغه د خپل بحث او تحقیق محور وګرځوي.
- هغه کسان چي غواړي دغه ډول آیتونه د مناقشې او بحث موضوع وګرځوي، هغوی په حقیقت کي یا د فتنو راولاړول غواړي، د دې هڅه کوي چي د الله تعالی په هکله د مسلمانانو په زړونو کي شکوك او شبهات راولاړ کړي او خلك د محکمو آیتونو له مفاهیمو نه بل لور ته واړوي او یا دا چي غواړي د متشابهاتو په تأویل ځان پوه کړي. د تأویل لغوي معنی اول یا اصل ته اړول دي، تأویل یعنی د متشابه آیت فعلي حالت د هغه لومړني حالت ته ګرځول، ګویا دوی غواړي په دې پوه شي چي د دې متشابه اصلي او اولني حالت او کیفیت څنګه دئ؟!
- دا هلې ځلې او دا هڅه او هاند د هغه چا کار دئ چي زړه ئې کوږ او خیرن وي، پر زړه او دماغ ئې شکونو سیوری غوړولی وي.
- د متشابهاتو د تأویل علم یوازي له الله تعالی سره دئ، بل هیڅوك نشي کولی په هغه باندي پوه شي، ځکه الله تعالی هغه غیبي او له سترګو نه پټ شیان چي انسان ئې نه پېژني او نه په خپل قاموس کي ورته نوم لري، د انسان د ښې پوهی پخاطر له محسوسو او پېژندل شوو شیانو سره تشبیه کړي او پداسي الفاظو سره ئې معرفي کړي دي چي په حقیقت کي د ښکاره او څرګندو شیانو لپاره استعمالېږي. د دې لپاره چي هغه د انسان لپاره د فهم وړ وګرځوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هغه څیز د حقیقت په اړه نسبي تصور ورته حاصل شي، د دې مطلب دا شو چي د دغو شیانو د معرفي لپاره ترممکنه حده او تر هغه ځایه چي د انسان عقل ته مقدور ده اهتمام شوي او د متشابه آیتونو په ترڅ کي معرفي شوي، د انسان د عقل نیلۍ لدې نه آخوا وړاندي نشي تلي، دا د ده د الوت وروستۍ پړاو دئ، آخوا ته ئې لاس نه رسېږي، د ده له عقل او ادراك نه لوړ دي، الله تعالی د همدې ډول شیانو د معرفي کولو لپاره بنه لازمه څرگندونه کړیده او د انسان د عقلي قوت مطابق وضاحت ئې کړی، خو لدینه آخوا عقل د مخکي تگ مجال نه لري، باید همدلته ودرېږي او د متشابهاتو له تأویل نه ځان وساتي. د انسان د عقل او پوهی قصور، د حواسو او مشاعرو محدودیت ئې او د ژبې او قاموس عدم جامعیت ئې باعث شوي چي له مخکي تگ نه عاجز شي او د متشابهاتو په حقیقت تر دې زیات پوه نشي.

پداسي حال کي چي د قرآنکریم دا مبارك آیت په پوره صراحت او وضاحت سره دا بیانوي چي د کږو، رنځورو، خیرنو، له شك او شبهاتو نه د ډکو زړونو خاوندان د متشابهاتو د تأویل په لټه کي وي، متأسفانه د ځینو مذهبي فرقو پلویان د دې آیت د صریح حکم خلاف دعوی کوي چي د دوی ائمه د متشابهاتو په تأویل پوهېږي، دوی د دې ادعا کوي چي په علم کي پاخه "الراسخون في العلم" مستثنی شوي، دوی کولی شي د متشابهاتو په تأویل پوه شي. د آیت د دوهمي برخي په هکله د دوی دا انگېرنه په څرگنده توگه د همدی آیت له لومړنی برخی سره تناقض لري، د دوی دا تعبیر بالکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلط او کمزوری دئ، ځکه د آیت په سرکي راځي چي د رنځورو زړونو خاوندان د متشابهاتو د تأویل هڅه کوي، دا ممکنه نده چي د علم خاوندان د داسي یوه عمل هڅه وکړي.

- عالمان ټول آیتونه د الله تعالی له لوري شمېری، ایمان وربانديي راوړي او هوښیاران پند تري اخلي.

متأسفانه د متشابهاتو په اړه یوه بله ډله له لومړنۍ ډلی نه هم زیاته بې لاره شوي او په غلطه روانه ده، هغوی د متشابه آیتونو له الفاظو نه ظاهري معنی اخلي، خصوصاً په هغوآیتونو کي چي د الله تعالی له صفاتو نه پکي یادونه شویده!! هغه کسان چي د متشابه آیتونو الفاظ په ظاهري معنی سره اخلي او په دې سره د الله تعالی لپاره مثال جوړوي او له مخلوق سره ئې تشبیه کوي، مونږ دا سوال تري کوو چي: ولې د قرآن د ټولو آیتونو په اړه دا کار نه کوي، ولې په هر ځای کي د الفاظو ظاهري او متداوله معنی نه اخلي؟ راشی له سلهاو آیتونو نه یو څو د دوی مخي ته کېږدو او تري تپوس وکړو چي دلته د الفاظو ظاهري معنی ولې له نظره غورځوي؟

په دې آیت کي:

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ *

مونږ پر سمي لار هدایت کړه

تاسي ولې له صراط نه د هغه ظاهری معنی نه اخلئ؟ صراط یعنی د ځمکي پرمخ لاره چي له یوې نقطې نه پیل او په بله ختمېږي!! تاسي ولې د دې ظاهری معنی په ځای د الله عبادت مستقیمه لار گڼي؟ همغسی لکه چي قرآن فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ *

آل عمران: ۵۱

بیشکه زما او ستاسي رب الله دئ، نو عبادت ئې وکړئ، همدا نېغه لاره ده.

همداراز په دې آیت کي :

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ * البقره: ۷

الله تعالی د دوی پر زړونو او غوږونو مهر وهلی او پر سترګو ئې پرده غوړېدلی ده او د دوی لپاره لوی عذاب دئ.

آیا دلته هم "ختم"یعنی مهر په ظاهری معنی اخلئ؟ آیا ګمان کوئ چي الله تعالی هم داسي کوم مهر لري چي د کافرانو پر زړونو او غوږونو ئې وهلی دئ؟ او دا تصور کوی چي د هغوی په سترګو د پردی معنی هم همدا ظاهري معنی ده؟! او کنه لدینه دا مفهوم اخلئ چي الله تعالی له دوی نه د حق لیدلو او د حق د منلو استعداد اخیستی دئ، دا استعداد ئې د دوی په زړونو او غوږونو کي ځپلی او له مینځه ئې وړی دئ؟ ولې او په کوم دلیل په دې مبارك آیت کي د"خَتَم" او"غشاوه" ظاهری معنی نه اخلئ او مجازي مفهوم ئې اخلئ؟

پدې آیت کي:

صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لا يَرْجِعُونَ * البقرة: ۱۸

کاڼه، ګونګیان او ړانده دي، نو ځکه نه راګرځي.

آیا دلته له صم، بکم، عمي، نه ظاهری معنی اخلئ او ادعا کوئ چي منافقان کاڼه، ګونکیان او ړانده د ي؟ څرګنده ده چي د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلماتو ظاهري معنی اخیستل دلته ممکن او صحیح نده.

په دې آیت کې:

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ * البقره :۳۶

نو شیطان هغوی دواړه وښویول.

آیا دلته له ښویدلو(زل) نه دا معنی اخلئ چې گویا شیطان د دوی تر پښو لاندې اوبه توی کړې او د دوی پښې وربانديې ښويدلې او همداسې په ښويدو، ښويدو له جنت نه ووتل او که نه لدینه مطلب معنوی ښويدل دي؟ همداراز آیا په دې آیت کې:

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ *

البقرة:۴۲

حق ته د باطل لباس مه وراغوندی او حق مه پټوئ پداسې حال کې چې پوهیږئ.

آیا دلته هم له "تلبسوا" نه ظاهری معنی اخلئ؟ او ادعاکوئ چې باطل یوه جامه ده چې حق ته وراغوستل کیږي او پدې سره له نظر نه پټیږي او که نه داسې ئې تفسیروئ چې حق له باطلو توجیهاتو او نظریاتو سره مه مغشوش او گډوډوئ او حق په خپلو غلطو تعبیراتو سره سرچپه مه ښئې، داسې چې خلك وغولیږي او باطل ته د حق په سترگه وگوري.

دا آیت:

وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ * البقره :۹۳

او خوسی (خوسندر) د دوی په زړونوکې وروڅښل شو، د دوی د کفر له امله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا له "اشربوا" نه د هغه ظاهري معنی اخلئ او گمان کوئ چي سخوندر هم لکه اوبه هغوی ته ورڅښل شوی او په زړونو کي ئې ځای نیولی؟ او که نه داسي ئې معنی کوئ چي د سخوندر محبت ئې داسي په زړونو کي ځای نیولی لکه چي دی په خپله د دوی زړونو ته ننوتی او هلته ئې ځای نیولی وي او مینه ئې پردوی مسلطه شوې وي؟

دا آیت:

وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمْ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ * البقره: ٦١

او ذلت او خواری ورباندي وتپل شوه.

آیا دلته له "ضُربت " نه مطلب د هغه ظاهری معنی ده او آیا خواری او ذلت داسي شیان دي چي په نورو ورتپل کېدی شي؟ او که نه دلته ناقابل لمس مفهوم ته عیني تجسم ورکړل شوی ترڅو ذهن ته نږدې کړی شي او دا مطلب افاده کړی شي چي ذلت او خواری ورباندي مسلطه کړي شوه، له داسي خوارۍ او ذلت سره مخ کړی شو چي نښانې ئې له ورایه ښکاري او اجتماعی ژوند او حالت ئې په ذلت او خوارۍ دلالت کوی؟

دا آیت:

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً

البقره: ٧٤

وروسته ستاسو زړونه داسي سخت شول لکه تېږه او تر دې هم زیات سخت.

آیا له "قست قلوبکم" نه ظاهری معنی اخلئ او دا سختوالی د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تيرې د سختوالی په څېر ګڼئ؟ او که نه له دې نه مطلب د زړه بې رحمي او عدم عطوفت دئ او دا چې د حق خبره پر دې زړونو اغېز نشي کولی د تأثيرقبلولو استعداد ئې ځپل شوي؟

په دې آيت کې:

بَلَى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ * البقره: ۸۱

بلی، چا چې بدی وکړه او خپله ګناه ئې وربانديې راتاو شوه نو همدا دوی دوزخيان دي چې تل به پکې پاتې وي.

آيا دلته له "احاطت به خطيئته " نه دا مطلب اخلې چې ګناه هم داسي يو څيز دئ چې خوځېږي او انسان احاطه او محاصره کوي؟ او که نه، معنی ئې دا ده: هرڅوك چې داسي ګنهګار وي چې ګناه ئې ټول وجود نيولی او هغه ئې له هری خوا نه داسي محاصره کړی وي چې د وتلو ټولي لاري وربانديې تړل شوی وي؟

دا يوازي د قرآن د لومړی جزء د بقره د سورت ځيني آيتونه وو او له همدی نه اندازه لګولی شئ چې په ټول قرآنکريم کي به د دا ډول آيتونو شمېرڅومره وي. څو بېلګی له نورو سورتونو نه هم رااخلو:

د مريم په سوري کي د زکريا عليه السلام د زوړوالی په هکله راځی:

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا * مريم: ٤

وئې وېل: اې زما ربه! زه خو داسي يم چې هډوکي مي سست شوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له زوړوالی مي سر مشتعل شوی (سپين والی پکي لګيدلی) او تا ته
په دعا کي شقی او کم بخته نه وم.

آيا په "اشتعل الراس شيبا" کي د اشتعل ظاهری معنی مطلوبه ده؟ يعنی دا چي په سرئې له زوړوالی نه اور بل شوی؟ او که د زوړالي نښانې ئې داسي په سرکي ښکاره شوې لکه د اور لمبه چي له ورايه ښکاري او يو ځل چي په څه شي ګډه شي نو هغه ټول احتوا کړي؟

په همدی سورت کي راځي:

يَايَحْيَى خُذْ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا * مريم: ۱۲

ای يحيی! دا کتاب په قوت سره واخله....

آيا دلته له "خذالکتب بقوة " نه ظاهری معنی اخيستل صحيح دي؟ او آيا معنی ئې دا ده چي اې يحيی! دا کتاب په دواړو لاسونو سره کلك ونيسه او په کلك نيولو کي ئې خپل ټول قوت وکاروه؟ او که نه معنی ئې دا ده چي دکتاب په حمل او پر هغه عمل کي له خپل ټو ل توان او ځواك نه كار واخله، په ډاډه او مطمئن زړه ئې حمل او په پوره باور او قوت سره عمل ورباندي وکړه؟

د التکويرپه سورت کي راځي:

وَ إِذَا السمَاءُ كُشطت * التکوير: ۱۱

او هغه وخت چي آسمان پوست کړی شي.

د "کشطَت" ظاهری معنی له حيوان نه د پوست ايستل دي، آيا دا خبره سمه ده چي ووايو: آسمان به هم د کوم حيوان په څېر له پوسته کړی شي؟ او که نه معنی ئې دا ده چي هغه ورځ به د آسمان دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاجوردي پرده له مینځه لاړه شي او هغه څه به ښکاره شي چي اوس ئې شاته پټ دي، دوزخ به راڅرګند او جنت به ولیدلی شي ؟

په دې مقدمه کي دوه اساسي مطالب په ښه توګه څرګند او بیان شویدي:

- د متشابه آیتونو په تأویل پسې لټه او هڅه د فتنه ګرو خلکو کار دئ او دا داسي بې ګټې او بې حاصله کوشش دئ چي یوازي هغه کسان ئې کوي چي غواړي په دې بې هدفه هڅو سره ځان عالم او پوه معرفي کړي.
- نه ښایي د متشابه آیتونو له کلماتو او الفاظو نه د هغوی ظاهري معنی واخلو.

اوس راځئ د همدی مفاهیمو او څرګندونو په رڼا کي دا وګورو چي اهل ظاهر د الهي صفاتو په اړه څه نظر او تصور لري؟

هغوی عقیده لري هغه صفات چي له افعالو سره تعلق لري لکه:

مجئ او اتیان: راتګ.

نزول: کوزیدل.

اخذ ، امساك، بطش: نیول،اخیستل.

استوی: استقرار ، کیناستل.

هروله: منډه

او دې ته ورته نور باید د هغوی په ظاهری معنی حمل شي، ځکه دا په قرآن او حدیث کي راغلي او ثابت دي، نو لازمه ده چي ظاهری معنی ترې واخیستله شي. دوی د دې افعالو په منځ کي په دې آیت: الرّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى* او په دې حدیث: وینزل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ربناالیالسماء الدنیا" ډېر تأکید او ترکیز کوی. راشئ دا آیتونه او احادیث لږ په تفصیل سره وڅېړو، خو لدې نه وړاندي د لاندنیو څو ټکیو یادونه ضروري شمېرو:

مونږ په هغو الفاظو او کلماتو چي پدې آیتونو او احادیثو کي ذکر شویدي اقرار او تکلم کوو، په مفهوم او معنی ئې باور او ایمان لرو، له تأویل نه ئې ډډه کوو او ظاهری معنی نه ترې اخلو؛ ځکه که داسي وکړو نو بیا د تشبیه او تمثیل مرتکب ګرځو. او په دې کي هیڅ شك نشته چي هیڅ شی له الله تعالی سره ورته والی او مشابهت نه لري، نه ئې د ذات مثال شته او نه د صفاتو او افعالو. د امام ابوحنیفه (رح) له شاګرد محمد بن الحسن(رح) نه روایت دئ چي وایي:

اتفق الفقهاء کلهم من المشرق و المغرب علی الایمان بالقرآن و الاحادیث التی جاء بها الثقات عن رسول الله صلی الله و سلم في صفة الرب عزوجل من غیر تفسیر و وصف و لا تشبیه، فمن فسر الیوم شیء من ذلك فقد خرج عما کان علیه النبی صلی الله علیه و سلم و فارق الجماعة فانهم لم یصفوا و لم یفسروا.

ټول فقهاء، په شرق او غرب کي، په دې باندي متفق دي چي په قرآنکریم کي او د معتبرو اشخاصو پواسطه له رسول الله (ص) نه په روایت شوو احادیثو کي د الله تعالی د صفاتو په هکله راغلو نصوصو باندي له تفسیر، توصیف او تشبیه نه پرته ایمان درلودل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لازم دي، که څوك لدې نصوصو نه د کوم یوه تفسیر کوي، هغه د رسول الله صلی الله علیه وسلم له طریقې نه مخالفت کوي او د مسلمانانو له ډلی نه وځي، ځکه دوی (سلفو) دا ډول نصوص نه تفسیر او نه توصیف کړي.

یوه کس عبدالله بن المبارك ته وویل:

یا ابا عبدالرحمن إني اکره الصفة عن صفة الرب فقال له عبدالله بن المبارك: انا اشد الناس کراهیة لذلك و لکن اذا نطق الکتاب بشئ قلنا به و اذا جاءت الآثار بشئ جسرنا علیه.

اې ابو عبدالرحمن: زه د الله تعالی د صفاتو په اړه بحث نه خوښوم! عبدالله بن المبارك ورته وویل: زه له هرچا نه زیات له دې ډول بحثونو نه کرکه لرم، خو که قرآن کریم پدې هکله څه ووایي، نو همغه وایو او که پدې اړه په آثارو کي څه ذکر شي، نو د هغه د ویلو په اړه له جسارت نه کار اخلو.

لدې اقوالو نه دا په ډاګه کېږي چي پخوانیو او سلفو علماوو د دې ډول آیتونو او احادیثو له تأویل او تفسیر نه ډډه کوله، یوازي تلاوت، لوستل او پر مفهوم ئې ایمان کافي بالو.

ابن تیمیه د "الحمویه الکبری" کتاب په ۷۳ مخ کي لیکي:

واعلم ان من المتأخرین من یقول مذهب سلف اقرارها علی ما جائت به مع اعتقاد ان ظاهرها غیر مراد

پوه شه چي یو شمېر متأخرین علماء وایي چي د سلفو مذهب او طریقه دا ده چي څه چي راغلي په هغی باندي باید اقرار وشي، لدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتقاد او باور سره چي ظاهرې معنی ئې مراد نده. ابن تیمیه په خپله له دې نظر سره موافق ندی.

د امام مالك په هکله روایت دئ چي یوه کس ترې پوښتنه وکړه چي: په "الرحمن عَلی العرش استوی" آیت کي د استوی معنی څه ده؟ امام مالك خپله ټنډه په څپیړه ووهله، له ډېری وېرې او غم نه خولې وربانديي راماتې شوې، وئې فرمایل:

الاستواء معقول، والکیف فیه مجهول والسؤال عنه بدعة.

استوی معلومه ده، خو کیفیت ئې مجهول دئ او په دې اړه سوال بدعت دئ.

اهل ظاهرکه څه هم په ظاهره د امام مالك (رح) پدې قول زیات استناد کوی، خو په خپلو ټولو بحثونو او مناقشاتو کي د دې قول خلاف عمل کوي. گورو چي امام مالك (رح) لدې پوښتنی نه سخت خفه کېږي، له ځواب ورکولو وېرېږي، خپله ټنډه په څپیړه وهی، خولی وربانديي راماتېږي، خو د اهل ظاهرو د مناقشاتو اصلي موضوع همدا ده او ټول د همدې قضیی په محورکي په پوره جسارت بحث او مناقشې کوي. امام مالك (رح) دا ډول سوال بدعت شمېري او وایي چي په سلفو کي سابقه نه لري، خو اهل ظاهر ئې واجب گڼي او د اسماء او صفاتو د توحید اساس ئې شمېري!! امام مالك (رح) د استواء له ترجمې نه ډډه کوي، یوازي دومره وایي چي استواء معلومه ده! خو دا ډله استواء د هغی په ظاهری معنی ورحمل کوي او ځیني خو ئې له دومره جسارت نه کار اخلي چي په کرسۍ (څوکۍ) او یا منبرکښېني او بیا وایي: دا استواء ده!! دوی په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره او د استواء په دې ډول ترجمې سره د تمثيل او تشبيه مرتکب ګرځي، که څه هم په خوله ووايي چي بلاتشبيه او بلاتکييف، هغوی په دې ډول تفسيرسره الله تعالی له انسان سره تشبيه کوي او داسي حالت ثابتوی چي الله تعالی هم لکه انسان کښېني او پاڅېږي، ځي او ولاړېږي، راکوزېږي او بره خېږي!! چي دا بلکل تشبيه او تمثيل دئ.

له اهل ظاهرنه يوه پوښتنه

له دې دوستانو نه چي الله تعالی دې ورته هدايت وکړي، پوښتنه کوم چي زما دې سوالونو ته څه ځواب لري: الله تعالی فرمايي:

أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنْ النَّاسِ * الحج:۱۸

آيا نه ګورې چي په آسمانونو او ځمکي کي هرڅه، لمر، سپوږمۍ، ستوري، غرونه، ونې، حيوانات او ډېر خلك الله تعالی ته سجده کوي.

آيا د لمر، سپوږمۍ، ستورو، حيواناتو، ونو او نورو سجده لکه د انسان د سجدی په شان ده؟ آيا دا شيان هم د ملا تير او بندونه لري، ټيټېږي او سر پر ځمکه ږدی؟ او د انسان په شان سجده کوي؟ او که نه لدې سجدی نه مراد او مطلب اطاعت او تسليمي ده؟ داسي اطاعت چي په هر څه کي د الله تعالی امر ته تابع دي، په هرڅه کي د هغه حکم عملي کوي او په همغه لار روان دي چي الله تعالی ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټاکلی او د ټاکلی هدف په لور مخ په وړاندي ځي، هیڅ انحراف او غفلت نه کوي.

د قرآن کریم بل آیت فرمایي:

وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ * آل عمران:۸۳

څه چي په آسمانونو او ځمکه کي دي، په خوښه او ناخوښه (په هرحال کي) خدای ته تابع او تسلیم دي او ټول د ده په لوري بېرته گرځول کېږي.

پداسي حال کي چي د مخلوق په هکله د هغو کلماتو ظاهري معنی اخیستل صحیح نه وي چي د تشبیه لپاره کارول شوي، نو د الله تعالی په اړه استعمال شوي د تشبیه الفاظ او کلمات څنگه په ظاهري معنی حمل کولی شو؟ باید دا په پام کي ولرو چي قرآن کریم د انسانانو لپاره رانازل شویدی،د انسانانو په ژبه دئ، د انسان قاموس د ده د عقل په څېر محدود او ناقص دئ، د انساني فرهنگ کلمات محدود او ناقص مدلول لري، انسان یوازي د هغو شیانو لپاره نومونه وضع کړي چي ملموس او مشهود دي، دا الفاظ د غیرملموسو او پټو شیانو د معرفي لپاره کافي ندی او په دې سره د هغی حق په صحیح توگه نشي ادا کېدلی.

مونږ ایمان لرو چي خدای مالك الملك دئ او په ټولو موجوداتو کي د خپلي خوښی مطابق تصرف کوي، حکم ئې هرچیرته نافذ دئ، د ټول عالم تدبیر له ده سره دئ، د هرڅه واکمن دئ، د امورو او کارونو پای او عاقبت هغه ټاکي، د کارونو د لا س ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوړنو او نتائجو ټاکل د ده کار دئ، هرچا ته دخپل عمل جزا او سزا ورکوي، هرڅه د ده په اراده ترسره کېږي، الله تعالی د ځمکي او آسمان له خلقت نه وروسته په هغه څه چي عرش ئې نومولی استواء کړې او له هغه نه چي ترټولو کائناتو لوړ او په هرڅه احتواء لري، احکام صادروی او ټول موجودات اداره کوي، خو له عرش نه د هغه ظاهری معنی نه اخلو، نه وايو چي عرش لکه د پاچايانو عرش (تخت) داسي دئ او نه هم له استواء نه ظاهري معنی اخيستل صحيح ګڼو.

له ابن عباس ر(ض) نه د عرش په هکله روايت دئ وايي:

ان الكرسى موضع قدمين، وان العرش لا يقدر قدره الا الله.

يعنی کرسی د پښو ايښودلو ځای دئ او عرش داسي دئ چي بېله خدايه ئې هيڅوك اندازه نشي لګولی.

ابوهريره رضي الله عنه له رسول الله صلى الله عليه وسلم نه روايت کوي چي فرمايي:

ان الله اذن لي ان احدثكم عن ملك قد مرقت رجلاه الارض السابعة السفلى و العرش على منكبه و هو يقول سبحانك انت و حيث تكون.

ما ته الله تعالی اجازه راکړه چي د هغی پرښتی په هکله تاسي ته معلومات درکړم چي پښی ئې د ځمکي له اوومي طبقی نه لاندي تېرې شوې او عرش ئې په اوږو دئ او وايي: خدايه! پاکي ده تا لره هرچير ته چي وې.

ګورئ! يوه دومره باعظمته پرښته چي د عرش حامل ده، پښی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې له اوو آسمانونو او ځمکي نه تېرېږي، د الله تعالی د ذات له ادراك نه عاجزه ده، د استواء په کیفیت نه پوهېږي، په خپله ناتوانی اعتراف کوي او وايي: خدايه! هر څيرته چي وې پاکي تا لره ده!

مونږ همدا راز په دې آیت هم ایمان لرو چي فرمايي:

أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

المجادله: ۷

آیا نه گورئ چي الله تعالی په هرهغه څه پوهېږي چي په آسمانونو او په ځمکه کي دي، نه داسي نجوی شته چي د دریو ترمنځ وي او دی ئې څلورم نه وي او نه د پنځو ترمنځ چي دی ئې شپږم نه وي او نه تر دې کم یا زیات مگر دا چي دی ورسره وي، هرچیرته چي وي، بیا به ئې د قیامت په ورځ په خپلو اعمالو خبر کړي، بیشکه چي الله په هرڅه پوه دئ.

د الله تعالی معیت

مونږ د الله تعالی په معیت او ملتیا، عام دئ که خاص، ایمان لرو، تأویل نه پکي کوو او نه ئې په ظاهري معنی حمل کوو او له بندگانو سره د الله تعالی معیت په عرش له استواء سره منافي نه شمېرو، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما منكم من احد الا سيرى ربه مخلياً به فقال له ابو رزين العقيلي: كيف يا رسول الله و هو واحد و نحن جميع؟ فقال النبي صلى الله عليه وسلم: سأنبئك بمثل: ذلك في آلاء الله: هذا القمر كلكم يراه مخلياً به و هو آية من آيات الله، فالله اكبر او كما قال رسول الله صلى الله عليه و سلم.

له تاسي نه به هيڅ يو داسي نه وي چي خپل رب به ونهويني، پداسي حال کي چي له همده سره به ګوښه کېدونکی وي، ابورزين عقيلی وويل: دا به څنګه وي يا رسول الله! هغه يو دئ او مونږ ډېر او ډله؟ رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: په يوه مثال سره به درته وښيم، هغه هم د الله په مخلوقاتو کي، دا سپوږمی ده، تاسي هريو ئې پداسي حال کي وينئ چي ګويا له هغه سره يوازي ګوښه کېږي،دا پداسي حال کي چي سپوږمی د الله تعالی د قدرت له نښو نه يوه نښه ده، الله تعالی له هرڅه نه لوی دئ.

همدا مطلب په بل حديث کي داسي راغلی دئ:

عَنْ أَبِي رَزِينٍ الْعُقَيْلِيِّ أَنَّهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّه أَكُلُّنَا يَرَى رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَة وَمَا آيَةُ ذَلكَ في خَلْقه فَقَالَ رَسُولُ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ أَلَيْسَ كُلُّكُمْ يَنْظُرُ إِلَى الْقَمَرِ مُخْلِيًا بِه قَالَ بَلَى قَالَ فَاللَّهُ أَعْظَمُ * رواه احمد

له ابي رزين نه روايت دئ چي رسول الله صلی الله عليه وسلم ته ئې وويل: يارسول الله! آيا مونږ هر يو به د قيامت په ورځ خپل رب وينو؟ او د دې نښه به په مخلوقاتو کي څه وي؟ رسول الله صلی الله عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسلم ورته وفرمایل: آیا تاسو هریو سپوږمۍ پداسي حالت کي نه
گوری چي گویا له ده سره یوازي گوښه کېږي؟! هغه وویل: هو،
همداسي ده! رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: نو الله تعالی
خوله هرڅه نه ستر دئ.

اهل ظاهر په ډېرو مواردو کي مجبورېږي له خپل مسلك نه انحراف وکړي، خپله لاره پرېږدي او د ځینو کلماتو غیر ظاهري معنی اخلي، د مثال په توگه د الله تعالی د معیت په هکله د خپل مسلك خلاف وایي چي له مخلوق سره د الله تعالی له معیت نه مراد ظاهري معیت ندی بلکه دلته معیت د علم او بصر په اعتبار سره دئ، یعنی دلته د معیت ظاهری معنی مطلوبه نده بلکه لدینه مطلب دا دئ چي الله تعالی په خپلو مخلوقاتو علم لري او د ټولو حالاتو شاهد او ناظر دئ، هغه له بره نه پداسي حال کي چي پر عرش ئې استواءکړې ده د خپل مخلوق په حال خبر او د دوی د هر څه شاهد دئ، نه داسي چي پاك ذات ئې په ځمکه کي له مخلوق سره خلط او یو ځای دئ. له دې دوستانو نه سوال کوو چي که معیت د علم او بصر په اعتبار اخلئ نو د دې حدیث په رابطه څه وایاست:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّه صَلَّى اللَّه عَلَيْه وَسَلَّمَ قَالَ يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَة إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرُ فَيَقُولُ مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ وَمَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ وَمَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ * رواه مسلم

ابوهریره رض) روایت کوي چي رسول الله صلی الله علیه وسلم
وفرمایل: الله تعالی د هرې شپې په وروستۍ دریمه برخه کي د دنیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسمان ته نزول کوي او فرمايي: څوك راته دعا کوي چي قبوله ئې کړم؟ او څوك له ما نه څه غواړي چي ورئې کړم؟ او څوك رانه مغفرت غواړي چي بخښنه ورته وکړم؟

په دې حديث کي ولې او په کوم دليل نزول په ظاهری معنی اخلي او د ډېري توجه او التفات په معنی ئې نه اخلئ، ولې ئې په اصلي معنی: کوزيدل اخلئ؟ که له مخلوق سره د الله تعالی معيت پدې دليل په اصلي معنی نه اخلئ چي پدې سره د الله تعالی او مخلوق ترمنځ د اختلاط او حلول تصور راولاړېږي او د حلول او اختلاط د عدم جواز په خاطر د هغه مجازي معنی اخلئ، نو دا راته وواياست چي آيا لومړنی آسمان هم د ځمکي په څېر مکان او ځای ندی؟ آيا هلته هم د الله تعالی بل مخلوق ملا ئکي نه اوسېږي؟! که په ځمکه کي له مخلوق سره د معيت ظاهري معنی اخيستل جواز نه لري نو هغه آسمان ته د الله تعالی نزول څنګه د کوزيدو په معنی اخلئ چي له مخلوقاتو داسي ډك دئ او هومره ملائکي پکي ميشت دي چي يوه لوېشت ځای پکي خالي ندی پاتې؟ که په ياد شوي حديث شريف کي د نزول ظاهري معنی واخلو او داسي ګمان وکړو چي الله تعالی د شپې په وروستۍ دريمه برخه کي عرش پرېږدي او د ځمکي آسمان ته راکوزېږي، نو دا وخت يعنی د شپې وروستۍ دريمه برخه خو د هميش لپاره په ځمکه کي وجود لري، يوه داسي شېبه هم نشته چي دا وخت نه وي پکي، ځکه شپه خو په مسلسله توګه له ختيځ نه د لويديځ لور ته روانه ده، په دې حساب سره د شپې وروستۍ دريمه برخه د تل لپاره د ځمکي پرمخ کله يوځای او کله بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځای موجوده وي، نو د اهل ظاهر د تعبير په اساس الله تعالی باید تل له خپل عرش نه لرې، په اول آسمان کي وي!! لدینه علاوه ځمکي او آسمانونه د الله تعالی د عظمت په نسبت داسي مثال لري لکه د مشنګو یوه دانه زمونږ په ورغوي کي. لنډه دا چي د الله تعالی په اړه لومړي آسمان ته د نزول ظاهري معنی اخيستل نه د نقلی دلايلو له مخي سمه ده او نه په عقلي دلايلو. مونږ په دې مبارك حديث ايمان لرو، اقرار پرې کوو، حق ئې شمېرو، په دې کلکه عقیده لرو چي دعا قبلوونکی، بخښونکی او مهربان خدای د شپې په وروستۍ برخه کي خپلو بندګانو ته ورنږدې کېږي، د تائب توبه، د مستغفر استغفار، د دعاکوونکي دعا او د سائل سوال ژر قبلوي. طبيعي ده، کله چي انسان د شپې په تیاره کي، پداسي حال کي چي نور په ژور خوب ویده وي او هغه پاڅېږي، الله ته د احتياج احساس او دا باور چي د خپل رب عنايت او رعايت ته سخت محتاج او اړ دي، له ژور خوبه ئې راویښوي او دعا او عبادت ته ئې هڅوي، ځان د هغه رحم او کرم ته محتاج شمېري، د الله تعالی لوري ته پناه وروړي، هغه ته عجز او زارۍ کوي، توبه وباسي، د شپي په تیاره کي، له رياء او تظاهر نه په هغې پاکي فضا کي، د خپل رب په وړاندي لاسونه اوچتوي، سر په سجده ږدي، بخښنه ترې غواړي، له هوی، هوس نه پاك، په پوره اخلاص د هغه تعالی عبادت کوي، د تقرب او مغفرت دعا کوي؛ نو يقيناً چي الله تعالی هم له دغه بنده سره خپله فاصله کموي، هغه ته ورنږدې کېږي او د رحم او کرم توجه ورته کوي. لکه چي په يوه قدسي حديث کي راځي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَنْ أَنَسٍ رَضِي اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْوِيه عَنْ رَبِّه قَالَ إِذَا تَقَرَّبَ الْعَبْدُ إِلَيَّ شِبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْه ذِرَاعًا وَإِذَا تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا وَإِذَا أَتَانِي مَشْيًا أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً* متفق علیه

انس (ض) وايي چي رسول الله صلی الله علیه وسلم له خپل رب نه په روایت سره فرمایي: کله چي بنده ما ته د یوې لوېشتی په اندازه رالنډ شي، زه یوگز ورنږدې کېږم او که بنده یو گز رانږدې شي، نو زه یوه باع (د دواړو لاسونو د اوږدوالي) په اندازه ورلنډېږم. که بنده زما خوا ته په عادي تگ راشي، زه په منډه د ده خوا ته ورځم.

په دې قدسي حدیث کي د تقرب، شبر، ذراع، باع، مشي او هروله، ټول کلمات د تشبیه لپاره راغلي دي، هیڅوك نشي کولی له دې کلماتو نه ظاهري معنی واخلي، ځکه دلته جسمي او مکاني تقرب مراد ندی او په هیڅ صورت د بنده او رب ترمنځ د فاصلې د لنډوالي او نږدیوالی په معنی نده؛ ځکه وینو چي مونږ د عبادت په وخت کي له ځمکي نه آسمان ته نه خیژو، د ځمکي او آسمان ترمنځ فاصله مو په پښو نده وهلې او الله تعالی ته پدې معنی نه ورنږدې کېږو، بلکه له دې تقرب نه مراد معنوي تقرب دئ. لکه چي په بل حدیث کي راځي:

ان اقرب مایکون العبد من ربه وهو ساجد

بیشکه چي بنده د سجدې په حالت کي له بل هرحالت او وخت نه الله تعالی ته ډېر نږدې وي.

د الله تعالی په اړه دا کلمات ټول متشابهات دي او په تأویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې له عليم خدای نه پرته بل هيڅوك نه پوهېږي.

وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ * رواه البخاري

بنده مي په نفلونو سره همداسي زما لور ته رانږدې کېږي، ترهغه چي راته ګران شي، نو چي راته ګران شي بيا ئې زه هغه غوږ شم چي پرې اوري او هغه سترګی ئې چي پرې ويني او هغه لاس ئې چي پرې نيسي،او هغه پښی ئې چي ورباندي درومي، که رانه څه وغواړي حتماً ئې ورکوم او که ما ته له هر چا پناه راوړي نو هرو مرو پناه ورکوم.

د دې مبارك حديث مراد دا دئ چي: بنده کولی شي په نفلونو سره الله تعالی ته ورنږدې شي او دومره ورلنډ شي چي د الله تعالی د دوستانو په ډله کي شامل شي او د الله تعالی د محبت وړ شي او کله چي دې مرحلی ته ورسېږي نو الله تعالی ئې هومره په خپل رحم او کرم ونازوي چي د ټولو اندامونو، غوږونو، سترګو، لاسونو او پښو کارونه ئې الله تعالی په خپله او په کامل طور ورته ترسره کوي، څه چي وغواړي ورکوي ئې، له هر چا او هرڅه نه چي الله ته پناه يوسي پناه ورکوي او له شر او ضرر نه ئې په خپل امان کي ساتي.

اهل ظاهر د دې حديث د الفاظو په توجيه او تعبير کي دومره بې وسه کېږي چي لاره ترې ورکه شي او داسي په ختو کي ونښلي چي د وتلو ټولی لاری ورباندي وتړلی شي. هيڅ لجوج، متعنت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

متعصب توجیه کوونکی نشي کولی د دې حدیث الفاظ په ظاهري معنی حمل کړي.

دلته غوره بولو د دې ډلې د یوه داسي لجوج او متعنت مشر توجیه رانقل کړو چي پرنورو اسلامي ډلو او د نورو مذاهبو پر اتباعو باندي په خپل تېرې کي ډېر زړه ور، جري او جسور دئ او په خپلو لیکنو کي هومره چي د نورو په ضد د تکفیر په فتوی صادرولو او د دوی پر تنډه د کفر او شرک د ټاپې وهلو ته اهتمام لري، د اسلام لوري ته د بلني او د توحید ترویج او نشر ته دومره اهتمام نه لري، توحید ته د ده بلنه او دعوت په حقیقت کي د هغه مسلمانانو او موحدینو تکفیرول دي چي د ده هم مسلکه او هم مذهبه ندي!! همدا جناب د دې حدیث شریف په شرحه کي لیکي:

"زمونږ صالحو سلفو هیڅکله هم په دې حدیث کي تأویل ندی کړی، بلکه د حدیث په ظاهر ئې عمل کړی او حقیقی معنی ئې ترې مراد کړې. خو په دې باید ځان پوه کړو چي د دې حدیث ظاهري معنی څه ده؟ آیا دوی دا گمان کوي چي الله تعالی رښتیا د بنده غوږ، سترگی، لاس او پښی شي؟! او که نه، ظاهری معنی ئې دا ده چي الله تعالی د خپل محبوب بنده ټول اندامونه، غوږونه، سترگی، لاسونه او پښی په سمه توگه سمبال کړي او پدې اندامونو سره د ده ادراك او افعال لله، بالله او في الله کړي! څرگنده ده چي له حدیث نه همدا مراد دئ، نه لومړنی مطلب او تعبیر؛ ځکه هغه لومړنی قول د رسول الله صلی الله علیه وسلم له قول سره هیڅ تطابق نه لري."

لدې جناب نه مو پوښتنه دا ده چي آیا ته غواړې د دې مبارك

(c) ketabton.com: The Digital Library

حديث په تشريح او تفسيرکي د اهل ظاهر د مسلك متابعت وکړي او
که نه هغه مردود او ناقص بولې او د نورو مسلك اصلح او اسلم
ګڼې؟ که د اهل ظاهر د مسلك مخالفت کوې او وایې چي له حدیث نه
لومړنۍ معنی مراد نده، نو مونږ درسره موافق یو، ځکه واقعیت
همدا دئ چي دلته د اصلي معنی مراد نه د عقل له مخی صحیح دئ
او د نص او نقل له روح او غوښتني سره اړخ لګوي؛ خو لا زمه ده
چي همدا مسلك د نورو همدی ډول آیتونو او حدیثونو په رابطه هم
مراعات کړي او هغه کسان تکفیر نه کړې چي دې حدیث ته د ورته
آیتونو او احادیثو د تشریح او بیان لپاره ئې همدا مسلك غوره کړی!
ته چي د دې حدیث په رابطه دا عقیده لرې چي له الفاظو نه ئې
ظاهري او متبادره معنی مراد نده، نو که نورکسان همدې ته ورته
نصوصو په رابطه همدا عقیده لري نو هغوی ته د الحاد نسبت مه
کوه!! همداراز که ته د دې حدیث د ظاهري او متبادرې معنی مراد
مطلوب نه بولې نو بیا ولې ځان په اهل ظاهرکي شمېرې؟ د اهل
ظاهر مسلك خودا دئ چي د داسي آیتونو او احادیثو د ټولو الفاظو
ظاهري او اولنۍ معنی اخلي، نو باید لدې حدیث نه د هغه ظاهري
معنی واخیستل شي او د معنوي مراد اخیستل باید تأویل وبلل
شي، که ته همدا مسلك د نورو نصوصو په رابطه هم خپل کړې نو
مونږ له تاسره هیڅ مشکل او مخالفت نه لرو؛ خو هغوی څو کرښی
وروسته د دې حدیث "من تقرب مني شبراً تقربت منه ذراعاً" په شرح
کي لیکي: دا حدیث او نور نصوص په دې دلا لت کوي چي الله
تعالی ته اختیاری افعال ثابت دي، هغه چي هرڅه وغواړي هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

كوی. صالح سلفو دا ډول نصوص د هغوی په ظاهری معنی اخيستي، پداسي ډول چي د الله تعالى له شأن سره ور وي. وروسته زياتوی: څه مانع لري چي ووايو: الله تعالى خپل بنده ته پداسي ډول چي په خپله ئې غوره كوي، نږدې كېږي، سره له دې چي د علو (لوړوالی) صفت هم لري؟

د دې دوست په ځواب كي وايو: كه له تقرب نه د هغه ظاهری معنی وانه اخيستل شي او داسي تقرب ئې وګڼو چي د الله تعالى له شأن سره مناسب وي او د علو (لوړوالی) له صفت سره تناقض ونلري، نو مونږ هم درسره موافق يو او له تاسو سره مو اختلاف منتفي كېږي؛ خو كه له تقرب نه د اهل ظاهر د مسلك مطابق د هغه ظاهري معنى واخيستل شي؛ نو په دې صورت كي بيا دا تقرب نه يوازي د "علو: لوړوالي" له صفت سره اړخ نه لګوي بلكه د هغه منافي هم دئ او بيا همغه اشكال رامنځته كوي چي د معيت او نزول د ظاهري معنى اخيستلو په صورت كي راپيدا كېږي. د معيت او تقرب ترمنځ لږ توپير وجودلري، ځكه د تقرب پای معيت دئ. د معيت په هكله چي تا كوم اشكال ته اشاره كړې ده هغه ته ستا پام رااړوو، تا ليكلي دي: "د معيت تقاضا او غوښتنه دا ده چي الله تعالى د علم، قدرت، سمع، بصر، سلطې او تدبير له پلوه په هرڅه احاطه لري او الله تعالى لدينه پاك او منزه دئ چي له مخلوق سره خلط شي او يا له هغوی سره د دوی په ځايونو كي حلول وكړي او ورسره هستوګن وي، الله تعالى د ذات او صفاتو له پلوه لدينه لوړ دئ، د هغه يو صفت علو دئ." ته خپل دغه قول لدې سره چي وايي: "

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه مانع او اشكال لري چي ووايو: الله تعالی څرنگه چي وغواړي خپل بنده ته ورنږدې كېږي، سره له دې چي د علو صفت هم لري" دا يو د بل متضاد او منافي اقوال سره مقايسه كړه!!

ولې د معيت په رابطه هم دا نه شو ويلی چي څه مانع او اشكال لري چي ووايو: الله تعالی له خپل بنده سره پداسي طريقی مل او يوځای دي چي هغه په خپله غوښتي او په خپله ورباندي پوهېږي، سره لدې چي د علو صفت هم لري؟ تاسي خو د معيت په تفسير او شرح كي واياست: مونږ په دې نظر يو چي كه څوك دا عقيده ولري چي الله تعالی هرچيرته دئ نو دا شخص كافر دئ، هيڅ عاقل او مسلمان ته نه ښايي عقيده ولري چي الله تعالی په ځمكه كي له خپلو بندگانو سره دئ!! عجيبه ده چي دلته دا وايي خو د تقرب په رابطه بل نظر لرې، د دې تناقض، تضاد او دوه رنگي دريځ اصلي علت د اهل ظاهر هغه په ظاهر ولاړ مسلك دئ چي ته او ستا ملگري ورباندي روان دي.

صحيح او قوی قول دا دئ چي مونږ عقيده ولرو او اقرار وكړو: په هغو آيتونو ايمان لرو چي له بندگانو سره د الله تعالی د خاص يا عام معيت په هكله بحث او يادونه كوي، د دې آيتونو په مراد ايمان لرو او وايو چي واقعاً الله تعالی له بندگانو سره دئ؛ خو له معيت او يو ځای والي نه ظاهري او متبادره معنی مراد نده او پداسي معيت اعتقاد جائز نه بولو چي د علو له صفت سره تنا قض ولري.

په يوه مبارك آيت كي له بندگانو سره معيت او پر عرش استواء يو ځای راغلی ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنــــزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ * الحدید: ٤

الله تعالی هغه ذات دئ چي آسمانونه او ځمکه ئې په شپږو ورځو کي پیدا کړي، بیا ئې پر عرش استواء وکړه، په څه چي په ځمکه کي لاندي کوزېږي او څه چي ترې راوزي او څه چي له آسمان نه راکوزېږي او څه چي ورته پورته کېږي، په ټولو پوهېږي، هرچیرته چي وئ هغه له تاسو سره وي، الله تعالی ستاسو د کړو لیدونکي دئ.

لکه څرنگه چي په دې آیت شریف کي د ایام لفظ د تشبیه لپاره راغلی دئ او مطلب یې همدا زمونږ معمولي ورځی ندي (دا مطلب په نورو آیتونو کي توضیح شوی) همدا راز د استواء، عرش او معیت الفاظ هم همدا حکم لري، د تشبیه لپاره راغلي، ظاهری معنی یې مقصود نده او پر تأویل یې له علیم خدای نه پرته نور څوك نه پوهېږي.

څوك چه قدیر او عظیم خدای په مخلوق قیاس کړي او د خالق په هکله یې هم په خپل ذهن کي مخلوق ته ورته تصویر جوړ کړی وي، دا کسان مجبورېږي د قرآنکریم الفاظ تأویل کړي او له هر لفظ نه داسي معنی راوباسي چي د دوی له ذهن او تصور سره برابره وي.

لکه چي د دې مبارك آیت په هکله:

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ * الواقعه: ٨٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ هغه ته له تاسي نه ورلنډ يو خو تاسي نه وينئ.

د اهل ظاهر له ډلی نه يو تن ليکي: "ای نحن اعلم منه ما ظهر وما بطن" يعنی مونږ د هغه په ظاهر او باطن پوره علم لرو. مونږ له دې گران دوست نه پوښتنه کوو چي:

- د "اقرب" لپاره دې د "اعلم" ترجمه په کوم کتاب او د عربي ژبې په کوم قاموس کي ليدلی ده؟
- آيا الله تعالی نه شوی کولی ووايی: "ونحن اعلم به منکم" مونږ د هغه په رابطه له تاسي نه ډېر علم لرو.
- د آيت په پای کي د "لاتبصرون" جمله د اقرب له لفظ سره سمون خوري؛ او له اعلم سره اړخ نه لگوي،که د اعلم لفظ راغلی وی نو بايد په پای کي يی "وانتم لاتعلمون" ويل شوي وی.
- په دې کي څه مشکل گوری چي له کوم تحريف او تأويل نه پرته ووايا ست: الله تعالی له نورو نه زيات خپل بنده ته نږدې دئ، د دې نږديوالي کيفيت الله تعالی ته وسپاری او عقيده ولرئ چي دا تقرب د مخلوق له تقرب سره شباهت نه لري او د الله تعالی د علو له صفت سره منافات نه لري.
- څوك چي رب العالمين له مخلوق سره تشبيه کړي، هغه داسي انگېري چي الله تعالی خو په خپل عرش استواء کړيده، نو له بنده سره ئې تقرب محال دئ. دا ځکه چي ويني د يوه مخلوق له بل سره د تقرب تقاضا دا ده چي هغه خپل لومړی ځای خامخا پرېږدي، مخکي درومي او هغه بل ته ورنږدې کېږي، دا شخص له مخلوق سره د الله تعالی تقرب هم د مخلوقاتو په تقرب قياسوي او دا ډول قياس

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا په عرش د استواء منافی بولي، نو بناءً مجبورېږي دقرآنکریم الفاظ تأویل کړي. خو که دا شخص پدې عقیده وي چي په موجوداتو کي هیڅ شی له الله تعالی سره شباهت نه لري، د الله تعالی تقرب د مخلوقاتو له تقرب سره ورته والی نه لري او داسي ندی چي د حرکت، نقل او ترك مکان غوښتونکی وي،که دا ډول عقیده خپله کړي نو بیا به نه بې ځایه تأویل ته اړ وي او نه به له هغه څه نه انکار ته اړ کېږي چي الله تعالی په خپله په قرآن کي بیان کړي.

دی دوستانو ته عرض کوو چي:

که دا لمر، چي د الله تعالی له مخلوقاتو نه یو مخلوق دئ، پداسي حال کي چي له مونږ نه په زرگونو میله فاصله لري، په خپل مسیر کي خوځي، کولی شي له همغې لیرې فاصلې نه، په خپلي رڼا او حرارت سره، له مونږ سره او په هرحالت کي، د توقف یا حرکت په حالت کي زمونږ ملگری وي او وینو چي په ځینو ځایونو کي راته رالنډ او تجلي او حرارت ئې زیات او په ځینو نورو سیمو کي رانه لیرې او اثرات ئې کم وي، د لمر چي دا حال وي نو په کوم دلیل له بندگانو سره د الله تعالی معیت او تقرب، د هغه تعالی له شأن سره برابر او لایق تقرب، محال او ناممکن شمېرئ؟ پداسي حال کي چي هغه د ټولو رب دئ، هغه عظیم دئ، په هرڅه محیط دئ، ټول عالم د ده د عظمت په وړاندي داسي دئ لکه د خردل یوه دانه.

باید په یاد ولرو چي له الله تعالی سره زمونږ رابطه یوازي دا نده چي هغه مونږویني او له لېري نه زمونږ غږ اوري، زمونږ په هر څه علم لري، بلکه لدینه علاوه هغه پر مونږ او زمونږ په ټولو حالاتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او افعالو احاطه لري، د هر کار د کولو قدرت هغه راکوي، توفیق د هغه له لوري دئ، زمونږ اراده د ده د ارادې تابع ده، اراده ئې زمونږ پر ارادې او افعالو حاکمه او مسلطه ده، هغه څه کېږي چي هغه ئې وغواړي او د کولو توفیق ئې راکړي او هغه څه نشي کېدی چي دی ئې ونه غواړي او د کېدو توفیق ورنکړي. دغو مفاهیمو ته په پام سره باید پر عرش د استواء، قرب او معیت تر منځ ځانګړې رابطه ولټوو، نه داسي چي په یوه ایمان ولرو او له بل نه انکار وکړو. د دې مفاهیمو تر منځ تلفیق د هغه چا لپاره ګران کار دئ چي الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوي او استواء، تقرب او معیت په هغه معنی اخلي چي د انسانانو تر منځ متداوله ده.

یو بل مثال هم وړاندي کوم، قرآنکریم فرمایي:

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ *

الفتح: ۱۰

بیشکه هغه کسان چي له تا سره بیعت کوي په حقیقت کي له الله تعالی سره بیعت کوي، د الله تعالی لاس د دوی پر لاسونو د بره دئ.

د اهل ظاهر د مسلك یو کس د دې آیت په رابطه لیکي:

څرنګه چي الله تعالی د آسمانونو د پاسه پر خپل عرش دئ، نو لاس ئې هم د هغو د لاسونو د پاسه دئ چي له رسول صلی الله علیه وسلم سره بیعت کوي!!

دې دوست ته وایو: که له "یدالله فوق ایدیهم" نه دا مطلب واخلو چي د الله تعالی لاس له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د بیعت کوونکو له لاسونو نه بره او پورته وو، نو بیا د دې بیعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

الرضوان فضیلت او امتیاز له نورو بیعتونو نه به څه که وو؟ ځکه په هر بیعت کي د الله تعالی لاس د بیعت کوونکو له لاسونو نه پورته وي، پداسي حال کي چي پدې آیت کي خو دغه مطلب د بیعت الرضوان د فضیلت او امتیاز د بیان پخاطر راغلی دئ، لکه چي ته په خپله د الله تعالی د دې قول په هکله چي فرمایي: " مَا مَنَعَكَ أن تَسجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَی " لیکي: دلته "خلقت بیدي" د آدم علیه السلام د خلقت امتیاز او فضیلت افاده کوي او الله تعالی ته د "ید" صفت ثابتوي، دلته هم باید ووائی چي "ید الله فوق ایدیهم" د دې بیعت د امتیاز او فضیلت د افادي لپاره راغلي او په خاصه نه عامه معنی د الله ید د دوی د ید د پاسه وو.

هغه کسان چي له (ید) نه د هغه ظاهري معنی اخلي او الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوي دا ورته مشکله ده چي پر عرش د استواء او د بیعت کوونکو د لاسونو د پاسه د یدالله موجودیت څنگه سره تلفیق کړي، هغوی د خپل غلط او باطل تصور نه راولاړ شوي کړکیچ سره مخامخ دي او دې ته اړ شوي چي عجیب او غریب تأویلات وکړي، داسي تأویلات چي نه یوازي د دوی مشکل نشي حل کولی بلکه مزید مشکلات ورته راپیدا کړي؛ خو که دوی ووایي چي بې نیازه خدای پداسي حال کي چي پرهغه څه ئې استوی کړي چي عرش ئې ورته ویلی، په عین وخت کي او د همدی بیعت په مهال ئې لاس د بیعت کوونکو د لاسونو د پاسه وو، خو په عرش استواء او په لاسونو د پاسه لاس ایښودل ئې له مخلوقاتو سره هیڅ مشابهت او ورته والی نه لري، حقیقت او کیفیت ئې یوازي علیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای ته معلوم دئ او بس، نو پدې صورت کې به نه له کوم اشکال سره مخامخ کېږي، نه به ئې په اعتقاد کې کوم خلل رامنځته کېږي، نه به تشبیه او تأویل ته اړ کېږي.

هغه کسان په غلطه روان دي چې پر عرش استواء، آسمان ته نزول او له بنده سره د الله معیت او قرب پرظاهري معنی حمل کوي او متداوله معنی ترې اخلي او د مخلوقاتو له استوی، نزول، معیت او قرب سره ئې تشبیه کوي. همد اراز هغه کسان هم په غلطه دي چې دا شیان یا بالکل نه مني او یا تأویل پکې کوي.

د نورو مفاهیمو په اړه هم اختلاف له همدې ځایه سرچینه اخلي او د همدې اصولو د عدم مراعات په وجه اشتباهات رامنځته کېږي، د مثال په توگه د دې مبارك آیت "مامَنَعكَ انْ تَسجُد لماخَلقت بیدي" په اړه له همدی افراطي ډلي نه یوکس لیکي: "اذ کل عباده خلقهم بغیرمسیس بیدوخلق آدم بمسیس: څرنگه چې ټول مخلوقات ئې له لاس وروړلو پرته پیدا کړي او آدم علیه السلام ئې امتساساً په خپل لاس پیدا کړی" ورپسې زیاتوی: "غیرانه ولی خلق الاشیاء بامره وقوله وارادته و ولی خلق آدم بیده مسیسا: غیر لدې چې الله تعالی د مخلوقاتو په پیدا ایښت کې په خپل امر، قول او ارادې سره تصرف کړی، خو د آدم (ع) په پیدا ایښت کې ئې د خپل لاس په امتساس سره تصرف کړی"

لدې کبله چې دا ښاغلی؛ الله تعالی له انسان سره تشبیه کوي، نو د الله لاس هم د بندگانو له لاس او په لاس پیدا کول ئې هم د انسانانو د لاس له کار سره ورته گڼلی نو ځکه ئې د مسیس لفظ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارولی دئ. دې ښاغلي ته وایو:

- ولې دومره جسارت او بې باکي کوی چې د مسیس لفظ له ځانه زیاتوې؟ پداسي حال کي چي نه په قرآنکریم کي دا لفظ راغلی او نه په احادیثو کي.
- ته د الهي افعالو کیفیت د بندګانو د اعمالو له کیفیت سره تشبیه کوی، پداسي حال کي چي له یوه بل نه ذاتاً متفاوت شیان حتماً د افعالو او اعمالو د کیفیت له مخي هم له یوه بل سره توپیر لري، هغه څه چي په ذات کي یو له بل سره توپیر ولري افعال ئې هم توپیر لري او یو په بل نشي قیاس کېدی.
- پداسي حال کي چي لوی غر د الله تعالی د تجلی په مقابل کي د مقاومت توان نه لري، د جبرائیل علیه السلام په څېر د الله ستر او لوړ مرتبه مخلوق دا وس او توان نه لري چي د الله تعالی لومړني حجاب ته ورنږدې شي، نو د آدم علیه السلام د وجود مواد به څنګه د الله تعالی د ید د امتساس په وړاندي د مقاومت توان ولري؟ په یوه حدیث کي راځي:

عن زرارة ابن اوفى رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم سأل جبرئيل: هل رأيت ربك؟ فانتفض جبرئيل وقال: يا محمد ان بيني و بينه سبعين حجاباً من نور لو دنوت من ادناها حجاباً لاحترقت.

زراره د اوفی زوی روایت کوی چي رسول صلی الله علیه وسلم له جبرائیل علیه السلام نه پوښتنه وکړه: آیا تا خپل رب لیدلی دئ؟ جبرائیل علیه السلام ولړزید او وئې ویل: اې محمده! زما او رب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترمنځ اويا د نور داسي پردی دي چي که تر ټولو نږدې پردې ته ئې ورلنډ شم نو حتماً به اور واخلم.

- ولې دا نه وايا ست چي: الله تعالی خپل بنده آدم عليه السلام په خپل لاس پيدا کړ، خو نه له (يد) نه ظاهري معنی اخلو او نه د دې خلقت د کيفيت په هکله علم لرو، دا زمونږ له ادراك نه لوړدی، د دې معنی الله تعالی ته سپارو ترڅو نه د تشبيه مرتکب شي او نه تأويل ته اړ.

تأويل!

د تأسف خبره ده چي اهل ظاهر د تأويل له لفظ نه، هغه هم په متشابهاتو کي، هغه مفهوم او معنی نه اخلي کوم چي په قرآن کريم کي راغلی. د دوی له نظره تأويل ديته ويل کېږي چي د لفظ ظاهري او متبادره معنی په بل لوري واړولي شي او د ظاهري معنی پرځای بله معنی ترې واخيستلی شي، پداسي حال کي چي قرآن کريم د تأويل لفظ د دوی د دې تعبير په خلاف په بله معنی رااخلي او وايي چي د متشابه آيتونو پرتأويل له الله تعالی پرته هيڅوك نه پوهېږي: ومايَعلمُ تأويلهُ الا الله: په تأويل ئې له الله پرته هيڅوك نه پوهېږي" د دغه آيت په اساَس د تأويل تعريف داسي ندی لکه چي اهل ظاهر وايي. دلته تأويل د متشابهاتو په اړه راغلی، په هغو ځايونو کي چي يو غيرمرئې او غيرمحسوس څيز پداسي کلماتو او الفاظو سره معرفي شوی چي اصلاً د محسوسو او ليدل کېدونکو څيزونو لپاره وضع شوي او پداسي ځايونو کي نه ظاهري معنی مطلوبه وي او نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې تأويل ممكن وي. د يوسف عليه السلام خوب چي په قرآن كريم كي ئې يادونه شويده دا مطلب ښه توضيح كوي، يوسف عليه السلام په خوب كي ويني چي يوولس ستورى ، لمر او سپوږمۍ سجده ورته كوي، خپل پلار ته د دې خوب كيسه كوي، پلار ئې په تعبير پوهېږي او خپل زوى ته داسي نصيحت كوي: زويه! خپل خوب دي وروڼو ته مه وايه، هسي نه چي كومه توطئه درته جوړه كړي. ډېروخت تېر شو، يوسف عليه السلام د ژوند ډېري هسكي ټيټى وليدې، بالآخره د مصرد خزانو امين او بيا د ټول مصر واكمن وټاكل شو، كورنۍ ئې مصر ته وروغوښتله، كله چي پلار، مور او يوولس وروڼه ئې راورسېدل او وئې ليدل چي ټول د ده لپاره الله ته په سجده پريوتل نو خپل پلار ته ئې وئې ويل:

وَقَالَ يَاأَبَتِ هَذَا تأويل رُؤيَاي مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا *

يوسف: ۱۰۰

او وئې ويل: گرانه پلاره! دا دئ زما د هغه پخواني خوب تأويل او تعبير چي الله تعالى رښتونى كړ.

گورئ چي د ده پدې خوب كي تشبيه كارول شوې، مور او پلار د لمر او سپوږمۍ په بڼه كي او وروڼه د ستورو په شكل كي،كله چي د ده د خوب متشابهات په خپل اصلي او لومړني شكل ښكاره كېږي نو وايي: دا دئ زما د خوب تأويل! په دې اساس تأويل يعنى كلمات له ظاهري او ذهن ته نږدې معنى نه د هغى حقيقى معنى ته گرځول،يا متشابهات خپل لومړني كيفيت ته اړول.

نامناسبه به نه وي كه دلته د خپل هغه خوب يادونه وكړم چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې خوب ته ورته دي او په اتلس کلنۍ کې مې د واده په شپه لیدلی دئ: په هغه شپه چې سهار ته مې د واده ورځ وه، څو لحظې مې د خوب لپاره وخت وموند، په همدې شېبوکې مې خوب ولید چې د خپل تره له یوه زوی سره چې له ما نه مشر وو، یو ځای آسمان ته خیژو، ښه پور ته لاړو، ترستورو پورې ورسېدو، هلته ستوري وینم چې ټول له ختیځ نه د لویدیځ په لوري درومي، حرکت ئې د څپو په څېر، ودرېدم او د ستورو د دې عجیب حرکت تماشا ته ځیر شوم، ناڅاپه گورم چې ستوري سره واوبدل شول او یوه زرینه تکه ترې جوړه شوه، ورپسې گورم چې لدې زریني ټوټې په خپله زریني خولۍ جوړې شوې او له مونږ نه څو قدمه آخوا کوټه شوې، زه یوازې دې ځای ته ور روان شوم ترڅو دا خولۍ له نږدې نه وگورم، ناڅاپې له یوې بلې خوا څلور، پنځه تنه نور هم دې نقطې ته راغونډ شول، هر یوه لدې کوټې نه یوه یوه خولۍ واخیسته پرته لدې چې په سر ئې کړي، ما هم یوه خولۍ راواخیسته او هغه مې په سر کېښوده او له همدې سره له خوب نه راویښ شوم. د دې خوب د تعبیر په رابطه مې لومړی داسې گمان کولو چې کېدی شي الله تعالی ډېر نېك او صالح اولادونه راکړي، له خپل واده سره مې هغه مربوط گڼلو او له ستورو مې همدا د صالح اولاد تعبیر اخیستو، خو دا تعبیر راته د خوب له مجموعي روحیې سره موافق نه ښکارېدو او دا تعبیر مې ناقص بالو، دوه کاله وروسته په کابل پوهنتون کې شامل شوم، په همدې کال د الله په فضل سره اسلامي تحریك پیل شو او الله تعالی په ما پېرزوینه وکړه او د دې تحریك کې په روانولو کې ئې د نورو ورونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځنګ کې ما ته هم د څه ونډې افتخار را په برخه کړ، بیا د داوود خان د اقتدار په دوران کې، د رژیم په ضد په کودتا متهم شوم، زما د نیولو هڅه وشوه، زه الله تعالی وژغورلم، څو تنه ورونه ونیول شوو او زه له ځینو ورونو سره خپل شرقي ګاونډي ملك، پاکستان ته مهاجر شوو، هلته مو د حرکت د مجدد تنظیم فرصت ترلاسه کړ، د افرادو روزنه مو پیل کړه، روزل شوي ورونه به د کار لپاره هیواد ته ستنېدل، دوی به ډېرې سختې، اوړدې، کړې وړې، هسکې او ژورې لارې وهلې، له لوړو لوړوغرونو او سختو درو به تېرېدل او خپلو سیمو ته به تلل، هلته به ئې د دعوت، تنظیم او حزبي فعالیتونو کارونه ترسره کول. پدغه دوران کې ورونو په اتفاق سره د نهضت امارت ما ته راوسپارو. دلته مې ګمان وکړ چې شاید زما د هغه خوب تعبیر همدا وو، له شرق نه غرب ته د ستورو خوځېدل مې له شرق نه غرب ته د مجاهدینو تلو ته اشاره وګڼله، مخصوصاً هغه وخت چې له هېواد نه بهر نورې او نوې ډلې جوړې شوې، نوي رهبران صحنې ته راووتل، هر یوه غوښتل د زعامت خولۍ په سرکېږدي، دا هره صحنه مې د هغه خوب د یوې برخې تعبیر وموندو.

په ټولو هغو آیتونو کې چې د الله تعالی له افعالو نه پکې بحث او یادونه شویده، په ځانګړې توګه هغه افعال چې انسانان ئې په جوارحو او اندامونو ترسره کوي او په هغو آیتونو کې چې د انساني اعضاوو لپاره وضع شوي نومونه د الله تعالی په اړه پکې ذکر شوي، اهل ظاهر دا ټول افعال او اسماء د هغوی په ظاهري معنی حمل کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او وايي چي بايد په دې افعالو او اسماوو ايمان ولرو، گويا دا افعال او اسماء د الله تعالى لپاره ثابت دي او تأويل ئې "د دوى له نظره تأويل" ناجائز دي، مونږ پداسي حال کي چي پدې آيتونو ايمان لرو، تلاوت ئې کوو او په مراد او مطلب ئې عقيده او باور لرو، خو دا افعال او اسماء پرظاهري معنى نه حمل کوو، ځکه ظاهري معنى ترې اخيستل د تشبيه په معنى ده او نه ئې د تأويل هڅه کوو ځکه ايمان لرو چي پرتأويل ئې له عليم خداى نه پرته بل څوك نه يوهېږي. کله چي د الله تعالى په هکله،يد، سمع، بصر، قدم او ديته ورته د نورو نومونو يادونه کېږي دا ټول د الله تعالى ثابت صفات بولو، نه وايو چي د يد مطلب قوت او يا نعمت دئ او د سمع او بصر معنى علم دئ، دا ډول تأويلات نه کوو، همدا راز دا هم نه منو او نه پدې عقيده لرو چي دا ياد شوي نومونه او اندامونه د انسان د اندامونو په شان دي، يعنى يد، سمع او بصر داسي جوارح ندي لکه د انسان لاس، غوږونه او سترگى. بايد دا ټکي په ياد ولرو چي له دې ټولو آيتونو نه هدف دا دئ چي د الله تعالى صفات راوپېژني، دا ئې مراد او موخه نده چي د الله تعالى د ذات کيفيت معرفي کړي.

له الله تعالى سره د موسى عليه السلام تکلم

مونږ په دې موجوداتو کي د الهي افعالو له نښو او مظاهرو نه د الله تعالى په اړه علم حاصلولى شو، خو د ذات او افعالو د کيفيت د څرنگوالي د ادراك وس او قدرت نه لرو، لکه چي قرآن کريم له موسى عليه السلام سره د الله تعالى د تکلم په قصه کي دې مطلب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته اشاره کوي:

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ تَرَانِي وَلَكِنْ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنْ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ *

الاعراف: ۱٤۳

او کله چي موسی علیه السلام زمونږ د وعدي ځای ته راغی او رب ئې خبري ورسره وکړې، وئې ویل: یا ربه! ما ته ځان راوښیه چي درته وگورم، الله وفرمایل: هیڅکله مي نشې لیدلی، خو دې غره ته وگوره، که دا په خپل ځای باقي پاتې شو نو "په هغه صورت کي به" مي ولیدی شی، نو کله چي د ده رب غره ته تجلي وکړه "ځان ئې وروښود" ټوټې ، ټوټې شو او موسی علیه السلام بیهوشه ولوید او کله چي په خود راغی وئې ویل: پاکي ده تالره، تا ته مي توبه ده او زه لومړنی مؤمن یم.

دا مبارك آیت څو اساسي مطالب څرگندوی:

- د لوی عرش مالك خدای پداسي حال کي له موسیعلیه السلام سره خبری وکړې چي موسی علیه السلام په ځمکه کي وو.
- موسی علیه السلام د الله تعالی د ذات د لیدو هیله څرگنده کړه چي په ځواب کي ورته وویل شول: هیڅکله به مي ونه وینې، یعنی اوس ته د الله تعالی د ذات د لیدو توان او استعداد نه لرې او په فعلي حالت کي لدې نه عاجز یې چي الله تعالی ووینې.
- الله تعالی پداسي طریقی سره چي په خپله ئې غوښتی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیفیت ئې د انسان لپاره د ادراك وړ ندی، خپل ذات غره ته ورښودلی او غره د دې تجلي په وړاندې مقاومت ونه شوی کړی، ټوټې ټوټې شو.

- موسی علیه السلام د دې تجلی له آثارو نه بیهوشه شو او کله چې په خود راغی نو اعتراف ئې وکړچې:

الف- الله تعالی لدینه لوړ او منزه دئ چې انسان ئې په خپلو محدودو وسایلو او استعدادونو مشاهده او د هغه تعالی د تجلی په وړاندې مقاومت وکړی شي.

ب- د دېدار مطالبه او د مشاهدې هیله، خپله غلطي گڼي او توبه کوي.

ج- ځان لومړنی مؤمن او په دې حقایقو باور لرونکی شمېري، ځکه لده نه مخکې هیچا داسې صحنه نده لیدلې.

دغه مبارك آیت که له یوی خوا د الله تعالی لپاره اختیاري افعال لکه له بنده سره خبري او تجلی په اثبات رسوي له بلی خوا دا په ډاگه کوي چې د الله تعالی د ذات د کیفیت ادراك د انسان لپاره ممکن ندی. باید پدې هکله له هر ډول تخیل، تصور او تفکر نه ډډه وشي. هغه کسان چې په متشابه آیتونو او احادیثو کې ید، عین، قدم، اصابع، اذن او مربوطه افعال لکه اخذ، بطش، اعطاء، امساك، سمع، بصر،اتیان، مجئ او استواء دا ټول کلمات چې اصلاً باید متشابه وبلل شي د تأویل هڅه ئې ونه شي، برعکس هغوی جسارت کوي او دا ټول پرظاهري معنی حمل کوي، پدې سره دوی د تشبیه مرتکب کېږي او له عظیم او احد خدای نه انسان ته ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجود جوړوي!! غوره به وي په دې اړه څو آیتونه او احادیث تفسیر، توضیح او تشریح کړو ترڅو مسأله ښه څرګنده او روښانه شي:

وَقَالَتْ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ * المائده : ٦٤

او یهودانو وویل: د الله تعالی لاس تړلی دئ، د دوی لاسونه دي تړلي وي او پر دوی دي لعنت وي، په سبب د هغه څه چې وئې ویل، داسي نده لکه دوی چې وایي، د الله تعالی دواړه لاسونه خلاص دي او څنګه چې وغواړي همغسي انفاق کوي.

په دې آیت کي د بخل، سخاوت، امساك او انفاق په اړه بحث شوی، یهودان الله تعالی ته د بخل نسبت کوي او وایي: " يَدُ اللّهِ مَغْلُولَةٌ: د الله لاس تړلی دئ" یعني څه چې ترې غواړو نه ئې راکوي، د هرڅه واك ورسره دئ، د ټولو شیانو مالك دئ، خو بندګان ئې همداسي پرېښی دي، څه نه ورکوي! په عربي ژبه کي له بخیل نه په همدې کلماتو تعبیرکېږي او د دې برعکس هغه کسان چې سخاوت لري، هر چا ته لاس ورکوي، له هر چا سره مرسته کوي، سخاوت لري، د هغه لپاره (يداه مبسوطتان) کلمات کاروي، یعنی لاسونه ئې خلاص دي، هر چا ته هرڅه ورکوي. الله تعالی د یهودانو په ځواب کي فرمایي: "بَلْ يَدَاهُ مَبسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيفَ يَشَاءُ" د دې معنی دا ده چې الله تعالی زیات انفاق کوي، هر چا ته له خپلو نعمتونو نه مناسبه برخه ورکوي. متأسفانه اهل ظاهر لدې آیت نه هم له حقیقت نه لری تعبیر اخلي او وایي چې دا آیت په دې دلالت کوي چې الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعالی دوه لاسونه لري!! خو هر څوك پوهېږي چي که چیرته د آیت د بحث محور د الله تعالی د ذات دکیفیت بیان وی! او د بخل او سخاوت په رابطه خبره نه کېدی او د الله د ذات په اړه ویل شوي وی چي: "یَدَاهُ مَبسُوطَتَانِ" نو په هغه صورت کي مو ویلی شوی چي د آیت معنی همغه ده چي اهل ظاهر ئې ترې اخلي، خو پدې صورت کي به هم له دې اشکال سره حتماً مخ کېدو چي: آیا الله تعالی دوه داسي لاسونه لري چي تل خلاص وي او هیڅ نه سره یوځای کېږي؟ ځکه د مبسوطتان معنی همدا ده!! د اهل ظاهر استدلال د تعجب وړ دئ. مونږ په دې مبارك آیت ایمان لرو او په مفهوم او مراد ئې چي "یُنفِقُ کَیفَ یَشَاءُ" دې باور لرو، خو له دېکلماتو نه ظاهری معنی نه اخلو او تأویل ئې الله تعالی ته سپارو او د هغه کسانو په ځواب کي چي الله ته د بخل نسبت کوي او وایي:

یَدُ اللَّه مَغْلُولَةٌ

ورته وایو:

بَلْ یَدَاهُ مَبْسوطتَانِ یُنفِقُ کَیْف یشاء

د تقوا او احتیاط غوښتنه خو دا ده چي د آیتونو په تفسیرکي پوره محتاط وو، د هر آیت د تفسیر او ترجمې په وخت د هغه سیاق، سباق او له مخکي وروسته سره رابطه په پام کي ولرو، که دا اصل مراعات نشي نو زیات اشتباهات رامنځته کېږي. د مثال په ډول که تاسي د یوه شخص د ذات په اړه او د یوه خاص حالت د معرفي کولو په هکله ئې خبری کوی او وائې چي هلته یو څوك دئ له دوو خلاصو لاسونو سره. لدینه مطلب دا دئ چي هغه سړی دوه داسي خلاص

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاسونه لري چي یو له بل سره وصل کېدی نشي. خو که هدف د هغه شخص د سخاوت بیان وي او هدف مو دا وي چي هغه سړی خلاص لاس لري، سخي دئ، نو په دې حالت کي د لومړنۍ معنی اخیستل غلطه او بیځایه خبره ده.

لدی آیت نه د اهل ظاهر تعبیر که څه هم ډېر کمزوری او ناسم دئ، خو که فرضاً د هغوی نظر ومنو او د "یَدَاهُ مَبسُوطَتَان همغه معنی واخلو چي دوی ئې اخلي، په دې صورت کي خو الله له مخلوق سره تشبیه کېږي، بیا نو د اهل ظاهر او مشبه (هغه چي الله له مخلوقاتو سره تشبیه کوي) ترمنځ څه توپیر وجود لري؟ هغوی هم وایي چي د الله تعالی (نزول)، (ید) او نور دا ډول صفات همغه دي چي مونږ ئې مثال په مخلوقاتو کي گورو او الله تعالی مونږ ته په خطاب کي داسي کلمات استعمال کړي چي مونږ هغه پېژندي شو او د معرفت توان ئې لرو او له همدې امله د الله تعالی نزول او ید لکه د بندگانو د نزول او لاسونو په شان شمېرو.

د دې ډلی یو شیخ په خپل کتاب (قواعدالمثلی في صفات الله واسمائه الحسنی) کي لیکي: پوه شه چي د هغو نصوصو معنی چي د الله تعالی صفات پکي ذکرشوي همغه ظاهري معنی ده چي په آسانۍ سره ذهن ته رسېږي او دماغ ئې بې تکلفه مني او وربانديي پوهېږي. دلته وینو چي د (مشبه ډلی) او اهل ظاهر د نظریاتو ترمنځ هیڅ تفاوت نشته. د مشبه ډله وایي چي د دغو نصوصو ظاهر په دې دلالت کوي چي الله تعالی لکه انسان دوه لاسونه لري، یو ئې ښی او بل ئې چپ او لاسونه ئې گوتی هم لري،........او ته هم دیته کاملاً

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته خبره کوي، خو فقط دا علاوه کوې چي وائې بلا تکییف یا بلاتشبیه، پدې بلاتشبیه او بلا تکییف ویلو سره ته د مشبه له ډلی نه نه وځې، د بلا تشبیه جمله تا ته هیڅ گټه نشي رسولی، ځکه مشبه ډله خو هم دا نه وایي چي د الله تعالی لاس لکه د انسان د لاس په اندازه اوږد او له غوښو او هډوکو نه جوړ شوی دئ.

همداراز که د "واشتعلَ الراسُ شیبا" له آیت نه هغه ظاهري معنی واخیستي شي چي ژر او په آسانۍ سره ذهن ته رسېږي نو د دې آیت معنی به دا وي چي: سر ئې له زوړوالي نه اور واخیست! پدې صورت کي که بلا تشبیه اوبلا تکییف ووایو نو څه گټه به ولري؟! او یا په دې آیت کي:

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ

که په دې ځای کي ظاهري او ذهن ته متبادره معنی واخیستی شي نو د آیت ترجمه به یا دا وي:

- الله تعالی په هغه څه پوهېږي چي دوی په خپلو ورغوو (لاسونو) کي پټ کړي.
- او یا دا چي الله تعالی په هغه څه پوهېږي چي د دوی د دواړولاسونو ترمنځ واقع دي چي هغه ئې خپل بدن دئ.
- او یا دا چي الله تعالی په هغه څه پوهېږي چي دوی په خپله غېږ او دواړو لاسونو کي نیولی.
- او که ډېر تکلف وکړو نو ایله دا ویلی شو چي: الله تعالی هم په هغو شیانو علم لري چي د دوی په مخ کي پراته دي او هم په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیانو چي د دوی شاته پراته او واقع دي.

پداسي حال کي چي دا آیت نه دغه پورتني مطالب افاده کوي او نه ئې دا شیان مراد او مطلوب دي، بلکه د آیت مطلب او مراد دا دئ چي الله تعالی د دوی په ماضي او مستقبل ټولو باندي عالم دئ، په هر هغه څه پوه دئ چي دوی مخکي کړي او یائې په آینده کي کوي. لنډه دا چي که له د "يَعلمُ ماَ بينَ ايدِيهِم وماخلَفهُم" په آیت کي د الفاظو ظاهري معنی واخلو نو داسي تفسیر به موکړی وي چي د آیت له مراد سره اړخ نه لگوي او پدې صورت کي د بلا تشبیه او بلا تکییف قول او قید مونږ ته هیڅ گټه نه شي رسولی. همداراز که دلته د "يُحيطُونَ" له لفظ څخه د هغه ظاهري معنی واخلو نو معنی به ئې دا وې چي گوا کي علم یو داسي شی او جسم دئ چي لا سته راوړل ئې د یوه دیوال په څېر کومې احاطې ته ضرورت لري او تاسي نه شئ کولی د الله تعالی علم لاسته راوړئ او شا او خوا ئې احاطه کړئ مگر هغه چي الله تعالی ئې وغواړي، پدې صورت کي به د بلا تشبیه د قید راوړلو سره څنگه دا اشکال رفع کړئ؟

ابن جوزي وایي:

که په دې آیتونو او احادیثو کي د الفاظو ظاهري معنی واخیستل شي نو الله تعالی ته د جسم اثبات او له مخلوق سره ئې تشبیه لا زمېږي، ځکه د لفظ ظاهري معنی هغه ده چي د هغی لپاره لفظ وضع شویدی، په دې اساس د (ید) معنی له هغه مخصوص غړي یا اندام نه پرته بل څه نشي کېدی، همدا راز نور الفاظ.، د سلفو لاره دا نه وه چي د الله تعالی د صفاتو په اړه د استعمال شوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

الفاظو ظاهري معنی واخلي، بلکه د هغوی مذهب دا وو چي په دې هکله ئې هر ډول بحث ناروا باله او له هغه نه ئې ډډه کوله. ابن جوزي زیاتوي: دې ډول آیتونو او احادیثو ته د صفاتو آیات او احادیث ویل په خپله بدعت دئ، ځکه دا نوم نه په قرآن کي راغلی او نه په احادیثو کي، بلکه دا د بدعتیانو کار دئ.

امام فخر رازي لیکي: د قرآن کریم په زیاتو آیتونو کي د بې شمېره دلایلو له امله د الفاظو ظاهري معنی اخیستل جواز نه لري. د مثال په توگه په دې آیت کي:

وَلِتصنعَ علَی عینِي

که دلته ظاهري معنی واخلو نو ترجمه به ئې دا وي چي گویا موسی علیه السلام ئې د سترگی د پاسه وو!! پداسي حال کي چي هیڅ عاقل انسان دا خبره نشي کولی. همداراز پدې آیت کي:

وَاصْنَعْ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا

که ظاهري معنی واخلو نو معنی به ئې دا وي چي کښتۍ زمونږ پر سترگو جوړه کړه، همداراز د ظاهری معنی تقاضا دا ده چي د کښتۍ د جوړولو آله همدا سترگي وگڼو!! دا دواړه خبري غلطې دي، بل اشکال ئې دا دئ چي یوه ذات ته د څو سترگو نسبت شوی او په یوه مخ کي د څو سترگو موجودیت یو ډول عیب شمېرل کېږي، بیا زیاتوی دلته له عین او اعین نه مراد نظارت، توجه، پاملرنه او اعتناء ده.

هغه کسان چي وایي: الله تعالی دوه لاسونه (ښی او کیڼ) لري، هرلاس ئې گوتی لري او د گوتو ترتیب ئې هم لکه د انسان د گوتو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

شان دئ، دا ډله غواړي او كه نه خو په دي تصور سره الله تعالى له انسان سره تشبيه كوي، پداسي حال كي چي الله تعالى فرمايي:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ * الشورى: ١١

هيڅ شى د هغه په شان ندى او هغه اوريدونكى ليدونكى دئ.

همدا راز فرمايي:

فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ *

النحل: ٧٤

نو د الله تعالى لپاره مثالونه مه راوړئ، بيشكه الله تعالى پوهيږي او تاسو نه پوهيږئ.

الله تعالى په ذات او صفاتو كي سيال، مثال او مثل نه لري، هرڅوك چي الله تعالى له مخلوق سره تشبيه كوي هغه په غلطه روان دئ او دا ډول عقيده خرافي او الحادي عقيده ده.

له اهل ظاهر دوستانو نه پوښتنه كوو چي:

د خپل مسلك او مذهب له مخي دا مبارك حديث څنګه تأويلوئ:

إِنَّ الْمُقْسِطِينَ، عِنْدَ اللّهِ، عَلَىٰ مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ. عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَـٰنِ عَزَّ وَجَلَّ. وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ رواه مسلم

په تحقيق سره عدل كوونكي به د الله تعالى خوا ته او ښي لاس ته ئې د نور پر منبرونو تاست وي او د الله تعالى دواړه لاسونه ښي دي.

كه دلته (يد) او (يمين) ستاسي د مسلك په اساس په همدى ظاهري معنى واخلو نو خبره نه په عقل برابره راځي او نه په نقل، په عقل سره ځكه چي دوه ښي لاسونه عقل نه مني او په نقل سره ځكه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي رسول صلی الله علیه وسلم په بل حدیث کي فرمایي:

يَطْوِي اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ السَّمَاوَات يَوْمَ الْقِيَامَة. ثُمَّ يَأْخُذُهُنَّ بِيَده الْيُمْنَىٰ. ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلكُ. أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟ ثُمَّ يَطْوِي الأَرَضِينَ بِشمَاله. ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلكُ. أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟ " رواه مسلم

الله تعالی به د قیامت په ورځ آسمانونه راونغاړي او بیا به ئې په ښي لاس کي ونیسي او وبه فرمایي: زه پاچا (ملك) یم، جابران چیرته دي؟ متکبران چیرته دي؟ بیا به ځمکي راونغاړي او په کیڼ لاس کي به ئې ونیسي او وبه فرمایي: زه پاچا یم چیرته دي جابران؟ چیرته دي متکبران؟

مونږ د دواړو حدیثونو په الفاظو اقرار کوو، ایمان پرې لرو، حق ئې بولو، هغه د متشابهاتو له جملې نه شمېرو او وایو چي د "یدالیمنی، شمال، یأخذ او یطوي" کلمات د تشبیه لپاره راغلی دي او پر تأویل ئې له الله تعالی نه پرته بل څوك نه پوهېږي او په لا ندینیو مفاهیمو دلالت کوي:

- لومړنی حدیث دا مطلب څرګندوی: هغه کسان چي عدل ئې کړی، په خپلو قضاوتونو کي ئې د انصاف رعایت کړی، حق ئې حقدار ته سپارلی، د دوي مقام ډېر لوړ دئ، د الله تعالی په وړاندي د اوچت مقام خاوندان دي، د قیامت په ورځ به د الله تعالی خوا ته د نور په منبرونو ناست وي.
- لکه څرنګه چي په دنیا کي د پاچایانو او واکمنو دا دود دئ چي که وغواړي څوك تقدیرکړي درناوی ئې وکړي نو هغوی خپلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښي خوا ته دروي، الله تعالی هم عدل کوونکو ته خاص مقام ورکوي او تقدیروي ئې خپلي خوا ته ځای ورکوي، خو پام مو وي چي الله تعالی له مخلوق سره تشبیه نه کړئ، د الله تعالی په رابطه ښی او کیڼ مطرح ندی، هرڅوك چي هر چیرته د الله تعالی خوا ته ځای ومومي همغه ځای مبارك دئ.

- که نن ورځ یو شمېر جابر او متکبر واکمنان په خپل قوت او واکمنۍ غره دي، اقتدار او واکمني ئې د تمرد سبب شوې او دا ئې هیره کړې چي الله تعالی د هر څه واکدار دئ او دا هر څه د هغه په واك کي دئ، همدا مغرور واکمنان به د قیامت په ورځ وگوري چي ځمکي او آسمانونه د الله تعالی ملکیت دي، دا ځمکي او آسمانونه د الله تعالی د عظمت په وړاندي داسي دي لکه زمونږ لپاره د کاغذ یوه پاڼه، الله تعالی به آسمان او ځمکه داسي راغونډه کړي لکه د کاغذ یوه پاڼه زمونږ په لاس کي.
- هغه وخت به قهار او مالك الملك خدای فرمایي: چیرته دي جابر واکمنان؟ چیرته دي هغه متکبر او مغرور حاکمان؟ لِمن الملك الیوم لله الواَحِد القهار: نن پاچایي د چاده ؟ د قهار او واَحد خدای. پوښتنه به وشي چي نن واکمني د چاده ؟ ټول به ووایي: واکمني یوازي د قهار او احد خدای ده.
- د دې احادیثو له فحوی او محتوی نه دا معلومېږي چي دلته هدف د الله تعالی د ذات کیفیت بیانول ندی او نه ښایي له الفاظو نه ظاهري معنی واخلو، ځکه د الله تعالی د ذات د کیفیت ادراك د انسان د وس خبره نده، انساني عقل دومره توان نه لري چي دا درك

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی شی. د الله تعالی د ذات د کیفیت د بیان لپاره په انساني قاموس کي الفاظ نشته، دا الفاظ چي دلته استعمال شوي ټول په حقیقت کي د محسوسو او مشهودو مخلوقاتو لپاره وضع شویدي او څرګنده ده چي پدې کلماتو سره د عظیم خدای د ذات د کیفیت بیان ممکن ندی. پدې ډول نصوصوکي د دې الفاظو پر معنی د پوهېدو لپاره دا مطلب ډېر ضروري دئ چي په دې مثال سره ئې بیانوو: الله تعالی فرمائې:

وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ * ص:٤٥

او یاد کړه زمونږ بندګان ابراهیم، اسحاق او یعقوب چي د لاسونو او سترګو خاوندان وو.

که دا آیت د اهل ظاهر د مسلك له مخي ترجمه کړو نو باید ووایو چي: دوی لکه زمونږ په شان د لاسونو او سترګو درلودونکي وو. خو د آیت سیاق او سباق پدې دلا لت کوي چي دلته هدف او مقصد دا ندی، بلکه مراد ئې دا دئ چي: هغوی علیهم السلام د بصیرت او پوهی خاوندان، کارکوونکي او زیار ایستونکي وو.

په ټولو هغو نصوصو کي چي اهل ظاهر هڅه کوي استدلال وړباندي وکړي او دا وړباندي ثابته کړي چي د الله تعالی (ید) لاس باید په ظاهري معنی حمل شي، په دې ټولو نصوصو کي د بحث محور د الله تعالی ذات ندی او نه (ید) د یوه غړی (اندام) په حیث استعمال شوی دئ. د مثال په توګه:

(بیدِي الامر) (والخیرفي یدیك) (والذي نفس محمدبیده) (اِن

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله يَبسط يده بالليل ليتوب مسئ النهار ويبسط يده بالنهار ليتوب مسئ الليل)

که پدې نصوصو کې دقت وکړو نو وبه وينو چې دلته د خير، توبې او نفس انتساب يد يا لاس ته مجازي دئ نه حقيقي، د امورو تدبير، د خير ورکړه، د مرگ او ژوند د فيصلې صدور، د توبې قبلول، دا نه ايجابوي چې دلته دي له يد نه مراد د بدن غړی او جارحه وي، ځکه نه امر جسم دئ، نه خير، نه نفس او نه توبه او نه خيرات او نه دا نور ذکر شوي شيان ،دا يو هم جسم ندی چې ملکيت، ورکړه، اخيستل او تدبير ئې د جارحه، آلې او اندام غوښتونکي وي. قرآن کريم په پوره صراحت سره فرمايي:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ *

يس: ٨٢

بيشکه چې کله الله د څه شي اراده وکړي نو کار ئې يوازي دا دئ چې ورته ووايي: وشه، نو هغه وشي.

د ټولو امورو د تدبير او ترسره کېدولپاره يوازي د الله تعالی اراده کافي ده، د شيانو پيدايښت، مرگ، ژوند، ساتنه، پالنه، تدبير، ورکړه، تمليك، اخيستل، امساك، بطش، دا ټول د الله تعالی په ارادې سره او د کُنْ په حکم ترسره کېږي. سره لدې چې الله تعالی د هرڅه قدرت لري او د کارونو په تدبير او پای ته رسولو کې شريك ته ضرورت نه لري، هرڅه يوازي د هغه جل شأنه په ارادې ترسره کېږي، خو بيا هم الله تعالی د دې کايناتو د تدبير او د امورو د ادارې لپاره د ملائکو په نامه داسي لښکر توظيف کړي چې د الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعالی په امر او اذن سره كارونه ترسره كوي، كوم كارونه چې پدې عالم كې د ملا ئكو په واسطه ترسره كېږي، الله تعالی هغه ټول ځانته منسوبوي، دا ځكه چې د ده په امر، اراده او حكم سره د مطيع او منونكو مأمورينو پواسطه اجرا كېږي. كه هغه كارونه چې (يد) ته منسوب شوي د اهل ظاهر د مسلك مطابق تعبير او تفسيركړو نو بايد د ملائكو ونډه كاملاً نفی كړو او په هغو آيتونو سترگې پټې كړو چې په همدې امورو كې د ملا ئكو ونډه ثابتوي، د مثال په توگه الله تعالی فرمايي:

وَاللهُ يُحيِ ويُمِت

الله تعالی ژوندی كوی او وژني

خو د النساء سورې **۹۷** آيت فرمايي:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمْ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُوْلَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا*

بيشكه هغه كسان چې ملائكې ئې روح قبضوي، پداسي حال كي چې دوی پر خپلو ځانونو ظلم كوونكي وي، ورته وايي: تاسي په څه حالت كي وئ؟ وايي: مونږ په ځمكه كي كمزوري او مستضعف وو، ورته وبه وايي: آيا د الله تعالی ځمكه پراخه نه وه چې هجرت موكړی وی؟ نو د دوی ځای دوزخ دئ او هغه ځومره بد ځای دئ.

په همدی رابطه بل ځای فرمايي:

اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَى إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ * الزمر: ٤٢

الله تعالی نفسونه د مرگ په وخت کي وفات کوي او هغه چي ندي مړه شوي د خوب په وخت کي ئې، نو هغه چي د مرگ فیصله ئې شویده روح ئې له ځان سره ساتي او د دې بل کس روح ترټاکلې نېټې بېرته رالېږي.

لدی او دیته ورته آیتونو نه دا په ډاگه کېږي چي الله تعالی د ملائکو په ذریعه د مخلوقاتو او موجوداتو اداره، تدبیر او پالنه کوي، د ملائکو بېلې بېلې ډلي دي چي هره یوه ئې په ځانگړي کار او وظیفه گمارل شویده. که څوك دا آیتونه له پامه واچوي او ادعا وکړي چي په فلاني آیت یا حدیث کي د ید او اصابع لفظونه راغلي دي او فلانی فعل ورته منسوب شویدی او په همدې استناد وکړي او ادعا وکړي چي باید د ید او اصابع ظاهري معنی واخیستل شی، دا ډول کسان به یا جاهل وي او یا مغرض او مغرور.

عجیبه ده چي اهل ظاهر د یو شمېر نصوصو په رابطه د خپل مسلك او مذهب مخالفت کوي، د نورو په لاره ځي او پداسي مسلك عمل کوي چي بل ځای همغه مسلك د نورو د تکفیر سبب گرځوي. د مثال په ډول د دې آیت په اړه:

ونحنُ اقرَبُ اليهِ من حَبل الوَريد * ق: ١٦

او مونږ هغوی ته د دوی د غاړې له رگ نه ورلنډ یو.

اهل ظاهر پدې ځای کي وایي: دلته له (نحنُ) نه مراد هغه ملائکي دي چي د بنده د اعمالو د ثبتولو او څارني لپاره توظیف

(c) ketabton.com: The Digital Library

شويدي!! پدې موضوع کې څو پوښتني ترې کوو:

- ولې همدا تعبير او مسلك د نورو آيتونو په هکله نه کاروئ؟
- ولې د (نحن) ظاهري او ذهن ته لنډه معنی پرېږدی او ملا ئکې ترې اخلئ؟
- آيا الله تعالى له مخلوق سره تشبيه کوئ چې قرب او بعد ورته مطرح دئ، پداسې حال کې چې الله تعالى ته نن، سبا، شاهد او غائب ټول يو شانته دي، نږدې او ليرى هم ورته يو شانته دي، نه ښايي چې الله تعالى له مخلوق سره تشبيه کړو او داسې گمان وکړو چې الله تعالى پرعرش استواء کړې نو ممکنه نده چې په عين وخت کې بنده ته هم نږدې وي!!

که په لاندې ذکر شوو نصوصو کې غور وکړو نو مطلب به نور هم راته روښانه شي:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

مَا تَصَدَّقَ أَحَدٌ بِصَدَقَةٍ مِنْ طَيِّبٍ، وَلاَ يَقْبَلُ اللهُ إِلاَّ الطَّيِّبَ، إِلاَّ أَخَذَهَا الرَّحْمٰنُ بِيَمِينِهِ....." رواه مسلم

هيڅوك پاکه صدقه نه ورکوي او الله تعالى خو له پاك نه پرته بل څه نه قبلوي، مگر دا چې رحمن خداى هغه په خپل يمين (ښي لاس) اخلي.

ابن عباس ر(ض) وايي:

الحجر الاسود يمين الله في الارض فمن صافحه وقبله فكانما صافح الله وقبل يمينه

حجر الاسود په ځمکه کې د الله تعالى ښى لاس دئ، چا چې پر هغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس كېښود او ښكول ئې كړه نو دا داسې ده لكه چې له الله تعالى سره ئې مصافحه كړې وي او د هغه ښى لاس ئې ښكول كړى وي.

قرآن كريم فرمايي:

ان الذينَ يُبايِعُونكَ اِنمايبايعُون الله يدالله فَوق ايدِهم *

الفتح: ۱۰

په تحقيق سره هغه كسان چې له تاسره بيعت كوي هغوى په حقيقت كې له الله تعالى سره بيعت كوي، د الله تعالى لاس د دوى د لاسونو د پاسه دئ.

د لومړني حديث مطلب او مدلول دا دئ چې الله تعالى يوازې پاكه صدقه او خيرات قبلوي، نه يوازې قبلوى ئې بلكه هغه ته خاص ارزښت وركوي او لكه څرنګه چې انسان يو باارزښته شيز په ښى لاس اخلي، شكور خداى هم د خپل بنده پاكې صدقى ته ارزښت وركوي او قبلوي ئې؛ خو پدې حديث كې نه د يمين او نه د اخذ كلمې ظاهري معنى مراد ده، ځكه ګورو چې صدقه د يو انسان له خوا بل انسان ته وركول كېږي، وركوونكي او اخيستونكي دواړه انسانان دي. په دوهم حديث كې هم ګورو چې په لومړنۍ برخه كې ئې حجرالاسود ته په ځمكه كې د خداى يمين (ښى لاس) ويلى شويدى او په دوهمه برخه كې د حجرالاسود لمس كول او يا ښكولول د الله تعالى د لاس د لمس او ښكولولو په معنى راغلى دئ، هيڅ عاقل انسان به دا ادعا ونكړي چې له دې الفاظو نه مراد همدا ظاهري معنى ده. په پورته ذكر شوي آيت كې هم چې له رسول الله صلى الله عليه وسلم سره بيعت له الله تعالى سره بيعت شمېرل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د بیعت لپاره لاس ورکول لکه الله تعالی ته لاس ورکول بلل شوي، دلته هم هیڅوك حتی اهل ظاهر دا ادعا نشي کولی چي گویا الله تعالی خپل لاس د هغوی د لاسونو د پاسه ایښی او د دوی خوا ته نږدي وو.

اهل ظاهر په لا ندي ذکر شوي حدیث باندي په استدلال سره وايي چي اصابع په اصلي معنی (گوتي) د الله تعالی صفت دئ او ایمان ورباندي ضروري دئ!! راشئ دي مبارك حدیث ته لږ ځیر شو: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ كَقَلْبٍ وَاحِدٍ يُصَرِّفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ الْقُلُوبِ صَرِّفْ قُلُوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ *

رواه مسلم

د بني آدمو ټول زړونه لکه د يوه زړه په شان د الله تعالی د دوو گوتو ترمنځ دي، هر لوري ته چي وئې غواړي اړوي ئي، بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: اې د زړونو اړونکیه خدایه! زمونږ زړونه ستا د اطاعت لوري ته واړه وه.

د دي حدیث د لومړنۍ برخې معنی " إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ " دا ده چي د حدیث په دوهمه برخه کي راغلی ده: " يُصَرِّفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ " یعنی الله تعالی د زړونو اړوونکی او گرځوونکی دئ، د خلکو زړونه هر لوري ته چي وغواړي اړوي ئې، پر زړونو د الله تعالی سلطه او سیطره داسي ده لکه ټول ئي چي په دوو گوتو کي وي او هرې خوا ته ئې په آسانۍ سره اړولی شي. پدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حديث كي د (اصابع) او (يقلبه) كلمات هغه متشابهات دي چي نه ئې ظاهري معنى مراد ده او نه ئې انسان په تأويل علم لري.

په قدسي حديث كي راځي چي الله تعالى فرمايي:

يُؤْذِينِي ابْنُ آدَمَ يَسُبُّ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ بِيَدِي الْأَمْرُ أُقَلِّبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ *

رواه البخارى

د آدم اولاده مي ځوروي، دهر ته ښكنځلې كوي، پداسي حال كي چي دهر زه يم، كارونه زما په لاس كي دئ، شپه او ورځ زه اړوم را اړوم.

هرڅوك پوهېږي چي:

- د "اناالدهر" معنى هغه ده كومه چي په حديث كي وروسته ذكرشويده "بيدي الامر اقلب الليل والنهار"
- هيڅوك حتى اهل ظاهر هم دا ادعا نه شي كولى چي دهر د الله تعالى نوم دئ،او يا الله تعالى هغه ذات دئ چي مونږ ئې دهر بولو، ځكه د دهر لفظ په قرآن كريم كي د زمانې په معنى راغلى دئ، قرآن كريم فرمايي:

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ *

الجاثيه :٢٤

او وئې ويل: يوازي همدا دنيوى ژوند دئ چي مرو او ژوندي كېږو او نه وژني مونږ مگر زمانه، پداسي حال كي چي هغوى پدې خبره علم نه لري، دوى له گمان كوونكو پرته بل څه ندي.

وينو چي دلته قرآن كريم دا تصور چي مرگ په زمانې پوري تړي او د مرگ نسبت دهر ته كوي، باطل او كفري تصور شمېري، نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (اناالدهر) مطلب دا ندی چي الله تعالی په خپله زمانه دئ، بلکه هدف او مراد ئي دا دئ چي: خلك ښه او بد زمانې ته منسوبوي، د زمانې له ناوړه پېښو نه شکايتونه او ګيلې کوي، ګمان کوي چي پېښي په خپله او په تصادفي شکل واقع کېږي، له همدې امله زمانه محکوموي او ښکنځلې ورته کوي، پداسي حال کي چي د پېښو مدبر او متصرف قديرخدای دئ، هرکار د ده په امر او اراده ترسره کېږي، شپه او ورځ د ده په امر اوړي را اوړي، زمانې ته بد ويل او ښکنځلې ورته کول، په حقيقت کي خدای ته د بد ويلو مترادف دئ.

- که په دې حديث کي د (اناالدهر) ظاهري معنی نه اخلو او لازماً د (بيدي الامر) مراد ترې مطلوب بولو، نو ولې همدا اسلوب او طريقه د نورو ديته ورته نصوصو په هکله نه غوره کوو؟ او اهل ظاهر ولې هغه کسان تکفيروی چي همدا اسلوب د نورو نصوصو د تفسير او بيان لپاره غوره کوي؟
- که احياناً تاسو ووايئ چي د فلاني مهار د بل په لاس کي دئ او لدينه مو مطلب دا وي چي دی استقلال او آزادی نه لري او د خپل واك خاوند ندی، بل ته تابع دئ، هيڅوك ستاسو لدې قول نه دا مطلب نه اخلي چي ګويا هغه کس د اوښ په څېر دي او داسي پړی ئې په غاړه دي چي سر ئې د بل په لاس کي دئ!! که څوك لدې جملی نه دا غلطه معنی واخلي او د دې خبري د ثابتولو هڅه وکړي چي دا کس حتماً کوم حيوان دئ او پړی ئې د بل په لاس کي دئ! نو آيا دا هڅه به د يوه بې عقله او جاهل انسان هڅه نه وي؟!

دا مبارك حديث په حقيقت کي د دې مبارك آيت شرح او تفسير

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيانوي چي فرمايي:

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ * الشمس: ۲۹

تاسي هيڅ څه نشی غوښتی، مگر هغه څه چي رب العالمين ئې وغواړي.

انسان نشي کولی د زړونو په اړه د الله تعالی د تصرف کيفيت درك کړي. عملاً گورو چي له تصريف نه مطلب له ښی اړخ نه چپ او له پورته نه لا ندی ته اړول ندي، بلکه دلته له تصريف نه مطلب او مراد هغه القائات او الهامات دي چي زړونو ته ئې کوي، د کار کولو او يا نه کولو اراده او تلوسه پکي راولاړوي، محبت او يا کينه ورته القاءکوي. او واقعاً چي دا تعبير د اهل ظاهر له تنگ تصور او گمان سره تو پير لري او د دوی په غلط تصور د بطلان کرښه راکاږي.

همداراز الله تعالی سميع او بصير دئ، اوري او ويني، هيڅوك ئې په دې صفاتوكي سيال او مثال ندی، ليري، نږدې، رڼا، تياره، ټيټ او لوړ غږ، ټول د ده په وړاندي يو شانته دي، هغه په تپه تياره شپه کي تر څمکي لا ندې، پر تيږه د مېږي د پښی غږ اوري، هيڅ شی د دې غږ او الله تعالی ترمنځ نشي حايل کېدی. هغه هر غږ اوري او هرڅه ويني. خو نه ښايي له سمع نه د غوږ او بصر نه د سترگی مطلب او معنی واخلو، سمع يو صفت دئ او (اذن) د بدن يو غړی او جارحه، همداراز بصر صفت دئ او (عين) سترگه عضو او اندام، مونږ په سترگو وينو او په غوږونو اورو، په لاسونو نيسو او ورکوو، خو د الله تعالی د اخذ، بطش، ايتاء، ليدلو او اورېدلو کيفيت زمونږ له ادراك نه لوړ دئ، دا زمونږ له فهم او عقل نه پورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره ده، مونږ په خپلو پښو سره ځو او راځو، خو د علي او قدير خدای مجئ (راتګ) زمونږ په شان ندی او د تګ کیفیت ئې زمونږ له ادراك نه لوړ دئ. لکه څنګه چي د الله تعالی د ذات ادراك زمونږ لپاره ممکن ندی همدارنګه ئې د صفاتو او افعالو د کیفیت ادراك هم ناممکن دئ. مونږ له (جاء) نه ظاهري معنی نه اخلو، د هغه حقیقت او اصلي مفهوم الله تعالی ته سپارو او له ادراك نه ئې ځان عاجز او قاصر شمېرو؛ ځکه (جاء) که په هره ظاهري او ذهن ته متبادره معنی تعبیر شي د الله تعالی له شأن سره تطابق نه کوي، دا لفظ د مخلوقاتو په منځ کي له یوه ځای او یوی نقطې نه بلي ته د نقل او انتقال په معنی دئ، دا نقل او حرکت د مکان او زمان تقاضاء کوي او الله تعالی له مکان او زمان نه مستغني دي. مونږ دا هم ګورو چي د یوه مخلوق تګ له بل سره تفاوت لري، وینو چي انسانان او څاروي د ځمکي په وچه د تګ صلاحیت او توان لري، مرغان په هوا کي الوزي او بحری حیوانات په اوبو کي لا مبو وهي، د هر یوه حرکت له بل سره توپیر لري، د مادې حرکت د انجماد په حالت کي یو شانته وي؛ خو کله چي مایع شي حرکت ئې بل ډول وي او که په ګاز او بخار بدله شي نو بیائې حرکت بل ډول وي، همداراز د دې ټولو شیانو حرکت د نور له حرکت سره د مقایسې وړندی، د انرژی حرکت له ټولو نه بېل دئ. پداسي حال کي چي په مخلوقاتو کي د حرکت او خوځښت شکلونه بدل دي، هر څومره چي یو مخلوق له کثافت نه د لطافت خوا ته نږدې کېږي، په همغه اندازه ئې زمان او مکان ته اړتیا کمېږي، د زمان او مکان له قید نه آزادېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

محدوديت ئې کمېږي، له يوې نقطې نه بلې ته حرکت ورته آسانه کېږي، د مثال په توگه برق په زرگونو کيلومتره فاصله په يوه شېبه کې طې کوي، دلته يوه تکمه وهو، هلته په همدې لحظه کې ځوکيلومتره ليرې گروپونه روښانه کېږي. ساينس ادعا کوي چې که ماده په انرژۍ بدله شي نو د مکان او زمان له قيده آزادېږي. د الله تعالی د مجئ (راتگ) کيفيت له هيڅ مخلوق سره د تشبيه وړندی، قرآنکريم فرمايي: (لَيسَ کَمِثلهِ شيئ) نو نه شو کولی چې د اخذ، بطش، سمع، بصر او نورکَلِمَاتَ د الله تعالی په رابطه په همغه ظاهري معنی ونيسو او نه ښايي له دې صفاتو نه د الله تعالی لپاره د غړو لکه لاس، سترگې، غوږ او پښې د اثبات هڅه وکړو. دا مطلب په يوه مثال سره روښانه کوو: ټيپ چې فيته ثبتوي،که کوم استاد خپلو دوو شاگردانو ته چې لا تر اوسه ئې ټيپ ندی ليدلی، ووايي چې ټيپ داسې يوه آله ده چې اوري، ثبت او حفظ کوي او بيا هغه څه بېرته بيان او اوروي چې اورېدلی ئې دي. که لدې شاگردانو نه يو له دې جملې نه چې (ټيپ اوري) دا مطلب واخلي چې دا ټيپ حتما غوږونه لري او لدې جملې نه چې (څه ئې اورېدلي هغه اوروي) دا مطلب واخلي چې دا آله حتماً زمونږ يا کوم بل حيوان په شان شونډې، ژبه او خوله لري، خو دوهم شاگرد ووايي چې معلم خو دا ندی ويلي چې ټيپ غوږ لري، بلکه دا ئې ويلی چې اوري او دا ئې هم ندي ويلی چې شونډې او ژبه لري، بلکه صرف دا ئې ويلي چې اورېدلې خبرې تکراروي، دلته اورېدل او بيانول د غوږ او ژبې د اثبات دليل نشي کېدلی. ووايا ست لدې دوو شاگردانو نه د کوم يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره حقيقت ته نږدې ده؟

سيد قطب (رح) د دې آيت په اړه چي فرمايي:

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّماوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ * الزمر: ٦٧

داسي ليكي:"

وكل ماورد في القرآن و في السنة من مثل هذه انماهو تقريب للحقيقة، فالله تبارك وتعالى وضعهافي اسلوب يقرب بهاويمثل"

په قرآنکريم او احاديثو كي چي ديته ورته كوم الفاظ راغلي دي، دا ټول په اصل كي د دې لپاره راغلي چي حقيقت ذهن ته رانږدې كړی شي، الله تعالى دا كلمات او الفاظ د دې لپاره په خاص اسلوب سره وضع كړي چي حقيقت ورباندي رانږدې او تمثيل كړي.

كه اهل ظاهر همدا خبره ومني، نو د دوی ټولي بې گټې مناقشې او جنجالونه به پای ته ورسېږي. خو متأسفانه اهل ظاهر دا تعبير نه مني، نيوكه ورباندي كوي او وايي: د قبضه او يمين كلمات چي د الله تعالى په هكله استعمال شوي بايد په حقيقي معنى تعبير شي نه په مجازي سره؛ پداسي حال كي چي هرانسان پوهېږي چي د "قبضه او يمين" الفاظ د انسان له خوا د خپلو غړو لپاره د نومونو په حيث غوره شويدي او حقيقى معنى ئې يوازې د انسان په هكله صدق كوي.كه د قبضه، يمين، شمال، يد، رجل، عين، اذن او ديته ورته كلمات له انسان نه پرته د بل چا لپاره استعمال شي نو حتما به ئې مجازي معنى ترې مراد وي نه اصلي معنى. انسان چي كوم څه له خپلو غړو او اندامونو سره ورته ليدلی نو د هغوی لپاره يې همدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومونه کارولي دي. او که علیم خدای د خپلو صفاتو د بیان او معرفي لپاره د انسانانو په منځ کي متداول نومونه او کلمات استعمال کړیدي نو دا لدې امله چي له همدې لاري او د همدې کلماتو په استعمال سره د انسان لپاره د دې الهي صفاتو فهم او ادراك ممکن دئ او یوازي په همدې طریقې سره د دې صفاتو په حقیقت پوهېدو ته ورلنډیدای شي. که څوك د الله تعالی په اړه (ید) او (عین) د غړي او عضو په معنی حمل کوي او همدا ظاهري معنی ئې اخلي، نو پوښتنه ترې کوو:

که د انسان د جسم ټول پوستکی د سترگي د شفافې پردي په شان شفاف وی او تر پوستکي لا ندي ئې له نور نه متأثره کېدونکي هغه عصبی رشتې موجودې وی چي عکسونه دماغ ته انتقالوي، نو پدې صورت کي به انسان په ټول بدن سره لیدل کولی شوی، هره خوا به ئې لیدله، که همداسي یو مخلوق چي په ټول بدن سره لیدل کولی شي او هره خوا ویني او په طبیعت کي ئې بېلگې هم شته، له داسي مخلوق سره مقایسه کړو چي یوه یا دوې سترگی لري، نو دا راته ووایاست چي کوم یو ئې د بصر او لیدو د صفت له مخي تر بل نه کامل او بشپړ دئ؟ دې مطلب ته په توجه سره لا زمه ده دا هڅه ونکړی چي د الله تعالی لپاره یو غړی د عین، عینین یا اعین په نامه ثابت کړئ. لازمه ده په دې اکتفاء وکړئ چي الله تعالی د لیدو صفت لري او دا صفت ئې د بصر په نوم مونږ ته معرفي کړی او د لیدلو فعل ئې ورته منسوب کړی. انسان نشي کولی دا صفت درك کړي او له مخلوق سره له هیڅ پلوه شباهت او ورته والی نه لري. په ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآنکریم کي یوځل هم دا ندی راغلي چي الله تعالی (اذن) یعنی غوږ لري، خو په لسهاوو ځله دا راغلي چي الله تعالی سمیع (اورېدونکی) دئ، هر غږ اوري، دا ځکه چي اصل مطلب دا دئ چي د الله تعالی صفات وپېژندل شي، دا ضروري نده چي د الله تعالی په ذات او د صفاتو په کیفیت پوه شو، ځکه دا زمونږ د توان له اندازې نه اوچته خبره ده. پداسي حال کي چي انسان د خپل روح د حقیقت له ادراك نه عاجز دئ، نو همدا د کمزوري عقل خاوندانسان څنګه کولی شي د الله تعالی د ذات په کیفیت پوه شي؟ قرآنکریم فرمایي:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنْ الرُّوحِ قُلْ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا * الاسراء: ۸۵

د روح په هکله پوښتنه درنه کوي، ورته ووایه چي روح زما د رب کار دئ او تاسي ته پدي اړه ډېره کمه پوهه درکړل شویده.

یعنی ستاسي علم دومره ندی چي د روح حقیقت پری درك کړی شئ، د روح حقیقت یوازي الله تعالی ته معلوم دئ. داسي ګمان ونکړئ چي د (وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا) معنی دا ده چي تاسي ته د روح په هکله لږ علم درکړل شویدی، نه، بلکه د دې معنی او مفهوم دا دئ چي تاسي د روح حقیقت نه شی درك کولئ، ستاسي علم محدود دئ، دومره ندی چي د روح ادراك وکړی شي. دلته د (مِن علمه) لفظ ندی استعمال شوی بلکه ویل شوي (من العلم) د دې دواړو تعبیرونو ترمنځ زیات توپیر شته.

پداسي حال کي چي ادراك او احساس د روح وظیفه ده، اورېدل، لیدل، څکل، بوی‌کول، لمس کول، د یخنۍ او ګرمۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

احساس، د نرمۍ او سختوالي احساس، دا ټول د روح په واسطه ترسره کېږي، دا د روح وظيفه ده، خو همدا روح له خپل حقيقت نه بې خبره ده. د انسان ټول حرکات او افعال لکه تلل، راتلل، نيول او ورکول ټول د روح په واسطه ترسره کېږي، سترگې، غوږونه، لاسونه، پښې، زړه او دماغ د روح په خدمت کې وسايل دي او دا روح ده چې لدې شيانو نه استفاده کوي، انسان هرڅه د روح په واسطه ترسره کوي، قرآن وايي چې تاسو د دغې روح په حقيقت نه پوهېږئ او دا له خپله حده پښه آخوا غزول گڼي چې څوك د روح په اړه د بحث کولو جسارت کوي. حقيقت دا دئ چې روح، اورېدونکې او ليدونکې ده، احساس لري او د هرڅه ادراك کولی شي، ښه او بد پېژني، قضاوت کوي او د انسان نوموړي صفات د ده د روح مظاهر دي، خو دا به څومره لويه غلطي وي چې د روح د همدې مواصفاتو په وجه څوك د روح لپاره د ځانگړو غړو او اندامونو د اثبات هڅه وکړي!!

عجيبه ده، الله تعالی په خپله په قرآنکريم کې د خپل ذات د کيفيت په هکله بحث نه کوي، خو اهل ظاهر همدا موضوع د توحيد اساسي جزء گرځوي، همدا ئې د بحث محور دئ او ټوله هڅه ئې دا وي چې په دې هکله بحث او مناقشه وکړي او د صفاتو توحيد د الله تعالی د ذات په رابطه له بحث سره گډوی! د يوه شي د ذات په هکله د بحث تقاضا دا ده چې د هغه د جوړښت، شکل او صورت په اړه خبري وشي، لکه چې د انسان په رابطه راځي:

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ * وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ * البلد: ۸-۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا هغه (انسان) ته مو دوه سترگي، یوه ژبه او دوی شونډې ندی ورکړئ.

او یا لکه چي د حیواناتو په هکله فرمایي:

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ *

النور: ٤٥

او الله تعالی هر خوځیدونکی له اوبو پیدا کړی، چي ځیني ئې په سینه خوځي او ځیني ئې پر دوو پښو درومي او ځیني ئې په څلورو پښو درومي.

کله چي د شیانو د ذات په اړه بحث کېږي نو باید د پورتني آیت په څېر وي او دا صیغې، دا اسلوب او دا صراحت پکي وکارولي شي. که لوی، علیم خدای د حیواناتو جوړښت، شکل او صورت پدې طریقی او دې وضاحت سره بیانوي، آیا ممکنه ده چي لدینه د ډېري مهمي قضیی لکه د الله تعالی د ذات د بیان په هکله داسي اسلوب وکاروي چي له اهل ظاهر نه پرته بل چا ته د فهم وړ نه وي!! او اصحاب، تابعین، تبع تابعین، د مذاهبو امامان یو هم لدې آیتونو نه د اهل ظاهر د تعبیر په شان تعبیر ونلري؟

اهل ظاهر ته وایو چي د صفاتو توحید دا ندی چي د الله تعالی له ذات نه بحث وشي او د الله تعالی لپاره په خپل ذهن کي یو تصویر ترسیم او انځور کړو او یائې له مخلوق سره تشبیه کړو، د صفاتو توحید دا دئ چي عقیده ولرو الله تعالی سمیع (اورېدونکی) دئ، هیڅوك د ده په شان سمیع ندی، الله تعالی بصیر (لیدونکی) دئ، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدو په صفت کي هیڅ سیال نه لري، هیڅ ترې پټ ندي، خدای علیم دئ، په پټ او ښکاره علم لري، حاضر او غائب ورته یوشان معلوم دي، هیڅوك پدې صفت کي ورسره برابر ندي، الله تعالی خبیر دئ، په هرڅه خبردی، که پټ وي که ښکاره، حاضر وي که غائب، تېر وي که راتلونکي، هرڅه ورته ښکاره دي او په ټولو خبردی، هغه رؤوف، رحیم، غفور، کریم، عزیز او حکیم دئ او د نورو صفاتو او نومونو خاوند دئ چي ځیني ئې په قرآنکریم کي ذکر شوي، نور ئې له ځان سره ساتلي او هیچاته ئې ندي ښودلي. پدې ټولو صفاتوکي هیڅوك ورسره برابر ندي، نه مثل لري او نه مثال. نه ښایي د الله تعالی د ذات په هکله خبري او بحث ته د صفاتو توحید ووایو او په بې ګټې مناقشې او مباحثې سره خپل وخت ضایع کړو او له مخلوق سره د الله تعالی د تشبیه مرتکب شو. د اهل ظاهرنظریات او څرګندوني پدې دلا لت کوي چي هغوی الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوي، دا اتهام ندی بلکه دوی همدا ډول عقیده او تصور لري، د دې مدعا د اثبات لپاره د لاندي ذکرشوي حدیث په رابطه د اهل ظاهر تعبیر او تفسیر کافي دئ. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

إِذَا ضَرَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ وَلَا يَقُلْ قَبَّحَ اللَّهُ وَجْهَكَ وَوَجْهَ مَنْ أَشْبَهَ وَجْهَكَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَام عَلَى صُورَتِه * رواه احمد

که چا بل څوك وهلو نو باید په مخ ئې ونه وهي او داسي ونه وایي چي الله تعالی دې ستا او تا ته د ورته کس مخ تور کړي، ځکه الله تعالی، آدم علیه السلام د ده په بڼه او شکل کي پیدا کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې مبارك حديث كې چې مفهوم ئې ډېر روښانه دئ او د صافو زړونو خاوندانو ته په هغه کې د هيڅ اشتباه او سوء تفاهم ځای او مجال نشته، خو اهل ظاهر او هغه كسان چې رنځور زړونه لري لدې حديث نه داسې څه راباسي او داسې ترجمه او تفسير ئې كوي چې په ډېرو خطرناكو نتائجو منتج كېږي، هغوی وايي: په (صورته) کې ضمير الله تعالی ته راجع دئ، گويا الله تعالی آدم عليه السلام خپل ځانته ورته پيدا كړ!!! او وايي: دا هم د الله تعالی لپاره يو ثابت صفت دئ؛ خو لدې قيد سره چې د الله تعالی له شأن او منز لت سره ښايي!!! بيشكه چې دا خلك د خطاء او اشتباه په ډېرې ژورې كندې كې پريوتي، په خطرناكه فتنه كې لويدلی، زړونه ئې رنځور دي، روښانه حقيقت سرچپه ويني او له څرگندو الفاظو نه داسې تعبير اخلي چې د رنځورو زړونو له خاوندانو پرته بل چا ته د منلو ندی، هغوی كه هر څه فكر كوي خو واقعيت دا دئ چې پدې ډول تصور سره الله تعالی له مخلوق سره تشبيه كوي.

لږ پورتنې مبارك حديث ته ځير شئ، دلته د دوو كسانو ترمنځ شخړې ته اشاره شوې، رسول الله صلی الله عليه وسلم دا حكيمانه لارښوونه كوي چې د جگړې په وخت كې يو بل په مخ مه وهئ، داسې مه وايئ چې الله تعالی دې ستا او تا ته ورته كس مخ تور او قبيح كړي، ځكه چې الله تعالی، آدم عليه السلام هغه ته په ورته شكل او صورت كې پيدا كړی وو. پدې پوهېږو چې د دښمنۍ او جگړې په وخت كې هر انسان د مقابل لوري له مخ او څېرې نه په خپل زړه كې د نفرت، كينې او كركې احساس كوي، د مقابل طرف د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفرت او کرکي آثار هم د هغه په څېرې او مخ کي راڅرگند شي، په سترگو کي ئې د قهر او غصې نښې راښکاره شي، نو ځکه د ده غصه او کرکه د مقابل لوري او دښمن مخ او سترگو ته متوجه کېږي، همدې برخي ته پام اړوي او خپل داخلي قهر داسي اظهاروي: سترگي دې راباسم، پزه دې پرې کوم، مخ دې تور، سترگی دي ړندی شه، دا مردار مخ دي داسي او داسي شه، پدې الفاظو هم اکتفا نه کوي بلکه لاس پورته کوي او غواړي په مخ ئې یوه کلکه څپېړه ورکړي، خوله ئې په سوك ورماته کړي. حکیم رسول الله صلی الله علیه وسلم په جگړه د بوختو افرادو روحي حالت ته په پام سره او د دوی د قهر او غضب د سړولو لپاره فرمایي: الله تعالی خپل بنده او ستاسو ټولو پلار آدم علیه السلام پداسي څېرې او شکل کي پیدا کړی وو لکه دا ستا مقابل لوری، دا له تاسره په جگړه اوشخړه بوخت ستا ورور، خپل پلار ته د احترام په دود باید هغه پر مخ ونه وهې او د مخ په اړه ئې سپکي خبري ونه کړې. که د رسول الله صلی الله علیه وسلم دا حکیمانه لارښووني مراعات شي او د شخړو او مشاجرو په وخت کي په پام کي ونیولی شي، نو د ډېرو فتنو او جگړو مخنیوی به وشي. نه پوهېږم اهل ظاهر ولې دا څرگند حقایق نه شي درك کولی؟ او ولې څرگند مفاهیم غلط تعبیروي؟ او ولې داسي توجیهات پکي کوي چي خبره تشبیه او تمثیل ته رسوي؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم خو فرمایي:

تفکروا في خلق الله ولا تفکروا في الله

د الله تعالی په مخلوقاتو کي غور وکړئ او د الله په ذات کي له تفکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بحث نه ځان وساتئ.

بل ځای فرمایي :

تفکروافي آلاء الله ولا تفکروا في الله

د الله تعالی په نعمتونو کي غور او تفکر وکړئ خو د الله تعالی په ذات کي فکرمه کوئ.

اسحاق بن ابراهیم بن راهویه وایي: هرچا چي الله تعالی داسي توصیف کړ چي یو صفت ئې د کوم مخلوق له صفت سره تشبیه کړ نو کافر شو.

ابوبکررضي الله عنه فرمایي:

العجزعن درك الذات ادراك " د الله تعالی د ذات له ادراك نه ځان عاجز ګڼل حقیقي ادراك دئ.

علي رضي الله عنه فرمایي:

والبحث عن سرالذات اشراك

د الله تعالی د ذات د کیفیت په هکله بحث کول شرك دئ.

سبحانك اللهم وبحمدك نشهد ان لا اله الا انت نستغفرك ونتوب الیك.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library